

A STUDY OF THE SIMILE DISCUSSION OF PHRA BODHIYANA THERA

PHRAMAHA SOMPORN ABHAKARO (LAOCHALAD)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement For The Degree of
Master of Arts
(Buddhist Studies)

Graduate School
Manachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand.

การศึกษาอุปมาอุปไมยในคำสอนของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท)
A STUDY OF THE SIMILE DISCUSSION OF PHRA BODHIYANA THERA

พระมหาสมพร อากาศโร (เหลาฉลาด)

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๔๘

ISBN 974-364-349-4

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับ
วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาพระพุทธศาสนา

.....
(พระมหาสมจินต์ สมุมาปญโญ)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์.....ประธานกรรมการ

(พระศรีสิทธิมนี)

.....กรรมการ

(พระสุธีวรญาณ)

.....กรรมการ

(พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี)

.....กรรมการ

(รศ.ดร. จินดา จันทรแก้ว)

.....กรรมการ

(ดร. สมितिพล เนตรนิมิตร)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

พระสุธีวรญาณ

ประธานกรรมการ

พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี

กรรมการ

ดร. สมितिพล เนตรนิมิตร

กรรมการ

ชื่อวิทยานิพนธ์ : การศึกษาอุปมาอุปไมยในคำสอนของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท)

ผู้วิจัย : พระมหาสมพร อากาศโร (เหลาฉลาด)

ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: พระสุธีวรญาณ ป.ธ. ๘, พธ.บ., M.A., Ph.D.

: พระมหาวิมลชัย วชิรเมธี ป.ธ. ๙, ศษ.บ., พธ.บ., พธ.ม.

: ดร. สมิตธิพล เนตรนิมิตร ป.ธ. ๙, พ.ม., พธ.บ., พธ.ม., Ph.D.

วันสำเร็จการศึกษา : ๑๘ สิงหาคม ๒๕๔๘

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาอุปมาอุปไมยที่ปรากฏในพระไตรปิฎก และอุปมาอุปไมยที่ปรากฏในคำสอนของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท) ในบทบาทเรื่องการสอนหลายวิธี การสอนโดยวิธีการอุปมาอุปไมยนี้ถือว่าเป็นรูปแบบที่ง่ายต่อความเข้าใจคำสอนในพระพุทธศาสนาและเป็นวิธีการที่จะอธิบายสิ่งที่ยากให้เข้าใจได้ง่าย ผู้วิจัยได้เน้นในเรื่องของเนื้อหาในการอุปมาอุปไมย ความสัมพันธ์ในวิธีการใช้อุปมาอุปไมยในพระไตรปิฎกและในคำสอนของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท)

การสอนโดยใช้เทคนิคแบบอุปมาอุปไมยของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท) เป็นวิธีที่โดดเด่นกว่าครูบาอาจารย์ร่วมสมัย สรุปได้ดังนี้

๑. การใช้อุปมาอุปไมยของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท) เน้นเรื่องของการเข้าถึงหลักธรรมโดยอาศัยองค์ประกอบที่จะนำสู่จุดหมายที่สำคัญคือ บุคคล สถานที่ กาลเวลา หลักธรรม

๒. การใช้อุปมาอุปไมยของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท) เป็นการอธิบายธรรมให้ผู้ฟังเข้าใจได้อย่างลึกซึ้งและสามารถขจัดความสงสัยได้อย่างชัดเจน

๓. รูปแบบการใช้อุปมาอุปไมยของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท) เป็นการประยุกต์ให้เหมาะกับบุคคล สถานที่ โอกาส สิ่งแวดล้อม และใช้หลักธรรมให้ถูกจริตผู้ฟัง

๔. ในการใช้เทคนิคแบบอุปมาอุปไมย มีปรากฏตั้งแต่สมัยพุทธกาลและในภายหลังพุทธกาล คือในมิลินทปัญหาภายหลังพุทธกาล ๕๐๐ ปี และเป็นเทคนิคที่โดดเด่นที่ท่านพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทโท) นำมาประยุกต์ใช้ในสมัยปัจจุบัน ถือได้ว่าท่านได้นำเอาเทคนิคนี้ใช้ในการบรรยาย อธิบาย เทศนา และการตอบปัญหา เป็นวิธีที่ทำให้เนื้อหาของเรื่องที่ยกมานำเสนอในขณะนั้น ๆ มีน้ำหนักและเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ฟังเข้าใจในคำสอนของพระพุทธศาสนาได้ชัดเจนและลึกซึ้ง ทั้งความไพเราะ ความสละสลวย ความนุ่มนวล ของภาษา เป็นสิ่งที่ปรากฏเป็นลักษณะเฉพาะของการอุปมาอุปไมย

Thesis Title : A study of the Simile Discussion of Phra Bodhiyana thera

Researcher : Phramaha Somporn Abhakaro (Laochalad)

Degree : Master of Arts (Buddhist Studies)

Thesis Supervisory Committee

: Phra Suthivorayana Pali 8., B.A., M.A., Ph.D.

: Phramaha Wuthichai Wajiramethi Pali 9., B.A., M.A.

: Dr. Samitthipol Netnimit Pali 9., B.A., M.A., Ph.D.

Date of Graduation : August 18, 2005

ABSTRACT

The purpose of this thesis is to study the simile discussion (metaphor) in the Tipitaka and in techniques of teaching used by Phra Bodhiyana thera (Cha Subhaddo). After many techniques of the most Venerable teacher were studied, it was found that, the simile discussion employed by him is an easy method for understanding the real sense of sermons in Buddhism and it is easy to explain away complex and difficult matter. This thesis emphasizes the method, approach, and comparative studies in terms of the relationship between simile discussion in the Tipitaka and simile discussion of Phra Bodhiyanathera (Cha Subhaddo)

After the simile discussion style of teaching was studied, It was found that: This manner of teaching is similar to those used by other teachers, the simile discussion style of Phra Bodhiyanathera has only an outstanding characteristic. They are :

1. The simile discussion style of Phra Bodhiyanathera (Cha subhaddo). emphasizes the way into the real purpose of Buddhism ; that is about Personal, Place, Time and Dhamma.

2. The simile discussion style of Phra Bothiyanatera (Cha subhaddo) Emphasizes explanation for deep understanding in the mean of Dhamma. It is the excellent method of Dhamma enquiry to one who has suspicious in the teaching of Buddhism.

3. The simile discussion style of Phra Bothiyanatera (Cha subhaddo) is applied teaching depend on place, chance, environment of individual personal manner and behavior.

4. The simile discussion style is to be taught by the lord Buddha and his disciples sine the early Buddhism and in the fifth Buddhist Century, the simile discussion occurs in Milinthapanha. and in the present day Phra Bothiyanathera uses this style of teaching whenever he gives a Dhamma talk and the Dhamma enquiry. This method is easy to understand and has concrete evidence. This method is always used beautiful, polite and profound deeply language. this is the individual characteristict of the simile discussion.

สารบัญ

บทคัดย่อภาษาไทย	(๑)
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	(๓)
กิตติกรรมประกาศ	(๕)
คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ	(๘)

บทที่ ๑ บทนำ

๑.๑	ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒	วัตถุประสงค์ของการวิจัย	๔
๑.๓	ปัญหาที่ต้องการทราบ	๔
๑.๔	สมมติฐานการวิจัย	๔
๑.๕	คำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	๖
๑.๖	ทบทวนเอกสารและรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖
๑.๗	วิธีการดำเนินการวิจัย	๙
๑.๘	ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	๙

บทที่ ๒ วิธีการสอนแบบอุปมาอุปไมยที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

๒.๑	ความหมายของอุปมาอุปไมย	๑๑
๒.๒	ประเภทแห่งอุปมา	๑๗
๒.๓	เทคนิคและวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า	๑๙
๒.๔	ตัวอย่างวิธีการสอนอุปมาอุปไมยที่ปรากฏในพระไตรปิฎก	๒๔
๒.๕	สาเหตุที่พระพุทธเจ้าทรงใช้วิธีการสอนแบบอุปมาอุปไมย	๓๗
๒.๖	ตัวอย่างการสอนแบบอุปมาอุปไมยในพุทธกาล	๓๙
๒.๗	อุปมาอุปไมยในมิลินทปัญหา	๔๖

บทที่ ๓	วิธีการสอนแบบอุปมาอุปไมยของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท)	
๓.๑	วิธีการสอนของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท)	๕๖
๓.๒	อุปมาอุปไมยของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท)	๖๓
๓.๓	สาเหตุที่พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) ใช้การสอนแบบอุปมาอุปไมย	๑๑๔
๓.๔	ความสอดคล้องและความแตกต่างของการสอนแบบอุปมาอุปไมยที่ปรากฏในพระไตรปิฎกกับของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท)	๑๓๐
บทที่ ๔	วิเคราะห์วิธีสอนแบบอุปมาอุปไมยของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท)	
๔.๑	วิเคราะห์สาเหตุที่พระโพธิญาณเถร ใช้การสอนแบบอุปมาอุปไมย	๑๓๘
๔.๒	วิเคราะห์ประเภทของคำอุปมา-อุปไมยของพระโพธิญาณเถร	๑๔๒
๔.๓	วิเคราะห์ลักษณะของวิธีการสอนแบบอุปมาอุปไมยของพระโพธิญาณเถร	๑๔๗
๔.๔	วิเคราะห์ความสอดคล้องและความแตกต่างการสอนแบบอุปมาอุปไมยในพระไตรปิฎก กับของพระโพธิญาณเถร	๑๕๐
บทที่ ๕	สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ	
๕.๑	สรุปผลการวิจัย	๑๕๖
๕.๒	ข้อเสนอแนะ	๑๕๙
บรรณานุกรม		๑๖๐
ภาคผนวก		๑๖๕
ประวัติผู้วิจัย		๑๗๓

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

อักษรย่อที่ใช้ในวิทยานิพนธ์นี้ ย่อมาจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาบาลีอักษรไทย
ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แปลและอรรถกถาภาษาบาลีฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย
เรียงตามลำดับเล่ม ดังนี้
เล่ม / ข้อ / หน้า

พระวินัยปิฎก

วิ.มหา.	(บาลี) = วินัยปิฎก	มหาวิภังคปาติ	(ภาษาบาลี)
วิ.ภิกขุณี.	(ไทย) = วินัยปิฎก	ภิกขุณีวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ม.	(ไทย) = วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.จ.	(ไทย) = วินัยปิฎก	จุฬวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

ที.สี.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	สีลขันธวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ม.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มู.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.ม.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.อ.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อูบริปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ส.ส.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สคาถวรรค	(ภาษาไทย)
ส.ข.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	ขันธวารวรรค	(ภาษาไทย)
ส.สพ.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	สพายนวรรค	(ภาษาไทย)
ส.มหา.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	สังยุตตนิกาย	มหาวารวรรค	(ภาษาไทย)
อ.ติ.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.จตุก.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	จตุกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.ปญจ.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	อังกุตตรนิกาย	ปัญจกนิบาต	(ภาษาไทย)

อ.จก.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ฉัคนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.ทสก.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
อ.เอกาทสก.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	เอกาทสกนิบาต	(ภาษาไทย)
ช.ธ.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	ชุตตนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)
ช.อป.	(ไทย) = สุตตันตปิฎก	ชุตตนิกาย	อปทาน	(ภาษาไทย)

อภิธรรมปิฎก

อ.ภ.ป.	(ไทย) = อภิธรรมปิฎก	ปุคคลบัญญัติ	(ภาษาไทย)
--------	---------------------	--------------	-----------

คัมภีร์พระไตรปิฎก-อรรถกถา-ฎีกา ใช้ฉบับ มจร. ธรรมบทภาษาบาลี ใช้ฉบับ มมร. มลिनทปัญหาแปล ใช้ฉบับแปลในรัชกาลที่ ๓ ฉบับของกรมศิลปากร โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

คัมภีร์อื่น ๆ

มลินท.	(ไทย) = มลिनทปัญหาปกรณ์	(ภาษาไทย)
วิสุทฺธิ.	(บาลี) = วิสุทฺธิมคฺคปกรณ์	(ภาษาบาลี)
ช.ธ.อ.	(บาลี) = สุตฺตฺนตฺปิฎก ชุตฺตฺนิกาย ธรรมปฏฐกถา	(ภาษาบาลี)

วิธีอ่าน

๑. พระไตรปิฎก อ่าง เล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ ตัวอย่าง ที.ดี. (ไทย) ๙/๔๖๘/๒๐๓. หมายถึง ทีฆนิกาย สีลขันธวรรค เล่มที่ ๙ ข้อ ๔๖๘ หน้า ๒๐๓
๒. ปกรณ์วิเศษ อ่าง เล่ม/หน้า ตัวอย่าง มลินท.๑/๖ หมายถึง คัมภีร์มลินทปัญหา เล่ม ๑ หน้า ๖
๓. อรรถกถา อ่าง เล่ม/หน้า ตัวอย่าง ช.ธ.อ. ๑/๑๐๕ หมายถึง อรรถกถาธรรมบท ชุตตนิกาย เล่ม ๑ หน้า ๑๐๕

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาเดิมแท้แต่แรกเริ่มไม่เน้นพิธีรีตอง ไม่ใช้องเวงเครื่องรางของขลัง หากแต่มุ่งสอนคนให้ใช้ชีวิตด้วยเหตุผล ด้วยสติปัญญา และมุ่งเน้นการพึ่งตัวเองซึ่งในแง่หนึ่งย่อมหมายถึง มุ่งสอนให้คนศรัทธาในศักยภาพแห่งความเป็นมนุษย์ของตนเองอย่างเต็มเปี่ยม^๑ และผู้ที่จะสอนให้ให้มนุษย์เข้าใจและศรัทธาในศักยภาพนั้นได้ดีที่สุด นั่นก็คือหน้าที่ขอ “ครู” ครูที่เป็นแม่แบบที่ประเสริฐที่สุดก็คือพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งทรงเป็นพระบรมครูของโลกและเหล่าทวยเทพดังบทสรรเสริญพระคุณที่ว่า “สตุถา เทวมนุสฺसानัน”^๒ ทรงชี้แนวทางและวิถีในการประกาศคำสอน ซึ่งทำให้คำสอนเป็นสิ่งที่น่าอัศจรรย์ยิ่งนัก พระองค์ทรงปฏิบัติหน้าที่ของผู้ที่ปราชญ์กล่าวสรรเสริญพระคุณพระองค์ว่า ผู้มีพระปัญญาคุณ พระวิสุทธิคุณ และพระมหากรุณาคุณและได้ทรงปฏิบัติบทบาทนี้ให้เป็นตัวอย่างแก่พระสาวกได้อย่างยอดเยี่ยมดังพระดำรัสว่า

ภิกษุทั้งหลายพวกเธอจงจาริกไปเพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์แก่ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ แต่จงอย่าไปโดยทางเดียวกันสองรูปจงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้นมีความงามในท่ามกลาง และมีความ

---

^๑ ว. วชิรเมธี (พระมหาวุฒิชัย วชิรเมธี), **ธรรมะติดปีก**, (กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์อมรินทร์, ๒๕๔๗), หน้า ๑๐๖.

^๒ วิ.มหา. (บาลี) ๑/๑/๑. ดูรายละเอียดใน **วิสุทธิมคคสฺส นาม ปกณวิเสสสฺส ปฐโม ภาค**, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐), หน้า ๒๖๖-๒๖๗.

บทที่ ๒

อุปมาอุปไมยที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

ในบทนี้ผู้วิจัยจะได้นำเสนอความหมายของอุปมาอุปไมย การอุปมาอุปไมยที่ปรากฏในพระไตรปิฎก พร้อมทั้งเนื้อหาของการอุปมาอุปไมยที่ปรากฏในพระไตรปิฎกซึ่งเกี่ยวเนื่องกับเรื่องราวต่าง ๆ หลากหลายและมีเนื้อหาทั้งความหมายที่ลึกซึ้ง ซึ่งได้นำเสนอดังต่อไปนี้

๒.๑ ความหมายของอุปมาอุปไมย

การพูดหรือการเขียนนั้นถ้าต้องให้ผู้ฟังหรือผู้อ่านเกิดความเข้าใจความหมายตามที่ผู้พูดหรือผู้เขียนต้องการแล้ว การใช้อุปมาอุปไมยเป็นวิธีที่ช่วยให้เข้าใจได้ชัดเจนแจ่มแจ้ง และคำอุปมาอุปไมยยังสร้างความสละสลวยให้แก่ประโยคนั้น ๆ ช่วยทำให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังเกิดความประทับใจในอุปมาที่ยกขึ้นมาเปรียบเทียบ ให้ความชัดเจนยิ่งขึ้น โดยนำสิ่งที่เป็นรูปธรรมมาเปรียบเทียบกับนามธรรม หรือนามธรรมกับนามธรรมดังข้อความที่ว่า

“วิญญูชนบางกลุ่มย่อมเข้าใจความหมายแห่งคำพูดได้ด้วยข้ออุปมา”^๑ “ข้ออุปมาที่วิญญูชนทั้งหลายแสดงแล้ว ย่อมให้เข้าใจความหมาย”^๒ “พระมุนีทรงฉลาดในข้ออุปมา ทรงทราบความคิดของชนทั้งปวงเมื่อทรงตอบปัญหาสักข้อหนึ่ง ก็ตัดความสงสัยของประชาชนได้”^๓

^๑ “อุปมายมิเรกจเจ อตถิ ชานนติ ปณฺทิตา” (ขุ.ชา. (ไทย) ๒๘/๗๙๓/๒๕๑. ขุ.ชา. (บาลี). ๒๘/๒๔/๒๘).

^๒ “อตฺถสฺสยํ วิญญฺาปนี อูปมา วิญญฺูหิ เทสิตา” (ขุ.เถร.(ไทย) ๒๖/๓๘๔/๒๙๗. ขุ.เถร.(บาลี). ๒๖/๗๐๓/๓๖๗).

^๓ “สพฺพสฺสํ จิตฺตมถญฺาย โอบมมกฺุสโล มิโน เอกํ ปณฺหํ กถนฺโต ว วิมตี ฉินฺหิ ปาณินิ” (ขุ.อป.(ไทย) ๓๒/๓/๑๔. ขุ.อป.(บาลี) ๓๒/๓๔๔/๔๒).

๒.๑.๑ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายไว้ว่า
อุปมา สิ่งหรือข้อความที่ยกมาเปรียบ มักใช้เข้าคู่กับอุปไมย ในประโยคเช่น เรื่อง
นี้อุปมาฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น

อุปมาโวหาร สำนวนเขียนที่กล่าวถึงเรื่องราวโดยยกสิ่งต่าง ๆ ขึ้นมาเปรียบเทียบ
ประกอบ

อุปมาน การเปรียบเทียบสิ่งที่คล้ายคลึงกัน

อุปมาอุปไมย การเปรียบเทียบกัน

อุปไมย สิ่งหรือข้อความที่พึงเปรียบเทียบกับสิ่งอื่น เพื่อให้เข้าใจแจ่มแจ้ง คู่กับ
อุปมา”^๔

๒.๑.๒ พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์ ให้ความหมายไว้ว่า

อุปมาข้อความที่นำมาเปรียบเทียบ, การอ้างเอามาเปรียบเทียบ, ข้อเปรียบเทียบ

อุปไมย ข้อความที่ควรจะนำสิ่งอื่นมาเปรียบเทียบ, สิ่งที่ควรจะหาสิ่งอื่นมา
เปรียบเทียบ, สิ่งที่ถูกเปรียบเทียบ”^๕

๒.๑.๓ พจนานุกรมมคธ-ไทย พันตรีประยูร หลงสมบุญ ได้ให้ความหมายไว้ว่า

อุปมา การเปรียบ การเปรียบเทียบ, ความเปรียบ, ความเปรียบเทียบ วิ. อุปมียติ
สทิสกรียติ เอตายาติ วา อุปมา

อุปมาน ความเปรียบ ความเปรียบเทียบ การเปรียบ คำเป็นเครื่องเปรียบ วิ. อุป
มียเต เยน ตั อุปมานัน

อุปมาน ชื่อการศึกษาอย่างหนึ่ง คือการศึกษาจากข้อเท็จจริงที่เหมือนกันหลาย
อย่าง แล้วตั้งเป็นกฎเกณฑ์ขึ้น

---

^๔ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒, (กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊ค
พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๓๘๖-๑๓๘๗.

^๕ พระราชวรมณี (ประยูร ปยุตโต), พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์, พิมพ์ครั้งที่ ๓,
(กรุงเทพฯ : บริษัท ด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๒๘), หน้า ๔๓๐.

อุปเมยย คือสิ่งที่จะหาสิ่งอื่นมาเปรียบเทียบได้ สิ่งเปรียบเทียบได้^๖

โอบมม เปรียบ วิ. อุปมียยเต เยน ตั โอบมม

ความเป็นแห่งอุปมา วิ. อุปมาย ภาโว โอบมม^๗

๒.๑.๔ พจนานุกรมไทยของมานิต มานิตเจริญ ได้ให้ความหมายไว้ว่า

อุปมา การอ้างเอามาเปรียบเทียบ, ข้อความที่นำมาเปรียบเทียบความเหมือนกัน, ความเทียบกัน มักใช้คู่กับอุปไมย เช่น เรื่องนี้มีอุปมาฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น

อุปไมยสิ่งที่ควรหาสิ่งอื่นมาเปรียบเทียบ, สิ่งที่เขาพึงเปรียบเทียบได้ analogue^๘

๒.๑.๕ คัมภีร์สุไพธาลังการ ของพระมหาสามีสังฆรักขิต แปลโดย น.อ. แยม ประพัฒน์ทอง ให้ความหมายกล่าวถึงอุปมาไว้ว่า "เป็น วังกุตติ ซึ่งเป็นเครื่องประดับ ข้อความ (อรรถาลังการ) ประการหนึ่ง กล่าวถึง อรรถาลังการและวังกุตติ ไว้ดังนี้ อรรถาลังการ การตกแต่งอรรถมีสองประการ โดยประเภทแห่งสภาวะวุตติ และวังกุตติ บรรดาอรรถทั้งสองประการนั้นสภาวะวุตติประการต้นเป็นเครื่องสำอางค์ต่าง ๆ ของวัตถุทั้งหลาย^๙ และการแถลงสภาวะวัตถุอันใดเป็นอย่างอื่นการแถลงนั้นพึงเป็นประการหลังคือ วังกุตติ"^{๑๐}

อีกประการหนึ่ง หมายถึงการเปรียบเทียบระหว่างของสองสิ่ง ซึ่งมีธรรมชาติเหมือนกัน คือการเปรียบเทียบระหว่างวัตถุอันเป็นตัวเปรียบเทียบ และวัตถุที่ถูกเปรียบเทียบมีธรรมชาติเหมือนกัน^{๑๑}

---

^๖ พจนานุกรม มคอ-ไทย ,รวบรวมเรียบเรียงโดย พันตรีประยุทธ์ หลงสมบุญ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ อักษรการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๑๓๒-๑๓๓.

^๗ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๓

^๘ มานิต มานิตเจริญ, พจนานุกรมไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๑๔, (กรุงเทพฯ : อักษรวิทยา, ๒๕๓๗), หน้า ๑๑๒๒.

^๙ สภาวะวังกุตตินี้ ภาท เทวธา อลงกิริยา ปฐมา ตตถ วตถุนิ นานาวตถาวิกาวินิ

^{๑๐} พระมหาสามีสังฆรักขิต, สุไพธาลังการ, แปลโดย น.อ. แยม ประพัฒน์ทอง, (พระนคร : โรงพิมพ์ รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๑๒), หน้า ๑๓๗-๑๔๐. วุตติ วตถุสภาวะสส ยานัญญา สา ปราภเว.

^{๑๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๕. อุปมาโนปเมยยานิ สหมมตตี ลโยปมา.

๒.๑.๖ ศาตราจารย์ริส เดวิดส์ (Prof.Rhys Davids) และวิลเลียม สเตด (William Stede) นักวิชาการภาษาบาลีอธิบายไว้ว่า “อุปมาที่สมบูรณ์ (ปุโรโณปมา) จะต้องมียงค์ ๔ ประการคือ

๑. ตัวนำมาเปรียบ (อุปมาน)
๒. ตัวถูกเปรียบ (อุปเมย)
๓. สภาพที่คล้ายคลึงกัน (สาธารณธรรม)
๔. ศัพท์ที่กล่าวเปรียบเทียบ (อุปมาวาจก หรือ สาทตฺสยฺ ปฺรติปาทก)”^{๑๒}

จากความหมายที่ประมวลมาสรุปได้ว่าการอุปมาอุปไมย คือโวหารที่กล่าวเปรียบเทียบ ใช้คู่กับอุปไมย อุปไมยแปลว่า บทที่กล่าวก่อน อุปมาแปลว่า บทที่กล่าวเปรียบเทียบทีหลัง เช่นกล่าวว่่า "โลกเหมือนโรงละครใหญ่" ดังนี้ โลก เป็นบทอุปไมยซึ่งจะต้องมีโรงละครใหญ่เป็นอุปมา

การเปรียบเทียบนี้มีหลายแบบ มีได้ทั้งข้อที่เหมือนและข้อที่ต่างกัน ดังนี้

๑. การเปรียบเทียบความเหมือนกันของสองสิ่ง เรียกว่า อุปมา การเปรียบเทียบแบบนี้มักมีคำว่า เหมือน กด เพียง ดุจ ดัง คล้าย แม้ เช่น เปรียบ เป็นตัวกลางในการเปรียบเทียบ เช่น "เล่าปี่ดีใจเหมือนปลาได้น้ำ" "ความรักเหมือนโรคา" ซึ่งจะเห็น ได้ว่าการเปรียบเทียบแบบนี้เป็นการเปรียบเทียบแบบตรงๆ ตัวตั้งกับตัวที่นำไปเทียบมีลักษณะคล้ายตามกัน

๒. การเปรียบเทียบโยงความคิดอย่างหนึ่งไปสู่ความคิดหนึ่งเรียกว่า นามนัยยะ แสดงความเปรียบเทียบที่แรงกว่า วิธีแรก มักมีคำว่า เป็นหรือ คือ อยู่ในประโยค การเปรียบเทียบวิธีนี้ไม่เปรียบเทียบตรงๆ อย่างวิธีแรก แต่จะใช้คำที่มีความหมาย เป็นนัยไว้ ทำให้เกิดความคิดลึกซึ้งกว่าธรรมดา ตัวอย่างเช่น "ผ้าขาวในเมืองอังวะ ไม่มีอีกแล้วหรือ" จะเห็นได้ว่า ผ้าขาวในเมืองอังวะนั้นไม่ได้หมายถึงผ้าขาวธรรมดาๆ แต่หมายถึงเศวตฉัตร

---

^{๑๒} Rhys Davids, and Stede, *Pali English Dictionary*, (London : The Pali Text Society, 1966), p. 168. อ้างใน พระมหาวิศิษฐ์ ปญญาวฑฒโน, "การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องอุปมาภานิมิตินทบัญญัติ" *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต* (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย), ๒๕๔๕, หน้า ๖๔.

๓. การเปรียบเทียบโดยจรรยาในของหลายอย่าง เรียกว่า ตุลยคีตา การเปรียบเทียบแบบนี้จะจรรยาในของหลายอย่าง ทั้งเหมือนและคล้ายกันอย่างที่ต้องการ หรือยกอุทาหรณ์เรื่องอื่นๆ มากล่าวนำเสียก่อน แล้วจึงกล่าวสรุปที่หลังเช่น “เพราะประกอบสัมภาระเข้าคำว่า “รถ” ย่อมมีฉันใดเพราะขันธุ์ ๕ ประกอบกันขึ้น คำว่า “สัตว์” ว่า “คน” ก็เกิดมีฉันนั้น

๔. การเปรียบเทียบความขัดแย้งหรือตรงข้ามกัน เรียกว่า วิโรธ การเปรียบเทียบแบบนี้เช่น “ถึงตัวไปใจอยู่เป็นคู่ขึ้น” “รักษาวินัยให้มั่นรักษันให้ต่อ” “ตัวเป็นไทแต่ใจเป็นทาส” เป็นต้น และยังนิยมใช้วิธีเปรียบเทียบเชิงขัดแย้ง โดยยกเอาธรรมชาติมา เป็นสัญลักษณ์ด้วย เช่น ขนุนสุกสล้างแห่งสาขา, มะเดื่อเมื่อสุกไซ้ไว้ใน โคลงโลกนิติ

๕. การเปรียบเทียบโดยเอาสิ่งเป็นนามธรรม มากล่าวเป็นรูปธรรม เช่นการเปรียบเทียบกิเลสให้มีตัวตน เช่น “ไฟเสมอด้วยราคาจะไม่มี” เป็นต้น

๒.๒ ประเภทแห่งอุปมา

การจัดอุปมาอุปไมยเป็นประเภทต่าง ๆ นั้นก็เพื่อให้เกิดความเข้าใจได้ง่ายและให้เห็นความต่างของอุปมาแต่ละประเภทอุปมาที่สำคัญดังที่ปรากฏในคัมภีร์สุโธธาลังการ^{๑๓} แบ่งอุปมาออกเป็น ๓ ประเภทคือ

๑. อุปมาที่รู้ด้วยศัพท์ (ศัพท์คัมมุอุปมา) หมายถึง การเปรียบเทียบที่มีศัพท์แสดงการเปรียบเทียบบ่งชี้ชัด เช่น ดอกบัวเพียงดังพระพักตร์ของพระองค์ พระพักตร์ของพระองค์เพียงดังดอกบัว ประโยคนี้มีนิบาตบอกอุปมาอุปไมย คือ อิว ศัพท์ เป็นเครื่องบ่งบอก

---

^{๑๓} คัมภีร์สุโธธาลังการคือ คัมภีร์ที่ท่านพระมหาสามีสังฆรักขิต (เข้าใจว่าเป็นชาวสิงหล) แต่งขึ้นราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒ เฉพาะคาถาที่เป็นหลักการแต่งมี ๓๖๘ คาถา ในไทยนับเข้าในสหทาวินัยเนื้อหากล่าวถึงเรื่องของการประพันธ์บาลีหลักการแต่งหนังสือและหลักเกณฑ์ในการใช้หรืออสังการศาสตร์, สุโธธาลังการ แปลโดย น.อ. แย้ม ประพัฒน์ทอง, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (พระนคร : โรงพิมพ์ รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๑๒). หน้า, อธิบายสุโธธาลังการ.

๒. อุปมาที่รู้ได้ด้วยความรู้ (อรรถคัมมุปมา)^{๑๔} หมายถึงอุปมาที่เข้าใจจากข้อความถึงแม้จะไม่มีศัพท์ที่บ่งอุปมาปรากฏ เช่น ภิงคา เนมานิ จกขุณี นามุพฺพํ มุขเมวิท^{๑๕} วัตถุเหล่านี้มีไม้แมลงภู่ เป็นดวงตาทั้งหลาย วัตถุนี้มีไม้ดอกบัว เป็นดวงพักตร์แท้ ๆ ประโยคนี้ไม่มีนิบาตบอกอุปมาอุปไมย แต่รู้ได้ด้วยความรู้ว่า ไม้แมลงภู่เป็นดวงตา ไม้ดอกบัวเป็นดวงพักตร์แท้ ๆ ก็เท่ากับการเปรียบเทียบ ดวงตาเหมือนกับแมลงภู่ และดวงพักตร์เหมือนกับดอกบัว

๓. อุปมาที่รู้ได้ด้วยความรู้ของพากย์ วากยัตถวิสยูปมา^{๑๖} หมายถึงว่า เราทราบว่าเป็นอุปมาเมื่อพิจารณาความทั้งหมดของความนั้นเช่น

ดูกรดวงจันทร์ พระพักตร์ของจอมมุนี จงใจได้เป็นอย่างเอก ด้วยความงามสว่างอยู่ ประโยชน์อะไรด้วยความองอาจของท่านแม้จะขึ้นไปเบื้องสูงแล้ว^{๑๗}

๒.๒.๑ ศัพท์ที่ใช้แสดงอุปมา

ศัพท์แสดงอุปมาเพื่อให้ทราบว่าสิ่งที่นำมาเปรียบเทียบนั้นมีศัพท์เป็นเครื่องหมาย บ่งบอกโดยแบ่งออกเป็น ๓ ประเภทคือ

๑. ศัพท์สมาสที่บอกอุปมา หมายถึงศัพท์สมาสที่มีอุปมาแฝงอยู่ในศัพท์สมาสนั้น เช่น จนุทิมานโน มีหน้าเพียงดังดวงจันทร์ จากวิเคราะห์ว่า จนุทิมานโน อานโน

---

^{๑๔} อรรถคัมมุปมา แบ่งออกเป็น ๔ ประเภทคือ

- สรูปอุปมา เปรียบอย่างสมรูป
- ปริกัปปอุปมา เปรียบด้วยความดำริ
- สสโยอุปมา เปรียบด้วยความสงสัย
- ปฏิวัตถูปมา เปรียบด้วยวัตถุที่เทียบกัน

^{๑๕} ดูรายละเอียดใน สุโพธาสังการ, หน้า ๑๖๒-๑๖๓.

^{๑๖} วากยัตถวิสยูปมา แบ่งออกเป็น ๒ ประเภทคือ

๑. อิวยุตตวากยัตถูปมา หมายถึง อุปมาด้วยความของพากย์ที่ประกอบด้วยศัพท์สำหรับอุปมา เช่น อิว ศัพท์เป็นต้น

๒. อิวียุตตวากยัตถูปมา หมายถึง อุปมาด้วยความของพากย์ที่ปราศจากศัพท์สำหรับอุปมา เช่น อิว ศัพท์เป็นต้น

^{๑๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๙-๑๕๐.

๒. ศัพท์กริยาที่บอกความอุปมา หมายถึงคำกริยาที่เกิดจากปัจจัย ๒ ตัว คือ อาย กับ อีย ปัจจัยทั้งคู่นี้ใช้ประกอบกับนาม เพื่อทำนามที่ประกอบแล้วนั้นให้เป็นกริยา และให้ความหมายเป็นอุปมาเท่ากับ อิว อาจารย์ ประพจน์เพียงดังเช่น ปุตุตยติ ประพจน์เพียงดังบุตร

๓. ศัพท์แสดงความอุปมาโดยตรง มี ๕๐ ศัพท์ คือ

๑. อิว เพียงดัง	๒. ว เพียงดัง
๓. อตุลย เทียบไม่ได้	๔. สมาน เสมอเหมือน
๕. นิภ เปรียบเหมือน	๖. สนุภ เปรียบเหมือน
๗. ยถา ฉนั้นใด	๘. สงุภาส เหมือน
๙. ตูลิต เทียม เทียบเท่า	๑๐. ปกาส เพียงดัง
๑๑. ปฏิรูปก เปรียบ	๑๒. สริ เท่าเทียม
๑๓. สริกษ เท่าเทียม	๑๔. สัวาที เสมอกันเท่าเทียมกัน
๑๕. วิโรติ ตรงกันข้าม	๑๖. สทิส เช่นกัน
๑๗. วีย รวากะว่า	๑๘. ปฏิปุกข ตรงกันข้าม
๑๙. ปจจนิก ตรงกันข้าม	๒๐. สปกข เห็นเสมอ เท่าเทียมกัน
๒๑. อุปमित เปรียบ	๒๑. ปฏิพิมพ พิมพเดียวกัน
๒๓. ปฏิฉนุน เหมือนกัน	๒๔. สรูป มีรูปเสมอ
๒๕. สม เสมอกัน,	๒๖. สมุมติ จัดว่าเหมือนกัน
๒๗. สวณฺณ มีพรรณะเหมือนกัน	๒๘. อาภา ผ่องเพียง
๒๙. ปฏินิธิ เท่าเทียม	๓๐. สธมฺม มีสภาพเสมอ
๓๑. สาธารณ ทั่วไป	๓๑. สจฺจาย มีเงาเหมือนกัน
๓๓. สลกฺขณ มีลักษณะเหมือนกัน	๓๔. ชยติ ชนะ
๓๕. อุกโกสติ ต่ำ	๓๖. หสิ ย่ำยั้น
๓๗. ปฏิคฺชติ แข่ง,สู้	๓๘. ทุพฺภติ ประทุษร้าย
๓๙. อุตฺตยติ วิชา	๔๐. อวชานาติ ดูถูก ดูหมิ่น
๔๑. นินฺนุติ นินทา	๔๑. อธิโรหติ รุ่งเรืองยิ่ง
๔๓. วิคาหเต หยั่งลง	๔๔. อเนวติ ไปตาม
๔๕. อนฺนุพฺนุติ ไปตาม	๔๖. นิเสธติ ห้าม
๔๗. อนฺนุโรติ ทำตาม	๔๘. วิลุมฺปติ ปล้นแย่ง

๔๙. อุปมา การเปรียบเทียบ

๕๐. ปฏิเสธ ห้าม^{๑๙}

จึงถือได้ว่าการอุปมาอุปไมยนั้นสามารถที่จะเข้าใจได้หลายทางซึ่งในวิทยานิพนธ์นี้ได้แสดงไว้ ๒ ประการคือ อุปมาอุปไมยที่เข้าใจได้ด้วยศัพท์ และที่เข้าใจได้ด้วยเนื้อความ

๒.๒.๒ ความสำคัญแห่งการอุปมา

มนุษย์ทุกคนย่อมมีความสามารถในการรับรู้และเข้าใจที่แตกต่างกัน ในเรื่องที่สามารถมองเห็นและสัมผัสได้ทางอายตนะทั้ง ๕ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และอายตนะที่ ๖ คือใจ หรือเรื่องของนามธรรมนั้นเป็นเรื่องที่ยากที่จะอธิบายให้ผู้ฟังเข้าใจได้ แม้องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็ทรงมีแบบในการที่ทรงสอนหรือฝึกมนุษย์ที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะพระองค์เอง ซึ่งมีหลายประการ ในที่นี้จะได้นำเสนอวิธีที่โดดเด่นมากในเรื่องการสอนอีกวิธีหนึ่งก็คือการใช้อุปมาอุปไมย การอุปมาตามที่ทรงใช้สามารถสรุปเป็น ๒ วิธีตามหลักการเทศนาที่พระองค์ทรงใช้มี ๒ อย่าง^{๑๙} คือ ธัมมาธิษฐาน และปุคคลาธิษฐาน ทรงใช้วิธีการสอนโดยยกสภาวะแวดล้อมใกล้ตัวมาเปรียบเทียบ เรียกว่าเป็นอุปกรณในการสอนก็ได้ เพราะเป็นรูปธรรมที่สามารถสัมผัสได้ แต่นามธรรมไม่ชัดเจนเหมือนรูปธรรมในการอธิบาย จำเป็นที่จะต้องนำเอาสิ่งที่คนรู้จักมาเปรียบเทียบกับอีกสิ่งหนึ่งที่คนไม่เข้าใจ หรือไม่เคยได้ยิน และไม่ เคยได้สัมผัสมากล่าวเปรียบเทียบจนกระทั่งทำให้เข้าใจได้ง่ายยิ่งขึ้น นี่เป็นความสำคัญของการอุปมาที่ท่านพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) นำมาจากพุทธวิธีในการสอนแล้วใช้เป็นแนวทางในการสอนแก่พุทธศาสนิกชนทั่วไป ซึ่งผลงานที่ท่านได้แสดงไว้นั้นมีปรากฏให้เห็นทั้งแบบเป็นคำสอนและที่ถ่ายทอดมาถึงศิษยานุศิษย์ของท่านในปัจจุบัน

ปริชา ช้างขวัญยืน อธิบายว่า การเปรียบเทียบอาจเป็นสิ่งที่ถูกหรือผิดก็ได้ ความสำคัญของการเปรียบเทียบมิได้อยู่ที่ความถูกผิด แต่อยู่ที่ลักษณะ ๓ ประการคือ

๑. ทำให้ความคิดของเราสะดุด โดยเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งกับสิ่งที่เราไม่ได้คิดมาก่อนว่าจะเอามาเปรียบกันได้
๒. ทำให้เกิดจินตภาพอย่างแจ่มชัดขึ้นในใจของผู้อ่านผู้ฟัง ทำให้เกิดอารมณ์คล้อย

^{๑๙} พระมหาสามีสังฆรักขิต, **สุโพธาลังการ**, หน้า ๑๔๙-๑๕๐. ดูเปรียบเทียบศัพท์ที่ใช้อุปมาอุปไมยใน comparative Studies in Pali and Sanskrit Alankaras.

^{๑๙} พระเทพเวที (ประยูร ธมฺมปญฺโญ), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัทสี่ตวันจำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๑๑๑.

ตามไปด้วย

๓. เป็นเครื่องมือในการกล่าวถึงบางสิ่งเช่น ลักษณะ หรือคุณสมบัติของวัตถุเหตุการณ์อย่างหนึ่งอย่างใด โดยนำเอาส่วนที่เหมือนกับสิ่งที่เรารู้จักอยู่แล้วมาพูด^{๒๐}

ดังนั้นความสำคัญของการใช้อุปมาอุปไมย จึงเป็นสิ่งที่มีความค่าที่จะทำให้คำพูดมีความหมายมีน้ำหนัก เป็นสิ่งที่สะกิดให้ผู้ฟังเกิดความคิดความเข้าใจในเรื่องที่พูดได้อย่างชัดเจน

๒.๒.๓ จุดหมายสำคัญของอุปมา

จุดประสงค์ที่สำคัญของการใช้อุปมาอุปไมยในบาลี คือ เพื่อจะทำให้ผู้อ่าน หรือผู้ฟังเห็นภาพพจน์ที่ชัดเจน และเพิ่มพูนความละเอียดสละสลวยแก่บทประพันธ์ เพื่อให้เกิดความประทับใจในบทประพันธ์นั้น ๆ

การเปรียบเทียบไม่มีผลกระทบต่อเนื้อหาของอุปไมยที่จะพูดหรืออธิบายให้เข้าใจ แต่ประการใด ถ้อยคำบางคำนั้นเพียงแต่กล่าวเป็นข้อความเท่านั้น ย่อมไม่ทำให้เกิดความเข้าใจ ความซาบซึ้งในอรรถรสได้ หรือมิฉะนั้นก็ไม่สามารถทำให้ผู้ฟังนึกเห็นลักษณะต่าง ๆ ของสิ่งที่ผู้พูดปรารถนาจะเห็นได้ แม้จะหาคำขยายมาประกอบโดยตรงแล้ว ต่อเมื่อนำอุปมา มาเปรียบเทียบ ก็จะทำให้ประโยคนั้นงดงาม เห็นเป็นรูปธรรมขึ้นมาอย่างชัดเจน

๒.๒.๔ โทษแห่งการอุปมา

การใช้อุปมานั้นถือว่าเป็นการใช้เครื่องมือทางภาษาที่ดีมาก แต่การใช้อุปมาในบางครั้ง ถ้าอุปมาผิดความหมาย หรือนำสิ่งที่มาเปรียบเทียบให้เกิดความด้อยค่าทางด้านภาษา ก็ทำให้ผิดจากจุดประสงค์เดิม การใช้อุปมาผิด หรืออุปมาที่เป็นโทษ

ในทางอสังการศาสตร์ภาษาบาลีแบ่งออกเป็น ๗ ประเภท^{๒๑} คือ

๑. อุปมาต่างลิงค์ คืออุปมากับอุปไมยต่างเพศกัน เช่น หัสสิว สลิ ดวงจันทร์เหมือนนางหงส์ ดวงจันทร์ บาลีเป็น จनुโท ปุงลิงค์ (เพศชาย) นางหงส์ เป็นอิตถीलิงค์ (เพศหญิง)

๒. อุปมาต่างพจน์ คืออุปมากับอุปไมยต่างพจน์กัน เช่น อากาส์ สรวานิว อากาศเหมือนสระน้ำทั้งหลาย อากาศเป็นเอกวจนะ สระน้ำเป็นพหูพจน์

^{๒๐} ปรีชา ช้างขวัญยืน, **พื้นฐานของการใช้ภาษา**, (พระนครฯ : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๑๗), หน้า ๗๑.

^{๒๑} พระมหาสามีสั่งสมรักขิต, **สุไพธาลังการ**, หน้า ๗๐.

๓. อุปมาเกินความจริง เช่น ชุชิต ภาณุมาลิว วิภาติ หิงห้อยสว่างเพียงดังดวงอาทิตย์ ดวงอาทิตย์เป็นอริกะ

๔. อุปมาทราวม คือ เอาสิ่งที่ตำทราวมมาอุปมา เช่น สว ว ภาตุโต กโฏทิเป ข้าจรัก ในเจ้าเหมือนหมา คนเป็นอริกชาติ หมาเป็นหินชาติ

๕. อุปมาไม่เด่น เช่น พลามุโพธิ สาคโร วีย สงขุภี สมุทรวลภระฉอกกระฉ่อน เหมือนสาครคะนองคลื่นศัพท์แสดงความมากมายของผล ใช้ อมุโพธิ ซึ่งแปลว่าสมุทหรือทะเลมาแล้ว เวลาอุมาก็คงใช้สาครศัพท์ซึ่งก็มีความหมายอย่างเดียวกันอีก ไม่ปรากฏความพิเศษอะไร

๖. อุปมาเพ่งเล็ง คือข้อความที่นำมาเปรียบเทียบจะเข้าใจได้จะต้องดูความที่นำเข้ามาประกอบด้วยจะดูเฉพาะศัพท์ที่นำมาอุปมาได้ไม่ เช่น จนุเท กพังโก ภิงโค ว รอยกระต่าย เพียงดังแมลงภูในดวงจันทร์ เปรียบเทียบเท่านี้ไม่พอต้องใส่ความเปรียบดวงจันทร์ว่า กุสมคจฺจสฺสตีเส เหมือนกอดอกไม้ เข้ามาอีกเพราะแมลงภูจะเกิดในดวงจันทร์ไม่ได้ แต่เกิดในกอไม้ดอก

๗. อุปมากระท่อนกระถ่น คืออุปมาไม่เต็มความ คืออุปมาที่ยังไม่เต็มไม่สมบูรณ์นัก เพราะมีเนื้อความขาดหายไป เช่น เกรวกาโร สกพังโก นิสากโร ดวงจันทร์มีรอยกระต่ายคล้ายดอกโกมุท ความยังไม่สมบูรณ์ จะสมบูรณ์ต้องเป็น “ดวงจันทร์มีรอยกระต่ายคล้ายดอกโกมุทมีแมลงภู” จะเอาศัพท์ สกพังโก มาเป็นวิเศษอื่นอีกไม่ได้ถ้าใส่ สภิงค มาเป็นวิเศษอื่น ของ เกรว ความจะสมบูรณ์

๒.๓ เทคนิคและวิธีการสอนของพระพุทธเจ้า

จากการศึกษาเหตุการณ์ในพุทธประวัติพบว่า กลวิธีและเทคนิคต่าง ๆ ที่พระพุทธองค์ทรงใช้เพื่อให้เกิดประโยชน์ได้สูงสุด พระพุทธองค์ทรงมีกลวิธีและเทคนิคในการสอนได้ตรงเป้าหมายที่สุด ดังจุดหมายที่ปรากฏในพระไตรปิฎก จุดหมายในการที่ทรงสอนของพระพุทธเจ้า ๓ ประการ^{๒๒} ได้แก่

---

^{๒๒} อัง. ติก. (ไทย) ๒๐/๑๒๖/๓๗๓. ดูรายละเอียดในวศิน อินทสระ. พุทธวิธีในการสอน, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๕), หน้า ๒๓-๓๓.

๒.๓.๑ เพื่อให้ผู้ฟังรู้แจ้งเห็นจริงในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น (อภิธัมมปิฎก) ข้อนี้ หมายความว่า สิ่งใดที่ทรงรู้แล้ว เห็นแล้วแต่เมื่อทรงเห็นว่าไม่จำเป็นสำหรับผู้ฟังหรือผู้รับคำสอนก็ไม่ทรงสอนสิ่งนั้น ทรงสอนให้รู้จริงเห็นแจ้งเฉพาะเท่าที่จำเป็นสำหรับสาวกนั้น เหมือนครูที่มีความรู้สูงมาก แต่ถึงกระนั้นก็ยอมนำเอาเฉพาะความรู้เท่าที่จำเป็นแก่ศิษย์ในชั้นนั้น ๆ มาสอน เท่าที่ศิษย์จะรับได้ เพื่อประโยชน์แก่ศิษย์ อธิษฐานเหมือนบิดามารดาแม้จะมีทรัพย์มากปานใด ก็ยอมให้ทรัพย์แก่บุตรตามควรแก่วัยและความจำเป็นของบุตรนั้น ๆ

๒.๓.๒ เพื่อให้ผู้ฟังตรองตามแล้วเห็นจริงได้ ทรงแสดงธรรมอย่างมีเหตุผลที่ผู้ฟังพอตรองตามให้เห็นด้วยตนเอง (สันทานธรรมเทศนา) ธรรมเทศนาของพระพุทธองค์ไม่ยากเกินไปจนถึงกับตรองตามแล้วก็ไม่เห็น และไม่ง่ายเกินไปจนไม่ต้องตรึกตรองแค่คิดก็เห็นได้ พุทธวิธีในการสอนจึงอยู่ท่ามกลางระหว่างความยากเกินไปกับความง่ายเกินไป ส่วนใหญ่ทรงสอนให้ใช้ปัญญาพิจารณาด้วยตนเอง

๒.๓.๓ เพื่อให้ผู้ฟังได้รับผลแห่งการปฏิบัติ ตามสมควรทรงแสดงธรรมมีคุณเป็นอัครจริย สามารถยังผู้ปฏิบัติตาม ให้ได้รับผลตามสมควรแก่กำลังแห่งการปฏิบัติของตน (สัปปาหาริยธรรมเทศนา)

ส่วนในลีลาการสอนของพระพุทธเจ้ามีอยู่ ๔ ประการคือ

๑. สันทัสสนา แจ่มแจ้ง อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้ง เหมือนจูงมือไปดูเห็นกับตา
๒. สมาทปนา สอนแบบจูงใจ โดยมีเหตุผลประกอบชักจูงให้เห็นจริงด้วยชวนให้คล้อยตามจนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติ

๓. สมุเตชนา เข้าใจให้แจ่มแจ้ง จนสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ บังเกิดกำลังใจปลุกให้มีอุตสาหะแข็งขันมั่นจำจะทำให้สำเร็จได้ไม่หวั่นระย่อต่อความเหนื่อยยาก

๔. สัมปหังสนา ธรรมะบันเทิง ซโลมใจให้รำเริง เบิกบานฟังไม่เบื่อและเปี่ยมด้วยความหวังเพราะมองเห็นคุณประโยชน์ที่ตนจะพึงได้รับจากการปฏิบัติ^{๒๓}

สมดังพระพุทธคุณที่ปรากฏในพรหมายุสูตร^{๒๔} ว่า

---

^{๒๓} ดูรายละเอียดในพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). พุทธวิธีในการสอน, พิมพ์ครั้งที่ ๗ (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๕), หน้า ๔๕.

^{๒๔} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๓๘๗/๔๘๑, ๔๘๑.

โดยที่แท่นทรงชี้แจงให้บริษัทเห็นชัด ชวนใจให้อยากรับเอาไปปฏิบัติ ระวังใจให้อาจหาญแก้มกล้า ปลอบขโลมใจให้สดชื่นว่าเรียงด้วยธรรมมีกตาแล้ว

พระโคตมพระองค์นั้นทรงมีพระสุรเสียงกึกก้องเปล่งออกจากพระโอษฐ์ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการคือ

๑. นุ่มนวล	๒. ฟังชัดเจน
๓. ไพเราะ	๔. ฟังง่าย
๕. กลมกล่อม	๖. ไม่พรั่น
๗. ลุ่มลึก	๘. มีกังวาน

พรหมายุพราหมณ์เห็นธรรม บรรลุธรรม ฐัธรรม หยั่งลงสู่ธรรม หมดความสงสัย ไม่มีคำถามใด ๆ มีความแก้มกล้า ไม่ต้องเชื่อใครอีก ในหลักคำสอนของพระศาสดากราบทูลพระผู้มีพระภาคว่า “ข้าแต่พระโคตม พระภาสิตของท่านพระโคตมชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ข้าแต่ท่านพระโคตม พระภาสิตของท่านพระโคตมชัดเจนไพเราะยิ่งนัก ท่านพระโคตมทรงประกาศธรรมแจ่มแจ้งโดยประการต่าง ๆ เปรียบเหมือนบุคคลหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่ผู้หลงทาง หรือตามประทีปในที่มืดด้วยตั้งใจว่า คนมีตาดีจักเห็นรูปได้ ข้าพระองค์นี้ขอถึงท่านพระโคตม พร้อมทั้งพระธรรมและพระสงฆ์เป็นสรณะ

หลักทั่วไปในการสอนของพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงใช้หลักหลักทั่วไปมี ๓ ประการคือ

๑. เกี่ยวกับเนื้อเรื่องที่สอน
๒. เกี่ยวกับตัวผู้สอน
๓. เกี่ยวกับตัวผู้เรียน

๑. เกี่ยวกับเนื้อเรื่องที่สอน

จากการศึกษาพบว่า พระพุทธเจ้าทรงสอนเท่าที่จำเป็นพอดีสำหรับให้เกิดความเข้าใจให้กับการเรียนรู้ได้ผลธรรมกำมือเดียวในสี่สพานวรรค^{๒๕} พระองค์เสด็จไปที่ป่าประดู่หลายพร้อมกับภิกษุทั้งหลาย ทรงหยิบใบไม้ขึ้นมากำมือหนึ่งถามว่า ใบไม้ในกำมือของเรา

^{๒๕} ส.ม.(ไทย) ๑๙/๑๑๐๑/๖๑๓.

ตลกคตกับใบไมในปา อันไหนมากกว่ากัน ภิกษุก็กราบทูลว่า ใบไมในกำมือของพระองค์น้อยกว่า ใบไมในปามากกว่า พระพุทธเจ้าจึงสรุปว่า ข้อนี้ฉันใดภิกษุทั้งหลาย ที่ว่าใบไมในกำมือของเราน้อยกว่าใบไมในปา มันก็เหมือนกับความรู้ที่เรานำมาสอนเธอทั้งหลายน้อยนิดประดุจดั่งใบไมกำมือเดียวเท่านั้น เราไม่ได้สอนทั้งหมดที่เรารู้ เราสอนเฉพาะที่เป็นไปเพื่อเป้าหมาย เพื่อคลายกำหนด เพื่อดับทุกข์เพื่อนิพพาน หมายความว่าสอนเฉพาะที่เป็นประโยชน์แก่พวกเธอ ที่เรารู้ทั้งหมดไม่ได้สอน สอนกำมือเดียวนี้คือหลักการสอนของพระพุทธเจ้ารู้มากมาย มหาศาล แต่กลุ่มเป้าหมายนี้ควรจะเรียนเรื่องอะไร

สอนที่ตรงตามวัตถุประสงค์ อย่าสอนทุกเรื่องที่คุณรู้ สอนเฉพาะเรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อผู้เรียนและที่เขาอยากเรียน พระพุทธเจ้าทรงสอนสิ่งที่มีความหมาย ควรที่ผู้ฟังจะเรียนรู้และเข้าใจเป็นประโยชน์แก่ผู้ฟังเองอย่างพุทธพจน์ที่ว่า

“อนึ่ง ตลกคต รู้วจาที่จริง ที่แท้ ที่ประกอบด้วยประโยชน์ และวจาอันเป็นที่รักเป็นที่ชอบใจของคนอื่น ในข้อนี้ ตลกคตรู้กาลที่จะกล่าววจาอันในเรื่องนี้พระตลกคตทรงเป็น กาลวาทิ สัจจวาทิ ฎตวาทิ อุตตวาทิ ธรรมวาทิ วินัยวาทิ”^{๒๖}

๒. เกี่ยวกับตัวผู้สอน

ผู้วิจัยพบว่า พระพุทธองค์ทรงแสดงคุณลักษณะที่สำคัญของผู้สอนซึ่งผู้สอนนั้นจะต้องมีคุณสมบัติที่สำคัญคือ

- ปรับวิธีสอนผ่อนสั้นยาวให้เหมาะกับบุคคล แม้สอนเรื่องเดียวกันแต่ก็ต่างวิธีกัน
- นอกจากคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลแล้ว ผู้สอนยังจะต้องคำนึงถึงความพร้อมของผู้เรียนเป็นราย ๆ ไป
- สอนให้ผู้เรียนลงมือทำด้วยตนเอง ซึ่งจะช่วยให้เกิดความรู้ ความเข้าใจชัดเจน แม่นยำและได้ผลจริงเช่น ทรงสอนพระจูฬปันถกผู้โง่เขลาดำเนินการให้นำผ้าขาวไปลูบคลำ^{๒๗}
- การสอนดำเนินไปในวิธีที่ให้ผู้รู้สึกว่าผู้เรียนกับผู้สอนมีบทบาทร่วมกัน ในการแสวงหาความจริง ให้มีการแสดงความคิดเห็นโต้ตอบโดยเสรี หลักนี้เป็นข้อสำคัญ ในวิธีการแห่ง

^{๒๖} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๘๖/๘๗-๘๘. ที.ม. (ไทย) ๑๐/๖๙/๓๓, ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๘๓/๒๔๔.

^{๒๗} ชุ.ธ.อ.(บาลี) ๒/๗๔-๘๘.

ปัญญาวิธีนี้ผู้เรียนจะรู้สึกว่าได้มองเห็นความจริงด้วยตนเองมีความชัดเจนมั่นใจหลักนี้เป็นหลักที่พระพุทธเจ้าทรงใช้ประจำอาจแยกออกเป็น

- ล่อให้ผู้เรียนแสดงความคิดเห็นออกมา ส่งเสริมให้เขาคิดและให้ผู้เรียนเป็นผู้วินิจฉัยผู้สอนเป็นเพียงผู้ชี้ช่องทางเข้าสู่ความรู้ มีการแสดงความคิดเห็น ได้ตอบอย่างเสรี แต่มุ่งหาความรู้ไม่ใช่มุ่งแสดงภูมิ หรือข่มกัน เอาใจใส่ บุคคลที่ควรได้รับความสนใจพิเศษเป็นราย ๆ ไปตามควรแก่กาลเทศะและเหตุการณ์ เช่น เรื่องเด็กหญิงชาวบ้านถูกช่างหูกคนหนึ่งขอร้องฟังธรรมแต่มีงานม้วนกรอด้วยแรงอยู่ เมื่อทำเสร็จจึงเดินจากบ้านเอาม้วนด้ายไปส่งบิดาที่โรงผ่านโรงธรรมก็แวะหน่วยหนึ่งนั่งอยู่แถวหลังสุดของที่ประชุม พุทธองค์ก็ยงทรงหันไปเอาพระทัยใส่ ทรงรับสั่งให้เข้าไปนั่งใกล้ ๆ ทักทายปราศรัย และสนทนาให้เกียรติให้เด็กนั้นพูดแสดงความคิดเห็นในที่ประชุมและทรงเทศนาให้เด็กนั้นได้รับประโยชน์จากการมาฟังธรรม^{๒๘} ช่วยเหลือเอาใจใส่คนที่ด้อย มีปัญหา เช่นเรื่องพระจุฬินทร^{๒๙}

๓. เกี่ยวกับตัวผู้เรียนหรือผู้ฟัง

การให้ความสำคัญในตัวผู้เรียนผู้วิจัยพบว่า พระพุทธองค์ทรงให้ศึกษาในเรื่องความรู้ การสอนให้เหมาะตามความแตกต่างระหว่างบุคคล เช่น คำนี้ถึงเรื่องจริต ๖^{๓๐}

รู้ระดับความสามารถของบุคคล ดังที่พระพุทธเจ้าได้ทรงพิจารณาเวไนยสัตว์เปรียบด้วยดอกบัว เปรียบบุคคลเหมือนกอบอุบล กอบพุ่ม กอบนุณฑริก จากนั้นได้ทรงยกบัว ๓ เหล่า ขึ้นมาเปรียบ พระผู้มีพระภาคเจ้าได้เห็นสัตว์ทั้งหลายผู้มีภูมิจิตในตาน้อย มีภูมิจิตในตามาก มีอินทรีย์แก่กล้า มีอินทรีย์อ่อน มีอาการดี มีอาการทราม สอนให้รู้ได้ง่าย สอนให้รู้ได้ยาก

---

^{๒๘} ชุ.ธ.อ. (บาลี) ๖/๓๙-๔๐.

^{๒๙} ชุ.ธ.อ. (บาลี) ๒/๗๔-๘๘.

^{๓๐} จริต ๖ คือ ราคจริต ผู้ประพฤติหนักไปทางรักสวयरักงาม โทสจริต ประพฤติหนักไปทางใจร้อน หงุดหงิด โมหจริต ประพฤติหนักไปทางเขลา เหนงขี้ม งมงาย สัทธาจริต ประพฤติหนักไปทางมีจิตซาบซึ้ง ขึ้นบาน น้อมใจเลื่อมใสง่าย พุทธิจริต ใช้ความคิดพิจารณา วิตกจริต นึกคิดจับจด ฟุ้งซ่าน (ชุ.ม. (บาลี) ๒๙/๗๒๗/๔๒๕, วิสุทฺธิ. ๑/๑๒๗.)

บางพวกมักเห็นปรโลกและโทษว่าเป็นสิ่งน่ากลัวก็มี บางพวกมักไม่เห็นปรโลกและโทษว่าเป็นสิ่งน่ากลัวก็มีคั้นนั้น ในวิทยานิพนธ์นี้จะนำไปเทียบกับบุคคล ๔ ประเภท^{๓๑}

ผู้วิจัยพบว่าในหลักการสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าสรุปได้ว่า เมื่อทรงสอนก็ทรงสอนจากสิ่งที่รู้เห็นเข้าใจง่ายหรือรู้เห็นเข้าใจอยู่แล้วไปหาสิ่งที่รู้เห็นเข้าใจได้ยากหรือยังไม่รู้ไม่เห็นไม่เข้าใจ

- สอนเรื่องทีละน้อยทีละจากง่ายไปยากลงไปตามลำดับขั้น ต่อเนื่องกันเป็นสายลงไป แบบอนุพิกัด เช่นศีล สมาธิ ปัญญา ถ้าสิ่งที่สอนเป็นสิ่งที่แสดงได้ ฟังสอนด้วยของจริง ให้ผู้เรียนได้ดู ได้เห็น ได้ฟังเอง อย่างที่เรียกว่าประสบการณ์ตรง เช่นเรื่องที่ทรงสอนพระนันทะเรื่องความรัก^{๓๒} สอนตรงเนื้อหา ตรงเรื่อง คมอยู่ในเรื่องมีจุดหมาย ไม่วกวนไม่ออกนอกเรื่อง

๒.๔ ตัวอย่างวิธีการสอนอุปมาอุปไมยที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

เพื่อให้ทราบลักษณะแห่งอุปมาอุปไมย ผู้วิจัยจะยกตัวอย่างอุปมาอุปไมยในพระไตรปิฎกดังต่อไปนี้คือ

ก. อุปมาอุปไมยที่ปรากฏในพระวินัยปิฎก

มีตัวอย่างเช่น

---

^{๓๑} วิ.มหา. (ไทย) ๔/๙/๑๔, ม.ม.๑๓/๓๓๙/๔๐๙-๔๑๐. นอกจากบัวจมอยู่ในน้ำ บัวอยู่เสมอน้ำ บัวพ้นน้ำ ๓ เหล่านี้ พระสูตรพระอภิธรรมและอรรถกถาได้กล่าวถึงบัวเหล่านี้ ๔ คือ บัวที่มีโรคยังไม่พ้นน้ำเป็นภักษาของปลาและเต่า ซึ่งมีได้ยกขึ้นสู่บ่าแล้วแบ่งบุคคลออกเป็น ๔ เหล่าตามที่ปรากฏใน อภ.จตุกก.(ไทย) ๒๑/๑๓๓/๒๐๒.อภิ.ป.(ไทย) ๓๖/๑๐/๑๔๒-๑๔๔-๑๕๑/๑๘๖-๑๘๗. คือ ๑.อุคชภูติปัญญา ๒.วิปจิตปัญญา ๓.เนยยะ ๔.ปทปรมะ แล้วเปรียบอุคชภูติปัญญาเป็นเหมือนบัวพ้นน้ำ ที่พอส่องแสงอาทิตย์แล้วก็บานในวันนี้ เปรียบวิปจิตปัญญา เป็นเหมือนบัวอยู่เสมอน้ำที่จะบานในวันรุ่งขึ้น เปรียบเนยยะ เป็นเหมือนบัวจมอยู่ในน้ำที่จะขึ้นมาบานในวันที่ ๓ ส่วนปทปรมะเปรียบเหมือนบัวที่มีโรค ยังไม่พ้นน้ำ ไม่มีโอกาสขึ้นมาบาน เป็นภักษาของปลาและเต่า

^{๓๒} ชุ.ธ.ธ. (บาลี) ๑/๑๐๕-๑๑๗.

๑. ภิกษุณีรูปหนึ่งเป็นภิกษุณีประจำตระกูลหญิงคนหนึ่ง สมัยนั้นหญิงนั้นกล่าวกับภิกษุณีนี้นั้นตั้งชื่อว่า “แม่เจ้าท่านโปรดนำเครื่องประดับเอวนี้ไปให้หญิงชื่อนั้น” ลำดับนั้นภิกษุณีนี้นั้นคิดว่า “ถ้าเราจะใส่บาตรเดินไป เราต้องเสียหายแน่” จึงสวมเครื่องประดับเดินไป เมื่อด้ายขาดเครื่องประดับตกเรียรดลงบนถนน คนทั้งหลายตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “ไฉนพวกภิกษุณีจึงใช้เครื่องประดับเอว เหมือนหญิงคฤหัสถ์ผู้บริโภคคามเล่า”^{๓๓}

๒. พระผู้มีพระภาคเจ้าประทับอยู่ ณ พระเชตวัน กรุงสาวัตถี ครั้งนั้น พวกภิกษุณีฉัพพัคคีย์ถ่ายอุจจาระบ้าง ปัสสาวะบ้าง บ้วนน้ำลายบ้าง ลงในน้ำ พวกชาวบ้านจึงตำหนิ ประณาม โพนทะนาว่า “ไฉนภิกษุณีทั้งหลายจึงถ่ายอุจจาระบ้าง ปัสสาวะบ้าง บ้วนน้ำลายบ้างลงในน้ำ เหมือนหญิงคฤหัสถ์ผู้บริโภคคามเล่า”^{๓๔}

๓. “เมื่อใดแล ธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มีความเพียร เพ่งอยู่ เมื่อนั้นพราหมณ์นั้นย่อมกำจัดมารและเสนาเสียได้ ดุจพระอาทิตย์อุทัยขึ้นสาดส่องท้องฟ้าให้สว่างไสวฉะนั้น”^{๓๕}

๔. ชฎิลอุรุเวลกัสสปะได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับครั้นถึงแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคตั้งชื่อว่า “ข้าแต่มหาสมณะ ได้เวลาแล้วภัตตาหารเสร็จแล้ว ท่านพระมหาสมณะ เมื่อราตรีผ่านไปแล้ว พวกนั้นคือใครกันหนอเปล่งรัศมีงามยงไพโรสณห์ ทั้งสิ้นให้สว่างไสว เข้ามาเฝ้าพระองค์ ถวายอภิวัตแล้วได้ยื่นเฝ้าทั้ง ๔ ทิศ ดุจกองไฟใหญ่ฉะนั้น”^{๓๖}

๕. พระผู้มีพระภาคทรงชี้แจงให้ท่านพระมหากัปปินะเห็นชัด ชวนให้อยุากรับเอาไปปฏิบัติ เฝ้าใจให้อาจหาญแก้วกล้า ปลอดขโลมใจให้สดชื่นว่าเรจึงด้วยธรรมีกถา แล้วทรงหายไปตรงหน้าท่านพระมหากัปปินะ ณ มัททกุจฉิมฤคทายวัน มาปรากฏที่ภูเขาคิชฌกูฏ เปรียบเหมือนบุรุษมีกำลังเหยียดแขนออกหรือคู้แขนเข้าฉะนั้น^{๓๗}

---

^{๓๓} วิ.ภิกขุณี. (ไทย) ๓/๑๑๙๐/๓๖๔.

^{๓๔} วิ.ภิกขุณี. (ไทย) ๓/๑๒๔๑/๓๙๗.

^{๓๕} วิ.ม. (ไทย) ๔/๓/๖.

^{๓๖} วิ.ม. (ไทย) ๔/๔๐/๕๑.

^{๓๗} วิ.ม. (ไทย) ๔/๑๓๗/๒๑๕.

๖. จิตของพระชรีณาสพผู้โน้มไปในเนกขัมมะ โน้มไปในปวิเวก โน้มไปในความไม่เบียดเบียนโน้มไปในความสิ้นอุปาทาน โน้มไปในความสิ้นตัณหา และโน้มไปในความไม่ลุ่มหลง ย่อมหลุดพ้นโดยชอบเพราะเห็นความเกิดแห่งอายตนะ ภิกษุผู้มีจิตสงบระงับหลุดพ้นโดยชอบย่อมไม่มีการสังสมกิจที่ทำแล้ว ทั้งไม่มีกิจที่จะต้องทำอีก ภูเขาหินแห่งที่บ่มไม่สะเทือนเพราะลมฉันใด รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณฺ์ทั้งหมด ทั้งที่เป็นอภิสฐารมณฺ์และอนิฐฐารมณฺ์ ย่อมทำจิตของผู้คนที่ให้หวั่นไหวมิได้ฉนนัน จิตของผู้คนที่นั้น เป็นจิตตั้งมั่นไม่หวั่นไหวไม่เกาะเกี่ยวด้วย อารมณฺ์อะไรเพราะท่านผู้คงที่พิจารณาเห็นความเกิดดับของจิตนั้น^{๓๘}

๗. ภิกษุณีเมตติยารับคำของพระเมตติยะและพระภุมมชกะแล้วจึงเข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ครั้นถึงแล้ว ได้ถวายอภิวัตตพระผู้มีพระภาคแล้วยืนอยู่ ณ ที่สมควรได้กราบทูลพระผู้มีพระภาค ดังนี้ว่า “เรื่องนี่ไม่สมควร ไม่เหมาะสม ทิศที่เคยปลอดภัยก็กลับมีภัย ทิศที่ไม่เคยมีเสนียดจัญไรก็กลับมีเสนียดจัญไร ทิศที่ไม่เคยมีอุปัทวะก็กลับมีอุปัทวะ ในที่ที่ไม่เคยมีลมก็กลับมีลมแรง น้ำก็ดูเป็นเหมือนน้ำร้อนขึ้นมา หม่อมฉันถูกพระทัฬหฬลบุตรข่มขืน^{๓๙}

ข. อุปมาอุปไมยที่ปรากฏในพระสูตรต้นตปิฎก

มีตัวอย่าง เช่น

๑. อุปมาพระรังษบความโกรธ ทำใจให้หนักแน่นเหมือนแผ่นดิน

เปรียบเหมือนบุรุษถือเอาจอบและตะกร้ามาแล้วพูดอย่างนี้ว่า เราจักทำแผ่นดินใหญ่นี้ “ไม่ให้เป็นแผ่นดิน” เขาขุดลงตรงที่นั้น ๆ โขยเศษดินทิ้งลงไปในที่นั้น ๆ บ้วนน้ำลายลงในที่นั้น ๆ ถ่ายปัสสาวะรดลงในที่นั้น ๆ แล้วพูดล้าทับว่า “เอ็งอย่าเป็นแผ่นดิน เอ็งอย่าเป็นแผ่นดิน” เธอทั้งหลายเข้าใจความข้อนั้นว่าอย่างไร บุรุษนั้นพึงทำแผ่นดินใหญ่นี้ “ไม่ให้เป็นแผ่นดินได้หรือไม่” พวกภิกษุตอบว่า “ไม่ได้ พระพุทธเจ้าข้า” “ข้อนั้นเพราะเหตุไร” “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ เพราะแผ่นดินใหญ่นี้ลึกหาประมาณมิได้ เขาจะทำแผ่นดินใหญ่นั้นไม่ให้เป็นแผ่นดินไม่ได้ง่าย บุรุษนั้นจะต้องได้รับความเหน็ดเหนื่อยและ

^{๓๘} วิ.ม. (ไทย) ๕/๒๔๔/๑๒-๑๓.

^{๓๙} วิ.จ. (ไทย) ๖/๑๙๒/๓๐๖.

ความลำบากใจเป็นแน่แท้” “ภิกษุทั้งหลาย วิธีพูดที่บุคคลอื่นจะใช้พูดกับเธอทั้งหลายก็
ฉันนั้นเหมือนกันมีอยู่ ๕ ประการนี้ คือ ๑. พูดตามกาลอันสมควรหรือไม่สมควร “ . พูด
เรื่องที่เป็นจริงหรือไม่เป็นจริง ๓. พูดคำที่อ่อนหวานหรือหยาบคาย ๔. พูดคำที่มี
ประโยชน์หรือไร้ประโยชน์ ๕. มีเมตตาจิตพูดหรือมีโทสะพูด” บุคคลอื่นเมื่อพูด จะฟัง
พูดตามกาลอันสมควรหรือไม่สมควรก็ตาม จะฟังพูดเรื่องที่เป็นจริงหรือไม่เป็นจริงก็
ตาม จะฟังพูดคำที่อ่อนหวานหรือหยาบคายก็ตามจะฟังพูดคำที่มีประโยชน์หรือไร้
ประโยชน์ก็ตาม จะฟังมีเมตตาจิตพูดหรือมีโทสะพูดก็ตาม ในข้อนั้น เธอทั้งหลายควร
สำเหนียกอย่างนี้ว่า จิตของเราจักไม่แปรผันเราจักไม่เปล่งวาจาชั่วหยาบ และจัก
อนุเคราะห์ด้วยสิ่งอันเป็นประโยชน์อยู่อย่างผู้มีเมตตาจิต ไม่มีโทสะ เราจักแผ่เมตตา
จิตไปให้บุคคลนั้นอยู่และเราจักแผ่เมตตาจิตอันไพบุลย์เสมอด้วยแผ่นดินเป็นมหัคคตะ
ไม่มีขอบเขต ไม่มีเวร ไม่มีควมเบียดเบียน ไปยังสัตว์โลกทุกหมู่เหล่าอันเป็นอารมณ์
ของเมตตาจิตนั้นอยู่ ภิกษุทั้งหลายเธอทั้งหลายควรสำเหนียกด้วยอาการอย่างนี้^{๔๐}

๒. ธรรมอุปมาด้วยแพ

เปรียบเหมือนบุรุษผู้เดินทางไกล พบห้วงน้ำใหญ่ ฝั่งนี้่น่าระแวง มีภัยเฉพาะหน้า ฝั่ง
โน้นเกษม ไม่มีภัยเฉพาะหน้า เรือหรือสะพานสำหรับข้ามเพื่อจะไปฝั่งโน้นไม่มี เขาจะ
ฟังคิดอย่างนี้ว่า ห้วงน้ำนี้ใหญ่นัก ฝั่งนี้่น่าระแวงมีภัยเฉพาะหน้า ฝั่งโน้นเกษม ไม่มีภัย
เฉพาะหน้า เรือหรือสะพานสำหรับข้ามไปฝั่งโน้นไม่มี ทางที่ดี เราควรรวบรวมหญ้า เรือ
หรือสะพานสำหรับข้ามไปฝั่งโน้นไม่มี ทางที่ดี เราควรรวบรวมหญ้า ไม้ กิ่งไม้ และ
ใบไม้มาผูกเป็นแพ แล้วอาศัยแพนั้นใช้มือและเท้าพยุ่น้ำ ก็ข้ามฝั่งได้โดยสวัสดิ์”
ต่อมา เขารวบรวมหญ้า ไม้ กิ่งไม้ และใบไม้มาผูกเป็นแพ แล้วอาศัยแพนั้นใช้มือและ
เท้าพยุ่น้ำข้ามฝั่งได้โดยสวัสดิ์ เขาข้ามฝั่งได้แล้ว จะฟังมีความคิดอย่างนี้ว่า “แพนี้มี
ประโยชน์แก่เรามากนัก เราอาศัยแพนี้ใช้มือและเท้าพยุ่น้ำข้ามฝั่งได้โดยสวัสดิ์ ทางที่ดี
เราควรยกแพนี้ขึ้นเทินศีรษะ หรือยกขึ้นบ่าแบกไปตามความปรารถนา” เธอทั้งหลาย
เข้าใจความข้อนี้ว่าอย่างไร บุรุษนั้นผู้กระทำอย่างนี้ จะชื่อว่าทำหน้าที่ในแพนั้น
ถูกต้องหรือไม่” ภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า “ข้อนี้ชื่อว่าทำไม่ถูกต้อง พระพุทธเจ้าข้า”

^{๔๐} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๒๘/๒๔๐.

พระผู้มีพระภาคตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย บุรุษนั้นทำอย่างไร จึงจะชื่อว่าทำหน้าที่ในแพนั้นถูกต้อง ในข้อนี้ บุรุษนั้นข้ามฝั่งแล้วจะพึงคิดอย่างนี้ว่า แพนี้มีประโยชน์แก่เรามากนัก เราอาศัยแพนี้ใช้มือและเท้าพยุ่น้ำข้ามฝั่งได้โดยสวัสดิ์ทางที่ดีเราควรยกแพนี้ขึ้นวางไว้บนบก หรือให้ลอยอยู่ในน้ำ แล้วไปตามความปรารถนาบุรุษนั้นผู้กระทำอย่างนี้ จึงจะชื่อว่าทำหน้าที่ในแพนั้นถูกต้องแม้ฉันใด ภิกษุทั้งหลาย เราก็ฉันนั้นเหมือนกัน แสดงธรรมมีอุปมาด้วยแพเพื่อต้องการสลัดออก ไม่ใช่เพื่อต้องการจะยึดถือแก่เธอทั้งหลาย เธอทั้งหลายรู้ทั่วถึงธรรมซึ่งเปรียบดุจแพที่เราแสดงแล้ว ควรละแม้ธรรมทั้งหลาย ไม่จำเป็นต้องกล่าวถึงอธรรมเลย^{๔๐}

๓. เกียรติคุณของพระตถาคตเปรียบกับรอยเท้าช้าง

อุปมาเหมือนพรานช้างจะพึงเข้าไปสู่ป่าเป็นที่อยู่ของช้างและเห็นรอยเท้าช้างขนาดใหญ่ทั้งยาวและกว้างในป่าเป็นที่อยู่ของช้างนั้น พรานช้างผู้ฉลาดย่อมไม่ด่วนตัดสินใจว่า ช้างตัวนี้ใหญ่จริงหนอ ชื่อนั้นเพราะเหตุไรเพราะยังมีช้างพังทั้งหลายชื่อว่าวานิกา (พังค่อม) ที่มีรอยเท้าใหญ่ ในป่าเป็นที่อยู่ของช้าง รอยเท้านี้จะพึงเป็นรอยเท้าช้างพังเหล่านั้น พรานช้างผู้ฉลาดไม่ด่วนตัดสินใจว่า ช้างตัวนี้ใหญ่จริงหนอ เพราะยังมีช้างพังทั้งหลายชื่อว่า อูจจากาฬาริกา (พังโยงมีขนายดำแดง) ที่มีรอยเท้าใหญ่ในป่าเป็นที่อยู่ของช้าง รอยเท้านี้จะพึงเป็นรอยเท้าช้างพังเหล่านั้น พรานช้างนั้นผู้ฉลาดก็ยังไม่ด่วนตัดสินใจว่า ช้างตัวนี้ใหญ่จริงหนอ เพราะช้างพังทั้งหลายชื่อว่า อูจจากาณรูกา (พังโยงมีขนายตุม) ที่มีรอยเท้าใหญ่ ในป่าเป็นที่อยู่ของช้างรอยเท้านี้จะพึงเป็นรอยเท้าช้างพังเหล่านั้น

พรานช้างนั้นตามรอยเท้าช้างนั้นไป เมื่อตามรอยเท้าช้างนั้นไปก็เห็นรอยเท้าขนาดใหญ่ทั้งยาวและกว้างที่ถูกเสียดสีในที่สูง ที่ที่งาแซะขาดในที่สูง และกิ่งไม้หักในที่สูง และเห็นช้างนั้นที่โคนต้นไม้ ที่กลางแจ้ง เดินอยู่ ยืนอยู่ หมอบอยู่หรือนอนอยู่ เขาจึงตัดสินใจว่า ช้างนี้เองเป็นช้างใหญ่ตัวนั้น แม้ฉันใด ข้ออุปไมยนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ตถาคตอุบัติขึ้นมาในโลกนี้ เป็นอรหันต์ตรัสรู้ด้วยตนเองโดยชอบ เพียบพร้อมด้วยวิชาและจรรยา ไปดี รู้แจ้งโลก เป็นสารถิณีผู้ที่ควรฝึกได้อย่างยอดเยี่ยม เป็นศาสดาของ

^{๔๐} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๔๐/๒๕๕-๒๕๖.

เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นพระพุทธรูปเจ้าเป็นพระผู้มีพระภาค ตถาคตนั้นรู้แจ้งโลกนี้ พร้อมทั้งเทวโลก มารโลก พรหมโลกและหมู่สัตว์พร้อมทั้งสมณพราหมณ์ เทวดา และ มนุษย์ด้วยตนเองแล้วจึงประกาศให้ผู้อื่นรู้ตาม แสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง มีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและ พัญญชนะ บริสุทธิ บริบูรณ์ครบถ้วน คนหบดี บุตรคนหบดี หรืออนุชนในตระกูลใดตระกูล หนึ่งย่อมพึงธรรมนั้น ครั้นฟังแล้วเกิดศรัทธาในตถาคต เมื่อมีศรัทธาย่อมตระหนักว่า การอยู่ครองเรือนเป็นเรื่องอึดอัด เป็นทางแห่งธุลีการบวชเป็นทางปลอดโปร่ง การที่อยู่ อยู่นั้นจะประพาสพรหมจรรย์ให้บริสุทธิบริบูรณ์ครบถ้วน ดุจสังข์ขัด มิใช่ทำได้ ง่าย ทางที่ดี เราควรโกนผมและหนวด นุ่งห่มผ้ากาสาวพัสตร์ ออกจากเรือนบวชเป็น พรวรชิตเถิด ต่อมาเขาละทิ้งกองโภคสมบัติน้อยใหญ่ โกงผมและหนวดนุ่งห่มผ้ากา สาวพัสตร์ออกจากเรือนบวชเป็นบวรชิต”^{๔๒}

๔. พรหมจรรย์อุปมาด้วยแก่นไม้

อุปมาเหมือนบุรุษนั้นผู้ต้องการแก่นไม้ เทียวเสาะแสวงหาแก่นไม้ที่อยู่ เมื่อมีต้นไม้อ ใหญ่ซึ่งมีแก่นยืนต้นอยู่ รู้แก่นไม่ว่า แก่นไม้ จึงตัดนำไป และกิจที่เขาจะต้องใช้แก่นไม้ ทำจักสำเร็จประโยชน์แก่เขา ฉันทใด บุคคลนี้ตถาคตเรียกว่ามีอุปมาฉันนั้น

พรหมจรรย์นี้จึงมิใช่ลาภสักการะและความสรรเสริญเป็นอันสงส์ มิใช่มีความ สมบูรณ์แห่งศีลเป็นอันสงส์ มิใช่มีความสมบูรณ์แห่งสมาธิเป็นอันสงส์ มิใช่มี ญาณทัสสนะเป็นอันสงส์ พรหมจรรย์นี้มีเจโตวิมุตติอันไม่กำเริบเป็นเป้าหมายเป็น แก่นเป็นที่สุด”^{๔๓}

๕. อุปมาของสังกะนิครนถ์

บุรุษผู้ต้องการแก่นไม้ เทียวเสาะแสวงหาแก่นไม้ถือเอาผึ้งที่คมเข้าไปสู่ป่า เขาเห็นต้น กกล้วยใหญ่ต้นหนึ่งในป่า มีต้นตรง กำลังรุ่มยังไม่ออกปลี เขาจึงตัดต้นกล้วยนั้นที่โคน ต้น แล้วตัดยอด ลิดใบออก เขาไม่พบแม้แต่กระพี้ แล้วจะพบแก่นได้จากที่ไหน แม้ฉันท ใด ท่านก็ฉันนั้นเหมือนกัน ถูกเราชักใช้ ไล่เลียง สอบสวนในถ้อยคำของตนเอง ก็เปล่า ว่าง แพ้ไปเอง ท่านได้กล่าวปราศรัยนี้ในที่ชุมนุมในกรุงเวสาลีว่า สมณะหรือพราหมณ์ผู้

^{๔๒} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๒๙๑/๓๒๒-๓๒๓.

^{๔๓} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๒๔/๓๕๖.

เป็นเจ้าของ! เจ้าคณะเป็นคณาจารย์ ที่ปฏิญาณว่าเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตอบวาทะกับเราแล้วจะไม่ฟังประหม่า ไม่สะทกสะท้าน ไม่หวั่นไหว ไม่มีเหงื่อไหล จากรักแล้วเราไม่เห็นเลยแม้แต่คนเดียว หากเราโต้ตอบวาทะกับต้นเสาที่ไม่มีจิตใจ แม้ เสา นั้นโต้ตอบวาทะกับเรา ก็ต้องประหม่า สะทกสะท้าน หวั่นไหว ไม่จำเป็นต้อง กล่าวถึงมนุษย์เลย”^{๔๔}

ค. อุปมาอุปไมยที่ปรากฏในพระอภิธรรมปิฎก

มีตัวอย่าง เช่น

๑. บุคคลเปรียบเหมือนคนไข้ ๓ จำพวก

บุคคลเปรียบเหมือนคนไข้ ๓ จำพวกคือ

- คนไข้บางคนในโลกนี้ได้โทษนะที่เป็นสัปปายะหรือไม่ได้โทษนะที่เป็นสัปปายะ ได้ยาที่เป็นสัปปายะหรือไม่ได้ยาที่เป็นสัปปายะ ได้คนพยาบาลที่เหมาะสมหรือไม่ได้คนพยาบาลที่เหมาะสมยอมไม่หายจากอาพาธนั้น
- คนไข้บางคนในโลกนี้ได้โทษนะที่เป็นสัปปายะหรือไม่ได้โทษนะที่เป็นสัปปายะ ได้ยาที่เป็นสัปปายะหรือไม่ได้ยาที่เป็นสัปปายะ ได้คนพยาบาลที่เหมาะสมหรือไม่ได้คนพยาบาลที่เหมาะสมยอมหายจากอาพาธนั้น
- คนไข้บางคนในโลกนี้ได้โทษนะที่เป็นสัปปายะยอมหายจากอาพาธเมื่อไม่ได้ยอมไม่หายจากอาพาธนั้น ได้ยาที่เป็นสัปปายะยอมหายจากอาพาธ เมื่อไม่ได้ยอมไม่หายจากอาพาธนั้น ได้คนพยาบาลที่เหมาะสมยอมหายจากอาพาธ เมื่อไม่ได้ยอมไม่หายจากอาพาธนั้น

บุคคลเปรียบเหมือนคนไข้ ๓ จำพวกนี้ มีปรากฏอยู่ในโลกนี้เหมือนกันคือ - บุคคลบางคนในโลกนี้ได้เห็นพระตถาคตหรือไม่ได้เห็นก็ตาม ได้ฟังธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้วหรือไม่ได้ฟังก็ตาม ย่อมไม่หยั่งลงสู่นิยาม ที่ถูกต้องในกุศลธรรมทั้งหลาย

---

^{๔๔} ม.ม. (ไทย) ๑๒/๓๕๙/๓๙๖.

- บุคคลบางคนในโลกนี้ได้เห็นพระตถาคตหรือไม่ได้เห็นก็ตาม ได้ฟังธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้วหรือไม่ได้ฟังก็ตาม ย่อมหยั่งลงสู่นิยามที่ถูกต้องในกุศลธรรมทั้งหลาย

- บุคคลบางคนในโลกนี้ได้เห็นพระตถาคตจึงหยั่งลงสู่นิยามที่ถูกต้องเมื่อไม่ได้เห็นย่อมไม่หยั่งลง ได้ฟังธรรมวินัยที่พระตถาคตประกาศแล้ว จึงหยั่งลงสู่นิยามที่ถูกต้องในกุศลธรรมทั้งหลาย เมื่อไม่ได้ฟังย่อมไม่หยั่งลง^{๕๕}

๒. บุคคลผู้พูดภาษาน้ำผึ้ง บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้กล่าวแต่วาจาที่ไม่มีโทษ สบายหู ไพเราะ จับใจเป็นวาจาของชาวเมือง คนส่วนมากรักใคร่พอใจบุคคลนี้เรียกว่า ผู้พูดภาษาน้ำผึ้ง^{๕๖}

๓. บุคคลผู้มีจิตเหมือนแผลเก่า

บุคคลบางคนในโลกนี้เป็นผู้มักโกรธ มากไปด้วยความคับแค้นใจ ถูกว่ากล่าวเพียงเล็กน้อยก็ขัดใจ โกรธเคือง พยาบาทซึ่งเคียด แสดงอาการโกรธ ขัดเคืองและไม่พอใจ เปรียบเทียบเหมือนแผลเก่าถูกไม้หรือกระบือกระทืบเข้า ย่อมหลังน้ำหนองออกมาขึ้นชื่อแม้ฉันใด บุคคลบางคนในโลกนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน เป็นผู้มักโกรธ มากไปด้วยความคับแค้นใจ แม้ถูกว่ากล่าวเพียงเล็กน้อยก็ขัดใจ โกรธเคืองพยาบาท ซึ่งเคียด แสดงอาการโกรธ ขัดเคืองและไม่พอใจ บุคคลนี้เรียกว่า ผู้มีจิตเหมือนแผลเก่า^{๕๗}

๔. บุคคลผู้มีปัญญากว้างขวาง

บุคคลบางคนในโลกนี้ไปวัดเป็นประจำเพื่อฟังธรรมในสำนักของภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถและพยัญชนะอันบริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วนแก่เขา เขานั่งตรงที่นั่นจำเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุดแห่งภิกษุนั้นได้ แม้ลุกจากที่นั่นก็ยังจำเบื้องต้นท่ามกลาง และที่สุดแห่งภิกษุนั้นได้ เปรียบเหมือนหม้อหางยี่เข่าเทน้ำลงไป น้ำย่อมขังอยู่ ไม่ไหลรอดไปชื่อแม้ฉันใด บุคคลบางคน ในโลกนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ไปวัดเป็นประจำเพื่อฟังธรรมในสำนักของภิกษุทั้งหลาย ภิกษุทั้งหลายแสดงธรรมมี

^{๕๕} อภ.ป. (ไทย) ๓๖/๙๔/๑๖๘-๑๖๙.

^{๕๖} อภ.ป. (ไทย) ๓๖/๑๐๐/๑๗๑.

^{๕๗} อภ.ป. (ไทย) ๓๖/๑๐๑/๑๗๑.

ความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลางและมีความงามในที่สุด ประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรทและพยัญชนะบริสุทธิบริบูรณ์ครบถ้วนแก่เขา เขานั่งตรงที่นั่น จำเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุดแห่งภณันได้ แม้ลูกจากอาสนะนั้นแล้วก็ยังคงจำเบื้องต้น ท่ามกลาง และที่สุดแห่งภณันได้บุคคลนี้เรียกว่า ผู้มีปัญญากว้างขวาง^{๔๘}

๕. บุคคลเปรียบเหมือนห้วงน้ำ ๔ จำพวก

- บุคคลเปรียบเหมือนห้วงน้ำตื้นแต่เงาลึก คือบุคคลบางคนในโลกนี้มีการก้าวไป การถอยกลับ การแลดู การเหยียดดู การคู้เข้า การเหยียดออก การครองสังฆาฏิ บาตร และจีวรที่น่าเลื่อมใส แต่เขาไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์ นี้เหตุให้ทุกข์เกิด นี้ความดับทุกข์ นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์” บุคคลเช่นนี้เปรียบเหมือนห้วงน้ำตื้นแต่เงาลึก บุคคลประเภทนี้จึงเปรียบเหมือนห้วงน้ำตื้น แต่เงาลึก

- บุคคลเปรียบเหมือนห้วงน้ำลึกแต่เงาตื้น คือบุคคลบางคนในโลกนี้มีการก้าวไป การถอยกลับ การแลดู การเหยียดดู การคู้เข้า การเหยียดออก การครองสังฆาฏิ บาตร และจีวรที่น่าเลื่อมใส แต่เขาไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์ นี้เหตุให้ทุกข์เกิด นี้ความดับทุกข์ นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์” บุคคลเช่นนี้เปรียบเหมือนห้วงน้ำลึกแต่เงาตื้น บุคคลประเภทนี้จึงเปรียบเหมือนห้วงน้ำลึก แต่เงาตื้น

- บุคคลเปรียบเหมือนห้วงน้ำตื้นและเงาตื้น คือบุคคลบางคนในโลกนี้มีการก้าวไป การถอยกลับ การแลดู การเหยียดดู การคู้เข้า การเหยียดออก การครองสังฆาฏิ บาตร และจีวรที่น่าเลื่อมใส และเขาไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์ นี้เหตุให้ทุกข์เกิด นี้ความดับทุกข์ นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์” บุคคลเช่นนี้เปรียบเหมือนห้วงน้ำตื้นและเงาตื้น บุคคลประเภทนี้จึงเปรียบเหมือนห้วงน้ำตื้นและเงาตื้น

- บุคคลเปรียบเหมือนห้วงน้ำลึกและเงาลึก คือบุคคลบางคนในโลกนี้มีการก้าวไป การถอยกลับ การแลดู การเหยียดดู การคู้เข้า การเหยียดออก การครองสังฆาฏิ บาตร และจีวรที่น่าเลื่อมใส และเขาไม่รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า “นี้ทุกข์ นี้เหตุให้ทุกข์เกิด นี้ความดับทุกข์ นี้ข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์” บุคคลเช่นนี้เปรียบเหมือนห้วงน้ำลึกและเงาลึก บุคคลประเภทนี้จึงเปรียบเหมือนห้วงน้ำลึก และเงาลึก^{๔๙}

---

^{๔๘} อภ.ป. (ไทย) ๓๖/๑๐๙/๑๗๔.

^{๔๙} อภ.ป. (ไทย) ๓๖/๑๖๑/๑๙๔.

จากการศึกษาพบว่าอุปมาอุปไมยมีหลายประการ ได้แก่อุปมาที่รู้ได้โดยศัพท์ ที่รู้
ได้โดยความและที่รู้ได้โดยพากย์ ดังนี้

๑. อุปมาที่ปรากฏรู้ได้ด้วยศัพท์

ตัวอย่างในพระไตรปิฎก เช่น

๑. “ความรักเสมอด้วยบุตรไม่มี ทรัพย์เสมอด้วยโคไม่มี แสงสว่างเสมอด้วยดวง
อาทิตย์ไม่มี แหล่งน้ำทั้งหลายมีสมุทรเป็นยอดเยี่ยม ความรักเสมอด้วยตนไม่มี ทรัพย์เสมอ
ด้วยข้าวเปลือกไม่มี แสงสว่างเสมอด้วยปัญญาไม่มี ฝนจัดเป็นแหล่งน้ำอันยอดเยี่ยม”^{๕๐}

๒. ภิกษุพึงอยู่อย่างมีสติเพื่อละกามราคะ เหมือนบุคคลถูกแทงด้วยหอก มุ่งถอน
หอกออกเหมือนบุคคลถูกไฟไหม้อยู่บนศีรษะมุ่งดับไฟ ฉะนั้นพระผู้มีพระภาคตรัสว่า
ภิกษุพึงอยู่อย่างมีสติเพื่อละสังกัทยทิฏฐิ เหมือนบุคคลถูกแทงด้วยหอก มุ่งถอนหอก
ออกเหมือนบุคคลถูกไฟไหม้อยู่บนศีรษะมุ่งดับไฟฉะนั้น^{๕๑}

๓. “หญ้าคาที่คนจับไม่ดี ย่อมบาดมือแน่นอนฉันใดความเป็นสมณะที่บุคคล
ปฏิบัติไม่ดี ย่อมหลุดเข้าไปในนรกฉันนั้น”^{๕๒}

๔. “น้ำเย็นในถิ่นอมมนุษย์ที่ไม่ได้ใช้สอยย่อมเหือดแห้งไปฉันใด ทรัพย์ที่คนชั่วได้
แล้วตนเองไม่ได้ใช้และไม่ให้คนอื่นใช้ก็เสียไปเปล่าฉันนั้น”^{๕๓}

๕. “ถ้าหาเพื่อนดีไม่ได้ ควรอยู่คนเดียว   ดุจพระราชาสละราชสมบัติไปองค์
เดียว ดุจพญาช้างละโซลง”^{๕๔}

^{๕๐} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๓/๑๓.

^{๕๑} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๒๑/๒๕.

^{๕๒} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๘๙/๙๔.

^{๕๓} ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๓๐/๑๕๗.

^{๕๔} พ.ธ. (ไทย) ๒๕/๓๒๙-๓๓๐/๑๓๖.

๒. อุปมาที่รู้ได้โดยความ

ตัวอย่างในพระไตรปิฎกเช่น

๑. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า อานนทภิกษุสงฆ์ยังจะหวังได้อะไรในเราอีกเล่า ธรรมที่เราแสดงแล้วไม่มีในไม่มีนอก ในเรื่องธรรมทั้งหลายตถาคตไม่มีอาจริยมุญฺหิ ผู้ที่คิดว่าเราเท่านั้น จักเป็นผู้บริหารภิกษุสงฆ์ต่อไป หรือว่าภิกษุสงฆ์จะต้องยึดเราเท่านั้นเป็นหลัก ผู้นั้นจะต้องปรารภภิกษุสงฆ์แล้วกล่าวอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นแน่ แต่ตถาคตไม่คิดว่าเราเท่านั้นเป็นผู้บริหารภิกษุสงฆ์ต่อไป หรือว่า ภิกษุสงฆ์จะต้องยึดเราเท่านั้นเป็นหลักแล้วทำไมตถาคตจะต้องปรารภภิกษุสงฆ์กล่าวอย่างใดอย่างหนึ่งอีกเล่าบัดนี้ เราเป็นผู้ชราแก่เฒ่าล่วงกาลมานานผ่านวัยมามากเรามีวัย ๘๐ ปี ร่างกายของตถาคตประหนึ่งเหมือนกับเกวียนเก่า ซ่อมแซมด้วยไม้ไผ่ฉะนั้น ร่างกายของตถาคตสลายขึ้นก็เพราะในเวลาที่ตถาคตเข้าเจโตสมาธิอันไม่มีนิमितเพราะใส่ใจนิमितทุกอย่าง และ เพราะดับเวทนาบางอย่างได้เท่านั้น^{๕๕}

๒. มหาบุรุษทรงอธิษฐานความไม่โกรธและได้ให้ทานคือผ้าเป็นอันมากล้วนแต่เนื้อดีมีสิ่งงดงามดำรงอยู่ในภพก่อน ๆ ทรงเสียสละเหมือนฝนตกทั่วแผ่นดินครั้งทรงทำกุศลกรรมนั้นแล้วจุติจากโลกมนุษย์ไปเกิดในเทวโลก เสวยวิบากอันเป็นผลกรรมที่ทรงทำไว้ดีมีพระฉวีวรรณคล้ายทอง ปกครองหมู่เทพในเทวโลกดูพระอินทร์ผู้ประเสริฐกว่าเทวดาฉะนั้น ถ้าทรงครองเรือนไม่ปรารภณาที่จะทรงออกผนวช ก็ทรงครอบครองแผ่นดินกว้างใหญ่ปกครองประชาชนในแผ่นดินนี้ ทรงได้พระฉวีที่ละเอียดงดงาม และไม่มีมลทินพร้อมทั้งรัตนะ ๗ ประการถ้าทรงออกผนวชก็จะได้ผ้านุ่มและผ้าห่มอย่างดี และทรงได้รับประโยชน์เสวยผลกรรมที่ทรงกระทำไว้ในภพก่อน ไม่มีความหมดสิ้นไปแห่งผลกรรมที่พระองค์ทรงทำไว้เลย คหบดีอริยสาวกก็อย่างนั้นเหมือนกัน เห็นประจักษ์ชัดตั้งนี้ว่า พระผู้มีพระภาคตรัสถามทั้งหลายว่ามีอุปมาด้วยหลุมถ่านเพลิงมีทุกข์มากมีความคับแค้นมากโทษในกามเหล่านั้นมีอยู่มากยิ่งครั้งเห็นโทษของกามนี้ตามความเป็นจริงด้วยปัญญาอันชอบอย่างนี้แล้ว^{๕๖}

^{๕๕} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๖๕/๑๑๐.

^{๕๖} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๕/๔๕.

๓. พระผู้มีพระภาคตรัสว่า คหบดีอริยสาวกก็อย่างนั้นเหมือนกันเห็นประจักษ์ชัดดังนี้ว่า พระผู้มีพระภาคตรัสถามทั้งหลายว่ามีอุปมาด้วยผลไม้ มีทุกข์มากมีความคับแค้นมาก โทษในกามเหล่านั้นมีอยู่มาก ครั้นเห็นโทษของกามนี้ตามความเป็นจริง ด้วยปัญญาอันชอบอย่างนี้ จึงเว้นอุเบกขาที่มีอารมณ์ต่างที่อิงอาศัยอารมณ์ต่างกันแล้ว เจริญอุเบกขาที่มีอารมณ์เดียวที่อิงอาศัยอารมณ์เดียวซึ่งเป็นทีดับไม่เหลือแห่งความถือมั่นโลกามิสโดยประการทั้งปวง^{๕๗}

๓. อุปมาผู้ได้โดยพากย์

ตัวอย่างที่ปรากฏในพระไตรปิฎกเช่น

๑. มีสมณพราหมณ์บางพวกเป็นบัณฑิต ทรงภูมิปัญญา มักโต้แย้ง มีท่าทางดั่งนายขมังธนู พวกเขาดูเหมือนจะกำจัดทิวฐิได้ด้วยปัญญา สมณพราหมณ์เหล่านั้นมีทรรศนะตรงกับเราในบางเรื่อง ไม่ตรงกันกับเราในบางเรื่อง บางประเด็นที่พวกเขาว่าดี แม้เราก็อว่าดี บางประเด็นที่พวกเขาว่าไม่ดี แม้เราก็อว่าไม่ดี บางประเด็นที่พวกเขาว่าดี แต่เราว่าไม่ดี บางประเด็นที่พวกเขาว่าไม่ดี แต่เราว่าดี^{๕๘}
๒. เรื่องเคยมีมาแล้วพวกพ่อค้าเดินเรือทะเลนานกตรัทสสี่ลงเรือไป เมื่อมองไม่เห็นฝั่ง พวกเขาจึงปล่อยนกตรัทสสี่ไป นกนั้นบินไปยังทิศตะวันออกทิศใต้ทิศตะวันตกทิศเหนือทิศเบื้องบนและทิศเฉียง ถ้ามันยังแลเห็นชายฝั่งรอบ ๆ ก็จะไปบินเลยไป ถ้ามันแลไม่เห็นฝั่งโดยรอบ ก็จะไปบินกลับมาที่เรือใหม่อีก ภิกษุเธอก็เช่นกัน เทียบเสาะหาไปจนถึงพรหมโลกก็ยังไม่ได้คำตอบของปัญหานี้ในที่สุดต้องกลับมาหาเรา ปัญหานี้เธอไม่ควรถาม^{๕๙}
๓. ภาชิตของพราหมณ์ผู้ได้ไตรเพท เหมือนคนตาบอดเข้าแถวเกาะหลังกันคนอยู่หัวแถวคนอยู่กลางแถวและคนอยู่ปลายแถว ต่างก็มองไม่เห็นภาชิตของพราหมณ์ผู้ได้ไตรเพทเหล่านั้นช่างน่าขบขันต่ำต้อยเหลวไหลไร้สาระพระผู้มีพระภาคตรัสถาม วาเสฏฐะ

^{๕๗} ม.ม. (ไทย) ๑๓/๔๘/๔๖.

^{๕๘} ที.สี. (ไทย) ๙/๓๘๔/๑๖๒.

^{๕๙} ที.สี. (ไทย) ๙/๔๙๗/๒๑๙-๒๒๐.

เธอเข้าใจเรื่องนั้นว่าอย่างไร พราหมณ์ผู้ได้ไตรเพทมองเห็นดวงจันทร์และดวงอาทิตย์
ขึ้นลง เหมือนคนเหล่านี้แต่ก็ยิ่งอ่อนวอนชื่นชมประนมมือบ่นอมเดินเวียนอยู่^{๖๐}

๔. นายโคบาลในโลกนี้ประกอบด้วยองค์ ๑๑ ประการนี้แลจึงเป็นผู้สามารถจะเลี้ยงฝูง
โคให้เจริญให้เพิ่มขึ้นได้ฉันใดคือ

๑. รู้รูปโค	๒. ฉลาดในลักษณะโค
๓. กำจัดไขขา	๔. ปกปิดแผล
๕. สุ่มไฟ	๖. รู้ทำน้ำ
๗. รู้ว่าโคดื่มแล้ว	๘. รู้ทาง
๙. ฉลาดในที่หากิน	๑๐. รีดนมให้เหลือ

๑๑. รู้ว่าโคผู้ทั้งหลายที่เป็นพ่อโคเป็นจำฝูงด้วยการบูชาอย่างยิ่ง
ภิกษุประกอบด้วยธรรม ๑๑ ประการก็ฉันนั้นเหมือนกันเป็นผู้สามารถถึงความเจริญ
งอกงามไปบุลย์ในธรรมวินัยนี้ได้ธรรม ๑๑ ประการ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. รู้รูป	๒. ฉลาดลักษณะ
๓. กำจัดไขขา	๔. ปกปิดแผล
๕. สุ่มไฟ	๖. รู้ทำน้ำ
๗. รู้ธรรมที่ดื่มแล้ว	๘. รู้ทาง
๙. ฉลาดในโคจร	๑๐. รีดนมให้เหลือ

๑๑. บูชาภิกษุทั้งหลาย เป็นเถระ เป็นรัตตัญญู เป็นผู้บวชนาน เป็นสังฆบิดรเป็น
สังฆปริณายกด้วยการบูชาอย่างยิ่ง^{๖๑}

๕. แม่น้ำไหลจากภูเขาพัดไปในภายใต้ไหลไปไกลมีกระแสเชี่ยวที่ฝั่งทั้ง ๒ ของแม่น้ำ
นั้น ถ้าแม่ต้นเลาทั้งหลายฝั่งเกิดต้นเลาเหล่านั้นก็จะลู่ไปตามแม่น้ำนั้นถ้าแม่หญ้าคา
ทั้งหลายฝั่งเกิด หญ้าคาเหล่านั้นก็จะลู่ไปตามแม่น้ำนั้นถ้าแม่หญ้ามุงกระต่ายทั้งหลาย
ฝั่งเกิด หญ้ามุงกระต่ายเหล่านั้นก็จะลู่ไปตามแม่น้ำนั้น ถ้าแม่หญ้าคบบางทั้งหลายฝั่ง
เกิด หญ้าคบบางเหล่านั้นก็จะลู่ไปแม่น้ำนั้น ถ้าต้นไม้ทั้งหลายฝั่งเกิด ต้นไม้เหล่านั้นก็
จะลู่ไปตามแม่น้ำนั้น บุรุษถูกกระแสน้ำพัดไปอยู่ถ้าฝั่งจับต้นเลา ต้นเลาก็จะหลุดไป

^{๖๐} ที.สี. (ไทย) ๙/๕๓๐/๒๓๔.

^{๖๑} อจ. เอกาทสก. (ไทย) ๒๕/๑๗/๔๓๕-๔๓๗.

เขาฟังถึงความพินาศเพราะต้นเหล่านั้นหลุดไป ถ้าฟังจับหญ้าคาหญ้าามุงกระต่าย หญ้า
คมบาง หรือต้นไม้หญ้าคาเป็นต้นเหล่านั้นก็ฟังหลุดไป เขาฟังถึงความพินาศเพราะ
หญ้าคาเป็นต้นนั้นหลุดไปแม้ฉันใด ภิกษุทั้งหลายบุรุษผู้ไม่ได้สดับก็ฉันนั้นเหมือนกัน
ไม่ได้เห็นพระอริยะไม่ฉลาดในธรรมของพระอริยะ ไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของพระ
อริยะ ไม่ได้เห็นสัตบุรุษไม่ฉลาดในธรรมของสัตบุรุษ ไม่ได้รับการแนะนำในธรรมของ
สัตบุรุษพิจารณาเห็นรูปโดยความเป็นอิตตาพิจารณาเห็นอิตตาว่า มีรูปพิจารณาเห็น
รูปในอิตตาหรือพิจารณาเห็นอิตตาในรูป รูปของเขานั้นน้อยยับไปเขาก็ถึงความพินาศ
เพราะรูปนั้นน้อยยับไป^{๒๒}

๖. พระพุทธรูปเจ้าเป็นเผ่าพันธุ์แห่งพระอาทิตย์ทรงแสงแล้วว่ารูปอุปมาด้วยกลุ่มฟองน้ำ
เวทนาอุปมาด้วยฟองน้ำสัญญาอุปมาด้วยพยัคฆเดด สังขารอุปมาด้วยต้นกล้วยและ
วิญญาณอุปมาด้วยมายากล เมื่อใดอายุไฉฉุ่นและวิญญาณละกายนี้เมื่อนั้นกายนี้ก็ถูก
ทอดทิ้งนอนเป็นเหยื่อของสัตว์อื่นปราศจากเจตนา ความสืบต่อเป็นเช่นนั้นนี้เป็นมายา
กลสำหรับหลอกหลวงคนโง่ซันท์ ๕ เปรียบเหมือนเพชรฆาตเรอบอกแล้วสวาระในซันท์ ๕
นี้ไม่มีภิกษุผู้ปรารถนาความเพียร มีสติ มีสัมปชัญญะฟังพิจารณาซันท์ทั้งหลายอย่างนี้ทั้ง
กลางวันและกลางคือภิกษุเมื่อปรารถนาบทอันไม่จตุติฟังละสังโยชน์ทั้งปวงทำที่ฟังแก้
ตนประพตติดูบุคคลถูกไฟไหม้ศึระชะฉะนั้น^{๒๓}

๒.๕ สาเหตุที่พระพุทธรูปเจ้าทรงใช้วิธีการสอนแบบอุปมาอุปไมย

จากการศึกษาพบว่า ในการแสดงธรรมหรือการสอนของพระพุทธรูปเจ้าพระองค์ทรง
ดำเนินไปอย่างมีจุดหมาย มีประโยชน์และเพื่อความสุขของมหาชนดังพุทธิกิจ^{๒๔}

^{๒๒} ส.ข.นุ. (ไทย) ๑๗/๙๓/๑๗๗.

^{๒๓} ส.ข.นุ. (ไทย) ๑๗/๙๕/๑๘๒-๑๘๓.

^{๒๔} พุทธิกิจทั้ง ๕ ท่านโบราณจารย์ได้แต่งเพื่อเข้าใจได้ง่ายว่า

บุพพณฺเห ปิณฺฑุทปาทญฺจ   สายญฺเห ธมฺมเทศนํ

ปโทเส ภิกฺขุโหวาทํ   อทฺตเรตฺเต เทวปญฺหนํ

ปจฺจุเสว กเต กาลे   ภพฺพาทพฺเพ วิโลกนํ

ในพุทธกิจนี้พวกภิกษุทั้งหลายเคยแสดงความรู้สึกของตนต่อพระผู้มีพระภาคในเรื่องการทรงสั่งสอนธรรมว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พวกข้าพระองค์ไม่มีความดำริในพระผู้มีพระภาคเลยว่า พระสมณโคดมทรงแสดงธรรมเพราะเหตุ (ปรารภ) จีวร บิณฑบาต เสนาสนะหรือเพราะเหตุหวังสุขในการได้เป็นอย่างนั้นอย่างนี้” พวกข้าพระองค์มีความดำริในพระผู้มีพระภาคอย่างนี้ว่า พระผู้มีพระภาคผู้ทรงอนุเคราะห์ ทรงปรารภประโยชน์เกื้อกูล อาศัยความกรุณา จึงทรงแสดงธรรม” พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสตอบว่า “ภิกษุทั้งหลาย เพราะการที่เธอทั้งหลายมีความดำริต่อเราอย่างนี้ ฉะนั้น ธรรมเหล่าใดที่เราแสดงแล้วแก่เธอทั้งหลาย เพื่อความรู้ยิ่ง เธอทั้งปวงพึงพร้อมเพรียงกัน บันเทิงใจ ไม่วิวาท ศึกษาอยู่ในธรรม เหล่านั้นเถิด”^{๖๕}

จึงสรุปได้ว่า จุดมุ่งหมายหรือเป้าหมายในการสอนของพระพุทธองค์โดยวิธีการต่าง ๆ ที่พระองค์ได้ทรงใช้นั้น ทรงมีพระประสงค์เพื่อให้เกิดความเข้าใจและเพื่อความรู้ยิ่ง ให้มีความสุขสันติ มีสามัคคีไม่เบียดเบียนกันและกัน ให้เกิดสังคมแห่งการศึกษาอันเป็นมรรควิธีสู่ความสงบ โดยอาศัยสังฆธรรมอันประเสริฐ คืออริยมรรคที่พระองค์ทรงประกาศว่าเป็นหลักคำสอนอันประเสริฐ

อีกประการหนึ่ง จุดมุ่งหมายที่พระผู้มีพระภาคเจ้าได้ทรงสอนโดยวิธีการต่าง ๆ นั้นทรงเน้นถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล มิได้ทรงใช้วิธีเดียวกันในการสอนบุคคลเป็นจำนวนมาก แต่ทรงพิจารณาถึงสาเหตุทั้งเรื่องของความแตกต่างระหว่างบุคคล ทั้งด้านความสามารถ ด้านสังคม สิ่งแวดล้อม การอบรมเลี้ยงดู ภูมิศาสตร์ที่อยู่อาศัยของคนที่แตกต่างกัน ตลอดจนความเชื่อความศรัทธาและสภาพการอบรมเลี้ยงดูของแต่ละสถานที่แต่ละครอบครัวก่อนแล้วจึงทรงแสดงพระสังฆธรรมให้เหมาะสมกับบุคคลนั้น ๆ จึงเป็นหลักที่สำคัญในการประยุกต์ใช้กลวิธีในการสอนแบบต่าง ๆ และเป็นการนำหลักธรรมเข้าสู่บุคคลได้อย่างมีประสิทธิภาพ นี่เป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นที่สุดของพระพุทธองค์

---

^{๖๕} ม.จ. (ไทย) ๑๔/๓๒-๔๔. และดูรายละเอียดในพระธรรมปิฎก, **พุทธวิธีการสอน**, หน้า ๒๑.

๒.๖ การสอนโดยอุปมาอุปไมยในพุทธกาล

เทคนิคในการสอนอุปมาอุปไมยมีปรากฏเป็นจำนวนมากและเป็นคำสอนที่มีลักษณะที่โดดเด่นในพระพุทธศาสนา ทั้งเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการสอนเพื่อให้เกิดผลสำเร็จในเรื่องการสอน

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะยกตัวอย่างอุปมาอุปไมยของพระสาวกซึ่งสอนโดยใช้อุปมาอุปไมย สามารถให้ความกระจ่างแก่ผู้ถาม ไขความสงสัยแก่ผู้ที่มีความสงสัยได้ นั่นคือ บทบาทพระกุมารกัสสปะ ผู้ที่ได้ชื่อว่ามีความวาทะในด้านการอุปมาอุปไมย สามารถแสดงวาทศิลป์ให้ผู้ที่เป็นมิชฌาทีฐ เข้ามายอมรับนับถือหลักคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้อย่างศิโรราบ พระกุมารกัสสปะได้รับยกย่องด้านแสดงธรรมได้อย่างวิจิตร มีผลงานเป็นที่รู้จักในฐานะผู้กำราบพระเจ้าปายาสีผู้มีความเห็นผิดให้หันมาเลื่อมใสศรัทธาพระพุทธศาสนา

จากการศึกษาประวัติของพระกุมารกัสสปะ พบว่าท่านเป็นพระมหาสาวกองค์หนึ่งในบรรดาพระมหาสาวก ๘๐ รูป ของพระพุทธองค์ ท่านเป็นบุตรของธิดาเศรษฐีในกรุงราชคฤห์ มารดาของท่านอยากบวชเป็นภิกษุณีในพระพุทธศาสนาบวชในสำนักพระเทวทัต บวชแล้วปรากฏว่าครรภ์โตขึ้น พระเทวทัตจึงให้สึกทันที แต่ภิกษุณีให้เหตุผลว่าบวชอุทิศพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามิได้บวชอุทิศพระเทวทัต จึงขอให้เพื่อนภิกษุณีพาไปสำนักของพุทธองค์ที่เชตวันาราม เมืองสาวัตถี พระพุทธองค์ทรงให้ตั้งกรรมการตรวจสอบพระอุบาลีผู้ทรงพระวินัยนางวิสาขา มหาอุบาสิกา และท่านอนาถบิณฑิกเศรษฐีเข้าร่วมวินิจฉัย ผลตัดสินปรากฏว่าเธอท้องก่อนบวช พอครบกำหนดคลอดเธอก็ให้กำเนิดบุตรในพระเชตวันนั้นเอง วันหนึ่งพระเจ้าปเสนทิโกศลเสด็จมาเชตวันได้ยินเสียงเด็กร้องตรัสถามจนทราบเรื่องแล้วก็ขอเด็กไปชุบเลี้ยง ตั้งแต่นั้นมาก็เรียกเด็กคนนั้นว่า กุมารกัสสปะ ต่อมาท่านบวชได้เป็นพระอรหันต์

ต่อมาหลังพุทธกาล ในแคว้นโกศล พระเจ้าปายาสี ทรงเป็นนักคิด คนสำคัญคนหนึ่ง ทรงนับถือลัทธิวัตถุนิยมอย่างหนักแน่นว่า “โลกหน้าไม่มี เทวดาไม่มีผลแห่งกรรมดี กรรมชั่วไม่มี” เป็นต้น มีหลักความเชื่อสำคัญ ๆ อยู่ว่า

๑. การถวายทานไม่มีผล
๒. การบูชาไม่มีผล
๓. การเซ่นไหว้ไม่มีผล
๔. ผลแห่งกรรมดีไม่มี
๕. ผลแห่งกรรมชั่วไม่มี
๖. โลกนี้ไม่มี โลกหน้าไม่มี

๗. บิดา มารดา ไม่มีคุณ ๘. โอบปาตีกัสตร์ คือ เทวดาเป็นต้น ไม่มี

๙. สมณพราหมณ์ผู้ปฏิบัติดีงามรู้แจ้งเห็นจริงในสัจธรรมไม่มี

๑๐. มนุษย์คือองค์รวมของธาตุ ๔ สิ้นชีพแล้วธาตุแต่ละอย่างจะคืนกลับสู่ความเป็นธาตุตามเดิม คือธาตุดินคือสู่ความเป็นธาตุดิน ธาตุน้ำคืนสู่ธาตุน้ำ ธาตุไฟและธาตุลมก็กลับสู่ธาตุไฟและธาตุลมชีวิตเบื้องหลังความตายไม่มี

๑๑. การให้ทานเป็นแนวคิดที่คนโง่บัญญัติไว้ การให้ทานเป็นเรื่องไร้สาระไม่มีผลอะไรเลย และ

๑๒. หลังจากสิ้นชีวิตแล้วไม่มีอะไรต่อไปอีก สิ้นชีวิตก็สิ้นทุกอย่างเป็นอันจบกันไป ไม่เกิดอีก

จากการศึกษาพระไตรปิฎกพบว่า การอุปมาอุปไมยมีทั้งของภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา อุปมาอุปไมยเป็นสิ่งที่งดงามและมีคุณค่าทางภาษาอย่างยิ่ง เพื่อให้เกิดความชัดเจน การใช้อุปมาอุปไมยที่พระกুমารกัสสปะได้สนทนาแก้ความสงสัยของพระเจ้าปายาสีหลายประเด็น เกี่ยวกับนักโทษประหาร คนตกหลุมคูถ คนตาบอด สตรีมีครรภ์ คนหลับฝัน ก้อนเหล็กเผาไฟ การเป่าสังข์ หอบอุจจาระ นักเลงสะกา และคนหอบป่าน ผู้วิจัยจึงได้แสดงอุปมาอุปไมยที่เด่นชัดและมีความโดดเด่นในการแก้ปัญหาไว้ในวิทยานิพนธ์นี้

ตัวอย่างการสอนโดยใช้อุปมาอุปไมยของพระกুমารกัสสปะ

พระเจ้าปายาสีแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องที่พระองค์ทรงเชื่อและตอบโต้กับพระกুমารกัสสปะในประเด็นต่าง ๆ เช่น

พระเจ้าปายาสีมีความเห็นว่า โลกหน้าไม่มี โอบปาตีกัสตร์ไม่มี ผลแห่งกรรมดีกรรมชั่วไม่มี

พระกুমารกัสสปะอุปมาด้วยตอบว่า “ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์มีในโลกนี้หรือโลกหน้า”^{๖๖}

ป. พวกญาติที่ทำชั่วนั้นก่อนตายก็บอกให้กลับมาบอกว่าถ้าเกิดในอบายทุกคติ วินิบาต นรกแล้วก็ขอให้กลับมาบอกด้วย เขาก็รับคำ

ก. เปรียบเหมือนนักโทษที่ถูกโทษประหารจะขอโอกาสไปแจ้งข่าวแก่ญาติมิตร

^{๖๖} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๔๑๑/๓๔๓.

ก่อนจะได้หรือไม่^{๖๗}

ป. ก็คงมีได้รับให้กลับไปถึงจะอ่อนนวนอย่างไรก็ตาม นายเพชรฆาตก็คงต้อง
ประหารอยู่ดี

ก. ผู้ทำชั่วตายไปเกิดในอบายทุกคติวิบาต นรก ก็มีได้รับการผ่อนผันจากนาย
นิริยบาลเหมือนกัน

ป. ยังมิปลงใจเชื่อ เพราะญาติสาโลหิตที่ทำดี เป็นสุจริตชนเมื่อก่อนตายก็บอกให้
เขากลับมาบอก แต่ก็ไม่มีใครกลับมาบอกเลย

ก. เปรียบเหมือนคนตกหลุมควม มีคนมาช่วยยกจากหลุมแล้วชูตุจจาจะออกทา
ด้วยดินสี่เหลี่ยมสามครั้ง ซโลมด้วยน้ำมันแล้วประทีนผิวด้วยของหอมชั้นเลิศสามครั้ง ตัดผม
โกนหนวด คล้องพวงมาลัยหอมกรุ่นให้สวมใส่อาภรณ์ราคาแพงเชิญขึ้นสู่ปราสาท ประณีบัติ
บำเรอด้วยกามคุณ ๕ แล้วบุรุษผู้นั้นยังปรารถนาจะกลับลงไปในหลุมควมอีกหรือ^{๖๘}

ป. ไม่เป็นเช่นนั้น

ก. เพราะเหตุไร

ป. เพราะหลุมอุจจาจะไม่สะอาด มีกลิ่นเหม็น น่ารังเกียจ ชวนให้สะอิดสะเอียน

ก. เช่นเดียวกัน พวกเทพก็เห็นมนุษย์เป็นผู้ที่ไม่สะอาด มีกลิ่นเหม็น น่ารังเกียจ
ชวนให้สะอิดสะเอียน ดังนั้นผู้ไปเกิดเป็นเทพจึงไม่ปรารถนาจะมาอีก

ก. อุปมาให้ฟังอีก เรื่องของเทพมีอายุต่างกัน คือ

๑๐๐ ปีของมนุษย์ เทากับคืนและวันหนึ่งของเทพชั้นดาวดึงส์ ๓๐ ราตรี เป็น
๑ เดือน ๑๒ เดือน เป็น ๑ ปี ๑,๐๐๐ ปีทิพย์ เป็นประมาณอายุของเทพชั้นดาวดึงส์ หากว่า
เทพที่เกิดขึ้นในชั้นนี้รออยู่สักวัน หรือสองวันแล้วค่อยกลับมาบอก อายุของมนุษย์ก็คงตายไป
หลายครั้งแล้ว^{๖๙}

ป. ไม่เชื่อเรื่องเทวดาชั้นดาวดึงส์จะมีอายุอย่างนั้น

ก. อุปมาดังคนตาบอดแต่กำเนิดคนหนึ่งไม่เคยเห็นรูปสีดำ สีขาว สีเขียว สีเหลือง

---

^{๖๗} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๔๑๓/๓๔๕-๓๔๖.

^{๖๘} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๔๑๕/๓๔๗-๓๔๘.

^{๖๙} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๔๑๗/๓๕๐.

สีแดง สีส้ม ไม่เคยเห็นรูปที่เรียบหรือขรุขระ ไม่เคยเห็นรูปดวงดาว ดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์เลย
แล้วจะบอกว่า สีและรูปอย่างนั้นไม่มี ก็ไม่ถูกต้อง^{๗๐}

ก. คนที่จะเห็นโลกหน้าได้ต้องฝึกอบรมจิตภาวนา มีทิพยจักขุอันบริสุทธิ์จึงจะ
มองเห็นได้ เพราะวิสัยของมังสจักขุของมนุษย์นั้น มิสามารถจะมองเห็นได้อย่างนั้น

ป. ไม่ทรงเชื่อเพราะว่าเห็นพวกพราหมณ์ที่มีศีลมีกัลยาณธรรม ต่างก็ปรารถนา
จะมีชีวิตอยู่ไม่ปรารถนาจะตายรักความสุข เกลียดทุกขจึงไม่เห็นของท่านเหล่านั้นอยากจะทำ
ตัวตายเพื่อมีความสุขในโลกหน้า

ก. อุปมาด้วยสตรีมีครรภ์ พราหมณ์คนหนึ่งมีภรรยา ๒ คน บุตรภรรยาคนหนึ่งมี
อายุราว ๑๐ ปี ส่วนภรรยาอีกคนมีครรภ์แก่จนคลอดเต็มที่ ไม่นานพราหมณ์ที่เป็นสามีตาย
ไป เด็กหนุ่มก็พูดกับแม่เลี้ยงว่า “แม่ทรัพย์ัญชาติหรือเงินทองทั้งหมดล้วนตกเป็นของฉัน แม่
ไม่มีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สมบัติเหล่านี้ โปรดยกทรัพย์ของพ่อให้ฉันเถิด” นางพราหมณ์กล่าวว่า
ให้หรือสักหน่อยเถิด ถ้าลูกฉันคลอดมาเป็นชายเขาก็มีส่วนในสมบัติครึ่งหนึ่ง ถ้าเป็นหญิงเขา
จะเป็นคนรับใช้ของเจ้า

เด็กหนุ่มรบเร้าอยู่บ่อยครั้ง นางพราหมณ์ทนไม่ไหว จึงฉวยเอาไม้เข้าห้องไป
ตัดสินใจใช้ไม้ดันท้องของตนดูว่า จะได้ว่าลูกหญิงหรือชายก็วันนี้ ด้วยวิธีนี้ทั้งลูกทั้งตนเองก็
ต้องตายพร้อม ๆ กัน ดังนั้นสมณพราหมณ์ที่มีศีล มีธรรมอันดี จึงไม่ฆ่าตนเพื่อความสุขใน
โลกหน้า แต่จะอยู่เพื่ออนุเคราะห์เพื่อดูแลชาวโลก^{๗๑}

ป. ยังมีทรงเชื่อ เพราะเคยสั่งให้เอาโจรสลัดในหม้อทั้งเป็นแล้วปิดปาก รัดด้วยหนัง
สอดพอกด้วยดินเหนียวให้แน่นหนา ยกตั้งบนเตาเผา พอรู้ว่าโจรสลัดชีวิตแล้วก็ให้เปิดดินเหนียว
ออกเปิดปากหม้อดู เพื่อจะดูชีวะ (วิญญาณ) แต่มิได้เห็น จึงไม่เชื่อ

ก. อุปมาด้วยคนหลับฝัน ถ้ามถึงเรื่องที่เคยนอนกลางวันเคยฝันเห็นสวนอันชวน
ให้รื่นรมย์ ป่าอันชวนรื่นรมย์ ภูมิทัศน์และสระน้ำอันชวนรื่นรมย์ของพระยามิลินท์ ในขณะที่
ทรงสุบินนั้น ทรงมีหญิงค่อม หญิงเตี้ย นางกุชามาลา หรือหญิงสาวคอยดูแลพระองค์อยู่

^{๗๐} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๔๑๘/๓๕๑.

^{๗๑} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๔๒๐/๓๕๓.

แล้วเพราะเหตุไรคนเหล่านั้นจึงไม่เห็นชีวะที่เข้าออกของพระองค์ การไปเกิดของโอบปาติกก็
เห็นไม่ได้ฉันนั้น^{๗๒}

ป. ยังมิทรงเชื่อ เพราะทรงใช้การลงทัณฑ์พวกโจรด้วยการชั่งน้ำหนักดูในขณะที่
พวกเขามีชีวิตอยู่แล้วจับมัดจนตายจากนั้นก็ชั่งน้ำหนักดูอีกครั้งหนึ่ง ปรากฏว่า ร่างภายใน
ขณะที่มีชีวิตอยู่เบากว่าในขณะที่ตายแล้ว

ก. อุปมาด้วยก้อนเหล็กเผาไฟ เปรียบเหมือนคนเอาตาชั่งมาชั่งก้อนเหล็กที่เผาไว้
ตลอดทั้งวันมีไฟลุกโพลงครั้งหนึ่ง แล้วพอก้อนเหล็กนั้นเย็นสนิท ก็หยิบมาชั่งดูอีกครั้งหนึ่ง ผล
ก็เหมือนกันคือที่มีไฟก้อนเหล็กก็เบากว่า ก้อนที่เย็นลง^{๗๓}

ป. มิเชื่อ เพราะให้คนจับโจรมาทรมานเจียนตาย แล้วให้นอนหงาย ให้นอนคว่ำ
พยุให้ลุกขึ้น จับศีรษะกดลง เอาฝ่ามือทุบ เอาก้อนหินทุบ ใช้ศัตราวุธ ลากกลับมากลับไป
แต่ก็หาได้เห็นชีวะของเขาแต่อย่างใดไม่ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ของเขาก็อันเดิมเพียงแต่ไม่รู้
จึงว่าโลกหน้า และโอบปาติกะไม่มี

ก. อุปมาด้วยการเป่าสังข์ มีคนนำเอาสังข์ไปเป่าบริเวณหมู่บ้านแล้วก็วางเอาไว้
คว่ำเอาไว้ ชาวบ้านได้ยินก็คิดว่า นั่นเสียงใครกันทำไมเพราะจังเลย คนเป่าก็บอกว่า เสียง
สังข์ ชาวบ้านก็พากันไปจังสังข์หยาจดู คำว่าดู ก็ไม่มีเสียง จนคนเป่าสังข์จับสังข์ขึ้นมาเป่าแล้ว
จึงเดินจากไป ชาวบ้านจึงได้รู้ว่า สังข์เมื่อมีคนเป่าจึงดัง

กายคนก็เหมือนกันเมื่อมีไออุ่นมีวิญญาณ จึงมีการก้าวไป ถอยกลับ มองเห็นได้
ยิน ได้กลิ่น ลิ้มรส ถูกต้องสัมผัสได้^{๗๔}

ป. ไม่ทรงเชื่อได้เพราะมีทิวทัศน์อย่างนี้ว่า เจ้าปายาสีมีทิวทัศน์อย่างนี้มีความเห็นอย่างนี้
พวกชาวบ้านก็รู้ว่าเจ้าปายาสีมีความเห็นอย่างนี้ มีทิวทัศน์อย่างนี้

ก. อุปมาด้วยคนทูนห่ออุจจาระ ท่านอุปมาว่า มีคนเลี้ยงสุกรคนหนึ่งเดินไปยัง
หมู่บ้านอื่นเห็นอุจจาระแห้งมากมายก็คิดว่า อุจจาระเหล่านี้เป็นอาหารมากมายแก่สุกร ก็คลี่
ผ้าเอาอุจจาระใส่ทูนหัว พอเดินไปตามทางฝนตก อุจจาระก็เหลวเปื้อนหัวจรดเท้า เขาก็ทูน

^{๗๒} ที่.ม. (ไทย) ๑๐/๒๒๒/๓๕๕.

^{๗๓} ที่.ม. (ไทย) ๑๐/๒๒๔/๓๕๖.

^{๗๔} ที่.ม. (ไทย) ๑๐/๒๒๖/๓๕๘.

ของบนหัวต่อไป ชาวบ้านเห็นก็ทักขึ้นว่า ท่านบ้าหรือเอาอุจจาระทูนหัว แต่คนเลี้ยงสุกรก็ยัง
ทูนอุจจาระอยู่นั้นแหละ เหมือนกับการถือทิวทัศน์^{๗๕}

ก. อุปมาด้วยนักเลงสะกา มีนักเลงสะกาสองคนเล่นสะกาทันพอเล่นไปอีกคนแพ้
ตลอดก็เลยกลืนลูกสะกา เพื่อนอีกคนเห็นว่าเพื่อนโกง ก็เลยเอายาพิษทาลูกสะกาแล้วเอามา
เล่น เพื่อนอีกคนพอแพ้ก็อมลูกสะกาอีก อีกคนก็คิดว่าไอ้เพื่อนท่านกลืนลูกสะกามีพิษคง
ต้องตายแน่แท้^{๗๖}

เหมือนกันกับท่านเจ้าปายาสถือทิวทัศน์ต้องทุกข์ตลอดไป

อุปมาด้วยคนชอบเปลือกป่าน มีชายหนุ่มสองคนเดินทางไปแสวงหาทรัพย์
ยังต่างเมือง ไปไม่นานนักก็เจอเปลือกป่านจำนวนมากอยู่กลางถนนจึงหยิบเอาคนละมัด พอ
เดินไปอีกก็เจอด้วยป่านเพื่อนอีกคนก็ชวนว่าเราทิ้งมัดเปลือกป่านถือเอาด้วยป่านกันเถิดจะ
ดีกว่า เพื่อนอีกคนก็ไม่ถือเอา ยังยืนกรานชอบเปลือกป่านอยู่อย่างนั้น

เมื่อทั้งสองเดินมาเจอเปลือกไม้จำนวนมากที่ถูกทิ้งไว้ ด้วยเปลือกไม้ ฝ้ายเปลือกไม้
ลูกฝ้าย ด้วยฝ้าย ฝ้ายฝ้าย เหล็ก ทองแดง ดีบุก สำริด เงิน ทองที่เขาทิ้งไว้มากมาย เพื่อนคน
แรกจึงกล่าวชวนขึ้นว่า เพื่อนรักเราจะต้องการเปลือกป่านด้วยป่าน ฝ้ายป่าน เปลือกไม้ ...หรือ
เงินไปทำไม้กันอีก ทองที่เขาทิ้งไว้จำนวนมากนี้มีอยู่แล้ว จงทิ้งมัดเปลือกป่านเสียเถิด เราเอง
ก็จะทิ้งห่อเงินนี้เหมือนกัน แต่เพื่อนของเขาก็ยังยืนกรานคำเดิมว่า “ไม่ละเพื่อ เราชอบเปลือก
ป่านที่มัดเรียบร้อยแล้วนี้มาตั้งไกลเรื่องอะไรจะมาทิ้งเสียง่าย ๆ ละ” หลังจากนั้นสหายทั้งสอง
ก็เดินทางกลับมาที่บ้านหนึ่งในสองชอบเปลือกป่านกลับมา จึงถูกต่อว่าต่อขานเสียยกใหญ่
จากมารดาบิดา ญาติสนิทมิตรสหาย บุตรภรรยา กลับมาถึงบ้านแล้วจึงมีแต่ความเข้าใจ
อัปยศ อุดสู

ส่วนอีกคน นำห่อทองกลับมาบ้าน ได้รับเสียงสรรเสริญยกย่องจากคนรอบข้าง
มากมาย ทองที่เขานำกลับมาด้วยความสุขุสโสมนัสให้เขาและครอบครัวอย่างเหลือล้น ใครต่อ
ใครต่างพากันนิยม ชมเชยในความฉลาดเลิศของเขา^{๗๗}

---

^{๗๕} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๔๓๒/๓๖๔.

^{๗๖} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๔๓๔/๓๖๕.

^{๗๗} ที.ม. (ไทย) ๑๐/๔๓๖/๓๖๖-๓๖๘.

มหาบพิตรพระองค์ก็เป็นเช่นเดียวกับคนหอบเปลือกป่าน ของพระองค์จึงสละปล่อยวางความเห็นผิดเช่นนี้เสียเถิด ความเห็นผิดเช่นนี้อ่าได้เกิดมีแก่พระองค์เลย เพราะรังแต่จะทำให้พระองค์มีทุกข์ ไม่เป็นสุขไปตลอดกาลนาน^{๗๔}

ป. ท่านกัสสปะ เพียงอุปมาโองการข้อแรกของท่าน โยมก็พอในเป็นอย่างยิ่งแล้ว แต่เพราะปรารถนาจะฟังปฏิภาณในการตอบปัญหาที่คมคายยิ่งกว่านี้ จึงทำที่เป็นได้แย้งท่านเท่านั้น

ท่านกัสสปะ ภาชิตของท่านชัดเจน แจ่มแจ้ง ไพเราะยิ่งนัก ท่านแสดงธรรมโดยอเนกปริยายเปรียบเหมือนหงายของที่คว่ำ เปิดของที่ปิด บอกทางแก่คนหลงทาง หรือตามประทีปในที่มืด ด้วยหมายใจว่า คนตาดีจักเห็นรูปได้

เจ้าปายาสิยอมจำนนด้วยเหตุผลในเชิงอุปมาอุปไมยของพระกุมารกัสสปะ มหาปราชญ์ในพระพุทธศาสนา ซึ่งแสดงถึงความสำคัญและลักษณะที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของการอุปมาอุปไมยทำให้เกิดความแจ่มแจ้ง ให้เกิดความเข้าใจในสิ่งต่าง ๆ ได้ง่าย ทั้งที่เป็นนามธรรมและรูปธรรม

จากการศึกษาการอุปมาอุปไมยของพระกุมารกัสสปะ พบว่าหลักวิธีการถามตอบของท่านพระกุมารกัสสปะนี้ มีเนื้อหาสรุปได้ดังนี้

๑. พระกุมารกัสสปะใช้สิ่งที่มีอยู่ในขณะนั้น ๆ มาเป็นเรื่องในการอุปมาอุปไมย เช่น การกล่าวถึงชฎิลบูชาไฟเป็นการแสดงทัศนคติให้เห็นว่าในยุคนั้นเรื่องความเชื่อของคนยังเป็นการเชื่อในเรื่องของธรรมชาติ หรือสิ่งที่จะดลบันดาลให้เกิดความสุขทางใจโดยยังไม่มีการทดลอง

๒. ใช้เหตุการณ์เช่น โจร ซึ่งแสดงว่าโจรมีมาตั้งแต่ยุคพุทธกาลในยุคนั้นก็มีการลักขโมยกัน เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นถึงลักษณะของสังคม สิ่งแวดล้อมแม้ในครั้งพุทธกาลบุคคลก็มีความแตกต่างกันออกไป และแสดงภาพพจน์ให้ทราบได้ว่าเหตุการณ์ต่าง ๆ นั้นเป็นสิ่งที่อยู่ตลอดเวลาไม่ว่าจะอยู่แห่งหนใด

๓. ใช้บุคคล สิ่งแวดล้อม และการดำเนินชีวิตในสังคมยุคนั้นมาอุปมา เช่นการใช้เกวียน สตรีมีครรภ์ คนตาบอด เป็นการบ่งให้ทราบถึงลักษณะสังคมในครั้งนั้น และวิถีชีวิต

---

^{๗๔} ที.ม.(ไทย) ๑๐/๔๓๖/๓๖๖-๓๖๘.และดูรายละเอียดในพระมหากุศลชัย วชิรเมธี. ตายแล้วเกิดใหม่ ตามนัยพระพุทธศาสนา.(กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๔๗), หน้า, ๑๑๗.

ในยุคนี้ ๆ ว่ามีการพัฒนาขึ้นมา รู้จักใช้สิ่งต่าง ๆ มาปรับประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ และการใช้ชีวิตที่ยังดำเนินอยู่กับธรรมชาติ เป็นการใช้สิ่งที่มีอยู่และเข้าใจได้ง่ายสามารถสัมผัสได้ เห็นได้ หรือเมื่อกล่าวแสดงก็สามารถเห็นภาพพจน์ได้มาเป็นข้อความในการอุปมาอุปไมย

ผู้วิจัยได้พบว่าในอุปมาอุปไมยของพระกুমารกัสสปะ เป็นลักษณะถาม-ตอบ เฉพาะบุคคลสองต่อสอง ไม่ทั่วไปเหมือนกับการใช้อุปมาอุปไมยของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า และการใช้อุปมาอุปไมยนี้จะเป็นการถามความสงสัยเรื่องศาสนา หรือเกี่ยวกับความเชื่อใน สมัยนั้น แสดงให้เห็นว่าในสมัยนั้นหลักการคิดและวิธีการแสวงหาความจริงมีการใช้หลัก เหตุผล และมีการทดลองหาความจริง อย่างที่เจ้าปายาสีทรงทำ แต่ไม่สามารถแก้ความ สงสัยได้ ต้องอาศัยการแก้ปัญหโดยใช้อุปมาอุปไมยซึ่งพระกুমารกัสสปะได้ใช้แก้ปัญหได้ อย่างชัดเจน

๒.๗ อุปมาอุปไมยในมิลินทปัญหา

จากการศึกษา ผู้วิจัยพบว่าการสอนโดยใช้อุปมาอุปไมยเป็นสิ่งที่สำคัญ และเป็น วิธีการที่จำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการจะไขข้อปัญหา หรือการอธิบายบางสิ่งให้เกิดความเข้าใจ ได้ การใช้อุปมาอุปไมยเป็นวิธีการที่นักปราชญ์นิยมกันยิ่งนัก ทั้งปราชญ์ชาวตะวันตกเช่น ริส เดวิดส์ ผู้แปลมิลินทปัญหาเป็นภาษาอังกฤษ^{๙๙} และปราชญ์ตะวันออกที่ได้รับอิทธิพลทาง พุทธปัญญาเช่น จีน พม่า ไทย ลังกา เขมร^{๑๐๐}

ความสำคัญในการใช้อุปมาอุปไมยเช่น การใช้อุปมาอุปไมยของพระกুমารกัสส-ปะ ใช้ได้ตอบเจ้าปายาสี เมื่อพุทธกาลล่วงไปประมาณ ๕๐๐ ปี^{๑๐๑} พระปิฎกจุฬารักษเป็นผู้อัฒ (รวบรวม)มิลินทปัญหาคัมภีร์นี้เป็นการแต่งเพื่ออธิบายพระธรรมวินัยโดยวิธีการอุปมาอุปไมย

---

^{๙๙} กรมศิลปากร. **มิลินทปัญหา**, พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพระวิสุทธรังษีศาสตราจารย์ (สูง ธนัญญาโก), (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕), หน้า อธิบายหนังสือมิลินทปัญหา.

^{๑๐๐} พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตฺตโสภโณ). **พุทธศาสตร์ปริทรรศน์**, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๒๘.

^{๑๐๑} กรมศิลปากร. **มิลินทปัญหา**, หน้า อธิบายหนังสือมิลินทปัญหา.

ซึ่งเป็นที่นิยมกันมาก แม้แต่พระพุทธโฆษาจารย์^{๔๒} ยังได้อ้างมิลินทปัญหาในการแต่งหนังสือ เพื่ออธิบายพระธรรมวินัย

ก่อนจะศึกษาอุปมาอุปไมยในคำสอนของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) พึง ทราบอุปมาอุปไมยในมิลินทปัญหาดังนี้

มิลินทปัญหามี ๕ ตอน มีอธิบายโดยย่อดังนี้

๑. ปุพพโยคกถา ว่าด้วยความเป็นมาในอดีตชาติจนถึงปัจจุบัน ของพระยามิ

ลินท์และพระนาคเสน ที่เคยท่องเที่ยวอยู่ในวัฏฏะสงสาร เมื่อพุทธกาลผ่านไป ประมาณ ๕๐๐ พรรษา สามเณรมาเกิดเป็นพระยามิลินท์ ส่วนพระเกิดเป็นเทวดาชื่อ มหาเสนเทวบุตรอยู่ชั้นดาวดึงส์ พระยามิลินท์ทรงมีปัญญาเฉลียวฉลาดเป็นนักปราชญ์ องอาจที่จะพิจารณาเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้ รู้ศิลปศาสตร์ ๑๘ ศาสตร์^{๔๓} และพุทธพจน์ ด้วยเป็น ๑๙ ประการ^{๔๔}

พระยามิลินท์ทรงเป็นปราชญ์ จึงต้องการหาพระอรหันต์ชื่อนาสพ และผู้ที่มีความสามารถที่จะ มาตัดข้อกังขาของพระองค์ เกี่ยวกับข้อสงสัยในพระศาสนาต่าง ๆ เกี่ยวกับปัญหาทาง ปรัชญาต่าง ๆ ถ้ามถึงปัญหาที่ลึกซึ้งต่าง ๆ ก็ไม่มีใครสามารถแก้ได้ ภายหลังท่านโรหณะ จึง หาอุบายนำเอานาคเสนมาบวช พอนำมาบวชแล้วก็ให้สามเณรเรียนอภิธรรมก่อนเพราะเห็น ว่าสามเณรมีปัญญามาก เมื่อสามเณรเรียนจบ มีพรรษาครบพออุปสมบทก็ให้อุปสมบทแล้ว

---

^{๔๒} พระพุทธโฆษาจารย์คือ พระภิกษุชาวอินเดียตอนใต้ เดินทางไปศึกษาไตรปิฎกที่ศรีลังกาและได้รจนาคัมภีร์วิสุทธิมรรค ประมาณ พ.ศ. ๑,๐๐๐ งานของท่านคือการแปลพระไตรปิฎกจากภาษาสิงห์เป็นภาษามคธ หรือ ภาษาบาลี วิ.สุทฺธิ. ๑, หน้า คำนำ.

^{๔๓} ศิลปะ ๑๘ ศาสตร์คือ ๑. สุตติ รู้จักภาษาเสียงสัตว์มีนกร่องว่าดีร้าย ๒. สมมุติ รู้จักกำเนิดและไม่เป็นต้นว่าชื่อนั้น ๓. สงฺขยา รู้คัมภีร์เลข ๔. โยโค รู้การเป็นช่าง ๕. นีติ รู้ที่จะเป็นครูสั่งสอนท้าวพระยาทั้งปวง ๖. วิเสสิกา รู้คัมภีร์จะเลี้ยงฝูงชนให้เป็นสิริมงคล ๗. คณิกา รู้นับนักชดถุขรู้ตำราดาว ๘. คณุพพา รู้เพลงขับ ๙. ธนุพพา รู้ศิลปศาสตร์ยิงธนู ๑๐. ปุราณู รู้จักว่าที่นี้เป็นที่บ้านเก่าเมืองเก่าเป็นที่เก่า ๑๑. โชติสา รู้จักคัมภีร์พยากรณ์ รู้ทายว่าคนปีเดือนวันคืนอย่างนี้จะดีและร้าย ๑๒. มายา รู้ว่านี่เป็นแก้วนี้มีไขแก้ว ๑๓. เหตุ รู้จักเหตุรู้จักผลจะบังเกิด ๑๔. วนฺตยา รู้จักที่จะเลี้ยงโค กระบือ ๑๕. ยุกุทธา รู้คัมภีร์พิชัยสงคราม ๑๖. ปาสณฺญา รู้คัมภีร์โลกโวหาร ๑๗. ฉนุพพา รู้จักคัมภีร์ผูกบทกลอนกาพย์โคลง ๑๘. อติหาส รู้จักว่าที่คนนั้นกินข้าวเป็นมงคล.

^{๔๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘.

ส่งไปจำพรรษาในสำนักของท่านพระอัสสสุตตะ ท่านพระอัสสสุตทดสอบปัญญาแล้วรับ
สามเณรให้อยู่ศึกษาพระไตรปิฎก

๒. มิลินทปัญหา ได้แก่ปัญหาที่พระยามิลินท์ได้ตรัสถามเป็นข้อ ๆ เพื่อให้พระ
นาคเสนได้ตอบไขข้อข้องใจที่ละปัญหา ดังตัวอย่างเช่น

พระยามิลินท์จึงตรัสถามชื่อว่า ธรรมดาผู้จะสนทนากันเมื่อไม่รู้จักนามและโคตรของกัน
และกันเสียก่อน เรื่องสนทนาก็ไม่มีขึ้นเรื่องที่พูดกันก็จักไม่มั่นคงเพราะฉะนั้นโยมจึงขอ
ถามพระผู้เป็นเจ้าของว่า พระผู้เป็นเจ้าของเจ้าชื่ออะไร

พระนาคเสนจึงถวายพระพรว่า เพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายเรียกอาตมภาพว่า นาคเสน
ส่วนมารดาบิดาเรียกอาตมภาพว่า นาคเสนก็มี วีรเสนก็มี สุรเสนก็มี สีหเสนก็มีที่
เรียกว่านาคเสนนี้เป็นเพียงบัญญัติให้เข้าใจกันไม่มีสัตว์บุคคลตัวตนผู้ใดอยู่ในชื่อนั้น

พระยามิลินท์ : ท่านกล่าวว่าไม่มีสัตว์บุคคลในชื่อก็บุคคลเหล่าใดถวายบาตรจีวร
อาหาร ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค และวัตถุที่เก็บเก็บบ้างไปแล้ว บุญกุศลก็ต้องไม่มีแก่
บุคคลเหล่านั้น ผู้คิดว่า จะฆ่าพระผู้เป็นเจ้าของโทษปาณาติบาตก็ไม่มีนะซี ถ้าไม่มีบุคคล
ตัวตนใครเล่าบริโภคสิ่งเหล่านั้น ใครเล่ารักษาศีล ใครเล่ารู้ไปในพระไตรปิฎก ใครเล่า
เจริญภาวนา ใครทำให้แจ้งมรรคผลนิพพาน อาจารย์อุปัชฌาย์อุปสมบทของพระผู้เป็น
เจ้าก็ไม่มีเมื่อโยมถามอย่างนี้พระผู้เป็นเจ้าของได้ยินหรือไม่

พระนาคเสน : อาตมภาพได้ยินเสียงถามอยู่

พระยามิลินท์ : ถ้าได้ยิน นาคเสนก็มีอยู่นะซี

พระนาคเสน : ไม่มี มหาบพิตร

พระยามิลินท์ : ตรัสถามต่อไปว่า ผมหรือชื่อนาคเสน ขนหรือ เล็บ ฟัน หนัง
เนื้อ เอ็น กระดูก เยื่อในกระดูก ม้าม หัวใจ ตับ พังผืด ไต ปอด ไล่ใหญ่ ไล่ย่อย อาหาร
ใหม่ อาหารเก่า ดี เสลด หนอง เลือด เหงื่อ มันข้น น้ำตา เปลวมัน น้ำลาย น้ำมูก ไขข้อ
น้ำมูตร สมองศีรษะ เหล่านี้ให้อย่างให้อย่างหนึ่งหรือเป็นนาคเสน

พระนาคเสนก็ตอบปฏิเสธว่า ไม่ใช่ตลอด

พระยามิลินท์ : เมื่อโยมถามพระผู้เป็นเจ้าของเจ้าก็ปฏิเสธ ก็ไม่ได้ความว่า อะไรเป็น
นาคเสนเป็นอันว่า พระผู้เป็นเจ้าของเจ้าพูดเหลวไหลพูดมั่วสาваท

พระนาคเสนนั่งนิ่งครู่หนึ่งจึงถามขึ้นมาว่า : มหาบพิตรมีความสุขมาแต่กำเนิดได้เสด็จ
ออกจากพระนครในเวลาอรุณเที่ยงวันอย่างนี้ มาหาอาตมภาพมาด้วยพระบาท ก็อน
กรวดเห็นจะถูกพระบาทให้ทรงเจ็บปวด พระกายเห็นจะลำบาก พระหฤทัยเห็นจะเร่า
ร้อน ความรู้สึกทางพระวรกายของพระองค์เห็นจะประกอบด้วยทุกข์เป็นแน่ เป็นเพราะ
เหตุว่าพระหฤทัยดูร้าย ได้ตรัสพระวาจาดูร้าย มหาบพิตรคงได้เสวยทุกข์เวทนาแรง
กล้า จึงขอลาว่าเสด็จมาด้วยพระบาทหรือด้วยราชพาหนะ

พระยามิลินท์ : โยมมิได้มาด้วยเท้า โยมมาด้วยรถต่างหาก

พระนาคเสน : มาด้วยรถจริงหรือ

พระยามิลินท์ : โยมมาด้วยรถจริง

พระนาคเสน : งอนรถหรือเป็นรถ เพลารถหรือ ล้อรถหรือ ไม้ค้ำรถหรือ กง
หรือ เชือกหรือ คันปฏักหรือ แอกหรือ

พระยามิลินท์ก็ตรัสปฏิเสธว่า ไม่ใช่ตลอดคำถาม

พระนาคเสน : ขอถวายพระพรเป็นอันว่าไม่มีรถ เป็นอันว่าพระองค์ตรัสคำ
เหลวไหลเหลวไหลพระองค์เป็นราชาผู้เลิศในชมพูทวีปนี้เหตุไรมหาบพิตรจึงตรัส
เหลวไหลเหลวไหลอย่างนี้

พระยามิลินท์ : โยมไม่ได้พูดเหลวไหลเหลวไหลการที่เรียกว่ารถนี้เพราะ
อาศัยเครื่องประกอบรถทั้งปวงคือองอนเพลาล้อไม้ค้ำ กง เชือก เหล็กปฏัก ตลอดถึงแอก
รถจึงเรียกว่ารถได้

พระนาคเสน : ถูกแล้วมหาบพิตร ข้อที่อาตมภาพได้ชื่อว่า “นาคเสน” ก็เพราะ
อาศัยเครื่องประกอบด้วยอวัยวะทุกอย่างคือ อาการ ๓๒ มีผม ขน เล็บ เป็นต้น จำแนก
แจกเป็นชั้นๆ ธาตุ อายตนะดังคำของพระนางปฏาจาราที่กล่าวขึ้นในที่พร้อมพระพักตร์

พระผู้มีพระภาคเจ้าว่า “อันที่เรียกว่ารถ เพราะประกอบด้วยเครื่องรถทั้งปวงฉันใด เมื่อ
ชั้นรถทั้งหลายมีอยู่ก็สมมติเรียกกันว่า เป็นสัตว์ บุคคล ตัวตนเราเขาฉันนั้น”^{๔๕}

๓. เมณฑกปัญหา คือ ลักษณะของปัญหาสองแง่ เหมือนเขาแพะ เป็นปัญหาที่
แก้ได้ยาก เช่น ตัวอย่างเรื่องสาเหตุที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงบัญญัติสิกขาบท

พระยามิลินท์ : ข้าแต่พระนาคเสน พวกอาจารย์ของพวกเขาแพทย์ปางก่อนมีอยู่ เช่น

นารทะ รัมมันตริกะ อังคีระสะ กปิละ กัณฐรัตติกามะ อตุละ นุพพักจายตนะ อาจารย์
เหล่านั้นทั้งสิ้นรู้จักความเกิดขึ้นแห่งโรคต้นเหตุแห่งโรค แดนเกิดแห่งโรค สมุฏฐานแห่ง
โรค กิริยาอาการแห่งโรค การรักษาโรครักษาหายและไม่หายได้โดยเร็วพลันว่า ใน
ร่างกายจักมีโรคเกิดขึ้นเท่านี้ รู้ได้อย่างรวดเร็ว เหมือนกับจับกลุ่มด้วยแล้วม้วนไป
ตามลำดับฉะนั้น อาจารย์เหล่านั้นทั้งสิ้นไม่ใช่พระสัพพัญญู ส่วนสมเด็จพระบรมครูเจ้า
เป็นพระสัพพัญญู ทรงรู้อนาคตได้สิ้นว่า ในเรื่องนั้นจะต้องบัญญัติสิกขาบทเท่านั้น แต่
เหตุใดจึงไม่ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้ให้สิ้นเชิงทีเดียว ต่อเมื่อเกิดเรื่องขึ้นแล้ว มีมนุษย์ติ
เตียนจึงทรงบัญญัติสิกขาบท

พระนาคเสน : ขอถวายพระพร พระตถาคตเจ้าทรงทราบแล้วว่า ในสมัยนี้เมื่อ
มนุษย์เหล่านี้ติเตียนเราจักต้องบัญญัติสิกขาบท ๑๕๐ สิกขาบทกว่า ๆ แต่ว่าพระ
ตถาคตเจ้าทรงเล็งเห็นว่า ถ้าเราจักบัญญัติสิกขาบทไว้ให้ครบทีเดียวมหาชนก็จักกร้อน
ใจว่า ในศาสนานี้มีสิ่งที่จะต้องรักษาอยู่มาก เป็นการยากที่จะบรรพชาในศาสนาของ
พระสมณโคดม ถึงพวกอยากบรรพชาก็จักไม่บรรพชา ทั้งจักไม่มีผู้เชื่อฟังถ้อยคำของ
เรา พวกที่ไม่เชื่อฟังถ้อยคำของเราก็จักไปเกิดในอบาย เมื่อเกิดเรื่องขึ้นแล้ว มีความ
เสียหายปรากฏขึ้นแล้ว เราจึงบัญญัติสิกขาบท องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเห็น
อย่างนี้ จึงไม่ทรงบัญญัติสิกขาบทไว้ล่วงหน้าทีเดียว พระยามิลินท์ : อย่างนั้น
พระนาคเสน เป็นอันพระตถาคตเจ้าทรงเล็งเห็นเรื่องนี้ได้ดีแล้ว ถ้ามีผู้ได้ยินได้ฟังว่ามี

^{๔๕} ยถาปิ อญคสมุภาโร โหติ สพุโพ รโ อิติ เอวံ ขนุเรสุ สนุเตสุ โลกโก สตุโตติ สมุมตีติ.(เรื่องเดียวกัน, หน้า

สิ่งที่จะต้องรักษาในพระพุทธศาสนาอยู่มาก ก็จักสะดุ้งกลัว จักไม่มีผู้บรรพชาโยม
ยอมรับว่าถูกต้อง^{๔๖}

๔. อนุমানปัญหา ได้แก่เรื่องที่ไม่สามารถที่จะเข้าใจได้ด้วยการแสดงอุทาหรณ์
หรือยกตัวอย่างเพียงอย่างเดียวแต่ต้องมีการแสดงข้ออนุমানเปรียบเทียบ ตัวอย่างเช่น
เรื่องความมีและไม่มีของพระพุทธเจ้า

พระเจ้ามิลินท์ : พระคุณเจ้าเคยเห็นพระพุทธเจ้าหรือไม่

พระนาคเสน : ไม่เคยเห็น

พระเจ้ามิลินท์ : อาจารย์ของพระคุณเจ้าเล่าเคยเห็นหรือไม่

พระนาคเสน : ไม่เคยเห็น

พระเจ้ามิลินท์ : ถ้าอย่างนั้นพระพุทธเจ้าก็คงจะไม่มี

พระนาคเสน : พระองค์เคยเสด็จไปทอดพระเนตรแม่น้ำโอทานที่ที่ป่าหิม
พานต์หรือไม่

พระเจ้ามิลินท์ : ไม่เคยไปดู

พระนาคเสน : พระชนกของพระองค์เคยเสด็จไปทอดพระเนตรบ้างหรือไม่

พระเจ้ามิลินท์ : ไม่เคยเสด็จไป

พระนาคเสน : ถ้าอย่างนั้นแม่น้ำโอทานที่คงไม่มี

พระเจ้ามิลินท์ : มีสิแต่พระชนกกับข้าพเจ้ามิได้ไปดูเท่านั้น

พระนาคเสน : เช่นเดียวกันนั้นแหละ อาจารย์และอาตมภาพ ก็ไม่ได้เห็น
พระพุทธเจ้าเหมือนกันเพราะว่าเกิดไม่ทัน แต่พระพุทธเจ้ามีจริงสิ่งที่จะนำมายืนยัน

---

^{๔๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๐๐-๔๐๑.

พิสุจน์ก็คือโลกุตตรธรรม อริยมรรคอันประกอบด้วยองค์ ๘ ซึ่งเป็นธรรมชั้นสูงสุดพ้นวิสัย
ที่คนสามัญจะคิดเห็นได้เอง ต้องเฉพาะแต่ผู้ที่ได้อบรมความดีจนสติปัญญาแก่กล้า
เท่านั้น จึงจะเป็นผู้รู้เองเห็นเองซึ่งธรรมเหล่านั้นได้เหตุมีโลกุตตรธรรมเป็นพยานอยู่เช่นนี้
จึงรู้ว่าผู้แรกตรัสรู้พระธรรมเหล่านั้นซึ่งได้พระนามว่าพระพุทธเจ้ามีจริง^{๔๗}

๕. อุปมาภาวปัญหา คือ คำถามที่ต้องตอบโดยการใช้อุปมาเปรียบเทียบกับข้อ
อุปมาหลายประการเพื่อให้เห็นแง่มุมต่าง ๆ ดังตัวอย่างเช่น

องค์แห่งแผ่นดิน ๕

พระยามิลินท์ : ข้าแต่พระนาคนเสน องค์ ๕ แห่งแผ่นดินได้แก่อะไร

พระนาคนเสน : ธรรมดาแผ่นดินถึงจะมีคนเทของที่น่ายินดีและไม่น่ายินดี

คือการบูร กฤษณา จันทน์ กล้วยาฬารัน เป็นต้นก็ดีเทลงไปซึ่งดี เสมหะ โลหิต เหงื่อ มันข้น
น้ำลาย น้ำมูก อุจจาระ ปัสสาวะ เป็นต้นก็ดี ก็เป็นอยู่เช่นนั้นฉันใด พระโยคาวจรก็ควร
เป็นเช่นนั้น ในสิ่งที่ต้องการ คือ ลาภ ความไม่มีลาภ ยศ ความไม่มียศ นินทา สรรเสริญ
สุข ทุกข์ ทั้งปวงฉันนั้นอันนี้เป็นองค์แรกแห่งแผ่นดิน ธรรมดาแผ่นดินย่อมปราศจาก
เครื่องประดับตกแต่งมีแต่อบรมอยู่ด้วยกลิ่นของตนฉันใด พระโยคาวจรก็ควรปราศจาก
เครื่องประดับตกแต่งควรอบรมด้วยกลิ่นศีลของตนฉันนั้นนี้เป็นองค์ที่สอง ธรรมดา
แผ่นดินย่อมไม่มีระหว่างไม่มีช่อง ไม่มีโพรง เป็นของหนาแน่นกว้างขวางฉันใด พระ
โยคาวจรก็ควรเป็นผู้มีศีลอยู่เป็นนิจอย่าให้ศีลขาดวินเป็นช่องเป็นรู ให้ศีลหนาแน่น
กว้างขวางอยู่ฉันนั้น นี้เป็นองค์ที่สาม ธรรมดาแผ่นดินย่อมทรงไว้ซึ่งคามนิมมนคร
ชนบท ต้นไม้ ภูเขา แม่น้ำ ห้วย หนอง คลอง บึง เนื้อ นก นรชน หญิงชายไม่ยกโทษฉัน
ใด พระโยคาวจร ถึงจะต้องเป็นผู้ว่ากล่าวสั่งสอนผู้อื่น หรือถูกผู้อื่นว่ากล่าวสั่งสอนก็ไม่
ควรโทษฉันนั้นนี้เป็นองค์สี่ แห่งแผ่นดิน ธรรมดาแผ่นดินย่อมปราศจากความยินดียิน
ร้ายฉันใด พระโยคาวจรก็ควรปราศจากความยินดียินร้าย ความมีใจเสมอกับแผ่นดิน
ฉันนั้น สมดังคำของอุบาลิกาจุฬสุภัทธา สรรเสริญสมณะของตนว่า “ถึงมีผู้ถากเข้าหนึ่ง

^{๔๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๖๔-๔๖๖.

ด้วยมีดพรวด ทาร่างกายข้างหนึ่งด้วยของหอมให้แก่ข้าพเจ้าข้าพเจ้าก็ไม่มีความยินดียินดี
ร้าย จิตของข้าพเจ้าเสมอด้วยแผ่นดิน สมณะทั้งหลายข้างข้าพเจ้าก็เช่นเดียวกัน”^{๔๔}

จากการศึกษาผู้วิจัยพบว่า ลักษณะการใช้คำตอบที่พระนาคเสนแก้คำถามพระ
เจ้ามิลินท์มี ๔ ประการ คือ

๑. คำถามที่ตอบได้ เป็นปัญหาที่พึงพยากรณ์โดยส่วนเดียวถามว่าใช่หรือว่าไม่ใช่
ถูกต้องหรือว่าไม่ถูกต้องเป็นเอกังสพยากรณ์ปัญหา

๒. กระจายความก่อน แล้วจึงตอบคือปัญหาที่ไม่อาจเฉลยได้โดยส่วนเดียวต้อง
แกแยะก่อนจึงตอบเพราะมีหลายอย่างจึงชื่อว่าวิภังชพยากรณ์ปัญหา

๓. ย้อนถามแล้วจึงตอบเช่นถามเหตุต่าง ๆ กันแห่งกรรมพระเจ้ามิลินท์ตรัสถาม
ว่าทำไมคนเราเกิดมาจึงไม่เหมือนกัน บางคนอายุยืนบางคนอายุสั้นบางคนมีอำนาจวาสนาแต่
บางคนอภัพพระนาคเสนย้อนถามว่า เพราะเหตุใดต้นไม้อาจมีผลมีรสต่าง ๆ กันบางชนิดมี
รสหวานบางชนิดมีรสขมอะไรเป็นผู้จำแนกพระเจ้ามิลินท์ตรัสตอบว่าเป็ด้วยต้นไม้นั้นมี
พันธุ์ต่าง ๆ กันพระนาคเสนทูลตอบว่านั่นแลฉันใดมนุษย์ก็มีพันธุ์ต่างกันฉันนั้นเหมือนกันเป็น
ปฏิปุจฉาพยากรณ์ปัญหา

๔. คำถามที่ไม่ควรตอบ คือปัญหาที่พึงนิ่งเฉย ไม่พึงพยากรณ์ เพราะคำถาม
บางอย่างเป็นคำถามที่ไม่มีอยู่จริงโดยปรมาตถ์ โดยสำคัญว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่จริงด้วยอำนาจแห่ง
มิจฉาทิฎฐิเช่นถามเรื่องอตตาสัตว์บุคคลผู้เสวยสุขทุกข์และเรื่องเกี่ยวกับความเป็นไปของ
อตตตา

การเปรียบเทียบด้วยข้ออุปมาพระนาคเสนนำมาใช้มากในคัมภีร์มิลินทปัญหาซึ่ง
ถือว่าเป็นจุดเด่น ที่พระนาคเสนได้นำแนวของพระพุทธเจ้ามาตอบปัญหาของพระเจ้ามิลินท์
ทำให้พระองค์หมดความสงสัยจนเกิดศรัทธาและได้เป็นกำลังสำคัญในการเผยแผ่พระศาสนา
ของพระชินเจ้า

---

^{๔๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๒๗.

ลักษณะเด่นของคัมภีร์มิลินทปัญหา คือการใช้อุปมาอุปไมยในการตอบปัญหา พระนาคเสนตอบตามหลักวิทิตวาที คือตอบแยกแยะมีคำอุปมาอุปไมยปัญหาที่ไม่ชัดเจนก็ทำให้เกิดความชัดเจน สิ่งที่เป็นนามธรรมก็สามารถนำมาเปรียบเทียบให้เป็นรูปธรรมได้อย่างชัดเจนจนเป็นที่พอพระทัยของพระเจ้ามิลินท์

ผู้วิจัยพบว่า ในมิลินทปัญหานี้ได้ให้คุณค่าทางวรรณกรรมด้านภาษา กับคุณค่าของการใช้หลักภาษาในการปรับประยุกต์ใช้สภาพแวดล้อม ที่อยู่ใกล้กับตัวเราหรือภูมิศาสตร์ ตลอดจนสภาพสังคม และเหตุการณ์ที่มีอยู่ในช่วงเวลานั้นมาเป็นประเด็นในการถามตอบ และเป็นการใช้อุปมาเปรียบเทียบไขปัญหาให้เกิดความชัดเจน ง่ายต่อความเข้าใจ และคลายความสงสัยในเรื่องที่เป็นปัญหาได้อย่าง น่าอัศจรรย์ นี่คือข้อที่โดดเด่นของอุปมาอุปไมย

บทที่ ๓

วิธีการสอนอุปมาอุปไมยของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท)

พระพุทธศาสนาในประเทศไทย ได้รับอิทธิพลจากพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาท ซึ่งถือการปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยที่ได้รับการสืบทอดมาตามลำดับอาจารย์ สืบทอดกันมา

เมื่อพระพุทธศาสนาได้ประดิษฐานอยู่ในประเทศไทย จนกระทั่งเกิดความมั่นคงและประชาชนได้รับเอาคำสอน ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อเรื่องของการเกิดการตาย หรือเรื่องการนำเอานิทานชาดกในพระพุทธศาสนามาใช้ เรื่องการให้ทานบริจาคทาน ทำให้อุปนิสัยของคนไทยมีความร่าเริง มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีเมตตา ซึ่งอุปนิสัยเหล่านี้ล้วนได้รับการหล่อหลอมจากหลักคำสอนในพระพุทธศาสนาทั้งสิ้น แต่ในการปฏิบัติตามคำสอนอย่างลึกซึ้งซึ่งนั้นมีเฉพาะผู้ที่บวชเป็นพระภิกษุสามเณรเท่านั้น

ในยุคนี้นี้บุคคลผู้หนึ่งที่ถือการปฏิบัติอย่างอุกฤษฏ์ ก็คือพระโพธิญาณเถร (หลวงพ่อชา สุภัทโท) ท่านได้ปฏิบัติแล้วนำเอาผลที่เกิดจากการปฏิบัติมาสั่งสอนประชาชน จนเป็นที่ยอมรับนับถือ ทั้งในคนไทยและคนต่างชาติ

ลักษณะพิเศษของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท) ซึ่งโดดเด่นจนทำให้ท่านเป็นพระปาที่มีบทบาทสำคัญในการสอนพระพุทธศาสนาจนประสบความสำเร็จ วิธีหนึ่งก็คือวิธีสอนแบบอุปมาอุปไมย ซึ่งมีเนื้อหาจะได้ศึกษาวิเคราะห์ดังต่อไปนี้

๓.๑. วิธีสอนของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท)

จากการศึกษาหลักการสอน กลวิธีในการสอน และเทคนิคการสอนของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท) มีหลายวิธี ตามโอกาส สถานที่ สิ่งแวดล้อมและบุคคลในสถานการณ์ต่าง ๆ สรุปได้ ๔ ส่วนคือ

๑. วิธีการสอน
๒. เทคนิคการสอน
๓. หลักการสอนและ
๔. องค์ประกอบของการสอน

อธิบายโดยย่อดังนี้

วิธีการสอน

จากการศึกษาวิธีการสอนของพระโพธิญาณเถร พบว่า ท่านให้ความสำคัญกับการสอนหลายประการตามแบบอย่าง que พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงใช้ หลวงพ่อชาได้นำวิธีการที่สำคัญ มาประยุกต์ใช้สอน เพื่อให้เกิดความเข้าใจในหลักธรรมได้ง่ายแก่ผู้ฟัง โดยวิธีเหล่านั้นล้วนมีจุดหมายให้เกิดความรู้และเข้าใจในหลักธรรม สรุปได้ดังนี้

๑. การสอนแบบสร้างความเป็นมิตร สร้างลักษณะของความเป็นมิตร ให้เกิดขึ้นกับตัวผู้สอน เพื่อดึงดูดให้ผู้มีทุกข์เข้ามาหา หรือให้ผู้มีทุกข์เกิดความไว้วางใจที่จะเปิดเผยอาการทุกข์
๒. สอนแบบทำให้เกิดสติสัมปชัญญะ เพื่อให้เกิดความระลึกได้
๓. การสอนแบบให้เกิดความเห็นชอบและปัญญา เพื่อให้เกิดสัมมาทิฐิความเห็นที่ชอบด้วยคุณธรรมหลักธรรมไม่เป็นมิจฉาทิฐิ
๔. การสอนแบบสนทนาธรรม แนะนำแนวทางด้วยเสียงธรรมจากภายนอกเพื่อให้

เกิดความรู้ในหลักธรรม

๕. การสอนแบบพิจารณาตน เพื่อให้ศึกษาตนเองว่า มีทุกข์เพราะสาเหตุใด
พิจารณาเหตุเกิดแห่งทุกข์ การดับไปแห่งทุกข์ วิธีการแก้ที่เหมาะสมกับตน

๖. สอนแบบใช้ตัวอย่างหรือต้นแบบ ใช้แบบอย่างที่ดีไม่ดี ให้เกิดการเปรียบเทียบ
ถึงเหตุและผลแห่งความดีและไม่ดีนั้น ๆ

๗. การสอนแบบปฏิบัติฝึกฝนจิต เป็นการฝึกตน ให้เกิดการรู้จริงโดยน้อมเสียด
ธรรมจากภายนอกในอบรมให้เกิดความรู้ที่แท้จริงภายในให้เห็นได้ด้วยตนเองซึ่งไม่ใช่การรับรู้
โดยสังขารภายนอกหรือการกำหนดรู้หมายรู้ด้วยอารมณ์ภายนอกแต่เกิดขึ้นมาเป็นขึ้นมาเป็น
ความรู้ที่แท้จริง

เทคนิคการสอน

เทคนิคในการสอน เป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่ง ที่ทำให้เกิดความแตกต่าง
ระหว่างบุคคล ในการพูดหรือบรรยายสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้บุคคลที่ฟังจะต้องอาศัยเทคนิคที่ต่าง
กัน จากการศึกษาพบว่า การใช้เทคนิคของหลวงพ่อกษามีสาระสำคัญคือ การใช้ภาษาง่าย ๆ
ใช้วัสดุที่หาง่ายในภูมิภาคเป็นอุปกรณ์การสอน การตีความ การให้คำจำกัดความ การ
ยกตัวอย่างอุปมาอุปไมย การใช้อารมณ์ขัน การพูดตักใจ การใช้วาจาจากกล่าวตักเตือน การ
ตอบปัญหา การใช้ไหวพริบปฏิภาณในการโต้ตอบ

หลักในการสอน

จากการศึกษาการสอนของพระโพธิญาณเถร พบว่าหลวงพ่อกษามีใช้หลักการ
ต่าง ๆ เมื่อพิจารณาแล้ว การใช้หลักในการสอนของท่านนั้น เป็นแม่อย่างที่เป็นสากลและ
สามารถที่จะนำไปประยุกต์ให้เข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ตามแต่โอกาสและสถานการณ์ที่
เกิดขึ้น หลักการนั้นสรุปได้คือ สอนโดยสร้างแม่แบบ สอนอย่างละมุนละม่อม สอนอย่าง
เข้มงวดรุนแรง สอนอย่างขอร้องวิงวอน สอนตามจริตของบุคคล สอนตามภูมิปัญญาของ
ผู้ฟัง สอนตามภูมิหลังของผู้ฟัง สอนโดยไม่พูดแต่ให้ลงมือกระทำ สอนโดยเลือกแสดงธรรม
กับคนประเภทต่าง ๆ สอนด้วยคำพูดสั้น ๆ ทำให้เกิดปัญญา

การวิเคราะห์การสอนของหลวงพ่อบุชา ให้เกิดความเข้าใจได้ชัดเจนว่า การสอนของท่านประสบความสำเร็จได้อย่างไร ต้องทราบถึงสาเหตุ ที่ทำให้การสอนแต่ละครั้งมีองค์ประกอบอะไรบ้าง และต้องทราบองค์ประกอบดังต่อไปนี้

๑. บุคคล
๒. สถานที่
๓. เวลา
๔. จุดมุ่งหมาย
๕. ธรรมะ^๑

จากการศึกษาคำสอนของหลวงพ่อบุชาพบว่า จะต้องนำเอาองค์ประกอบ ๕ ประการนี้ มาวิเคราะห์ด้วย เพื่อให้เกิดความเข้าใจว่า การแสดงธรรมของท่านมีความแตกต่างระหว่างบุคคล ภูมิหลังของบุคคล จริตที่แตกต่างกัน รวมทั้งสถานที่อันจะทำให้เกิดการใช้อุปมาอุปไมย เพื่อให้รู้ว่าการแสดงธรรมเรื่องอะไร และนำเอาสถานที่หรือสิ่งแวดล้อมในขณะนั้น ๆ มาใช้อุปมา มีความเหมาะสมหรือไม่ หรือใช้ได้กับข้อธรรมที่ท่านได้ยกขึ้นสอนหรือไม่ กาลเวลาที่แสดงไม่ว่าเป็นกาลเวลาเช้า สาย บ่าย เย็น หรือเวลากลางคืน ล้วนแต่มีบทบาทหรือค่าในการนำมาวิเคราะห์เพื่อให้เห็นความกระจ่างในการเข้าถึงจุดหมาย และหลักธรรมที่ท่านยกขึ้นสอนเป็นหลักธรรมที่มีความเหมาะสมกับบุคคลหรือว่าเป็นเพียงการยกธรรมขึ้นมาให้สำเร็จในการเทศน์หรือบรรยายเท่านั้น

จากการศึกษาถึงหลักการสอนของหลวงพ่อบุชาแล้ว สรุปได้ดังนี้

๑. การสอนแบบสนทนาธรรม ตามปกติหลวงพ่อบุชา ท่านจะใช้สถานที่ใดฤกษ์ใด ท่านนั่นเองเป็นสถานที่รับแขกผู้มาเยือน หลังจากฉันภัตตาหารแล้วท่านก็จะนั่งคุยกับญาติ

---

^๑ ดูรายละเอียดใน,ทองคำ มากมี, "คำสอนและวิธีสอนของพระโพธิญาณเถระ", **ปริญาศัลป์ศาสตร์ มหาบัณฑิต** (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๒), หน้า ๑๐๓-๑๓๔.

โยมตลอดวันไปถึงค่ำคืนด้วยจนถึงเวลาพักผ่อน เพราะประชาชนจำนวนมากหลังไหลมุ่งสู่วัด
หนองป่าพงขณะที่ท่านยังมีสุขภาพแข็งแรงอยู่นั้นเพื่อสนทนาและฟังธรรมจากท่าน

๒. การสอนด้วยการบรรยายหรือเทศน์ ดังที่ปรากฏว่า

ที่นี้ก็ฟังเทศน์ม่วนขึ้น ฟังเทศน์แบบรำเริงในธรรม ฟังแล้วสบายขึ้นถ้าคนมีปัญญาแล้ว
จะได้รับความรู้มาก เพราะว่าท่านเทศน์เบาฟังง่าย แต่ก่อนนี้ถ้าใครไม่ชอบอยู่ไม่ได้ถึง
สามคืนเลย อยู่ไม่ได้เด็ดขาด ให้มาอยู่สามคืนนี้ ให้มาฟังเทศน์สามคืนนี้ถ้าใครจับใจ
อยู่ไม่ได้ ต้องเจ็บปวดรวดร้าวตั้งแต่คืนแรกเลยมันเป็นอุบายของท่าน พอท่านตกมาวัย
เป็นผู้ใหญ่ เริ่มเป็นผู้เฒ่าขึ้นมาเรื่อย ๆ จะไปจ้ำจี้จ้ำไชกันอยู่อย่างนั้นไม่ได้ ก็เลย
เปลี่ยน ที่นี้เนื้อก็อันเดิมมันแหละ แต่รสชาติดีขึ้นสนุกสนานขึ้น น่าฟังขึ้น แต่รู้สึกว่
คนเราจะเข้าใจยากหน่อย เพราะมันเพลินครั้งแรกใครฟังก็เข้าใจ มันเจ็บแสบเหลือเกิน
เจ็บปวดรวดร้าว ถ้าใครไม่ชอบใจอยู่ไม่ได้ถ้าจะมาอยู่ได้สามคืนนี้ต้องอยู่เลย^๒

๓. การสอนแบบตอบปัญหา เช่นเรื่องตายแล้วไปไหน

มีผู้ถามหลวงพ่อบว่า คนตายแล้วไปอยู่ที่ไหนและความรู้นั้นไปอยู่อย่างไร

หลวงพ่อบว่า ปัญหาที่พระพุทธเจ้าไม่ทรงให้ตอบแต่จะขออนุญาตตอบปัญหานี้
ฉลองศรัทธาสักหน่อย (ขณะนั้นหลวงพ่อบานั่งอยู่บนธรรมาสน์ มีเทียนจุดบูชาธรรมอยู่
๒ เล่ม จึงชี้ไปที่เทียนแล้วถามว่า) โยมมองเห็นเทียนนี้ไหม

ถาม เห็นไฟไหม

ตอบ เห็น

หลวงพ่อบจึงตอบว่า นี่แหละโยม เมื่อมีได้เทียนอยู่ก็มีไฟอยู่ฉนั้น (หลวงพ่อบหยิบ
เทียนเล่มหนึ่งขึ้นมาเป่าให้ไฟดับ แล้วถามว่า) เปลวของไฟนี้หายไปทิศไหน

โยมตอบว่า ไม่รู้ รู้แต่ว่าเปลวไฟดับไปเท่านั้น

^๒ กองทุนพลังชีวิตอศมรรณทาน, **อุปถัมภ์**, (กรุงเทพฯ : อักษรสยามการพิมพ์, ๒๕๔๐) หน้า, ๒๖๙.

หลวงพ่อดอบ แก้ปัญหาอย่างนี้พอใจไหม

โยมว่า ยังไม่พอใจในคำตอบนี้

หลวงพ่อบอกว่า อย่างนั้นอาตมาก็ไม่พอใจในคำถามของโยมเหมือนกัน เวลาหมดพอดี^๓

๔. สอนแบบวางกฎระเบียบข้อบังคับ

เช่นข้อบังคับเกี่ยวกับจุดประสงค์และข้อบังคับเกี่ยวกับวัตร ๑๔ ประการเพื่อที่จะให้พระภิกษุสามเณรมีคุณลักษณะเพื่อ

๔.๑ เพื่อให้เป็นผู้ที่มีมรรยาทอันดีงาม

๔.๒ เพื่อมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี

๔.๓ เพื่อมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม

๔.๔ เพื่อให้เป็นผู้ว่าง่าย มีความอ่อนน้อมถ่อมตน

หลวงพ่อบอกว่าวัตร ๑๔ ประการ ใ้ด้มีความสำคัญคือ ข้อวัตรปฏิบัติกฏกติกาที่วางไว้คือหนทางแห่งมรรคผลนิพพาน ถ้าใครไปฝ่าฝืนข้อกติกานั้นแล้วก็ไม่ใช่พระ ไม่ใช่คนที่ตั้งใจมาปฏิบัติเขาจะไม่ได้พบเห็นอะไรเลย ถึงแม้จะอยู่กับผมทุกคืนทุกวัน ก็ไม่เห็นผม จะอยู่กับพระพุทธเจ้าก็ไม่ได้เห็นพระพุทธเจ้า^๔

๕. การยกตัวอย่างอุปมาอุปไมย

ในการแสดงธรรมแต่ละครั้ง หลวงพ่อบอกจะยกคำอุปมาเปรียบเทียบ เพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจได้ง่ายในเรื่องที่ลึกซึ้งหรือเข้าใจยาก เพราะจะช่วยให้ผู้ฟังเห็นหลักความจริงได้ชัดเจน เป็นการยืนยันว่าธรรมะเป็นเรื่องธรรมดา ไม่เหลือวิสัยที่จะเข้าใจได้ คณะศิษย์รวบรวมหนังสือชื่อ เหมือนกับใจคล้ายกับจิต รวบรวมอุปมาอุปไมยของหลวงพ่อบอก เช่น หลวงพ่อบอกกล่าวว่า “ คำสอนของพระตรงง่าย แต่ยากกับคนที่เข้าใจไม่ถึงที่ จะว่าแขนของตนสั้นไม่ค่อยจะ

^๓ กองทุนผู้ให้แสงสว่าง, **สุภัทธานุสรณ์**, (กรุงเทพฯ : กองทุนผู้ให้แสงสว่าง, ๒๕๑๙), หน้า ๑๖.

^๔ พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท), **โพธิญาณ**, (กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครการพิมพ์, ๒๕๒๕), หน้า ๑๐๕.

มี เหมือนพระพุทธรูปองค์สอนไม่ให้ทำบาปทั้งปวง เราข้ามไปพากันทำบุญ แต่ไม่พากันสละบาป ก็เท่ากับบรูมันลิก ที่จะว่าแขนของตนสั้นไม่มี”^๕

๖. สอนแบบยกอุทาหรณ์

คณะศิษย์ของหลวงพ่อกษากล่าวว่า

การสอนด้วยการยกอุทาหรณ์ หรือเล่านิทานประกอบเพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจชัดเจนขึ้นและเกิดความเพลิดเพลินบันเทิงในธรรม สามารถจดจำคำสอนได้ง่ายท่านจะเล่านิทานและนิทานชาดกประกอบเช่น อย่างคนสองคนเดินไปดูวัดลอยชั๊กอย่างหนึ่ง ดูห่านาที่พร้อมกันเข้าใจเอามาทำเลยรู้ อีกคนหนึ่งจะต้องมานั่งคิดตรองนั้นมันทำอย่างนั้นก็กลับไปดูอีก ตรงนั้นมันทำยังงั้น เป็นเจโตวิมุตติ ต้องมาทำจิตให้มากสักหน่อย คนเข้าใจกลับมาทำเลยเป็นปัญญาวิมุตติ ทั้งเจโตวิมุตติและปัญญาวิมุตติไปถึงที่สุดเหมือนกัน แต่มีอาการต่างกัน ปัญญาวิมุตติมีสติสัมปชัญญะ เมื่อเห็นอะไรพินขึ้นมารู้รู้ปล่อยวางง่ายเจโตวิมุตติต้องนั่งพิจารณา นี่ก็ได้เหมือนกันให้รู้จักจริตของเรา^๖

๗. สอนแบบทำให้ดูเป็นตัวอย่าง

อีกวิธีหนึ่งที่หลวงพ่อกษาใช้มากที่สุด โดยถือหลักว่าสอนด้วยการทำให้ดูทำเหมือนพูด พูดเหมือนทำ ดังนั้นไม่ว่ากิจวัตรอันใดเช่น บิณฑบาต กวาดวัด จัดที่ฉัน ล้างบาตร ทำวัตร สวดมนต์ นั่งสมาธิ เดินจงกรม โดยไม่นอนตลอดคืนในวันพระและวันสำคัญทางศาสนา หลวงพ่อกษาก็ลงมือปฏิบัติให้ศิษย์ได้เห็นตัวอย่าง มิใช่สอนด้วยคำพูดเท่านั้นเช่นที่ท่านกล่าวไว้ในเรื่องการสอนพระชาวต่างประเทศให้เข้าใจตั้งใจความที่ว่า

ที่บ้านโยมมีสัตว์เลี้ยงหรือเปลา่ อย่างหมาแมวหรือวัวควายอย่างนี้เวลาฝึกหัดมันโยมต้องรู้ภาษาของมันด้วยใหม่ ถึงแม้ลูกศิษย์เมืองนอกอยู่ด้วยมาก ๆ อย่างนี้ก็ได้เทศน์

---

^๕ พระโพธิญาณเถร (หลวงปู่ชา สุภัทโท), เหมือนกับใจคล้ายกับจิต, (กรุงเทพฯ : ปาปิรุส พับลิเคชั่น, ๒๕๔๗), หน้า ๒๔.

^๖ กองทุนพลังชีวิตอัครมรรคทาน, อุปถัมภ์, หน้า ๒๓๗.

ให้เขาฟังมากนักพาเขาทำเอาเลยทำดีได้ดี ถ้าทำไม่ดีก็ได้ของไม่ดีพาเขาทำดูเมื่อทำจริง ๆ ก็เลยได้ดี ถ้าไม่ดีก็ได้ของไม่ดีพาเขาทำดูเมื่อทำจริง ๆ ก็เลยได้ดีเขาก็เลยเชื่อ^๑

๘. การใช้ไหวพริบปฏิภาณในการโต้ตอบ

คุณาศิษย์ของหลวงพ่อบอกว่า

หลวงพ่อบอกว่าเป็นคนมีปฏิภาณดีมากในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นต่างวาระกัน การแก้ไข ปัญหาเฉพาะหน้า ย่อมต้องใช้ไหวพริบปฏิภาณ คือความสามารถในการนำหลักธรรม วิธีการ หรือกลวิธีต่าง ๆ มาใช้ให้เหมาะสมกับเหตุการณ์และความสามารถในการนำ หลักธรรมวิธีการหรือกลวิธีต่าง ๆ มาใช้ให้เหมาะสมกับเหตุการณ์และที่สำคัญในการ เทศน์การบรรยายแต่ละครั้งของตัวเอง หรือแม้พระลูกศิษย์ท่านจะไม่อนุญาตให้ เตรียมเนื้อหาที่จะพูด แต่ให้แสดงออกถึงสิ่งที่มีอยู่ในขณะนั้นให้เป็นธรรมชาติ โดย ไม่ให้หวังอะไรในการเทศน์มิใช่ให้คนมานับถือเกิดความชอบพอใจ ทั้งนี้เพื่อไม่ให้มี อุตตาแอบเข้าไปในการแสดงธรรม ท่านเคยกล่าวว่าเรื่องเทศน์นั้นมันเอาแน่ไม่ได้บางที เราขึ้นธรรมมาสน์แล้วก็ยังไม่รู้ว่าจะเทศน์เรื่องอะไรแต่พอตั้งโมฆะลงแล้ว สำรวมจิต มัน จะมาเลยมันไหลมา เราจะไปกำหนดเอาไม่ได้หรอก แล้วแต่จะเป็นไป ท่านยังกล่าวอีก ว่า “ธรรมที่เกิดจากจิตมันก็คล้ายน้ำตาน้ำตาที่มันซึมซับมันไหลอยู่อย่างไม่แห่ง ความรู้ตามสัญญาของเรามันเหมือนน้ำในโอ่ง หมดน้ำฝนมันก็แห้ง” ท่านจึงสอนเรื่อง เฉพาะหน้าขณะนั้น ๆ มิได้เตรียมอะไรไว้ล่วงหน้ามีปัญหาข้อขัดข้องใจอันใดเกิดขึ้นก็ แก้ไปได้ทันที^๒

จากการศึกษาคำสอนของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทโท) สรุปลงดังนี้

๑. จุดหมายคือ ในการสอนแต่ละครั้งล้วนมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้ฟังเกิด มรรค ผล

นิพพานและพ้นทุกข์

๒. เนื้อหา ในการสอนของหลวงพ่อบรรยายไปด้วยศีล สมาธิ ปัญญา เพื่อให้เกิด

^๑ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙๘.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗๐.

ความรู้แท้เห็นจริงในภูมิปัญญาชาวพุทธ

๓. วิธีการ คือการสอนของท่าน ให้นั้นเอาเรื่องปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในหลักธรรมโดยทุกวิธีการต้องประยุกต์เข้ากับวิธีของการปฏิบัติโดยสมถะและวิปัสสนา

๔. กลวิธี หมายถึง กลวิธีเพื่อให้เข้าใจถึงจุดหมายการสอนหรือเป้าหมายที่จะทำ ให้ผู้ฟังเข้าใจความหมายที่ลึกซึ้งของการสอนนั้นต้องใช้หลักการมองเข้าหาตัว คุณธรรมชาติ เปรียบเทียบกับธรรมชาติทำให้ดูแล้วรู้ตาม

๓.๒ อุปมาอุปไมยของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทโท)

อุปมาอุปไมยที่ปรากฏในคำสอนของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทโท) ซึ่งมีเป็น จำนวนมาก ผู้วิจัยจึงได้คัดเลือกข้อที่และอุปมาอุปไมยที่พิมพ์เผยแพร่และได้ตั้งชื่อเรื่องกำกับไว้ เพื่อให้เข้าใจได้ง่ายดังนี้

๑. การปฏิบัติตามหลักธรรม (อุปมาด้วยการปลูกบ้าน)

ผู้ที่เข้าถึงพระพุทธเจ้าพระธรรมพระสงฆ์เป็นสิ่งที่ง่ายไม่ยาก ไม่ต้องเลือกวันนั้นเดือน นั้นยามนี้ ไม่ต้องแล้วพระพุทธองค์ก็ทรงสอนว่า เมื่อไรมันสะดวกวันนั้นมันดี มันไม่ ชัดข้องวันนั้นมันดี แต่เรามันไม่อย่างนั้น เช่นจะปลูกบ้านปลูกช่องสารพัดอย่าง ก็ จะต้องหาฤกษ์วันพินยามกันเสียแล้ว พระพุทธองค์ไม่ว่าอย่างนั้น ท่านว่าเมื่อโอกาส มันเหมาะ ทำไปเถอะซึ่งถ้าพูดถึงพระรัตนตรัยเต็มที่สุดแล้วไม่มีอะไรน่ากลัว^๙

๒. การฝึกใจเป็นการปฏิบัติภาวนา (อุปมาด้วยใจคล้ายเสือในกรงหรือต้นไม้ตามธรรมชาติ)

มาสมัยนี้ สิ่งแวดล้อมบังคับเราไปในทางตรงกันข้ามกับสมัยโน้นเมื่อผู้เฒ่าผู้แก่พูดถึง เรื่องเก่าๆ แต่ครั้งก่อน คนเดี๋ยวนี้ฟังเหมือนว่าเป็นนิทาน นิยาย ฟังไปเฉยๆ แต่ไม่ เข้าใจเลยแหละ เพราะมันเข้าไม่ถึงการปฏิบัติภาวนา ในทางพุทธศาสนาก็คือการ

---

^๙ พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทโท). กบเฒ่านั่งเฝ้ากอบัว, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป), หน้า

ปฏิบัติเรื่องใจ ฝึกจิตฝึกใจของตัว ฝึกอบรมจิตของตัวนี้แหละ เรื่องนี้สำคัญมาก การฝึกใจเป็นหลักสำคัญ พุทธศาสนาเป็นศาสนาของใจมันมีเท่านี้ ผู้ที่ฝึกปฏิบัติทางจิตคือผู้ปฏิบัติธรรมในทางพุทธศาสนาใจของเรานี้มันอยู่ในกรง ยิ่งกว่านั้น มันยังมีเสื้อที่อาละวาดอยู่ในกรงนั้นด้วยการปฏิบัติธรรมตามแนวทางของตนแล้ว ย่อมเป็นการเสียเวลามากที่สุด แต่การปฏิบัติตามแนวทางพระพุทธเจ้าแล้ว ย่อมเป็นหนทางที่ตรงที่สุด ธรรมชาติของใจนี้มันฝึกกันได้ เอามาใช้ประโยชน์ได้ เปรียบได้กับต้นไม้ในป่า ถ้าเราปล่อยให้มันโตตามธรรมชาติของมัน เราก็จะเอามันมาสร้างบ้านไม่ได้ จะเอามาทำแผ่นกระดานก็ไม่ได้ หรือทำอะไรอย่างอื่นที่จะใช้สร้างบ้านก็ไม่ได้^{๑๐}

๓. การทำจิตให้สงบ (อุปมาด้วยใบไม้)

ความจริงจิตนี้ไม่มีอะไรมันเป็นประภัสสรของมันอยู่อย่างนี้ตัวจิตแท้ ๆ ไม่มีอะไรเป็นธรรมชาติอยู่เฉย ๆ เท่านั้น ที่สงบไม่สงบก็เป็นเพราะอารมณ์มาหลอกลวง ความดีใจเสียใจนั้นเป็นอารมณ์มิใช่จิต จิตหลงอารมณ์โดยไม่รู้ตัวแล้วก็สุขเป็นทุกข์ไปตามอารมณ์ เพราะยังไม่ได้ฝึก ยังไม่ฉลาด เราก็นี้กว่าจิตเป็นทุกข์นี้กว่าจิตเราสบาย ความจริงมันหลงอารมณ์จิตของเรานั้นมีความสงบอยู่เฉย ๆ มีความสงบนิ่งเหมือนกับใบไม้ที่ไม่มีลมมาพัด ก็อยู่เฉย ๆ ถ้ามีลมมาพัด ก็กวัดแกว่งเป็นเพราะลมมาพัดและก็เป็นเพราะอารมณ์มันหลงอารมณ์ถ้าจิตไม่หลงแล้วจิตไม่กวัดแกว่งถ้ารู้เท่าอารมณ์แล้วมันก็เฉยเรียกว่าปกติของจิต^{๑๑}

๔. การอยู่ร่วมกัน (อุปมาด้วยตัวกิ้งกือ)

คนมาอยู่กันมาก ๆ มันก็ปฏิบัติกันได้ง่าย ถ้ามีความเห็นถูกต้องตรงกัน เมื่อมาน้อมลงเพื่อละทิฐิอันเดียวกันมันก็ลงสู่พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์เหมือนกัน จะว่ามีหลายองค์ มันจะเกะกะก็ไม่ได้ คล้าย ๆ ตัวกิ้งกือ ตัวกิ้งกือมีหลายขา มองดูน่ารำคาญเหมือนกับว่ามันจะยุ่งกับขาของมันแต่มันเดิน เดินไปเดินมา ความจริงมันไม่

^{๑๐} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท). โพธิญาณ.(กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครพิมพ์, ๒๕๒๕), หน้า ๗๖.

^{๑๑} พระโพธิญาณเถร (พระอาจารย์ชา สุภัทโท), นอกเหตุเหนือผล,(กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครพิมพ์,

ยุ่ง มันมีจังหวะ มีระเบียบ ในทางพุทธศาสนาก็เหมือนกัน ถ้าปฏิบัติแบบสาวกของ พระพุทธเจ้ามันก็ง่าย คือการเป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติตรง ปฏิบัติเพื่อพื้้นทุกข์และเป็นผู้ ปฏิบัติชอบ ถึงเราจะมีเป็นร้อยเป็นพัน เราจะมีมากแค่ไหนก็ช่างเถอะ มันก็ลงสาย เดียวกันหมด^{๑๒}

๕. การอยู่กับธรรม (อุปมาด้วยน้ำมันกับน้ำท่า)

น้ำมันกับน้ำท่ามันต่างกัน เหมือนกับคนฉลาดก็ต่างกับคนโง่ พระพุทธเจ้าก็ทรงอยู่กับ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณฺ์ แต่พระองค์ทรงเป็นพระอรหันต์ พระองค์จึง ทรงเห็นสิ่งเหล่านี้เป็นเพียงสิ่งสักว่าเท่านั้น พระองค์ทรงปล่อยวางมันไปเรื่อย ตั้งแต่ ทรงเข้าพระทัยแล้วว่า ใจก็สักว่าใจ ความคิดก็สักว่าความคิดพระองค์ไม่ทรงเอามันมา ปนกันถ้าคิดได้ รู้สึกได้อย่างนี้ เราก็จะแยกมันได้ ความคิด ความรู้สึก อยู่ทางหนึ่ง ใจก็ อยู่อีกทางหนึ่ง เหมือนกับน้ำมัน กับน้ำท่าอยู่ในขวดเดียวกัน แต่มันแยกกันอยู่^{๑๓}

๖. การปล่อยวาง (อุปมาด้วยการแบกก้อนหิน)

ความจริงมันหมายความว่าอย่างนี้ อุปมาเหมือนเราแบกก้อนหินหนักอยู่ก้อนหนึ่ง แบก ไปก็รู้สึกหนัก แต่ก็ไม่รู้จะทำอย่างไรกับมัน ก็ได้แต่แบกอยู่นั้นแหละ พอมีใครบอกว่าให้ โยนมันทิ้งเสียสิ ก็มาคิดอีกแหละว่า เอ๊ะ! ถ้าเราโยนมันทิ้งเสียแล้ว เราก็ไม่มีอะไรเหลือ นะสิ ก็เลยแบกอยู่นั้นแหละ ไม่ยอมทิ้งถึงจะมีใครบอกว่า โยนทิ้งไปเถอะ แล้วจะดี อย่างนั้น เป็นประโยชน์อย่างนี้ เราก็ยังไม่ยอมโยนทิ้งอยู่นั้นแหละเพราะกลัวแต่ว่าจะ ไม่มีอะไรเหลือ ก็เลยแบกก้อนหินหนักไว้ จนเหนื่อยอ่อนเพลียเต็มทีจนแบกไม่ไหวแล้ว ก็เลยปล่อยมันตกลง ตอนที่ปล่อยมันตกลงนี้แหละ ก็เกิดความรู้เรื่อง การปล่อยวาง ขึ้นมาเลย เราจะรู้สึกสบายแล้วก็รู้สึกได้ด้วยตนเอง ว่าการแบกก้อนหินนั้นมันหนักแต่ ตอนที่เราแบกอยู่นั้นเราไม่รู้หรือรู้ว่า การปล่อยวาง มันมีประโยชน์เพียงใด^{๑๔}

^{๑๒} พระโพธิญาณเถร (หลวงปู่ชา สุภัทโท), เหมือนกับใจคล้ายกับจิต, หน้า ๗๖.

^{๑๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๐.

^{๑๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๑.

๗. กว่าจะเป็นสมณะ (อุปมาด้วยต้นมะพร้าว, การข้ามห้วย)

ศีลสมาธิปัญญานี้ออกมาจากอันเดียวกัน เหมือนกับต้นมะพร้าวเราเห็นแหละ พุดง่าย ๆ ต้นมะพร้าวของเราเนี่ยมันดูเดอน้ำธรรมชาติขึ้นไป น้ำธรรมชาติขึ้นไปตามลำต้นของมันแต่ไปถึงลูกมะพร้าวเกิดหวาน เป็นน้ำสะอาดแต่น้ำพวกนี้แหละอาศัยน้ำพวกนี้อาศัยลำต้นพวกนี้ อาศัยน้ำอาศัยดินหยาบ ๆ นี่แหละ ดูดูขึ้นไปกลั่นขึ้นไปพอไปถึงลูกมะพร้าวกลายเป็นน้ำสะอาดยิ่งกว่านี้หวานอีกด้วยฉันใด ศีลสมาธิปัญญาคือมรรคของเราเนี่ยหยาบเหมือนกัน แต่ถ้าหากว่าจิตของเราพิจารณาสิ่งทั้งหลายเหล่านี้ให้มันละเอียดขึ้นไป ๆ แล้วสิ่งเหล่านี้มันก็หายจากหยาบไปละเอียดการรักษาก็แคบเข้าง่าย ไม่ผิด^{๑๕}

จิตของปุถุชนข้ามไปหาจิตพระอรหันต์ซึ่งเป็นมนุษย์ปุถุชนเราเนี่ยเอง พอก้าวเข้าไปถึงพระนิพพานแต่ไปไม่ได้ ถอยออกมาปฏิบัติขั้นหนึ่งถ้าเป็นคนก็เหมือนคนเดินข้ามห้วย ข้างหนึ่งอยู่ปากห้วยทางนี้ อีกข้างหนึ่งอยู่ปากห้วยทางโน้นเข้าใจแล้วละว่า ห้วยฝั่งทางโน้นมีฝั่งทางนี้ก็ไม่มีแต่ไปไม่ได้ถอยมาที่บุรุษผู้โน้นเข้าใจว่าฝั่งทางโน้นก็มี ทางนี้ก็ไม่มี นี่คือโคตรภูบุคคลหรือโคตรภูจิต^{๑๖}

๘. การนำธรรมเข้าสู่ใจ (อุปมาด้วยความกตัญญู)

บางคนคิดว่า การสร้างชื่อเสียงเกียรติยศสูงส่งศรัทธาก็เป็นการกตัญญู แต่ยอดของความกตัญญูที่พระพุทธองค์ทรงสรรเสริญก็คือการนำแสงธรรมเข้าสู่ดวงใจของบุพการี ซึ่งเห็นได้จากเรื่องในพุทธกาลคือท่านพระสารีบุตรระลึกถึงบุญคุณของราชพราหมณ์ที่ท่านได้รับบิณฑบาตจากบ้านพราหมณ์ ก็รับรองพราหมณ์ให้อุปสมบทในพระศาสนา เช่นเดียวกันท่านหลวงพ่อก็ไปรับโยมแม่มาอยู่ที่วัดป่าพง บวชเป็นชี ทุกเช้าหลังจากบิณฑบาตแล้วหลวงพ่อก็จะเดินเข้าไปในเขตของแม่ชีเอาอาหารบิณฑบาตไปแบ่งให้แม่ก่อน^{๑๗}

^{๑๕} พระโพธิญาณเถร (หลวงปู่ชา สุภัทโท), **กว่าจะเป็นสมณะ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓. (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัท เบญจผลจำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๑๗.

^{๑๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒.

^{๑๗} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **สุดสายธรรม**, (กรุงเทพฯ : โอเอส พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๖), หน้า ๓๑.

๙. การบรรลุธรรม (อุปมาด้วยเดินทางถึงวัดหนองป่าพง, พิชญเห่า)

บางคนที่เรียกว่ายังไม่บรรลุธรรมก็คือยังไม่รู้จักธรรมนั้นแหละ เช่นบางคนก็กินเหล้าเมายา เห็นว่ามันดีเป็นของเลิศของประเสริฐ เมื่อมาฟังธรรมะก็บรรลุเข้าถึงธรรมหยุดกินเหล้าหยุดฆ่าสัตว์ตัดชีวิตว่าการบรรลุธรรมมันคิดว่าสูง ที่จริงแล้วคำว่า บรรลุธรรมนั้นก็คือเข้าไปถึงธรรมะนั้นเองอย่างเราทุกคนที่มาวัดหนองป่าพงนี้เดินทางมาถึงวัดหนองป่าพงก็เรียกว่าบรรลุถึงวัดหนองป่าพง คนบรรลุธรรมะก็อย่างเดียวกัน^{๑๘}

ผู้บรรลุธรรมนั้นคล้ายกับว่าเรามองเห็นงูเห่าที่มันเลื้อยไป เราก็รู้ว่างูนั้นมันเป็นอสรพิษ ถ้ามันกัดใครมันจะถึงตายหรือเจียนตาย อันนี้เรียกว่าเรารู้ในงูเห่าตามความเป็นจริง ก็ไม่กล้าไปจับงูนั้น ใครจะบอกอย่างไรก็ไม่กล้าจับ คือเราบรรลุถึงพิษของมัน ความชั่วทั้งหลายก็เหมือนกันถ้าเราเห็นโทษของมันก็ไม่อยากทำขอให้เราปฏิบัติไปพิจารณาไป มันจะถอนของมันเอง^{๑๙}

๑๐. การนับถือศาสนา (อุปมาด้วยกบเข่านั่งเฝ้ากอบัว)

โยมบ้านก่อกคนหนึ่งอยู่บ้านอาตมาบ้านอุยุมวัด แยกไปไหนมาไหนผ่านวัดทุกวัน แต่ไม่รู้จักอะไรฟังเทศน์ก็ฟังแต่แหล่มีตรีจนหูจะหนวก ไม่รู้จักธรรมะ ต่อมาย้ายบ้านไปอยู่วารณวิลาสโชคดีไปฟังธรรมเห็นบุญเห็นบาปเห็นอนิจจังทุกขังอนัตตา กลับมาบอกว่ามันชั่วจริง ๆ ครบท่านอาจารย์ นี่แหละอยู่ใกล้วัดน่าจะได้อะไรได้กุศล แต่ไม่รู้เรื่องสมกับที่ท่านว่า

กบเข่านั่งเฝ้ากอบัว อยู่บนหัวกลิ้งบัวปัดต้อง

แมงกุ่มง่องบินฝ่ายแฉ่วมา เอาเกสรดอกบัวไปจ้อย

กบอยู่กอบัวแต่ไม่รู้จักบัว ดอกบัวจะบานจะตูมจะร่วงจะโรยก็ไม่รู้เรื่อง วันดีคืนดีอาจโดนด้ามเสียมเขารอกนี้ฉันใด ตาแก่คนนั้นก็เหมือนกันอาตมาเทศน์ให้ฟังว่ากบเข่านั่งเฝ้ากอบัวนี้บรรพบุรุษเรานี้ท่านว่า ธรรมโม จ ทูลลโม^{๒๐}

^{๑๘} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), กบเข่านั่งเฝ้ากอบัว, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ เอ็น พี สกรีนพริ้นติ้ง จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๒๐๖.

^{๑๙} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), กบเข่านั่งเฝ้ากอบัว, หน้า ๒๐๖.

^{๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔-๕.

๑๑. การสอนของบรรพบุรุษ (อุปมาสังขารกับการหว่านข้าวตอก)

ความจริงบรรพบุรุษท่านสอนว่า คนเราเหมือนข้าวตอก เวลาหว่านไปมันก็จะจัดกระจายไปเหมือนสังขารร่างกายนี้ มีลูกมีเมีย มีลูกเต้าเหล่าหลานมีเนื้อหนังมีขน ขา หู ตา เป็นต้น ผลสุดท้ายก็จัดกระจายกันไปอย่างนี้ แดกกระสานซ่านเซนไปตามสภาวะเกิดในโลกนี้มันก็มีแค่นี้ เหมือนข้าวตอกตกไม่นี้แหละที่เรียกราดไปตามดินตามหญ้า สังขารร่างกายนี้มันก็แค่นี้ท่านให้พิจารณาอย่างนี้แต่เราก็มายหว่านให้ฝึกลงไปคนละเรื่องอีกแล้วเรื่องเหล่านี้พิจารณาให้มาก ๆ หน่อยพิจารณาให้ดีถ้าเราเข้าใจตัวเราแล้วสบายนี่ละการประพฤติปฏิบัติมันถึงต่างกัน ^{๒๑}

๑๒. กุญแจภาวนา (อุปมาเหมือนการตกต้นไม้)

ปฏิจสมุขปาทรธรรมก็เหมือนกันอวิชชาเป็นปัจจัยให้เกิดสังขารสังขารเป็นปัจจัยให้เกิดวิญญาณ วิญญาณเป็นปัจจัยให้เกิดนามรูป ฯลฯ เราเคยเล่าเรียนมาศึกษามาเป็นจริงคือท่านแยกเป็นส่วน ๆ ไปเพื่อให้นักศึกษารู้แต่เมื่อมันเกิดมาจริง ๆ แล้วนับไม่ทันหรือรู้จากปริยัติต่างจากปฏิบัติ อุปมาเหมือนเราตกจากยอดไม้ก็ตบถึงดินโน่น ไม้รู้ว่ามันผ่านกิ่งไหนบ้าง จิตเมื่อถูกอารมณ์ปุบขึ้นมา ถ้าชอบใจก็ถึงดีโน่น อันที่ติดต่อกันเราไม่รู้ มันไปตามที่ปริยัติรู้นั่นเองแต่มันก็ไปนอกปริยัติด้วยมันไม่บอกว่าตรงนี้เป็นอวิชชาตรงนี้เป็นสังขาร ตรงนี้เป็นวิญญาณตรงนี้เป็นนามรูป ท่านพูดถึงขณะจิตอย่างเต็มที่ของมันจริง ๆ เมื่อมันพลาดจากต้นไม้ไปปุบมิได้คณนามันก็นิ้วก็ฟุดเห็นแต่มันตมถึงดินเจ็บแล้ว ^{๒๒}

๑๓. เข้าวัดทำไม (อุปมาคนเหมือนปลาในน้ำไม่เห็นน้ำ)

เมื่อเรามาวัดนำอาหารมาถวาย พาลูกหลานมานั่งให้เรียบบร้อยทำวัตรสวดมนต์ถึงสวดไม่ได้ก็นั่งฟังให้จิตรวมเป็นสมาธิ ฝึกให้สงบอย่างนี้ เป็นบุญเป็นกุศล เป็นเครื่องนำไป

^{๒๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๓.

^{๒๒} พระโพธิญาณเถร(ชา สุภัทโท). กุญแจภาวนา, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บริษัทเฟื่องฟ้าพรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๔), หน้า ๒.

เรา ให้ลูกหลานเราเข้าสู่ธรรมะได้ ไม่ใช่เข้ามาวัดแต่ไม่เห็นวัด เหมือนปลาอยู่ในน้ำไม่เห็นน้ำ ใต้เดือนอยู่ในดินไม่เห็นดิน ^{๒๓}

๑๔. เข้าใจความเหมือนในความต่าง (อุปมาด้วยพระอริยะกับคนบ้า)

พระพุทธเจ้านั้นไม่เหมือนมนุษย์ธรรมดาตามมนุษย์ถ้าผิดปกติแล้วมีสองอย่าง คือผิดปกติไปในทางสูง ก็เรียกว่าเป็นพระพุทธเจ้าเป็นพระอรหันต์เจ้าเป็นพระพุทธเจ้าขึ้นไปเลย ถ้าผิดปกติลงข้างล่างก็เป็นบ้าเท่านั้นแหละเห็นไหม เป็นบ้าเป็นโรคประสาทผิดปกติเหมือนกัน ผิดปกติมาทางข้างล่างข้างต่ำส่วนมนุษย์ปุถุชนธรรมดาสามัญชนธรรมดาอยู่ระหว่างกลาง ^{๒๔}

๑๕. ข้อวัตรทรงไว้ (อุปมาด้วยฐานตึก, กวาดของสกปรก)

ฉะนั้นข้อวัตรปฏิบัตินี้เพื่อให้เข้าไปรู้ไปเห็นสิ่งทั้งหลายเหล่านั้นมันก็เป็นคล้ายๆ ฐานอย่างเราจะปลูกอาคารสักหลังหนึ่ง มันมีข้างบนสองชั้นสามชั้นมันก็อยู่ข้างบนโน้นแต่พื้นฐานก็คือตัววางรากฐานนี้เองมันจะทรงตัวมันอยู่ได้ก็เพราะรากฐานของมันมั่นคง ^{๒๕}

ข้อวัตรทั้งหลายมีกำลังมาก ที่ไหนในวัดที่จะทำได้ไม่ว่าจะเป็นในกฎของเรา ในกฎคนอื่นก็ดี ที่มันสกปรกรกรุงรังทำเลย ไม่ต้องทำให้ใคร ไม่ต้องทำเอาหน้าเอาตาจากใคร ทำเพื่อข้อปฏิบัติของเรากวาดกุฏิ กวาดเสนาสนะให้มันสะอาดถ้าเราทำเช่นนี้ เหมือนเรากวาดของสกปรกออกจากใจของเราเพราะเราเป็นผู้ปฏิบัติ อันนี้ให้มันมีอยู่ในใจของพวกเราทุกคน ความสามัคคีนั้นไม่ต้องเรียกร้องหรือ เป็นเลย ^{๒๖}

---

^{๒๓} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **คุยกับลูกหลาน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒ (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ ปาปิรุสพับลิชชิ่ง, ๒๕๔๔), หน้า ๔๓.

^{๒๔} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **กบแต่นั่งเฝ้ากอบัว**, หน้า ๒๐๗.

^{๒๕} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **อาหารใจ**, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพฯ : โอเอส พริ้นติงแฮนด์แมด์, ๒๕๔๖), หน้า ๓๖.

^{๒๖} พระโพธิญาณเถร (หลวงปู่ชา สุภัทโท), **เหมือนกับใจคล้ายกับจิต**, หน้า ๗๗.

๑๖. คุยกกรรมฐานกับอาจารย์มหาวิทยาลัย (อุปมาด้วยการเรียนจากธรรมชาติ)

พระกรรมฐานโดยมากไม่ได้ศึกษาธรรมะตามตัวหนังสือ ไม่ได้เรียนตามบทเรียนในตำราท่านเรียนธรรมะจากอาการที่เกิดขึ้นในจิตหาความจริงจากธรรมชาติอย่างเช่นเขาเขียนว่าสิ่งนั้นคือม้า เราก็ไม่ใช่ว่ารู้เพียงแต่ชื่อมันเฉย ๆ เราจะต้องเดินไปดูตัวม้าจริง ๆ จึงจะรู้จักม้าได้ตามความเป็นจริงทั้งหมด การปฏิบัติเพื่อพ้นทุกข์ก็เหมือนกันเมื่อรู้ว่สิ่งนี้คือทุกข์เราก็พิจารณาตามไปหาตัวทุกข์จริง ๆ ให้เห็นตัวทุกข์ให้ชัดเจนเมื่อเห็นตัวทุกข์แล้วก็จะไม่สร้างความทุกข์ขึ้นมาอีก^{๒๗}

๑๗. ของดีแท้ (อุปมาด้วยช้างเผือกผู้คนปรารถนา)

พอเป็นเจ้าของแล้วงานนิมนต์มีมาก บางทีผมก็ไม่ไป เขาจะให้ไปเทศน์ออกโทรทัศน์ ผมไม่ยอมไปถ้าเขาอยากรู้อยากเห็นธรรมเขาต้องมาหาผมเอง เหมือนร้านอาหารดีอยู่ไกลแค่ไหนคนก็ตามไปอุดหนุน ผมทำตัวเหมือนอีเกา เราทำท่าไปจับ มันหนี หนีไปยื่นล่อเร่อีก ลองตามไป มันหนีแถมผงกหัวผงกหาง ซึ่งเหมือนผม พอเขาเข้ามาใกล้ ผมก็ถอยไปอีกหน่อย แต่เราก็มีเมตตามูทิตาต่อคนทุกคน แต่นั่นแหละ เมตตาก็ต้องมีปัญญาด้วย ไม่งั้นเราเองเป็นทุกข์เช่น บางทีเขาส่งพระมาอยู่กับผม ผมก็รับไว้ อยู่ได้ก็อยู่ อยู่ไม่ได้ก็กลับ ผมเคยทำของผมเช่นนี้ก็ยังคงทำอยู่ จะให้ครึ่ง ๆ กลาง ๆ พอได้ยศจะเปลี่ยน ยศศักดิ์เป็นเรื่องของการสมมติ เหมือนพระราชเจ้าจับช้างเผือกไปอยู่เมืองเป็นคู่บารมี แต่ช้างมันชอบอยู่ป่า มันไม่ชอบสร้อยสังวาลที่ตกแต่งมันหรือ ความเป็นเผือกของมัน เลยทำให้มันต้องมาประดับบารมีคน^{๒๘}

๑๘. ต่างยังมีเหมือน (อุปมาด้วยพืชพันธ์ต่าง ๆ)

จิตทั้งหลายนี้แม้ผิวเผินคล้ายจะต่างกัน แต่โดยสัจธรรมจะเหมือนกันในความไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และเป็นอนัตตา ความที่ไม่อาจยึดมั่นหมายมั่นได้ เปรียบได้กับมะนาว พริก อ้อย บอระเพ็ด ทุกอย่างเกิดจากดิน แต่รสจะต่างกัน มะนาวมีรสเปรี้ยว พริกมีรสเผ็ด อ้อยมีรสหวาน ส่วนบอระเพ็ดมีรสขม สิ่งเหล่านี้เหมือนกันคือ นอกจากจะเกิดจากดิน

^{๒๗} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทโท), คุยกกับลูกหลาน. หน้า ๑๒.

^{๒๘} หลวงปู่, สุตสาวยธรรม, (กรุงเทพฯ : โอ เอส พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๖), หน้า ๗.

แล้ว มันยังต้องตายเหมือนกัน เราจะหารสเผ็ดจากมะนาวก็ได้ จะหารสขมจาก น้ำตาลอ้อยก็ได้ กินเปรี้ยวเกินไปก็เกิดถ่ายท้อง กินหวานเกินไปก็ปวดตามข้อ กิน บอระเพ็ดมากเกินไปก็มีลมออกหู เช่นเดียวกับพระสารีบุตรมีปัญญามาก พระโมคคัล ลานมีฤทธิ์เดชมาก พระสิวลีมีลาภมาก แต่ละองค์มีเขตศักดิ์แตกต่างกัน แต่ เหมือนกันในแง่ของความบริสุทธิ์^{๒๙}

๑๙. เอโก ธัมโม (อุปมาพระธรรมมีหนึ่งเดียว)

ท่านเองท่านชอบการปฏิบัติแบบเซ็น แม้พระไทยบางองค์ก็ไปปฏิบัติที่อินเดีย ลังกา เกาหลี ไม่ว่าปฏิบัติที่ไหน ก็ถือว่าเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน พระธรรมเป็นนามธรรมอัน เดียวกัน พระทุกชาติมีกิเลสเหมือนกัน จึงต้องละกิเลสตัวเดียวกัน ธรรมะจึงเป็น เอโก ธัมโม ขออย่าให้เราตีใจสงสัยเกี่ยวกับรูปแบบคัมภีร์ อาจารย์ เพราะสิ่งเหล่านั้นเป็น เปลือกนอก ที่ไหน ๆ ก็มีคนแก่ คนเจ็บ คนตาย^{๓๐}

๒๐. ความรักหรือกาม (อุปมาด้วยกล้วยน้ำว้าแฝงยาพิษ)

ผมก็บวชมา เข้าวัดตั้งแต่อายุ ๙ ขวบเลยพยายามมันอยู่อย่างนี้ แต่ไม่ค่อยจะรู้เรื่อง หรอกสมัยก่อน มารู้เมื่อเป็นพระนั่นแหละ พอบวชมาแล้ว ใ้ใ้ มันกลัวทั้งนั้นแหละ มันคล้าย ๆ ว่าเห็นกามที่เขาอยู่นะ ไม่เห็นความสนุกกับเขาแต่เห็นความทุกข์ มากกว่า มันคล้าย ๆ กับกล้วยน้ำว้าใบหนึ่งเราไปทานมัน มันก็หวานดีอยู่ มันมีรส หวานก็รู้ที่อยู่ แต่เวลานี้รู้ที่อยู่เขาเอายาพิษไปฝังไว้ในกล้วยใบนั้น แม้จะรู้ที่อยู่มัน หวานเท่าไรก็ช่าง ถ้ากินไปแล้วมันจะตายใช่ไหม ความเห็นมันเป็นเช่นนั้นทุกทีว่าจะ กินก็เห็นยาพิษฝังอยู่ในนั้นทุกทีนั่นแหละ มันก็เลยถอยออกมาเรื่อย ๆ จนกระทั่งมี อายุพรรษามากขนาดนี้แล้ว ถ้าเรามองเห็นแล้ว มันไม่น่ากินเลยนะ^{๓๑}

^{๒๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑-๑๒.

^{๓๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔-๒๕.

^{๓๑} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **อาหารใจ**, หน้า ๑๐๑.

๒๑. ความกลัวตาย (อุปมาดั่งหนังหน้ากลองหรือน้ำล้นโอง)

ความกลัวมันเต็มเอี้ยดแทนที่อยู่แน่นเหมือนกับกลองจะคิดไปไหนมาไหนไม่ไปมีแต่กลัวเท่านั้นตั้งแต่เกิดมาไม่เคยมีกลัวเหมือนครั้งนี้เลย มีความกลัวแน่นอนอยู่ เหมือนกลองเพลอย่างนั้นแหละ นั่งอยู่เหมือนไม่ถูกอาสนะทำความรู้ไว้เท่านั้น กลัวมากมันกลัวมากจนเปรียบเหมือนกับน้ำที่เราเทใส่ในโอง เทใส่มากเต็มแล้วมันก็ล้นออกมา มันกลัวมากจนหมดกลัวแล้วก็ล้นออกมาใจถามว่ากลัวอะไร อีจใจตอบกลัวตาย กลัวตายมันอยู่ที่ไหนตายเลยอยู่กับตัวเองมันก็ตายเหมือนกัน เพราะตายก็อยู่กับตัวนี่มันไม่ได้หรรอกสัญญาเลยเปลี่ยนพลิกกลับทันทีเปลี่ยนขึ้นมาทันที ปานฝ่ามือกับหลังมือเราพลิกกลับอัศจรรย์เหลือเกิน^{๓๒}

๒๒. ความรักของปุถุชน (อุปมาด้วยการเคี้ยวหัวกลอย)

เรื่องตรัสธรรมเราได้ยินว่าพระพุทธเจ้าตรัสธรรมะก็นี้กว่าเป็นเรื่องของท่านทุกอย่าง ไม่ใช่เป็นเรื่องของเราทุกคนก็ได้อันไหนรู้แล้วละ นั้นแหละเป็นเครื่องหมายของเราเหมือนเราเคี้ยวกินอะไรบางอย่าง รู้สึกคัน รู้แล้วก็คายทิ้งความรู้ชนิดนี้แหละปุถุชนเราควรรู้ เหมือนหัวกลอยเมื่อรู้ว่ามันคันกินไม่ได้เรายังจะกินอยู่หรือก็มีแต่จะทิ้งเท่านั้นมันรู้อย่างนี้แหละ^{๓๓}

๒๓. ภาษาใจสำคัญที่สุด (อุปมาด้วยการเลี้ยงแมว)

เรื่องการสงฆ์รูปแบบภายนอกนี้ ญาติโยมไม่ว่าไทยว่าฝรั่งสงฆ์กันมาก ปัญหาที่โยมถามท่านเป็นประจำ เมื่อเข้ามาเห็นพระฝรั่งเดินไปเดินมาอยู่ในวัดป่าพงก็คือ หลวงพ่อสนพระฝรั่งอย่างไร พระฝรั่งจะอยู่ร่วมกับพระไทยอย่างไร เพราะความเป็นอยู่คุ้นเคยมาต่างกัน จนบางครั้งหลวงพ่อก็คลายสงฆ์เขาโดยการถามเขาว่า

:บ้านโยมเลี้ยงหมา แมวไหม

เขาตอบว่า :เลี้ยงอยู่ครับ

^{๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๓-๑๑๔.

^{๓๓} หลวงปู่, **สุดสายธรรม**, หน้า ๓๗.

ท่านกล่าวว่า :โยมเลี้ยงหมาต้องพูดภาษาหมาใหม่ละ พระฝรั่งก็เช่นกัน มิได้แตกต่างจากพระไทยเลยท่านมาบวชเพื่อแสวงหาหนทางดับทุกข์เหมือนกันใหม่ ๆ ก็อาจมีความรู้สึกที่ว่า ภาษาเป็นอุปสรรคกัน อยู่ไป ๆ ก็สบาย เช่นพระฝรั่งมาใหม่ ๆ ฉันทานอาหารก็ไม่หลงอยู่ไป ๆ บ้างก็ฉันปลาร้าเก่งกว่าพระไทยอีก^{๓๔}

๒๔. ความเห็นธรรมที่ตรัสรู้ (อุปมาด้วยวิชาครู)

คนที่ไปเรียนวิชาครูนั้นคือใคร ก็คือคนที่ไปเรียนวิชาครูจนสอบได้ตามหลักการของเขา แล้วไปสอนนักเรียนได้ชื่อว่าเป็นครู ถ้าครูตายไป แต่วิชาของครูไม่ได้ตาย ยังอยู่ ใครยังเรียนวิชานี้ต่อไปอีกวิชานั้นไม่หายวิชานั้นไม่ตายครูคนที่ตายนั้นไม่ได้เอามันไปด้วยมันยังอยู่ ธรรมที่ตรัสรู้ขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าก็เหมือนกันอย่างนั้น^{๓๕}

๒๕. เนื้อแท้แห่งธรรมวินัย (อุปมาด้วยทะเลมีรสเดียว)

น้ำที่ไหลจากห้วยหนองคลองบึงต่าง ๆ ที่มันไหลลงสู่ทะเลเมื่อมันไปตกถึงทะเลแล้วมันก็มีสีความรสเค็มด้วยกัน มนุษย์เราทั้งหลายก็เช่นกันจะอยู่คนละทิศคนละทางก็ช่างจะอยู่ที่ไหนก็ตามเมื่อลงสู่กระแสของธรรมะแล้วมันก็ลงสู่ธรรมะอันเดียวกัน พุทธศาสนาจึงไม่มีชาติไม่มีโคตรแบ่งเป็นพระไทยพระฝรั่งนั่นมันเปลือกนอก อย่าจับเอาเปลือกนอกมาเป็นปัญหาให้เราฉันทเนื้อแท้แห่งธรรมและอย่าไม่สบายใจในเรื่องไม่เป็นเรื่อง ให้ระวังใจ ทำแต่ภาวนาไปพิจารณาไปจะเหยียดนั่งยืนนอน ให้รู้อยู่แต่พุทโธ จะห่มสบง ให้มีสติรู้อยู่กับพุทโธ อยู่กับปัจจุบันเท่านั้นพอแล้ว^{๓๖}

๒๖. มิจฉาสมาธิ (อุปมาด้วยมีดคมแต่ไม่ใช้)

มิจฉาสมาธิคือความที่จิตเข้าสู่สมาธิเจียบหมดไม่รู้อะไรเลยปราศจากความรู้ นั่งอยู่สอง ชั่วโมงก็ได้กระทั่งวันก็ได้แต่จิตไม่รู้ว่ามีมันไปไหนมันเป็นอย่างไรไม่รู้เรื่องนี่สมาธิอันนี้เป็นมิจฉาสมาธิ มันก็เหมือนมีดที่ลับให้คมดีแล้วแต่เก็บไว้เฉย ๆ ไม่เอาไปใช้มันก็ไม่

^{๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗.

^{๓๕} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **เปลือกของที่ชอบ**, (กรุงเทพฯ : ปาปิรุส พับลิเคชั่น, ๒๕๔๖), หน้า ๖๖.

^{๓๖} หลวงปู่, **สุดสายธรรม**, หน้า ๒๒.

เกิดประโยชน์อะไรอย่างนั้น ความสงบอันนั้นเป็นความสงบที่หลงคือว่าไม่ค่อยรู้เนื้อ
รู้ตัวเห็นว่ถึงที่สุดแล้วก็ไม่ค้นคว้าอะไรอีกต่อไปจึงเป็นอันตรายเป็นข้าศึกเช่นนั้นอันนี้
เป็นอันตรายห้ามปัญญาไม่ให้เกิด ปัญญาเกิดไม่ได้เพราะขาดความรู้สึกรับผิดชอบ^{๓๗}

๒๗. ชีวิตแต่งงานครอบครัว (อุปมาด้วยถูกครอบและถูกทิ่มแทง, อสรพิษ)

ครอบหมายควมว่า งุม (ภาษาอีสาน) คนเราอยู่เฉย ๆ ไม่มีอะไรมาครอบมางุมมัน
สบายหายใจสบายเดินไปเดินมาก็สบายลองเอากะเพียด (รูปร่างเหมือนส้ม) มาครอบ
เดี๋ยวนี้ชีจะอยู่สบายใหม่นี้หมายถึงการครอบ ครัวก็หมายถึงการทิ่มแทงถ้าหากมีคน
หนึ่งเอาอะไรมาครอบ อีกคนหนึ่งเอาออกไปทิ่มแทง ไปแห่จะอยู่ตรงไหนก็อยู่ไม่ได้
คือครอบครัว บรรพบุรุษเราตั้งชื่อว่าครอบครัวคือ มันยุ่งนั่นเองมันมีปัญหาหลายเรา
จะต้องพากันมาแก้ความยุ่งทั้งหลายเหล่านี้ ให้ตัดความยุ่งใจ นั่นใจของเรา วันนี้
แต่งงานกันก็รักกันหวงกันดีอยู่แต่ว่ามันไม่เป็นอย่างนี้ไปเรื่อย ๆ นะ เหตุการณ์ข้างหน้า
โน้นมันยังมีมากกว่านี้ บางทีมันจะเกลียดกันก็ได้จะเกลียดจนแทบเลิกกันกาแก้ปัญหา
เหล่านี้เป็นของสำคัญ เช่นการทำมาหากิน ผู้หญิงหรือผู้ชายจะต้องอยู่ในวงจำกัด
วงจำกัดของเจ้าของการมาหาสู่กันการใช้จ่ายเงินทองต้องอยู่ในวงจำกัดทั้งนั้น^{๓๘}
ถ้าเห็นแล้วก็จะไม่เป็นอะไรอย่างงู อสรพิษตัวร้ายๆ มันเลื้อยมาเราเห็น เราเห็นมัน
ก่อนก็หนี มันไม่ได้กัดเราหรอก เพราะเราได้ระวังมัน ถ้าเราไม่เห็นมัน เดินๆ ไปไม่
เห็นก็ไปเหยียบมัน เดียวมันก็กัดเลยศัพท์ที่ว่า ครอบ นี้ศัพท์ทุกซ์ ไปไม่ได้มันมีจำกัด
แล้ว ต่อไปอีก ครัวก็หมายถึงการก่อกวนแล้วทิ่มแทงแล้ว โยมผู้หญิงก็เข้าครัว โขลก
พริกควัพริกแห้งไหม้ ไอ จาม ทั้งบ้านเลย ศัพท์ ครอบครัว มันวุ่น ไม่น่าอยู่หรอก
อาตมาอาศัยสองศัพท์นี้แหละจึงบวชไม่สึก ครอบครัวนี้น่ากลัว ชังไว้จะไปไหนก็ไม่ได้
ลำบากเรื่องลูกบ้าง เรื่องเงินทองบ้างสารพัดอย่างอยู่ในนั้น ไม่รู้จะไปไหน มันผูกไว้

^{๓๗} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **ชีวิตที่พ้นทุกข์**, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๙.

^{๓๘} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **ชีวิตแต่งงานครอบครัว**, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพฯ : ปาปิรุส พับลิเคชั่น,

แล้ว ลูกผู้หญิงก็มีลูกผู้ชายก็มี มันวุ่นวายเถียงกันอยู่นั้นแหละจนตายไม่ต้องไปไหนกันละ^{๓๙}

๒๘. ชีวิตสังขาร (อุปมาด้วยก้อนเหล็กแดง)

ก้อนสังขารที่เกิดขึ้นมาสงบหรือไม่สงบพิจารณาเรื่อยไปจนได้เห็นว่า สิ่งเหล่านี้เหมือนก้อนเหล็กแดง ชนธ์ห้าเหมือนก้อนเหล็กแดง เมื่อมันแดงรอบแล้วไปจับตรงไหนมันก็จะเย็นได้มีที่เย็นใหม่เอามือแตะข้างบนดูข้างล่างแตะข้างโน้นข้างนี้ดูชิตตรงไหนมันจะเย็นเย็นไม่ได้เพราะก้อนเหล็กมันแดงโรไปหมดชนธ์ห้านี้ก็ฉนั้น^{๔๐}

๒๙. พระป่า (อุปมาด้วยไก่ป่า)

อาตมาขออนุโมทนาที่โยมอุตสาหามาถามปัญหาพระป่า พระป่าก็เหมือนไก่ป่า ไม่เหมือนไก่บ้าน ไก่บ้านนั้นถึงเวลาเขาก็เอาข้าวมาให้กินได้เวลาเขาก็เอาไปเชือด ไก่ป่านั้นมันหากินด้วยตนเองเวลามีภัยมันก็หนีภัยเอง จะให้ไก่ป่าเป็นไก่บ้านไม่ได้ เช่น เราได้ยินเสียงไก่ป่าร้อง ลองไปหาเถิด หาไม่พบหรือ เพราะมันฉลาดดวงไว แต่ไก่บ้านนั้นถ้าได้ยินเสียงร้องแล้วง่าย หาไม่ยาก จับไม่ยาก พระอยู่ป่าฉันวันละหนฉันในบาตร มีชีวิตที่เรียบง่าย กินง่าย นอนง่าย แต่ไม่มักง่าย อยู่เย็นเป็นอิสระจากเครื่องข้อง^{๔๑}

๓๐. การรู้เห็นธรรม (อุปมาดั่งการฟังเทศน์ของพระพุทธเจ้าโดยตรง)

ไม่ว่าเราจะยืนจะเดินหรือนั่ง หรือนอนใจของเราจะมีสติคุ้มครองระวังรักษาอยู่เสมอ เมื่อเห็นของภายนอกก็เห็นของภายใน ถ้าเห็นของภายในก็เห็นของภายนอก มันเหมือนกัน ถ้าเข้าใจอย่างนี้เราก็ได้ฟังเทศน์ของพระพุทธเจ้า เรียกว่าพุทธภาวะ ผู้รู้เกิดขึ้นมาแล้วเกิดขึ้นมามันรู้แล้วรู้อาการภายนอก รู้อาการภายใน รู้ธรรมทั้งหลาย ที่

---

^{๓๙} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **ชีวิต การงาน หลักธรรม**, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๒๑๖-๒๑๗.

^{๔๐} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **รู้แจ้งโลก**, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๓๓.

^{๔๑} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **คุยกับลูกหลาย**, หน้า ๑๐๒-๑๐๓.

^{๔๒} หลวงปู่. **สุตสายธรรม**, หน้า ๒๘.

มันเป็นมาถ้าเข้าใจอย่างนี้แม่เรานั่งอยู่ได้ร่มไม้ ก็เหมือนกันกับพระพุทธเจ้าท่านเสด็จ มาเทศน์โปรดเราเราได้ฟังเทศน์ของพระพุทธเจ้าอยู่เสมอเราจะยืนเดินจะนั่งนอนได้ฟัง เราจะได้เห็นรูป ฟังเสียง ดมกลิ่น ลิ้มรส โผฏฐัพพะธรรมารมณ์ ฟังอยู่เสมอ เหมือนกับ พระพุทธเจ้าเสด็จมาเองพระพุทธเจ้าก็คือผู้รู้ในใจเรานี้แหละ^{๔๒}

๓๑. ตามดูจิตวันละน้อย (อุปมาปัญญาต่างจากสัญญา)

พยายามทำกันไปเรื่อย ๆ คนอื่นบอกมันไม่รู้จักมันจะต้องไปพบด้วยตนเองไม่ต้องเอาที่ ละมากหรือก่น้อย ๆ แต่เอาทุกวันนั่งสมาธิทุกวันแล้วก็เดินจงกรมทุกวัน มันจะมาก หรือน้อยเราก็ทำทุกวันแล้วก็เป็นคนี่พูดน้อยแล้วก็ดูจิตของตัวเองตลอดเวลา เมื่อดู จิตของตัวเองอะไรมันจะเกิดขึ้นมาแล้วมันจะสุขหรือ มันจะทุกข์อะไรเหล่านี้ก็บอกปิด ปฏิเสธมันเสียว่าเป็นของไม่แน่นอนเป็นของหลอกลวงทั้งนั้นผู้ที่เรียนศึกษามาก ๆ นั้น นะมันเป็นด้วยสัญญาไม่ใช่ปัญญาสัญญาเป็นความจำ ปัญญาเป็นความรู้เท่าทันมัน ไม่เหมือนกันมันต่างกันบางคนจำสัญญาเป็นปัญญา ถ้าปัญญาแล้วไม่สุขกับใครไม่ ทุกข์กับใคร ไม่เดือดร้อนกับใคร ไม่เป็นทุกข์เป็นร้อนกับจิตที่มันสงบหรือไม่สงบสัญญา ไม่ใช่อย่างนั้นนะ มันเกิดความยึดมั่นถือมั่นเป็นทุกข์เป็นร้อนไปตามอารมณ์ทั้งหลาย เหล่านี้^{๔๓}

๓๒. ตูจโงไปฐิตะ (อุปมาด้วยใบลานเปล่า)

ในสมัยพุทธกาลตูจโงไปฐิตะมีปัญญามากแตกฉานในคัมภีร์พระไตรปิฎก วันหนึ่งท่าน ไปกราบทูลถามพระพุทธเจ้า ขณะท่านกำลังกราบลงสาธุการพุทธองค์ตรัสว่า มาแล้ว หรือพระใบลานเปล่าซึ่งในใจ แล้วก็เลยพูดกันไปพอท่านจบสมควรแล้วลาพระพุทธ องค์กลับวัด กลับอาวาสแล้วหรือพระใบลานเปล่าพระพุทธองค์ตรัสแต่คำนั้นมาก็ มาแล้วหรือพระใบลานเปล่า จะกลับก็กลับแล้วหรือพระใบลานเปล่า ไม่ได้หน้าได้หลัง ท่านเทศน์อยู่เท่านั้น ตูจโงไปฐิตะเป็นอาจารย์ใหญ่คิดในใจเออ ทำไมพระพุทธองค์จึง

^{๔๒} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท).นอกเหตุเหนือผล, หน้า ๔๗.

^{๔๓} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท),ตามดูจิต,(กรุงเทพฯ : ปาปิรุส พับลิเคชั่น,๒๕๔๗), หน้า ๓๓-๓๔.

รับสั่งอย่างนั้น เป็นอะไรหนอ คิดไปคิดมาคิดตามการศึกษาย้อนไปพิจารณาไปจนเห็นว่า เอมมันจริงคือโบลานเปล่า คือพระเรียนเฉย ๆ ไม่ได้ปฏิบัติเมื่อมาดูจิตใจของตนก็เหมือนเขากับฆราวาสๆอยากได้อะไรก็อยากได้เหมือนเขา ฆราวาสยินดีอย่างไรก็ยินดีอย่างเขาไม่มีความเป็นสมณะ ไม่มีกรรมอันบังเกิดซึ่งในใจ^{๔๔}

๓๓. ตัวอุบาทว์ (อุปมาด้วยชานหมากในกระบอก)

เหตุจากศิษย์ที่ส่งไปเป็นเจ้าอาวาสหนีออกจากวัด เพราะชาวบ้านไม่เชื่อเรื่องคำสอนคือไม่ให้เชื่อเรื่องผี โยมก็ไม่เชื่อยั้งไหว้ผีไปซื้อเหล้ามากิน วันที่ทอดกฐินก็กินเหล้ากันในวัด ท่านศิษย์ของหลวงพ่อบอกใจที่ชาวบ้านว่ายากสอนยาก เลยหนีออกจากวัดไปหลวงพ่อบอกว่า ตอนไม่มีพระก็มาขอพ่อได้พระดีไปก็ไม่เลี้ยงท่านท่านสอนก็ไม่ฟัง มันอุบาทว์อย่างนี้จึงเล่าเรื่องอดีตกาลว่า พระราชาพระองค์หนึ่งเกิดความสงสัยว่าอุบาทว์เป็นอย่างไร จึงประชุมเสนาบดีอำมาตย์ขึ้นให้หาตัวอุบาทว์มา อำมาตย์คนหนึ่งไปหาฤาษี ฤาษีจึงเอาชานหมากใส่กระบอกไม้ไผ่ให้มาแสดงแก่พระราชา พอมาถึงพระราชาเปิดดูและส่งให้คนอื่นเปิดดูแล้วตรัสถามว่าเหมือนอะไร บางคนว่าเหมือนจิ้งจก บางคนว่าเหมือนตุ๊กแก ต่างคนต่างมีพรรคพวกส่งเสียงกันอึงอึง พระราชาจึงกล่าวว่า นี่อุบาทว์ลงแล้วเรารีบดูหน้ามันจริง ๆ เกิดว่ามันเป็นอย่างไรพร้อมทั้งเทกระบอกออกก็ให้เห็นเพียงชานหมากเท่านั้นเมื่อเล่าจบก็ถามว่า เข้าใจไหมว่าตัวอุบาทว์เป็นอย่างไรก็คือความหัวดี้อ ถือรันนั่นแหละ ผู้ใหญ่ก็อุบาทว์กำนันก็อุบาทว์ ถ้าไม่รู้จักผู้หลักผู้ใหญ่ไม่มีสัมมาคารวะ^{๔๕}

๓๔. ทำความเข้าใจเกี่ยวเหตุแห่งทุกข์ (อุปมาด้วยเชือกติดตอ)

เปรียบให้ฟังเหมือนดั่งเชือกเข้าไปในป่าอย่างนี้เชือกไปติดตอดิ่งไม้ไปเกิดไม่สบายใจนี้ทุกข์แล้ว เห็นไหมดิ่งพัดไปพัดมา ฮึดมันติดอะไรุ่นวายดิ่งอยู่นั่นแหละ ดิ่งไม้ไปมันทุกข์วนเวียนอยู่นั่นไม่รู้จักทุกข์ ทุกข์มันเกิดขึ้นเพราะดิ่งไม้ไป มันติดอะไรนะ ก็ไม่ได้

^{๔๔} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **น้ำไหลนิ่ง**, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๙๔-๙๕.

^{๔๕} หลวงปู่, **สุตสายธรรม**, (กรุงเทพฯ : โอ เอส พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๖), หน้า ๕๐.

คิด พระพุทธเจ้าท่านว่าให้ย้อนกลับมาดูซิมันติดอะไรสาวเชือกมา ๆ นั่นมันติดตอถึง
ตั้งอย่างไรก็ไม่ไปมันติดแน่นอยู่ตรงนั้นตรงเหตุที่มันติดนั้นแหละเหตุทุกข์เกิดอยู่ตรงนั้น
ถอดพร้าวออกจากตลับสับป้อกลงไปเลยที่นี้ละเดินไปก็ตั้งได้สะดวกนั้นแก้ตรงที่ทุกข์จะ
เกิดทุกข์ก็ไม่เกิดละที่นี้ พุดอย่างนี้ก็คงพอเข้าใจขนาดนี้แล้วยังไม่เข้าใจก็หนีเสีย^{๔๖}

๓๕. ทางสุขและทุกข์ (อุปมาด้วยงูพิษตัวหนึ่ง, ถนน)

อรรถกถาถกฏกนุโยค ก็คือ ทางตั้งและทางหย่อนนั่นเอง ถ้าเราน้อมเข้ามาพิจารณาให้
เห็นในปัจจุบัน ทางตั้งก็คือ ความโกรธ อันเป็นทางเศร้าหมอง กามสุขัลลิกานุโยคก็
คือ ความดีใจ ความพอใจนี่ก็เป็นทางไม่สงบ ทางทุกข์ก็เป็นทางไม่สงบ ทางสาย
กลางมนุษย์เราทั้งหลายไม่ต้องการทุกข์ ต้องการแต่สุข ความจริงสุขนั่นก็คือทุกข์
อย่างละเอียดนั่นเอง ส่วนทุกข์ก็คือทุกข์อย่างหยาบ สุขและทุกข์นี้ก็เปรียบเสมือนงูตัว
หนึ่ง ทางหัวมันเป็นทุกข์ ทางหางมันเป็นสุข เพราะถ้าลูบทางหัวมันมีพิษ ทางปาก
มันมีพิษ ไปใกล้ทางหัวมันก็กัดเอา ไปจับหางมันก็เหมือนเป็นสุข แต่ถ้าจับไม่วาง มัน
ก็หันกลับมากัดได้เหมือนกัน เพราะทั้งทางหัวงูและหางงูก็อยู่ในงูตัวเดียวกัน^{๔๗}

๓๖. ทางที่ต้องรู้เอง (อุปมาด้วยรสผลไม้)

ผมเคยพูดให้ท่านฟังเสมอว่า ผลไม้เปรี้ยวอย่างนี้ เอาผลไม้ไปทานเสียเอาไปฉันมัน
เปรี้ยวนะนี่บางคนก็เชื่อ อย่างท่านก็จะเชื่อว่ามันเปรี้ยวความเชื่อของท่านนะมันเป็น
โมฆะ ไม่มีความหมายอะไรมากมาย เพราะที่ท่านว่าเปรี้ยวของท่านเชื่อจากผมพูดว่า
“มันเปรี้ยว”เท่านั้นละ พระพุทธเจ้ายังไม่สรรเสริญแต่เราก็ไม่ทิ้งเอาไปพิจารณาเอา
ผลไม้มาฉันดูเสียเมื่อความเปรี้ยวปรากฏขึ้นมานั้นเรียกว่าเรามีพยานในตัวแล้วท่านว่า
เปรี้ยวเราเอามาฉันดูก็เปรี้ยว^{๔๘}

^{๔๖} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), *ทำความเข้าใจเกี่ยวกับภาวณา, พิมพ์ครั้งที่ ๓* (กรุงเทพฯ : วิบูลกิจการ
พิมพ์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๖.

^{๔๗} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), *นอกเหตุเหนือผล*, หน้า ๑๙.

^{๔๘} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), *ทางพ้นทุกข์*, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๑๕.

๓๗. กายวาจาใจทางแห่งความสะอาด (อุปมาด้วยบ้านหลังหนึ่ง)

นี่เห็นง่าย ๆ เรื่องบ้านคือจิตใจของเราเหมือนกันกายวาจาใจนี้เป็นบ้านหลังหนึ่ง เหมือนกันถ้าไม่มีธรรมะไม่มีจิตใจอันบริสุทธิ์สอนตัวเอง สอนกายวาจาตัวเองแล้วกายเรามันสกปรก เราไม่รู้ว่ามันสกปรกจากเราพูดไปเป็นต้น มันสกปรกอยู่ มันเปื้อดเปื้อน ผู้อื่นมันเปื้อดเปื้อนตนเองอยู่ก็ไม่ว่ามันสกปรกเพราะว่า คนที่พูดไม่รู้จักคำที่พูดไม่รู้ตัวว่า จะพูดอะไรต่อไป ไม่ได้พิจารณาคนรักษา บ้านก็เป็นเช่นนั้นแต่บ้านหลังนี้เป็นบ้านภายนอก ถ้าเป็นบ้านภายในก็คือจิตใจของเราเป็นผู้ฉลาดบ้านนี้ก็สะอาดไปนาน และถาวรร่างกายจิตใจเราก็ฉันนั้นเหมือนกันถ้าเรารู้จักรักษาความสะอาดทางกายเราก็จะมีความสุขถ้าเรารู้จักรักษาความสะอาดทางวาจาเรามีความสุข^{๔๙}

๓๘. ทำใจให้เป็นบุญ (อุปมาด้วยอยากได้บ้านสวย)

โยมไปทำความดี ก็เหมือนโยมอยากได้บ้านสวยๆ จะปลูกบ้านแต่ไม่ปราบที่มันเสียก่อน เดี่ยวบ้านมันก็จะพังเท่านั้นเองใช่ไหม สถาปนิกไม่ตีนี้ ถ้าเรามีปัญญา ที่ไหนที่ไหนมันก็สบาย มันสบายทั้งนั้น โลกทั้งหลายเขาถูกต้องของเขาหมดแล้ว ต้นไม้ทุกต้นมันก็ถูกต้องตามสภาพของมันแล้ว ต้นยาวก็มี ต้นสั้นก็มี ต้นที่มันเป็นโพรงก็มี สารพันอย่าง ของเขาเป็นของอยู่อย่างนั้น มีแต่ตัวเรานั้นแหละไปคิด เพราะไม่รู้เรื่องเสีย ต้นไม้ที่มันยาวไปอ้าย ต้นนี้มันสั้นไปอ้ายต้นนี้มันเป็นโพรง ต้นไม้มันจะเขาอยู่เฉยๆ เขาสบายกว่าเราฉะนั้น จึงไปเขียนคำโคลงไว้ที่ต้นไม้ดีกว่า ให้ต้นไม้มันสอนเราได้ อะไรบ้างหรือไม่ละ^{๕๐}

๓๙. ทำให้เห็นเองแก้เอง (อุปมาด้วยชาวประมง)

การปฏิบัติของพวกเรานั้นไม่ค่อยจะตั้งใจปฏิบัติให้เห็นตามความเป็นจริงกันเปรียบ เหมือนกับชาวประมงคนหนึ่งไปสู่มปลานในหนองในคลอง สู่มไป ๆ มีอยู่ครั้งหนึ่งที่มี

^{๔๙} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **ทางแห่งความสุข**, พิมพ์ครั้งที่ ๓ (กรุงเทพฯ : ปาปิรุส

พับลิเคชั่น, ๒๕๔๗), หน้า ๑๗.

^{๕๐} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **ทำใจให้เป็นบุญ**, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า

ความรู้สึกว่ามีสัตว์ตัวหนึ่งเข้าไปติดในสุม้ำมันสัมผัสด้วยกายเรา ทำให้เราพอจะรู้ได้แต่เมื่อสัมผัสถึงใจเราก็ยังไม่รู้จัก เพียงแต่รู้ว่ามันตัวอะไรอย่างหนึ่งมาปรากฏอยู่ในสุมของ เขา เขาก็กดสุมลงไปให้แน่น เราคิดว่าถ้าเป็นปลาแล้วมันจะหนีออกไปคลำดูก็รู้สึกว่ามันยาว จะว่าเป็นงูก็ไม่ใช่ จะว่าเป็นปลาไหลก็ไม่ใช่สงสัยอยู่อย่างนี้ คนสุมปลาคนนั้นก็ไม่สบายใจไม่รู้ว่ามันจะทิ้งหรือจะเอามันดีอย่างนี้ก็เป็นวิจิจิจจจ จึงเรียกว่าปัญหา สับสนในที่สุมก็เลยล้วงลงไป จับเอามันขึ้นมาอย่างระมัดระวังพอมันพ้นน้ำขึ้นมาคอดลาย ๆ เป็นแฉกเห็นชัด รู้ชัดเจนว่ามันเป็นงูก็วางปุ๊บลงโดยไม่รู้ตัวเลย ตัวเรานี้มันก็เตือนตัวเองมันรู้สึกของมันเองมันแกเองวางเอง^{๕๑}

๔๐. ทำให้ถึงที่สุด (อุปมาด้วยคนถึงธรรม)

การกระทำอย่างนี้เรียกว่าทำถูกแล้วพินัยแล้วก็กระทำอย่างสนิทใจเลย แต่คนคนนั้นในทางธรรมถือว่าเป็นคนโง่ที่สุดคือเป็นคนดูถูกตัวเองที่สุด คนเป็นจริงนั้นเมื่อจิตมันเป็นธรรมะเมื่อธรรมะเป็นจิตมันจะกลมกลืนเป็นอันเดียวกันเลย จะไปทำผิดที่ตรงไหนเป็นต้น ก็ต้องมีคนเห็นดังนั้นถึงจะไปอยู่ตรงไหนก็เป็นอยู่อย่างนั้นจึงเป็นธรรมะไม่กล้าทำเพราะใจมันเป็นธรรมะแล้วพระอรียสาวกทุก ๆ องค์เมื่อใจเป็นธรรมะแล้วก็ต้องเป็นอย่างนั้นทุก ๆ องค์ ที่ลับไม่มีที่แจ้งไม่มีอะไรมันก็ไม่รู้ รู้แต่ว่าท่านประพฤติปฏิบัติถึงที่แล้ว ถ้าธรรมะเข้าถึงใจก็จะหมดสงสัย^{๕๒}

๔๑. ทางที่ถูกต้อง (อุปมาด้วยการตักน้ำออกจากตุ่ม)

อะไรต่าง ๆ ที่เข้ามา ก็จะเอามาพิจารณาแล้วก็วางไป ปล่อยไปคล้าย ๆ กับน้ำในตุ่ม ถ้าเราเอาขันไปตักออกมาขันหนึ่ง แล้วก็เททิ้ง ตักออกมาขันที่สองแล้วก็เททิ้ง ตักแล้วก็เททิ้งอยู่อย่างนั้น น้ำที่อยู่ในตุ่มมันก็ต้องมีเวลา มีโอกาสที่จะแห้งหมดไปได้ เพราะมันเข้าไปถึงจิต ถ้าหากเราไม่เห็นอย่างนั้น มันก็เหมือนตักน้ำใส่ตุ่มแล้วก็ตักออกไปตักใส่

^{๕๑} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **ธรรมปริศนา**, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ธรรมสภา, ม. ป.ป.), หน้า ๒๔๔.

^{๕๒} กองทุนพลังชีวิตอาคมธรรมทาน, **อุปถัมภ์**, หน้า ๒๔๘.

เข้าในตุ่มหนึ่งชั้น แล้วก็ตักออกไปหนึ่งชั้น ตักเข้าไปเพิ่มหนึ่งชั้น แล้วตักออกไปหนึ่งชั้น
อย่างนี้เรียกว่าบุญ ๆ บาป ๆ ผิด ๆ ถูก ๆ ดี ๆ เราทุกคนทำอย่างนี้มันถึงเป็นเรื่องยาก^{๕๓}

๔๒. ทางแห่งเหตุผล (อุปมาด้วยการวัดไม้)

คือเห็นเหตุมันก็เห็นผลเห็นผลแล้วก็เห็นเหตุเหมือนคนจับไม้ยาวประมาณ ๒ เมตร
ขึ้นมาวัดดู โดยใช้มือกำมาจากทางปลายไม้กำมาเรื่อย ๆ ไปจนถึงทางด้านต้นไม้ ก็จ
รู้ว่าไม้นั้นยาวเท่าไร อีกคนหนึ่งมาจับทางต้นไม้ จับกำมา ๆ จนถึงทางด้านปลายไม้ก็
จะรู้ว่าไม้นั้นมันสั้นมันยาวเท่านั้นแหละคนหนึ่งวัดจากต้นมาปลาย อีกคนวัดจาก
ปลายมาต้นมันเท่าอันเดียวกัน ความสั้นความยาวมันก็เสมอกันอันนี้ก็เหมือนกันฉันนั้น
ถ้าเรารู้จักพิจารณาเหตุผลเมื่อเห็นผลมันเกิดขึ้นมาเป็นอย่างนี้ เราก็จะรู้ว่าเพราะอะไร
มันถึงเป็นอย่างนี้ เพราะเหตุมันเป็นอย่างนี้ผลมันจึงเกิดอย่างนั้นเมื่อเราทำเหตุอย่างนี้
ผลก็เกิดอย่างนั้นอันนี้เราจะพิสูจน์ด้วยกาลเวลา^{๕๔}

๔๓. ที่สุดของโรค (อุปมาด้วยการรักษาโรครกรรม)

อย่างเช่นเกิดเป็นโรคขึ้นมา ไปรักษาที่โรงพยาบาลก็ไม่หายจะไปเอาอะไรกับหมออีก
ยากก็หมดแล้วจะทำอย่างไร เราก็คิดเสียว่าโยนให้กรรมเสีย อันเจ้าของกายก็เป็นของ
สมมติเท่านั้นเอง อันนี้ก็เหมือนกันฉันนั้น โยนให้กรรมแล้วมันก็หมดเท่านั้นและมันจะ
ไปตรงไหนล่ะ มันสุดอยู่ตรงนั้น ต้องไปคิดอะไรให้มันมากมายเรื่องของการปฏิบัติมัน
จะต้องเป็นดังนี้^{๕๕}

๔๔. ทำบุญละบาป (อุปมาด้วยเต็ดยอดไม้, กะละมังคว่ำ)

การทำบุญกับการละบาปนี้เป็นสิ่งที่สำคัญมากกว่าการทำบุญแต่คนไม่ค่อยจะเอาใจ
ใส่การละบาปคือการตัดราก การทำบุญ คือการเต็ดยอด เต็ดยอดไปใช้ เต็ดเอายอดไป
กินมันก็แตกยอดขึ้นมา แตกไปขึ้นมาอีก ตราบใดที่รากมันยังอยู่ มันก็ยังได้กินอาหาร

^{๕๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๔๙.

^{๕๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๐.

^{๕๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๐.

อยู่ยังมีอาหารหล่อเลี้ยงอยู่ยอดมันก็เจริญเติบโตขึ้นมาอีก ความลำบากทั้งหลายมันมี
อยู่ที่นี่ เพราะอะไร ก็เพราะว่ารากมันยังอยู่คือการกระทำบาปมันยังอยู่ ดังนั้นการละ
บาปและการบำเพ็ญบุญจึงเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา^{๕๖}

เหมือนกะละมังที่ตั้งวางอยู่กลางแจ้ง ถึงแม้ฝนจะตกลงมาใส่ที่ละหยด ๆ มันก็
มีโอกาที่จะเต็มได้เมื่อเราทำบุญแล้วเรายังไม่ได้ละบาป ก็เหมือนกับเราเอากะละมัง
ไปครอบค้ำไว้กลางแจ้ง ฝนตกลงมาถูกก้นกะละมังเหมือนกันแต่ว่ามันถูกข้างนอก
เมื่อมันถูกข้างนอก น้ำก็ไม่มีโอกาสที่จะเต็มในกะละมังนั้นได้ อันนี้เรียกว่า ทำบุญแต่
ไม่ละบาป^{๕๗}

๔๕. ทางกุศลและอกุศล (อุปมาด้วยการเดินออกจากศาลา, หม้อรั่ว)

เหมือนกับเราเดินไปที่ละก้าว หลายก้าวเข้าระยะทางมันก็สั้นเข้ามาถ้าเราไม่ทำอย่างนี้
คือเดินไปก้าวหนึ่งก็ถอยกลับมาก้าวหนึ่ง เดินไปอีกก้าวหนึ่ง เทียบเอาที่ศาลานี้ก็ได้
ถึงแม้เราจะก้าวไปอย่างช้า ๆ แต่เราก้าวไปเรื่อย ๆ เราก็ยังมีโอกาสที่จะพ้นประตูวัด
ออกไปได้มันต่างกันอย่างนี้เช่นหม้อมันรั่วปิดช่องที่มันรั่วแล้วจึงเทน้ำใส่กระทะมันรั่วก็
อุดรูรั่วมันเสียแล้วจึงเทน้ำใส่เรียกว่าก้นกระทะไม่ดีก้นหม้อไม่ดี การละบาปของเรา
ไม่ดีทำบุญลงไปใส่รั่วออกไปหมด จะเทใส่ลงไปทั้งวันมันก็ซึมรั่วออกไปทีละน้อย น้ำก็
เหือดแห้งหมดไป ไม่สำเร็จประโยชน์สมควรความต้องการของเราได้^{๕๘}

๔๖. ความต่างที่สำคัญ (อุปมาการเรียนทางโลกกับเรียนทางธรรม)

ในทางโลกนั้น เราสอนความรู้ที่จะให้ปริญญาแก่กัน ปริญญาตรี โท เอก สอนอย่างนี้
เป็นการสอนนอกตัว สำเร็จออกไปแล้วก็ยังคุมตนเองไม่ได้ คุมตนเองไม่ให้โกรธเขา
ไม่ให้ข่มคนอื่น ๆ อยากได้เงินไม่สามารถจะทำได้สิ่งที่ถูกต้องได้ ต้องคอร์รัปชั่นเขา ข้าราชการ
กินโกง ชัดแย้ง แย่งตำแหน่งอะไรเหล่านี้ ล้วนเป็นเครื่องแสดงถึงการยังไม่ได้ผ่านการ
สอนตนเองทั้งนั้น ครั้งเมื่อเห็นผู้อื่นทำผิดแทนที่จะเห็นโดยสังขารธรรม สงสารผู้กระทำว่า

^{๕๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๓.

^{๕๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๓.

^{๕๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๕๒.

เขาช่างอาภัพจริง ต้องทำบาปเพื่อแลกกับสิ่งปรารถนา กลับไม่คิดอย่างนั้น แต่คิดผิดตามไปหมด แม้สุภาชิตทำดีมันดี ทำชั่วมันชั่ว ก็ไปแผลงกันว่า ทำดีได้ดีมีที่ไหน ทำชั่วได้ดีมีถมไป นี่แสดงอาการของผู้ไม่เข้าใจธรรม เมื่อเผชิญกับสิ่งร้าย แทนที่จะขมใจพิจารณาให้เห็นความดีในสิ่งร้าย กลับวิ่งไปสะเดาะเคราะห์ รดน้ำมนต์ มีอาการของผู้ที่ยังไม่ถึงคุณของพระรัตนตรัย เมื่อตนไม่สอนตนเอง จิตมันก็มีแต่จะอยากได้ มีแต่ความรู้สึกไม่พอ มีทรัพย์ก็ยังไม่พอ มียศก็ยังไม่พอ ไม่ยินดีในทรัพย์ในยศที่มีอยู่ รวมทั้งตั้งอยู่ในความประมาท มิได้พิจารณาเนื่อง ๆ ว่า ทรัพย์ก็ดี ยศก็ดี สิ่งใด ๆ ก็ดี ถ้ามีอยู่ การไม่มีก็ยอมมาถึง^{๕๙}

๔๗. ธรรมชาติคือชีวิต (อุปมาเหมือนต้นไม้)

บางครั้งต้นผลไม้อย่างต้นมะม่วงเป็นดอกออกมาแล้ว บางที่ถูกลมพัดมันก็หล่นลงแต่ยังเป็นดอกอย่างนั้นก็มีบางซ่อเป็นลูกเล็ก ๆ ลมก็มาพัดไป หล่นทิ้งไปก็มี บางซ่อยังไม่ได้เป็นลูกเป็นดอกเท่านั้นก็หักไปก็มี คนเราก็เหมือนกันบางคนตายตั้งแต่อยู่ในท้อง บางคนคลอดจากท้องอยู่ได้สองวันตายไปก็มี หรืออายุเพียงเดือนสองเดือนสามเดือนยังไม่ทันโตตายไปก็มีบางคนพอเป็นหนุ่มเป็นสาวไปก็มี บางคนแก่เฒ่าแล้วจึงตายก็มี นึกถึงคนแล้วก็นึกถึงผลไม้ก็เห็นความไม่แน่นอนแม้นักบวชเราก็เหมือนกัน บางที่ยังไม่ทันบวชเลยยังเป็นเพียงผ้าขาวอยู่หนีไปแล้ว บางคนก็อยู่ได้สามสี่เดือนก็หนีไปบางคนอยู่ถึงบวชเป็นเณรเป็นพระได้พรรษาสองพรรษาก็สึกเหมือนกับผลไม้เอาแน่นอนไม่ได้ จิตคนเราก็เหมือนกันพอถูกอารมณ์มาพัดไปตั้งไปก็ตกไปเหมือนกับผลไม้^{๖๐}

๔๘. ธรรมชาติของจิตใจ (อุปมาด้วยน้ำที่เจือด้วยสี, คนกำพร้า)

ใจของเราขณะที่เป็นปกติอยู่ เปรียบเหมือนน้ำฝนเป็นน้ำที่สะอาด มีความใสสะอาด บริสุทธิ์เป็นปกติ ถ้าเราเอาสีเขียวใส่ลงไป เอาสีเหลืองใส่เข้าไป น้ำก็จะกลายเป็นสีเขียว สีเหลืองไปจิตของเรานี้ก็เหมือนกัน เมื่อไปถูกอารมณ์ที่ชอบใจ ใจก็ดี ใจก็สบาย

^{๕๙} หลวงปู่, **สุดสายธรรม**, หน้า ๖๖.

^{๖๐} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **โพธิญาณธรรม**, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า

เมื่อถูกอารมณ์ที่ไม่ชอบใจแล้ว ใจนั้นก็ชุ่มมัว ไม่สบาย เหมือนกันกับน้ำที่ถูกสีเขียวก็เขียวไป ถูกสีเหลืองก็เหลืองไป เปลี่ยนสีไปเรื่อย^{๖๑} จิตของเราเมื่อไม่มีใครตามรักษามันก็เหมือนคนที่ปราศจากพ่อแม่ที่จะดูแลเป็นคนอนาถาเป็นคนที่ขาดที่พึ่ง คนที่ขาดที่พึ่งก็เป็นทุกขจิตนี้ก็เหมือนกันถ้าหากขาดการอบรมบ่มนิสัยทำให้ถูกต้องแล้วจิตนี้ก็ลำบากมาก^{๖๒}

๔๙. ธรรมในวินัย (อุปมาด้วยสิ่งเดียวกัน)

หลวงปู่มั่น ภูริทัตโตอธิบายหลักธรรมให้หลวงพ่อชาพึ่งว่า ท่านของนี้มันมากก็จริงหรอกแต่มันน้อย ถ้าเรากำหนดทุกสิกขาบทในศีลानิเทศนั้นนะมันก็ลำบากมันลำบากจริงแต่ความจริงแล้วนะ ที่เรียกว่าศีลानิเทศนั้น มันเป็นนิเทศอันหนึ่งที่ออกไปจากจิตใจของคนเรานี้ถ้าหากว่า เราอบรมจิตของเราให้มีความอายมีความกลัวต่อความผิดทั้งหลายนั้นแหละก็จะเป็นคนสำรวม จะเป็นคนสังวรจะเป็นคนระวังเพราะความกลัวมิใช่จะไปรักษาทุกสิกขาบท รักษาจิตอันเดียวเท่านั้นก็พอแล้ว^{๖๓}

๕๐. ธรรมชาติของชีวิตในโลก (อุปมาด้วยการอยู่ในกรง)

จะทุกข์สุขก็ตามร้องไห้ก็ตาม ร้องเพลงก็ตาม อยู่ในโลกนี้ก็เหมือนอยู่ในกรงเท่านั้นแหละไม่พ้นไปจากกรงมันจะจำงอยู่ก็จำงอยู่ในกรง จะดูหนังก็ในกรง กรงอะไรกรงความเกิดความแก่ความเจ็บกรงความตาย เหมือนอย่างเลี้ยงนกเขาเอานกเขามาเลี้ยงไว้แล้วฟังเสียงขันของมันแล้วว่ามันขันดี นกเขาเสียงโต มันเสียงเล็ก ไม่ได้ไปถามนกเขามันเลยว่ามันสนุกหรือเปล่าเพราะเราก็อ่า ฉันทเอาข้าวให้มันกินเอาน้ำให้กินอยู่ในกรงหมด เหมือนเราอยู่ในโลกนี้แหละอันนั้นก็ของฉันนี่ก็ของฉันของฉันสารพัดไม่รู้เรื่องของเจ้าของเราสะสมความทุกข์ไว้ในตัวของเรานั้นเองไม่อื่นไกลหรอกเหมือนเราไม่มอง

---

^{๖๑} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **ธรรมปฏิสันถาร**, (กรุงเทพฯ : พิมพ์ที่ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๒๐-๒๑.

^{๖๒} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **โพธิญาณ**, (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรุงเทพการพิมพ์, ๒๕๒๕), หน้า ๑๐-๑๑.

^{๖๓} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **อาหารใจ**, หน้า ๑๖.

ถึงนกเขาเราเห็นว่ามันสบายกินน้ำได้กินอาหารได้เห็นว่ามันสุขความจริงแล้วมันทุกข์
อยู่อย่างนี้^{๖๔}

๕๑. ธรรมคือทุกข์ที่ยังรู้ยาก (อุปมาด้วยทางรก)

ทุกข์คือตัวสังขารทั้ง ๆ เราก็ยอมอันนี้เสียไม่อยากจะดูทุกข์หรืออย่างคนที่แก่ ๆ เรา
ไม่อยากจะดูอายุแต่คนหนุ่มสาวเมื่อไม่อยากจะดูทุกข์มันก็ไม่รู้จักทุกข์ ตลอดก็ภพที่ชาติ
ก็ไม่รู้จักทุกข์ทุกข์นี้เป็นตัววิสัยสังขารเป็นสังขารธรรม ถ้าเราเห็นทุกข์ก็ให้ให้เราแก้ไขเช่นทาง
ที่มันรกไปไม่ค่อยจะได้ไปแล้วมันก็รกอยู่นั้นแหละ ความคิดมันก็เกิดขึ้นว่า ทำ
อย่างไรหนทางนี้มันจึงจะง่ายไปทุกวันคิดทุกวันจิตนี้มันเกิดอย่างนี้ เพราะสิ่งที่ไม่
สะดวก คือตัวปัญหา มันถึงหาทางเฉลยแก้ปัญหาอันนั้น ถ้าเราไม่ทุกข์มันก็ไม่มีปัญหา
เมื่อไม่ปัญหาก็ไม่มีเหตุให้พิจารณาอะไรเลยอันนี้เราก็เลยข้ามไป ฉะนั้นพระพุทธรองค์
ท่านจึงทรงสอนเรื่องทุกข์^{๖๕}

๕๒. ธรรมคือเกิดและตาย (อุปมาด้วยการได้เทป)

อย่างน้ำตกที่ตะกอนอยู่นั้นแหละเมื่อยังไม่ขุ่น มันใสเมื่อถูกอะไรมาทวนมันก็ขุ่นขึ้นมา
ท่านก็เหมือนกันเมื่อมีเสียงได้ยินเสียงได้ดูรูปได้สัมผัสทางใจเกิดขึ้นมาที่ไม่ชอบใจมันก็
ขุ่นขึ้นมาถ้าหากว่าไม่มีขุ่นก็สบาย เช่นท่านอยากได้เทปอันนี้ท่านก็เป็นทุกข์พอไป
แสวงหาได้เทปอันนี้มาท่านก็สบายใช่ไหม สบายได้เทปนี้มาเพื่อไม่สบายเหมือนอย่าง
เกิดนั้นแหละเมื่อเกิดมาแล้วก็มีตายถ้าไม่เกิดมันก็ไม่ตาย คนที่ตายนี้ก็ล้วนแต่คนที่เกิด
มาทั้งนั้น คนที่ไม่เกิดไม่ตายอย่างนี้ถ้าเราคิดได้เช่นนี้เราได้เทปมาเราก็รู้ว่าเทปนี้ไม่
เที่ยงวันหนึ่งมันจะแตก อีกวันหนึ่งมันจะพังอีกวันหนึ่งขโมยมันจะมาเอาไปก็ได้ถ้าเทป
แตกมันพังขโมยเอาไปมันเรื่องไม่เที่ยงถ้าเห็นอย่างนี้เราใช้เทปนี้อยู่ได้^{๖๖}

---

^{๖๔} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **ธรรมจากต้นไม้**, ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : บริษัทเอ็นพีสกรีนพ
ริ้นติ้ง, ๒๕๔๗), หน้า ๒๐.

^{๖๕} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **ธรรมที่ยังรู้ยาก**, (กรุงเทพฯ : พิมพ์ที่ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๑๒.

^{๖๖} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **กบเผ่าร้างเผือกอบัว**, หน้า ๑๖๒-๑๖๓.

๕๓. ปัญญาเกิด (อุปมาด้วยน้ำไหลนิ่ง)

โยมรู้จักน้ำที่มันไหลใหม่ เคยเห็นใหม่น้ำนิ่งโยมเคยเห็นใหม่ ถ้าใจเราสงบแล้วมันจะเป็นคล้าย ๆ กับน้ำมันไหลนิ่ง โยมเคยเห็นน้ำไหลนิ่งใหม่ ตรงนั้นแหละ ตรงที่โยมคิดไม่ถึงหรือว่ามันเคยมันก็เกิดปัญญาได้ เรียกว่าดูใจของโยมมันจะคล้ายน้ำไหลแต่ว่ามันดูเหมือนนิ่งแต่ดูเหมือนไหลเลยเรียกว่าน้ำไหลนิ่งมันจะเป็นอย่างนั้นปัญญาเกิดได้^{๖๓}

๕๔. นอกเหตุเหนือผล (อุปมาด้วยการดูหลังคากับพื้นห้อง)

ในทางพระพุทธศาสนาให้ทำเพื่อไม่ต้องทำอะไร ถ้ามีเพื่ออะไร มันไม่หมดทางโลกทำอะไรเรียกว่ามันมีเหตุผล พระพุทธองค์ท่านทรงสอนว่าให้นอกเหตุเหนือผลไม่ว่าจะทำอะไรปัญญาของท่านให้นอกเหตุเหนือผล ให้นอกเกิดเหนือตาย นอกสุขเหนือทุกข์ ลองคิดตามไปสิ ลองพิจารณาตามไป คนเราเคยอยู่ในบ้านพอหนีจากบ้านไปไม่มีที่อยู่ไม่รู้จะทำอย่างไร เพราะเรามันเคยอยู่ในภพอยู่ในความยึดมั่นถือมั่น ถ้าไม่มีความยึดมั่นถือมั่นแล้วก็เรียกว่าไม่รู้ว่าจะทำอะไร เหมือนอย่างคนส่วนมากไม่ออกไปพระนิพพาน เพราะกลัวเห็นว่าไม่มีอะไร ดูหลังคากับพื้นนี้ ที่สุดข้างบนคือหลังคาที่สุดข้างล่างคือพื้น อันนั้นมันเป็นภพข้างบนอันนี้เป็นภพข้างล่างระยะที่หลังคากับพื้นเห็นมันว่าง ๆ ก็ไม่รู้จะไปอยู่ตรงไหนต้องไปอยู่บนหลังคาหรือไมก็พื้นข้างล่าง^{๖๔}

๕๕. นักบวชนักรบ (อุปมาด้วยการรบภายใน)

รบกับความโลภ ความโกรธ ความหลง นี่แหละคือข้าศึก การปฏิบัติในทางพุทธศาสนาทางแห่งพระพุทธเจ้านั่น รบด้วยธรรมะ รบด้วยความอดทน ต่อต้านซึ่งอารมณ์สารพัด ธรรมะกับโลกมันเกี่ยวข้องกันมีธรรมก็มีโลกมีโลกก็มีธรรมมีกิเลสก็มี ผู้สะสมกิเลสคือรบกับกิเลสทั้งหลายนี้เรียกว่า รบภายในรบภายนอกนั้นต้องจับลูกระเบิด จับปืนมายิงกันเอาชนะเอาแพ้กันเอาชนะคนอื่นก็เป็นทางโลกทางธรรมรบกับตัวเองเอาชนะใจของตัวเองอดทนต่อสู้กับอารมณ์ทุกอย่าง^{๖๕}

^{๖๓} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **น้ำไหลนิ่ง**, หน้า ๑๓๒-๑๓๓ .

^{๖๔} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **นอกเหตุเหนือผล**, หน้า ๔๔-๔๕.

^{๖๕} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **อาหารใจ**, หน้า ๓.

๕๖. บ้านที่แท้จริง (อุปมาด้วยความสงบ, ไฟไหม้ทั่วหม)

บ้านที่แท้จริงบ้านข้างนอกไม่ใช่บ้านที่แท้จริงเป็นบ้านสมมติบ้านอยู่ในโลกส่วนบ้านที่แท้จริงของเราคือความสงบพระพุทธเจ้าทรงให้สร้างบ้านเรือนตัวเองโดยวิธีปล่อยวางให้มันถึงความตาย^{๗๐}

๕๗. กุศล,ปัญญา (อุปมาด้วยวิธีคิดเลข)

ถ้าสงบพระพุทธเจ้าท่านไม่ให้เมา ถ้าฟังก็ไม่ให้เมาท่านไม่ให้เมามันจะเป็นทุกอย่างแหละมันมีวิธีตั้งนั้นก็สร้างบุญไปด้วย ก็พิจารณาไปด้วย คือกุศล คือปัญญาณะ เพื่อจะทำลาย คล้าย ๆ กับวิธีเลขนะ มันมีคูณ มันมีบวก มันมีลบ มันมีหาร มันจึงจะได้จำนวนตามที่เราชอบใจ อันนี้เราไม่เอาอย่างงั้นซี เอาแต่วิธีคูณอย่างเดียวไม่มีที่ใส่วิธีคูณกับวิธีบวกกันเข้าไปเรื่อย ๆ วิธีลบไม่มี วิธีแบ่งก็ไม่ค่อยจะมีชะด้วยนะ ถ้ามีวิธีแบ่ง มันก็เบา มีวิธีลบมันก็เบาซี มันมีวิธีบวกกับวิธีคูณมันก็ยิ่งไปกันใหญ่เท่านั้นแหละ^{๗๑}

๕๘. ความนึกคิดของคน (อุปมาเหมือนแสงจันทร์)

จินตนาการที่เกิดขึ้นใหม่ในการเดินทางจากเมืองไทยสู่กรุงลอนดอน ความรู้สึกนึกคิดของมนุษย์ทั้งหลาย ก็เหมือนกับแสงของพระจันทร์ พระอาทิตย์เมื่อถูกเมฆหมอกเข้าครอบงำก็เป็นอย่างหนึ่งเมื่อปราศจากเมฆหมอกก็เป็นอย่างหนึ่ง เป็นเหตุให้คิดต่อไปว่าการเรียนธรรมการรู้ธรรม การเห็นธรรม การปฏิบัติธรรม การเป็นเหล่านั้นนั้นเป็นคนละส่วนไม่ใช่สิ่งเดียวกัน^{๗๒}

๕๙. บุญอันประเสริฐ (อุปมาด้วยการรู้ปริยสัจ)

ถ้าเรารู้เรื่องทั้งหลายเหล่านี้ตามเป็นจริงแล้วคือ รู้ปริยสัจนี้แหละ บุญจะเกิดแม้แต่ฆราวาสอยู่ตามบ้านตามเรือนได้รู้ได้เห็นอย่างนี้แล้วชื่อว่า ชัดความเศร้าหมองออกชื่อว่าชัดเกลากิเลสชื่อว่าชัดเกลาคำคิดเห็นผิดนั้นออก ชื่อว่าหลุดทุกข์นั้นออกจากใจของเราใจเราจะมีความรู้สึกสบายสงบระงับจากความไม่ยึดมั่นทั้งหลาย นี้แหละบุญ

^{๗๐} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), น้ำไหลนิ่ง, หน้า ๓๔.

^{๗๑} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), เบื่อของที่ชอบ, หน้า ๑๑.

^{๗๒} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), แนวทางการปฏิบัติธรรม, หน้า ๑๑๙.

อันเลิศ คือบุญอันประเสริฐนี้คือบุญชั้นยอดที่พระศาสนาของเราสั่งสอนว่าจิตนี้แหละ เป็นผู้สงบจิตนี้แหละเป็นผู้ระงับ^{๗๓}

๖๐. ปฏิบัติกันเถิด (อุปมาด้วยหยดน้ำ)

เราต้องประพฤติปฏิบัติไปจนกว่าจะเข้าใจเหมือนน้ำที่เราหยดลงไปอย่างนี้หยดห่าง ๆ บ้าง ๆ ๆ เราเร่งกามันขึ้นหยดของน้ำมันก็เข้า เร่งขึ้นไปมันก็ติดกันจนไหลเป็นสาย หยดแห่งน้ำมันหายไปไหนมันเป็นสายน้ำถ้ามันติดกันแล้ว เขาไม่เรียกว่าหยดน้ำเขา เรียกว่า สายน้ำ สายน้ำก็เกิดจากหยดน้ำ เราก็ต้องประพฤติปฏิบัติขัดเกลาไป การปฏิบัตินี้เดี๋ยวก็คิดนั่นคิดนี่ฟุ้งซ่านไม่ติดต่อกันมันจะคิดไปไหนก็ช่าง มันให้เราพยายาม ทำให้เรื่อยเข้าไว้แล้วมันจะเหมือนหยดแห่งน้ำมันจะทำความห่างให้ถี่ครั้งเข้า ๆ มันจะ ติดกันเป็นสายน้ำ^{๗๔}

๖๑. การเรียนปริยัติแต่ไม่ปฏิบัติ (อุปมาด้วยทัพพีตักแกง)

คนที่เรียนปริยัติแล้วแต่ไม่ปฏิบัติก็เหมือนกับทัพพีตักแกงที่อยู่ในหม้อ มันตักแกงทุกวัน แต่มันไม่รู้รสแกงที่อยู่ในหม้อทัพพีไม่รู้รสแกงก็เหมือนคนเรียนปริยัติไม่ได้ปฏิบัติถึงแม้ จะเรียนอยู่จนหมดอายุก็ไม่รู้จักรสของธรรมะเหมือนทัพพีไม่รู้รสแกงฉะนั้น^{๗๕}

๖๒. ปัญหาการปฏิบัติธรรม (อุปมาด้วยพระจันทร์เข้าเมฆ)

บางคนมีปัญญาน้อย นั่งสมาธิได้ง่าย สงบ สงบเร็วที่สุด ใจ แต่ไม่ค่อยมีปัญหา ไม่ทันกิเลสทั้งหลาย ไม่รู้เรื่องกิเลสทั้งหลาย แก้ปัญหาไม่ค่อยได้ พระโยคาวจรเจ้าผู้ ปฏิบัติสองหน้าอย่างนี้ก็คู่กันเรื่อยไป แต่ปัญหาหรือวิปัสสนากับสมณะ มันก็ทิ้งกัน ไม่ได้ คาบเกี่ยวกันไปเรื่อยๆ อย่างนี้ ทีนี้ถ้ามันขัดแจ้งในความสงบ เมื่อมีอารมณ์มา ผ่านมีนิมิตขึ้นมาผ่านก็ไม่ได้สงสัยว่า “เคลิ้มไปหรือเปล่าหนอเมื่อกี้” “หลงไปหรือเปล่าหนอเมื่อกี้” “ลึ่มไปหรือเปล่าหนอเมื่อกี้” “หลับไปหรือเปล่าเมื่อกี้” จิตขณะนี้

^{๗๓} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), กาวนาพิจารณาให้รู้ตามความเป็นจริง, หน้า ๘๖.

^{๗๔} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), โพธิญาณ, หน้า ๑๑๖.

^{๗๕} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), นอกเหตุเหนือผล, หน้า ๙๙.

สงสัย “หลับก็ไม่ใช่ตื่นก็ไม่ใช่” นี่มันคลุมเครือ เรียกว่ามันมั่วสุมอยู่กับอารมณ์ ไม่แจ่มใส เหมือนกันกับพระจันทร์เข้าก้อนเมฆ มองเห็นอยู่แล้ว แต่ไม่แจ่มแจ้ง มั่วๆ ไม่เหมือนกับพระจันทร์ออกจากก้อนเมฆมันมีความแจ่มใส จิตเรามีสติสัมปชัญญะ รอบคอบสมบูรณ์แล้ว ซึ่งไม่สงสัยในอาการทั้งหลายที่เกิดขึ้นมาเป็นอันใดหมดทุกอย่าง รู้แจ้ง รู้เรื่องตามเป็นจริง ไม่ได้สงสัยอันนั้นเป็นดวงจิตที่ใสสะอาด สมารถถึงขีดแล้วเป็นเช่นนั้น หลับตาก็เหมือนลืมตา เห็นในขณะหลับตาก็เหมือนลืมตามาเห็นทุกอย่างสารพัดไม่มีความสงสัย เพียงแต่เกิดอัศจรรย์ขึ้นในดวงจิตของเราว่า เอ๊ะ สิ่งอันนี้มันก็เป็นของมันไปได้ มันไม่น่าจะเป็นไปได้ มันก็เป็นของมันได้ ^{๗๖}

๖๓. ปลาไม่เห็นน้ำ (อ่านไตรปิฎกอุปมาด้วยปลาในน้ำ, หมอผ่าตัด)

ที่จะอ่านพระไตรปิฎกก็ไม่ได้เข้าใจในพระไตรปิฎกในข้อความอันนั้นเราอยู่กับกองกายกองรูปกองเวทนาของสังขญา กองสังขารของวิญญาณและสวดด้วยเรียนด้วย แต่ไม่เห็นพูดอยู่สวดอยู่แต่ไม่เห็น จึงเหมือนกับปลาอยู่ในน้ำแต่ไม่เห็นน้ำ ก็เหมือนกับพวกเราทั้งหลายพูดธรรมะอยู่ แต่ไม่เห็นธรรม เพราะว่ามันมีอะไรปิดบังไว้ โดยไม่รู้สึกรู้สีกตัว อุปมาเหมือนกับว่าพริกมันเผ็ดเกลือมันเค็ม เราบอกว่าพริกมันเผ็ดอย่างนี้ ยังไม่เห็นความเผ็ดของมันยังไม่รู้จักคำที่ว่ามันเผ็ดมันเค็ม ไม่ใช่ตัวเผ็ดตัวเค็มการอธิบายธรรมะให้ฟังก็เหมือนกัน อันนี้ไม่ใช่ตัวธรรมะเป็นคำพูดของบุคคลเป็นอุปมาให้เข้าไปเห็นธรรมะตัวหนังสือคัมภีร์ต่าง ๆ ก็เหมือนกันเป็นข้อความบันทึกของธรรมไม่ใช่ตัวธรรมะ อ่านได้ท่องได้แต่ใจยังไม่เป็นธรรมะพูดเรื่องอยู่ก็ยังไม่เป็นธรรมะ ยังไม่เห็นธรรมะ ตัวธรรมะจริง ๆ นั้นบอกกันไม่ได้เอาให้กันไม่เป็นไม่รู้จักส่วนที่เราศึกษาเล่าเรียน สิ่งที่เราปฏิบัติทั้งหลายเหล่านี้มันเป็นอุปมา เป็นข้อประพจน์ปฏิบัติบอกให้เข้าไปถึงเช่นเดียวกันแพทย์ หรือหมอรู้จักสรีระกายของมนุษย์ดีเพราะการศึกษาเล่าเรียนมา รู้จัก แต่ก็ไม่ได้รู้จักสรีระอวัยวะตามเป็นจริงของหลักธรรม รู้ตามหลักการและวิชาการเท่านั้น ท่านเรียกว่าไม่เห็นเหมือนปลาอยู่ในน้ำแต่ไม่เห็นน้ำหมอแพทย์ผ่าตัด

^{๗๖} พระโพธิญาณเถร, **ชีวิตการงาน หลักธรรม**, หน้า ๑๗๒.

สี่รูปร่างกายของคนรู้จักไปตามหลักวิชาการแต่ไม่รู้จักในหลักธรรมะตามความเป็นจริงมันคนละแขนงกันอย่างนั้น^{๗๗}

๖๔. ฝึกจิตให้มีกำลัง (อุปมาด้วยการสร้างวัดภายในใจ)

เราควรหันเข้าหาการประพฤติปฏิบัติธรรม เดินจงกรมนั่งสมาธิอบรมจิตใจของตนอย่าประมาทอย่าปล่อยยให้คนอื่น หรือกิเลสตัณหาหาคะจุงเราได้เมื่อใจถูกอบรมมีกำลังดีแล้วใจก็จะมีภูมิต้านทานเพียงพอ กิเลสตัณหาจะพ่ายแพ้ ไม่สามารถมาจุงเราได้อีกกำลังใจเราน้อยกำลังใจอ่อน กิเลสก็จะเข้าแทรกซ้อนเข้าทับถม ชักจูงไปตามเส้นทางสู่ความเลวร้ายทั้งหลาย จึงสมควรอย่างยิ่งที่เราจะต้องรีบสร้างวัดใหม่ขึ้นในใจ สร้างคุณธรรมไว้ในใจ เอาข้อวัตรปฏิบัติของพระพุทธองค์ และพระอริยสงฆ์สาวกมาเป็นหลัก ทำตามท่านอบรมจิตใจกายและวาจาของตนให้เจริญก้าวหน้าจึงจะได้ชื่อว่าได้ทำบุญที่แท้ ทำกุศลที่จริงทั้งชายและหญิงเชื่อว่าเราทั้งหลายได้ร่วมกันสร้างวัดใหม่ขึ้นภายในของตบยอมเกิดผลเป็นสุขความเจริญรุ่งเรืองสืบไป^{๗๘}

๖๕. ผู้ถึงบุญ (อุปมาด้วยความมืดหายไป)

เมื่อทำบุญแล้วไปถึงบ้านก็ให้ได้บุญ จะอยู่ที่สบายจะนั่งก็สบายจะนอนก็สบาย อยู่ที่ไหนก็สบาย สัมมาทิฐิปัญญาความเห็นชอบมันเป็นตัวต้นของมรรคทั้งหลาย มันถูกต้องแล้วเมื่อมันถูกต้องแล้วมันก็เฉยเข้าสู่ทางของมัน มันก็ระบายความชั่วออกไปเรื่อย ๆ ความเบาก็เกิดขึ้นมา เมื่อความมืดมันหายไปความสว่างมันก็เกิดขึ้นมามันก็ถึงบุญเมื่อเป็นบุญแล้วมันก็สงบ มันมีเรื่องเป็นเหตุให้ปัญญาเกิดได้อารมณ์มากก็เห็นเป็นสักแต่ว่าอารมณ์จิตมันก็เป็นจิตถ้าคนยังไม่รู้จักบุญ ก็เอาจิตกับอารมณ์รวมกันเข้าไป เมื่อ

---

^{๗๗} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **เหนือสิ่งอื่นใด**, ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพฯ : ปาปิรุส พับลิเคชั่น, ๒๕๔๗), หน้า ๓๖-๓๘.

^{๗๘} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **ฝึกจิตให้มีกำลัง**, ฉบับพิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพฯ : ปาปิรุส พับลิเคชั่น, ๒๕๔๗), หน้า ๒๑.

อารมณ์ก็ดีเมื่ออารมณ์ไม่ดีก็ดี ก็ตามมันไปนี้เรียกว่าบุญยังไม่มีเราต้องแยกจิตออกให้ได้แยกอารมณ์ออกให้ได้^{๗๙}

๖๖. ภาวนาคือเรื่องเดียวกัน (อุปมาด้วยน้ำร้อน, เกลือ)

เปรียบได้กับความทุกข์ ซึ่งไม่ขึ้นกับเชื้อชาติและภาษา เช่นน้ำร้อน ฝรั่งเศสคนไทยคนลาวจุ่มมือลงไป จะมีอาการและความรู้สึกเหมือนกัน ชิมน้ำเกลือก็รู้สึกเหมือนกันว่า “เค็ม” แต่อธิบายให้เข้าใจกันให้ยากเพราะมีภาษาข้างนอกคนละภาษา^{๘๐}

๖๗. ภาวนาคือพิจารณาให้ตามความเป็นจริง (อุปมาด้วยกระโถน)

ภาวนารู้เท่าตามเป็นจริงของกระโถนนี้สภาวะของกระโถนนี้คือสภณาร่างกายของเราที่แหละ ที่พระพุทธเจ้าสอนไม่ใช่ตัวเราไม่ใช่ของของเรา สภาวะอันนี้เป็นอย่างนี้ ไม่เที่ยงไม่ใช่ตัวตนเราก็ไม่ยึดมั่นถือมั่นอะไร เหมือนกระโถนใบนี้เราใช้กระโถนใบนี้อยู่แต่จะเรียกถ้วยก็ได้เราใช้ร่างกายอันนี้อยู่ เขาจะว่าดีก็ได้เขาจะว่าไม่ดีก็ได้เพราะเรื่องดีไม่ดีเขาไม่เป็นประมาณ เรื่องภาวนาให้รู้เท่าตามเป็นจริงของมันเราจะจะได้วางได้ไม่ได้ยึดกระโถนนี้ตามเป๊ะจริงไม่ได้ยึดว่าถ้วยนี้ตามเป็นจริงสภาวะอันนี้เป็นของกลางเขาเรียกกระโถนหรือถ้วยก็สบายนี่คือการรู้เท่าตามเป็นจริงก็เลยไม่มีความสงสัย^{๘๑}

๖๘. ภาษา (อุปมาด้วยแผนที่)

ภาษาพูดภาษาเขียนจึงเป็นภาษาข้างนอกที่ต่างจะนำไปสู่ภาษาข้างในคือ ภาษาใจ ภาษาข้างนอกก็เปรียบดังแผนที่ เช่นวัดป่าพงเช่นนี้ระบุในแผนที่ว่าอยู่ในอำเภอวารินชำราบจังหวัดอุบลราชธานีบอกให้ละเอียดอย่างไร คนไม่เคยมาก็ยังไม่รู้อยู่ที่ว่าวัดป่า

---

^{๗๙} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **ปฏิบัติพาพระโพธิญาณเถร** (กรุงเทพฯ : พิมพ์ที่ ปาปิรุส พับลิเคชัน, ๒๕๔๕), หน้า ๑๔.

^{๘๐} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **สุตสายธรรม**, หน้า ๕๘.

^{๘๑} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **ภาวนาพิจารณาให้รู้ตามความเป็นจริง**, หน้า ๗๖-๗๗.

พงเป็นอย่างไร มาแล้วก็ยังไม่อาจหลงทางได้ แต่ถ้าเคยมาแล้วอ่านแผนที่ก็รู้ได้เลยว่า วัดป่าพงอยู่ตรงนี้ตรงนั้นจะมากี่ไม่หลง^{๖๒}

๖๙. ธรรมะ (อุปมาด้วยน้ำในพื้นดิน)

พระพุทธเจ้าคือพระธรรม และพระธรรมก็คือพระพุทธเจ้า ธรรมะที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ นั้นเป็นธรรมะที่มีอยู่ประจำโลกไม่สูญหาย เหมือนกับน้ำที่มีอยู่ในพื้นแผ่นดินผู้ขุดบ่อ ลงไปให้ถึงน้ำก็จะเห็นน้ำไม่ใช่ว่าผู้ขุดนั้นไปแต่งขึ้นทำให้มีน้ำขึ้น บุรุษนั้นลงกำลังขุดบ่อ เท่านั้นให้ลึกไปถึงน้ำน้ำก็มีอยู่แล้วฉะนั้น ถ้าเรามีปัญญาก็จะเห็นได้ว่าเราไม่ได้อยู่ห่าง พระพุทธเจ้าเลยเดี๋ยวนี้เรายังนั่งอยู่ตรงหน้าพระพุทธเจ้าเราเข้าใจธรรมะเมื่อใด เราก็ เห็นพระพุทธเจ้าเมื่อนั้น ผู้ใดที่ตั้งใจประพฤติปฏิบัติธรรมอยู่อย่างสม่ำเสมอ ไม่ว่าจะ นั่งยืนเดินอยู่ ณ ที่ใดผู้นั้นย่อมได้ฟังธรรมพระพุทธเจ้าตลอดเวลา^{๖๓}

๗๐. มรรคสามัคคี (ศีลสมาธิปัญญาอุปมาด้วยวงกลม)

สมาธินี้มีหน้าทีอย่างหนึ่ง ศีลนี้มีหน้าทีอย่างหนึ่ง ปัญญาก็มีหน้าทีอย่างหนึ่ง อากา รที่เรากำหนดในที่นั้นมันจะเป็นวงกลมอย่างนี้ ตามที่ปรากฏอยู่ในใจเรามันจะมีศีลอยู่ ตรงนี้มีสมาธิอยู่ตรงนี้มีปัญญาอยู่ตรงนี้ เมื่อจิตเราสงบแล้ว จะมีการสังวรสำรวจเข้า ด้วยปัญญา ด้วยกำลังสมาธิเมื่อสำรวจเข้า ละเอียดเข้ามันจะเป็นกำลังช่วยศีลให้ บริสุทธิ์ขึ้นมาก เมื่อบริสุทธิ์ขึ้นมากก็จะช่วยให้สมาธิเกิดขึ้นมากให้ดีขึ้นมาก เมื่อ สมาธิเต็มที่แล้วจะช่วยปัญญาจะช่วยกันเป็นไฉนซึ่งกันและกัน อย่างนี้จนกว่ามรรค คือ ศีล สมาธิ ปัญญา รวมกันเป็นก้อนเดียวกันอย่างนี้แล้วจะทำสมาธิเราจะต้อง รักษา กำลังอย่างนี้อันนี้เป็นกำลังที่จะทำให้เกิดวิปัสสนาคือปัญญา^{๖๔}

๗๑. ผู้มีปัญญา (อุปมาต้นไม้)

^{๖๒} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **สุตสหายธรรม**, หน้า ๕๘.

^{๖๓} กองทุนผู้ให้แสงสว่าง, **สุภัททานุสรณ์,ชุดโพธิญาณเถร**, (กรุงเทพฯ. จัดพิมพ์โดยทุนผู้ให้แสงสว่าง สถานีวิทย์อากาศบางซื่อกรมช่างอากาศ, มป.ป.) หน้า ๑๓๖..

^{๖๔} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **นอกเหตุเหนือผล**, หน้า ๑๔-๑๕.

สัญชาตญาณของต้นไม้มันไม่รู้จักอะไร แต่มันมีความรู้ที่อยู่ในมันนั่นแหละทำให้วิ่งออก จากอันตรายได้เลือกที่เหมาะสมของมันได้ ผู้มีปัญญาเราก็เหมือนกันนั่นแหละเราบวช มาประพฤติพรหมจรรย์นี้เพื่อหวังมันจะพ้นทุกข์ อะไรมันพาเราเป็นทุกข์เราย่ำเข้าจะ เห็นไหมสิ่งที่เราชอบใจไม่ชอบใจนี้เป็นทุกข์ มันเป็นทุกข์ก็อยู่เข้าไปใกล้มันซีจะไปรัก มันหรือจะเกลียดมันหรือมันไม่แน่ทั้งนั้นเราก็แอบเข้าหาพระก็หมด อย่าลืมอันนี้แล้วก็ อดทนอย่างหนึ่งเท่านั้นแหละดีมากที่สุดถ้าคนมีปัญญาอย่างนี้จะมันดีมาก^{๔๕}

๗๒. ไม่แตกต่าง (อุปมาด้วยอารมณ์เราไม่ต่างจากคนอื่น)

ไม่แสดงถึงความรักไม่แสดงถึงความเกลียดตั้งสองปีสามปีก็อยู่ไปได้ เรื่องของจิตของเราอารมณ์ของเรามันก็คล้าย ๆ กับคน ๆ หนึ่งนั่นแหละพูดง่าย ๆ คนหนึ่งที่มันชอบจิตเราก็มืด ที่ไม่ชอบจิตเราก็มืด สิ่งที่มีมันเป็นมาข้างนอก มันก็เหมือนกันอย่างนั้นมันไม่ แปรกอะไร คน ๆ หนึ่ง ซึ่งเรียกว่าอารมณ์นี้ความเป็นจริงมันก็เป็นอยู่ที่เจ้าของนี้ อารมณ์นั้นมันก็ไม่ทำอะไร มันสักแต่ว่าอารมณ์เรามาคิดเอาเองว่าเราดีเราชั่วว่าเราผิด ว่าเราถูกอย่างนี้มันเกิดความรู้สึกนึกคิดขึ้นว่าเองพูดเอง คิดขึ้นมาอย่างธรรมะนี้มันจึง เป็นเรื่องวิจัยได้ยากเหลือเกิน อาการมันไปลงตรงนั้นแน่นอนไม่ไปที่ไหนผมเคยพูดว่า รีบเดินไป แล้วก็รีบกลับมา แล้วก็รีบหยุดอยู่ เบื้องแรกมันเป็นอย่างนี้ ทำอย่างนั้นไป เรื่อยไปแล้วผลที่สุดจะเกิดความรู้สึกขึ้นในที่อันนั้นว่าเดินไปก็ไม่ใช่ กลับก็ไม่ใช่หยุดอยู่ ก็ไม่ใช่มันหมดมันสิ้นชีนาสาโว^{๔๖}

๗๓. รู้แจ้งโลก (อุปมาอารมณ์คือโลก,หลายคนเหมือนคนเดียว)

ความเป็นจริงสิ่งทั้งหลายก็เป็นปกติของมัน ดังนั้นโลกนี้ พระพุทธเจ้าท่านจึงสอนไว้ว่า โลกวิทู ให้รู้แจ้งโลก รู้แจ้งโลกก็คือรู้แจ้งซึ่งอารมณ์นั่นแหละอารมณ์ก็เหมือนกับโลก โลกมันก็เหมือนกับอารมณ์ ถ้าเรารู้อารมณ์เรารู้โลกอันนี้อย่างแจ่มใส ถ้าเราไม่รู้จัก อารมณ์เราก็ไม่รู้โลกอย่างแจ่มใส^{๔๗}

^{๔๕} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), *อาหารใจ*, หน้า ๑๗๑.

^{๔๖} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), *ปฏิบัติพาพระโพธิญาณเถร*, หน้า ๓๓-๓๖.

^{๔๗} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), *กบเผ่านั่งเฝ้ากอบัว*, หน้า ๑๔๗.

อยู่ด้วยกันมาก ๆ ก็เหมือนอยู่คนเดียว เราจะมองได้ง่าย ๆ ถ้ามันรักคนนี้ มันเริ่มจะ
ผิดแล้วในใจเรา เราก็รู้ว่ามันผิดแล้ว มันเกลียดคนโน้น นี่เราก็รู้ว่ามันเริ่มจะผิดแล้ว
เพราะท่านสอนว่าไม่ให้รักใคร่ไม่ให้เกลียดใครมันจะเกลียดมันจะรักใคร่มันเป็นอาการ
เท่านั้นแหละมันอยู่นอกใจของเราไม่อยู่ในใจของเราอย่างนี้พูดอย่างหนึ่งใจก็เป็นอย่าง
หนึ่ง^{๔๘}

๗๔. การเรียนกับการปฏิบัติ (อุปมาการเรียนตามแบบรบนอกแบบ)

มีพระนักปรีชาธิบายรูป ท่านค้นคว้าตามตำรา เพราะได้เรียนมามาก อาตมาว่า
ทดลองดูเถอะ การกางแบบกางตำราทำนี้ ถึงเวลาเรียน ๆ ตามแบบ แต่เวลารบ ๆ
นอกแบบไปรบตามแบบมันสู้ข้าศึกไม่ไหว ถ้าเอากันจริงจังแล้วต้องรบนอกแบบ^{๔๙}

๗๕. เห็นต่างกัน (อุปมาด้วยนกหนึ่งจากต้นไม้)

ความเห็นผู้หนึ่งมันจะเลื่อนขึ้นไปข้างบนคือพันสมมติอีกผู้หนึ่งเห็นว่า มันจะเลื่อนลง
ไปข้างล่างคือคลายความเพียรเวียนมาหาความมักมาก การทรมานตนเองมันแน่นอยู่
ในหัวใจของพระปัญจวัคคีย์ทั้งหลาย เมื่อเห็นพุทธองค์คลายความเพียรเช่นนั้น ก็พา
กันหนีจากท่านเห็นว่ามันไม่ถูกไม่ทำตาม ก็เหมือนนกที่หนีจากต้นไม้เห็นว่าต้นไม้ไม่มี
กิ่งหรือก้านกว้างขวางไม่มีร่มมีเย็นหรือปลาจะหนีจากน้ำก็เห็นว่าน้ำมันน้อยไม่เย็นมัน
เบื่อว่าอย่างนั้นความเห็นเป็นอย่างนั้นก็เลิกจากพุทธองค์^{๕๐}

๗๖. สองด้านของความจริง (อุปมาด้วยอาหาร)

คนเราไม่รู้จักย้อนคิดทั้งหน้าและหลังเห็นแต่หน้าเดียวไปเลยจึงไม่จับสักที่ทุกอย่างมัน
ต้องเห็นสองหน้า มีความสุขเกิดขึ้นมาก็อย่าลืมทุกข์ ทุกข์เกิดขึ้นมาก็อย่าลืมสุข มัน
เกี่ยวเนื่องซึ่งกันและกัน เช่นว่าอาหารนั้น เป็นคุณแก่มนุษย์แก่สัตว์ทั้งหลายเป็น
ประโยชน์แก่ร่างกายอย่างนี้เป็นต้น แต่ความเป็นจริงอาหารเป็นโทษก็มีเหมือนกันมิใช่

^{๔๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๔๘.

^{๔๙} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), ฤๅญแจภาวนา, หน้า ๔๙.

^{๕๐} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), วิมุตติ, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.),, หน้า ๒๑.

มันจะให้คุณแต่อย่างเดียว มันให้โทษด้วยก็มี เมื่อใดเราเห็นคุณก็ต้องเห็นโทษของมัน ด้วยเห็นโทษก็ต้องเห็นคุณด้วยเมื่อใดมีความซังกั้ให้มีความรัก คิดได้แบบนี้จะทำให้จิตใจของเราไม่ชวนเซไปมา^{๙๑}

๗๗. ทุกซ์ (อุปมาด้วยหนาม)

สิ่งทั้งหลายทั้งปวงมันเป็นของมันอยู่อย่างนั้น มันมิได้ให้ทุกซ์แก่เรา เช่นเดียวกับหนามหนามที่แหลม ๆ มันให้ทุกซ์แก่เราไหม? เปล่า มันเป็นหนามอยู่อย่างนั้น มิได้ให้ทุกซ์แก่ผู้ใด ถ้าเราไปเหยียบมันเข้าก็ทุกซ์ทันทีทำไมจึงเป็นทุกซ์ เพราะไปเหยียบมัน จึงว่าเป็นเพราะเราพระพุทธรองค์ทรงให้หนีด้วยปัญญา เปรียบประหนึ่งว่า เรามีเสี้ยนหรือหนามน้อย ๆ ต่ำเท้าเราอยู่ เดินไปปวดบ้าง หายปวดบ้าง บางทีก็เดินไปสะดุดหัวตอเข้า ปวดขึ้นมากก็คลำดู คลำไปคลำมาไม่เห็นเลยชี้เกียดูมันก็ปล่อยมันไป ต่อไป เดินไปถูกปุ่มอะไรขึ้นมาก็ปวดอีก มันเป็นอย่างนี้เรื่อยไป เพราะอะไรนะ เพราะเสี้ยนหรือหนามนั้นมันยังอยู่ในเท้าเรา ยังไม่ออก ความเจ็บปวดมันก็เป็นอยู่อย่างนั้น เมื่อมันปวดมาก็คลำหามัน ไม่เห็นก็ปล่อยไป นาน ๆ เจ็บอีกก็คลำอีก อยู่อย่างนั้นเรื่อย ๆ ทุกซ์ที่เกิดขึ้นมานั้นนะ เราต้องกำหนดรู้มัน ไม่ต้องปล่อยมันไป เมื่อมันเจ็บปวดขึ้นมา "เออ ใ้หนามนี้มันยังอยู่นี้นะ" เมื่อความเจ็บปวดเกิดขึ้น ความคิดที่ว่าเราจะเอาหนามออกจากเท้าเราก็มีพร้อมกันมา ถ้าเราไม่เอามันออก ความเจ็บปวดมันก็เกิดขึ้น เดียวก็เจ็บ เดียวก็เจ็บ อยู่อย่างนี้ ความสนใจที่จะเอาหนามออกจากเท้าเรามันมีอยู่ตลอดเวลา ผลที่สุด วันหนึ่งต้องตั้งใจเอาหนามออกให้ได้ เพราะมันไม่สบาย อันนี้เรียกว่า ปรรวค ความเพียรของเราต้องเป็นอย่างนั้น มันขัดตรงไหน มันไม่สบายตรงไหน ก็ต้องพิจารณาแก้ไขที่ตรงนั้น แก้ไขหนามที่มันยอกเท้าเรานั้นแหละ งดมันออกเสีย^{๙๒}

๗๘. สมถกรรมฐาน (อุปมาด้วยใบไม้บนต้นไม้)

^{๙๑} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), โภธิญาณธรรม, หน้า ๕๙.

^{๙๒} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), อาหารใจ, หน้า ๑๖๑.

ถ้าไปตะครุบมันอยู่อย่างนี้ ความสงบตอนนั้นไม่รู้เรื่องเสียแล้ว เป็นความสงบที่ไม่แน่นอนเช่นว่า หูของเรามีอยู่ เครื่องรับมีอยู่เมื่อยังไม่มีใครมาพูด มาทำให้เราได้ยิน เราก็ยังสบายยังสงบอยู่ อีกวันหนึ่งพอมีเรื่องเข้าไปทางหูเท่านั้นมันก็เกิดความไม่สงบขึ้นมาแล้วฉะนั้น ความสงบนั้นจึงเป็นความสงบเพราะมันปราศจากอารมณ์ต่าง ๆ มันก็สงบเฉย ๆ อยู่ในอารมณ์อันเดียว แต่เมื่อมีอารมณ์ต่าง ๆ ผ่านมาเป็นเหตุเป็นปัจจัยก็มีความเกิดขึ้นมาเกิดดีใจเกิดเสียใจขึ้นมา เกิดชอบใจไม่ชอบใจขึ้นมาเลยวุ่น อันนี้เพราะความสงบนั้นเป็นเรื่องของสมถกรรมฐานไม่ใช่เรื่องของปัญญามันสงบเหมือนกันแต่ว่ามันไม่เด็ดขาดคือ มันไม่ได้สงบเพราะรู้ตามความเป็นจริงเหมือนใบไม้บนต้นไม้เมื่อไม่ลมมาพัด มันก็สงบนิ่ง แต่ถ้ามีลมมาพัดก็กวัดแกว่ง ความสงบอันนี้มันจึงมีอายุสั้นที่มันสงบอยู่ก็เพราะอาศัยอารมณ์ที่มันไม่เปลี่ยนแปลงท่านเรียกว่า สงบจิตไม่ใช่ว่าสงบกิเลส^{๙๓}

๗๙. สังขารกับปัญญา (ปรุกับไม่ปรุ)

อยากให้เราพยายามทำ กำหนดตามอาการที่มันเกิดขึ้นมามันเป็นของที่ไม่แน่นอนสักอย่างหนึ่ง ถ้าเห็นของอะไรที่มันไม่แน่นอนอย่างชัดแล้ว มันก็หมดหมดสงสัยทำไมถึงหมดสงสัยก็มันไม่แน่นอนสักอย่างหนึ่งเลยความคิดอะไรเกิดขึ้นมาก็รู้ว่าอันนี้มันไม่แน่นอนอย่าไปหมายมัน มันก็หมดเท่านั้นทำให้มันหมด มันก็หมด ก็เท่านั้นแหละ มันเป็นเครื่องปรุแต่งเรื่องสังขารถ้าเราไม่รู้จักก็เข้าใจว่าเป็นเรื่องปรุแต่งเรื่องสังขาร ถ้าเราไม่รู้จักก็เข้าใจว่าเป็นเรื่องของปัญญา ก็วิ่งตามมันไปแล้วมันก็พาเราทุกข์ถ้าเป็นปัญญามันจะพาเราทุกข์ใหม่นี้แต่มันก็เป็นเรื่องให้ปัญญาเกิดให้รู้ให้เห็นเหมือนกัน อย่าไปนึกว่ามันอยู่ไกลสิ่งทั้งหลายเหล่านี้เรื่องปรุแต่งอยู่ที่ไหนปัญญาก็อยู่ที่นั่นแหละสังขารที่ไหนวิสังขารที่นั่นวิสังขารคือความไม่ปรุแต่งสังขารคือความปรุแต่ง^{๙๔}

๘๐. กิเลส (อุปมาเหมือนแมว)

---

^{๙๓} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **สงบจิตได้ปัญญา**, พิมพ์ครั้งที่ ๔. (กรุงเทพฯ : พิมพ์ที่ปาปิรุสพับลิเคชั่น, ๒๕๔๗), หน้า ๑๒.

^{๙๔} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **ปฏิบัติของพระโพธิญาณเถร**, หน้า ๒๑.

กิเลสนี้เหมือนแมว ถ้าให้กินตามใจ มันก็ยิ่งมาเรื่อย ๆ แต่มีวันหนึ่ง มันขวนนะถ้าเราไม่ให้อาหารมัน ไม่ต้องให้อาหารมัน มันจะมาร้องแงว ๆ อยู่ เราไม่ให้อาหารมันสักวันหนึ่ง สองวัน เท่านั้นก็ไม่เห็นมันมาแล้ว เหมือนกันแหละ กิเลสไม่มากวนเรา เราก็จะได้สงบใจต่อไป^{๙๕}

๘๑. โรคในร่างกาย (อุปมาดังศาลาพัก)

เรื่องธรรมชาติทุกอย่างมันเป็นไปตามเรื่องของมัน ไม่ได้เป็นอะไร เหมือนกันกับโรคในร่างกายเรานี้เป็นเจ็บเป็นไข้เป็นหวัดเป็นไอเป็นโรคนั้นเป็นโรคนี้ ก็เป็นในร่างกายของเราความเป็นจริงคนเราก็หวงแหนกายของเราจนกินขอบเขตเหมือนกัน ก่อนที่มันจะหวงแหนก็เนื่องจากความเห็นผิด อย่างศาลาเราอยู่เดี๋ยวนี้เราสร้างมันขึ้นมาเป็นศาลาของเราจึงเหลนมันก็มาอยู่จึงจกมันก็มาอยู่ หนูก็มาอยู่ เราก็เบียดเบียนแต่มันเพราะเห็นว่าศาลาเรา เหมือนโรคในร่างกายเราที่เป็นอยู่ร่างกายเราถือว่าเป็นบ้านเป็นของของเราถ้าจะมาเจ็บหัวปวดท้องก็ทุรนทุรายหัวนี้ก็หัวเรา ไม่อยากให้เจ็บที่นี้รักษามันให้ได้หลงไปหลงจากความจริงมาเราก็จรเข้ามาอยู่กับสังขารนี้ ก็เหมือนกันศาลานี้ ไม่ใช่ศาลาของเราตามความจริงนะ เราก็เป็นเจ้าของชั่วคราว หนูมันก็เป็นเจ้าของชั่วคราวเท่านั้นแต่มันไม่รู้จักกัน^{๙๖}

๘๒. ศาสนาเสื่อม (อุปมาเดินทางคนละทาง)

คนว่าศาสนาในไทยมันเจริญแต่ผมว่ามันเสื่อมจนถึงที่สุดมันแล้วหมดศาลามีแต่หูฟัง ทั้งนั้นหมดศาลาเลยเอียงหูฟังตลอดผู้ใหญ่ผู้โตก็ทำอย่างนั้นอยู่ มันเลยหลงตามกันหมดถ้าเราไปเห็นอย่างนั้นก็เลยพูดอะไรไม่ออก มันคนละเรื่องกันแล้วจะให้มันพันทุกข์กันที่เหนืงกันให้สวดเพื่อให้มันแจ้งเรามาสวดให้มันมีดี มันหันหลังใส่กันเลยผู้หนึ่งเดินไปทางตะวันตกอีกผู้หนึ่งเดินไปทางตะวันออกจะพบกันได้อย่างไร มันไม่ใกล้เคียงเรื่องเหล่านี้ ถ้าหากว่าเราได้ภาวนาแล้ว ตามความเป็นจริงมันเป็นอย่างนั้น อะไรก็เป็น

^{๙๕} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทโท), คำสอนหลวงพ่อ, หน้า ๓๖.

^{๙๖} ดูรายละเอียดในพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทโท), สมมติบังวิมุตติ, พิมพ์ครั้งที่ ๒. (กรุงเทพฯ : บริษัท เอ็น.พี.พรินต์ติ้งจำกัด, ๒๕๔๗), ๕-๑๕..

พิธีรีตองไปหมดทุกอย่างสวดอยู่แต่ว่าสวดด้วยความโง่ไม่ใช่สวดด้วยปัญญา ไม่ได้เรียนด้วยปัญญา ไม่ได้รู้ด้วยปัญญามันเลยไปก็ไปด้วยความโง่อยู่ก็อยู่ด้วยความโง่มันเป็นอย่างนั้นที่สอนกันทุกวันนี้ก็เรียกว่าสอนให้คนโง่ทั้งนั้นแหละแต่เขาว่าสอนให้ฉลาดสอนให้คนรู้แต่หลักความเป็นจริงฟัง ๆ ดูแล้วก็สอนให้คนหลงมกายน^{๙๗}

๘๓. พลิกสมมติเป็นวิมุติ(อุปมาด้วยข้าว)

อัตตานิเหมือนกัน ถ้าเราเข้าใจว่าตัวของเราตนของเราสภาพสิ่งแวดล้อมนั้นมันก็เป็นของมันไปด้วยมันก็เลยวุ่นขึ้นไปเพราะอะไร ต้นเหตุคือมันมีตัวมีตน ไม่ได้พลิกสมมติอันนี้ออกให้เห็นวิมุติตัวตนนี้ มันเป็นของสมมติ ให้เพิกให้หรือสมมติอันนี้ออกให้เห็นแก่นมันคือวิมุติ พลิกสมมติอันนี้ก็กลับให้เป็นวิมุติเปรียบกับข้าว ก็เรียกว่าข้าวยังไม่ได้ซ้อม ข้าวนั้นกินได้ไหมกินได้แต่เราไปปฏิบัติมันซึ คือให้เอาไปซ้อมมัน ให้ถอดเปลือกออกไปเสีย มันก็จะเจอข้าวสารอยู่ตรงนั้นแหละ ทีนี้ถ้าเราไม่ได้สีมันออกจากเปลือกของมันก็ไม่ใช่ข้าวสารความเห็นเช่นนี้ ก็เหมือนกันกับสุนัข สุนัขมันนอนอยู่บนกองข้าวเปลือกนั้นแหละท้องร้องจ๊อกจ็อกมันก็มัวแต่นอนอยู่บนนั้นแหละจิตมันหวนวิตกจะไปหากินที่ไหนหนอ เนาะ ท้องมันหิวมันก็โจนออกจากกองข้าวเปลือกวิ่งไปหากินอาหารเศษ ๆ ทั้งหลายเหล่านั้น ทั้ง ๆ ที่มันนอนทับอยู่ อาหารมันอยู่ตรงนั้น แต่มันไม่รู้จักเพราะอะไรมันไม่เห็นข้าวสุนัขมันกินข้าวเปลือกไม่ได้ อาหารมันมีอยู่แต่มันกินไม่ได้ ความรู้เรามีอยู่ถ้าเราไม่เอาไปปฏิบัติ เราก็ไม่รู้เรื่องเหมือนกัน โง่ขนาดสุนัขมันนอนอยู่บนกองข้าวเปลือกนอนทับอาหารอยู่ได้ แต่ว่าไม่รู้จักกินอาหารที่มันนอนทับอยู่ เมื่อหิวอาหารก็ต้องโจนจากข้าววิ่งไปหากินที่อื่น อันนี้มันก็น่าสงสารเหมือนกัน^{๙๘}

๘๔. เห็นจริง (อุปมาด้วยการชิมผลไม้)

เหมือนอย่างเรามีตานี้กว่าเราเห็นทุกอย่างเพราะว่าเรามองไปแล้ว หรือจะนึกว่าเราได้ยินแล้วทุกอย่างเพราะเรามีหูอยู่แล้ว มันเห็นไม่ถึงที่สุดของมัน มันก็เป็นตานอกไปทำน

^{๙๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙.

^{๙๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑.

ไม่จัดเป็นตาในหูก็เรียกว่าหูนอกไม่ได้เรียกว่าหูใน มิฉะนั้นถ้าท่านพลิกสมมติเข้าไป เห็นวิมุติแล้วก็เป็นของจริง เห็นชัดถอนทันทีมันจึงถอนสมมติออกถอนความยึดมั่น ถือมันออกถอนทุกสิ่งทุกอย่างเหมือนกับผลไม้หวาน ๆ ใบหนึ่ง ผลไม้นั้นมันหวานอยู่ก็จริงแต่ว่ามันต้องอาศัยการกระทบประสพจึงจะรู้ว่ามันเปรี้ยวจริง ผลไม้นั้นถ้าไม่มีอะไรกระทบมันก็หวานอยู่ตามธรรมชาติ แต่ไม่มีใครรู้จักเหมือนธรรมชาติของพระพุทธเจ้าของเรา เป็นสังขารจริงอยู่ก็ตาม แต่สำหรับคนที่ไม่รู้จักนั้นก็เป็นอย่างไม่จริงถึงมันจะดีเลิศ ประเสริฐสักเท่าไรก็ตามที่เถอะมันไม่มีราคาเฉพาะกับคนที่ไม่รู้เรื่อง^{๙๙}

๘๕. เห็นสมมติบังวิมุติ (อุปมาด้วยคนหลงตะวันตก) ตะวันคือพระอาทิตย์

สมมุติมันบังวิมุติให้คนมองไม่เห็นชัดในธรรมทั้งหลายต่างคนต่างเรียนต่างคนต่างทำ แต่ทำด้วยความไม่รู้จัก ก็เหมือนกันกับคนหลงตะวันตกนั้นแหละเดินไปทางตะวันตก เข้าใจว่าเดินไปทางตะวันออก หรือเดินไปทิศเหนือเข้าใจว่าเดินไปทิศใต้มันหลงขนาดนี้เราปฏิบัติมันก็เลยเป็นชี้ของการปฏิบัติโดยตรงแล้วมันก็เป็นวิบัติ วิบัตินี้คือมันพลิกไปคนละทางหมดจากความมุ่งหมายของธรรมะที่ถูกต้องเป็นเหตุให้ทุกข์เกิดเราเข้าใจว่าถ้าบ่นขึ้นถ้าทองขึ้นถ้ารู้เรื่องอันนี้มันจะเป็นเหตุให้ทุกข์ดับก็เหมือนกันกับคนที่อยากได้มาก ๆ นั้นแหละอะไร ๆ ก็หามามาก ๆ ถ้าเราได้มากแล้วมันก็ดับทุกข์จะไม่มีทุกข์ควาเข้าใจของคนมันเป็นอย่างนี้ แต่มันคิดไปคนละทางเหมือนกันกับคนนี้ไปทิศเหนือ คนนั้นไปทิศใต้ก็คิดว่าไปทางเดียวกัน^{๑๐๐}

๘๖. เดินตามมรรค (อุปมาด้วยท่อนไม้ในคลอง)

เปรียบเสมือนหนึ่งที่เราตัดไม้สักท่อนหนึ่ง เอาทิ้งลงคลองแล้วมันก็ไหลไปตามน้ำในคลองนั้น ถ้าท่อนไม้ท่อนนั้นมันไม่ผุ ไม่เน่า ไม่พัง มันไม่ติดอยู่ฝั่งโน้น ฝั่งนี้มันก็ไหลไปตามคลองเรื่อยไปผมเชื่อแน่ว่าจะถึงทะเลใหญ่เป็นที่สุดอันนี้ก็เหมือนกันฉันนั้น พวกท่านทั้งหลายประพฤติปฏิบัติตามพระสัมมาสัมพุทธเจ้าของเราแล้ว เดินไปตามมรรคที่

^{๙๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓.

^{๑๐๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕.

พระองค์ทรงสอน เดินไปตามกระแสให้มันถูกต้องให้มันพ้นจากสิ่งทั้งสอง สิ่งทั้งสอง
อย่างนั้นคืออะไร คือสองข้างที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ อันไม่ใช่ทางของสมณะที่จะคิด
ไปที่จะเอาจริงเอาจังกับสิ่งทั้งหลายเหล่านั้น คือกามสุขัลลิกานุโยโค ประการหนึ่ง
กับอัสติคิมถานุโยโคอีกประการหนึ่งอันนี้แหละเรียกว่าฝั่ง ฝั่งทั้งสองข้าง ฝั่งของคลอง
ของแม่น้ำท่อนไม้ที่ปล่อยไปตามคลองตามกระแสน้ำ ก็คือจิตของเรา เมื่อเราไม่ติดใน
ความรักความชังความสุขความทุกข์มันเป็นธรรมทสิฐิธรรมนิยามอันนี้พระพุทธเจ้าท่าน
ตรัสอย่างนี้^{๑๐๑}

๘๗. เห็นสมมติปนวิมุตติ (อุปมาด้วยกล้วยกับมะพร้าว)

เปรียบง่าย ๆ ให้ฟัง เราไปซื้อกล้วยหรือซื้อมะพร้าวใบหนึ่งจากตลาดแล้วก็เดินหิวมา
อีกคนหนึ่งก็ถาม “ท่านซื้อกล้วยมาทำไม” “ซื้อไปรับประทาน” “เปลือกมันต้อง
รับประทานด้วยหรือ” “เปล่า” “ไม่เชื่อหรอก ไม่รับประทานแล้วเอาไปทำไมเปลือกมัน”
หรือเอามะพร้าวใบหนึ่งมาก็เหมือนกัน “เอามะพร้าวไปทำไม” “จะเอาไปแกง”
“เปลือกมันแกงด้วยหรือ” “เปล่า” “จะเอาไปทำไมล่ะ” เอ้า จะว่าอย่างไรล่ะ จะตอบ
ปัญหาเขาอย่างไร ด้วยความอยาก ถ้าไม่อยากเราก็ไม่ได้ทำให้มันมีปัญหาณะ การ
ทำความเพียรก็เป็นเช่นนั้น คือทำด้วยการปล่อยวาง อย่างกล้วยอย่างมะพร้าว เอา
ไปทำไมเปลือกมัน ก็เพราะว่ายังไม่ถึงเวลาเอามันทิ้ง มันก็ห่อเนื้อในมันไปอยู่นั้นยัง
ไม่ถึงเวลาจะทิ้งก็ถือมันไว้ก่อน การประพฤติปฏิบัติก็เหมือนกัน สมมติ วิมุตติ ก็ปน
กันอย่างนั้น เหมือนมะพร้าวมันจะปนอยู่ทั้งเปลือกทั้งกะลาทั้งเนื้อเราก็เอามาทั้งหมด
แหละ เขาจะหาว่าเรากินเปลือกมะพร้าวอย่างไรก็ช่างเขา เราผู้จักของเราอยู่^{๑๐๒}

๘๘. สัมมาสมาธิ (อุปมาด้วยสิ่งห้าสิ่งเป็นหนึ่งเดียว)

ความอิมิใจก็อยู่ในความสงบ สุขก็อยู่ในความสงบ ทั้งสี่อย่างนี้เป็นอารมณ์อันเดียว
อย่างที่ห้า คือเอกัคคตา ห้าอย่างแต่เป็นอันเดียวกัน คือทั้งห้าอย่างนี้เป็นอารมณ์ แต่มี

^{๑๐๑} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), นอกเหตุเหนือผล, หน้า ๙๕-๙๖.

^{๑๐๒} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), อาหารใจ, หน้า ๕๕.

ลักษณะอยู่ในขอบเขตอันเดียวกัน คือเมื่อจิตสงบ วิตกก็มี วิจาร์ณก็มี ปีติก็มี สุขก็มี เอกัคคตาก็มี ทั้งหมดเป็นอารมณ์เดียวกันเพราะอาการทั้งหลายเหล่านั้นจะมารวมอยู่ในความสงบอันเดียวกัน ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่รำคาญ เหมือนกับว่ามีคน ๕ คน แต่ลักษณะของคนทั้ง ๕ คน นั้นมีอาการอันเดียวกัน คือ จะมีอารมณ์ทั้ง ๕ อารมณ์ ในลักษณะนี้ท่านเรียกว่า “องค์” องค์ของความสงบท่านไม่ได้เรียกว่าอารมณ์ ท่านเรียกว่า วิตก วิจาร์ณ ปีติ สุข เอกัคคตารมณ์ สิ่งทั้งหลายเหล่านี้เป็นอารมณ์ธรรมดา ท่านจึงจัดว่าเป็นองค์ของความสงบ มีอาการอยู่ ๕ อย่าง คือ วิตก วิจาร์ณ ปีติ สุข เอกัคคตา ไม่มี ความรำคาญ วิตกอยู่ก็ไม่รำคาญ วิจาร์ณอยู่ก็ไม่รำคาญ มีปีติก็ไม่รำคาญ มีความสุขก็ไม่รำคาญ จิตจึงเป็นอารมณ์เดียวอยู่ในสิ่งทั้ง ๕ นี้ จับรวมกันอยู่ เรื่องจิตสงบขั้นแรก จึงเป็นอย่างนี้^{๑๐๓}

๘๙. สัมผัสบ่อเกิดปัญญา (อุปมาด้วยก่อเตาไฟ)

ไม่ใช่ว่านั่งหลับตาอย่างเดียวจึงเกิดปัญญา ตาหูจมูกลิ้นกายใจ มันมีอยู่เสมอแต่ตื่นอยู่ เสมอศึกษาตลอดเวลาเห็นต้นไม้เห็นสัตว์ต่าง ๆ ก็ได้ศึกษาอยู่ตลอดเวลา น้อมเข้ามา เป็นโอบนยิกธรรม ให้เห็นชัดในตัวของเราเป็นปัจเจกตั้งจะมีอารมณ์ภายนอก กระทบกระทั่งเข้ามา มันก็เป็นปัจเจกตั้งสมาธิมันไม่ทิ้งพูดง่าย ๆ เหมือนเขาเผา ถ่าน เผาอิฐเผาถ่าน เตาอิฐเคยเห็นไหม ก่อไฟขึ้นหน้าเตาสัก ๒ ศอกหรือเมตรหนึ่ง มันจะดูดควันไฟเข้าไปในเตาหมดเลย ดูอันนั้นมันเห็นชัดมันเป็นรูปเปรียบเทียบ ถ้าทำ เตาเผาถ่านเผาอิฐให้ถูกเรื่องถูกลักษณะของมันก่อไฟอยู่หน้าเตาสัก ๒-๓ ศอกเมื่อมี ควันมามันจะดูดเข้าไปในเตาหมด ไม่มีเหลือเลย ความร้อนก็จะเข้าไปบรรจุนในเตาหมด ไม่หนีไปไหน ความร้อนจะเข้าไปทำลายเร็วที่สุดนี้มันเป็นอย่างนั้นความรู้สึกของผู้ ประพฤติปฏิบัติเหมือนกันจะมีความรู้สึกดูดเข้าไปให้เป็นสัมมาทิวฐิทันตาเห็นรูปหูฟัง เสียงจุกดมกลิ่นลิ้นลิ้มรสทั้งหลายมันจะดูดเป็นสัมมาทิวฐิเป็นสัมผัสที่เกิดปัญญา อย่างสมาธิเสมอตลอดเวลา^{๑๐๔}

^{๑๐๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๘๓.

^{๑๐๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๕๔.

๙๐. สมาริปัญญา (อุปมาด้วยมะม่วง)

ศีลปัญญา กับสมาริ เมื่อเราแยกกันออก ก็คล้าย ๆ คนละตัว แต่ความเป็นจริงเป็นตัวเดียวกันนั่นเองแหละปัญญาเป็นเครื่องเคลื่อนไหวของสมาริเท่านั้น มันออกจากจิตอันนี้เอง แต่แยกกันออกไปเป็นคุณลักษณะ เหมือนมะม่วงใบหนึ่ง เมื่อมันเล็กก็ใบนี้ เดียวมันก็โตขึ้น เดียวมันก็สุก คือมะม่วงใบเดียวกัน ไม่ใช่คนละใบ ศีล สมาริ ปัญญา ก็คือของอันเดียวกัน เหมือนมะม่วงนั่นแหละ เพียงแต่มันเป็นคนละอาการ^{๑๐๕}

๙๑. ชีวิตฆราวาส (อุปมาด้วยจับแมงป่อง)

เคยไปบิณฑบาตตามบ้านใหม่บางวันเดินบิณฑบาตไปโน่นทะเลาะกันตรงโน้นยังไม่หุงข้าวเลยทะเลาะกันแล้วเอาแล้ววุ่นวายกันแล้ว ไม่รู้อะไรเป็นอะไรพวกท่านไม่เคยเห็นหรือก็ไปดูสิ่งที่มันจะเกิดปัญญาบ้างสิ ไปดูแต่สิ่งที่มันกระทบหัวใจของเรามันจะเห็นอะไรไปมองโน่นมองแมงป่องเขามองก้ามมันก็นึกว่ามันเอาก้ามมันกัดไปมองโน่น มองแมงป่องไม่ได้มองกันมันนี่ ไปจับหัวมันนึกว่าตรงนั้นมันเป็นอันตราย ความจริงมันเอาก้ามมันจิ้มจนจะตายเอามองข้ามไปมองไม่ถูกที่มันจึงเสีย อันนี้ก็เหมือนกันฉันนั้น ผมว่าอยู่เป็นนักบวชอย่างนี้สบายแล้ว ถ้าเราคิดอย่างนี้มันสบายไม่มีกรรมไม่มีเวรมันจะมีอะไรก็สบายแล้วแต่ว่าเป็นนักบวชไม่ใช่อยู่สบายเฉย ๆ นะต้องทำให้เกิดประโยชน์หาทางพ้นทุกข์ให้ได้เป็นที่พึงของสัตว์ทั้งหลายญาติทั้งหลายให้ได้^{๑๐๖}

๙๒. สิ่งเกิดดับ (อุปมาด้วยความโง่ก่อนจึงฉลาดทีหลัง)

ก่อนที่จะเกิดปัญญามันก็โง่เสียก่อนมันจึงเกิดปัญญาหรือมันผิดเสียก่อนมันถึงถูกเป็นเรื่องธรรมดาเหลือเกินมันจะผิดหรือมันจะถูก เราก็ทนดูอยู่นั่นแหละดูอยู่ตรงที่มันเกิดมันดับนั่นแหละไม่ต้องไปดูที่อื่น ดูที่ตรงนั้น อะไรที่มันเกิดขึ้นมากกระทบขึ้นมาเราจะมีความรู้สี่กรอบคอบอยู่เสมอเมื่อความรู้สึกของเรามีอยู่อย่างนั้นธรรมทั้งหลายทั้งปวงที่ประคับประคองมันจะมีอยู่เสมอในใจของเราเช่นสติสัมปชัญญะ^{๑๐๗}

^{๑๐๕} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), สติ สมาริ ปัญญา, หน้า ๑๕.

^{๑๐๖} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), กบเข่านั่งเฝ้ากอบัว, หน้า ๗๔.

^{๑๐๗} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), ปฏิปทาของพระโพธิญาณเถร, หน้า ๔๕.

๙๓. หาทางแก้ที่ถูกต้อง (อุปมาด้วยหมาหิวปาก)

มีหมาตัวหนึ่งหิวมันปากไม่ว่ามันจะนอนตรงไหนแมลงหวี่แมลงวันก็ตามไปตอมแผลที่หิวมันมันร้องเอง ๆ หนีไปหาที่ใหม่ แมลงหวี่แมลงวันก็ตามไปอีก มันโกรธลุกขึ้นไล่จับแมลงวันแมลงหวี่แมลงวันก็บินหนีแล้วก็บินมาตอมใหม่อีก หมาตัวนี้ได้แต่ร้องเอง ๆ อย่างน่าสงสารเพราะความทุกข์มันไม่หายถ้ามันรู้จักรักษาแผลที่หิวให้หายมันก็ไม่ต้องรบกับแมลงหวี่แมลงวันความจริงมันไม่น่าจะโทษอย่างอื่นที่อยู่อาศัยอาหารขบฉันยารักษาโรคเพื่ออนสธรรมมิกิณชบาตไกลใกล้น่าจะแก้ที่ใจเราเอง^{๑๐๘}

๙๔. มีสติ (อุปมาด้วยแมลงมุม)

สติก็เปรียบเหมือนกับสัตว์บางอย่าง เช่นแมลงมุมที่มันทำรังในอากาศ ไยมันผ่านไปผ่านมาเป็นรังซึ่งอยู่ เมื่อเสร็จแล้วตัวมันก็หมกอยู่ตรงจุดกลางรังอันนั้น เหยยอยู่หนึ่งอยู่สงบอยู่ด้วยมีสติอยู่ ถ้าแมลงวันแมลงผึ้งแมลงต่าง ๆ ผ่านไยมันก็มีความสัมผัสสะดุ้งแมลงมุมตื่นมาจับสัตว์เป็นอาหาร เมื่อจับเสร็จรีบมาอยู่ยังจุดเก่า ทำความสงบระงับมันจึงกินอาหาร มันระมัดระวังอยู่อย่างนั้นตลอดเวลา เมื่อจับแล้วก็วิ่งมาอยู่ที่เก่าอย่างนี้เป็นวิสัยของแมลงมุมที่จับสัตว์กิน เหมือนกันกับจิตของเรานั้นอยู่จุดกลางของอายตนะตาหูจมูกลิ้นกายจิต ผู้ปฏิบัติก็เหมือนกันถ้าเราระมัดระวังอยู่สังวรสำรวจอยู่ด้วยอินทรีย์จะรู้จักตัวของเจ้าของ รู้จักจิตของเจ้าของว่าจิตเจ้าของนี้เป็นไปในลักษณะอันใดจะรู้จักจิตของเจ้าของเราก็จักสั่งสอนจิตของเจ้าของสติเป็นสิ่งที่สำคัญ^{๑๐๙}

๙๕. หลักการฝึกจิตบางตอน (อุปมาด้วยบุคคลสองคน)

ถ้าหากว่าน้อมธรรมะเข้ามาสู่ใจของเราแล้วใจของเราจะไม่เห็นธรรมะเปรียบเหมือนว่าบุคคลที่มีความรู้กับบุคคลที่ไม่มีความรู้สองคน คนที่ไม่มีความรู้จะต้องน้อมเข้ามาสู่บุคคลที่มีความรู้เพื่อเรียนวิชา ความรู้ไม่จำเป็นที่จะน้อมเข้าไปสู่จิตใจของบุคคลที่ยัง

^{๑๐๘} หลวงปู่, **สุตสายธรรม**, หน้า ๒-๓.

^{๑๐๙} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **กบแต่นั่งเฝ้ากอบัว**, หน้า ๒๒๕.

ไม่รู้ฉันนั้นก็เหมือนกันเราโน้มใจของเราเข้าไปสู่ธรรมะพระสัมมาสัมพุทธเจ้าจิตใจของมนุษย์ทั้งหลายก็จะมีโอกาสคลี่คลายออกจากความมืดมนอนธกาลได้^{๑๑๐}

๙๖. เหนือเวทนา (อุปมาด้วยความเจ็บและสบาย)

แม้ว่าเราเจ็บป่วยขึ้นมา เราก็ยังรู้สึกที่ว่าเวทนามันก็เป็นเวทนาจิตมันเป็นจิตเป็นคนละอย่างกัน อยู่รู้จักเจ็บใหม่รู้จัก รู้จักสบายใหม่รู้จัก แต่เราไม่ไปอยู่ในความสบายและความไม่สบายนั้นอยู่แต่ในความสงบสงบบอย่างไร สงบจากความสบายนั้น สงบจากความทุกข์นั้นอันนี้ชี้ให้เห็นอย่างนี้เพราะมันไม่มีตัวตน จะอยู่อย่างไรก็ได้มันก็ต้องอยู่อย่างนี้หมายความว่าท่านไม่มีสุขไม่มีทุกข์ ท่านรู้ว่ามันสุขมันทุกข์อยู่เหมือนกันแต่ท่านไม่ไปแบกมันไว้เวทนามันมันก็ไม่เกิด^{๑๑๑}

๙๗. เหนือสิ่งอื่นใด (อุปมาด้วยสอนเรากับเขาในสิ่งเดียวกัน)

จะว่าใครดำใครก็ให้ดำตัวเองก่อนแต่งตัวเองให้ดีเสียก่อนจึงพูดจึงทำถึงจะพูดแรงหน่อยก็ได้จะพูดหนักหน่อยก็ได้ เป็นแต่ให้รู้จักเสียก่อนให้ดูเราเสียก่อน ให้เราดีเสียก่อนให้เราารู้เสียก่อน สอนเราเสียก่อนให้มันเป็น เชื่อว่ามันสะท้อนกลับมากก็ไม่มีอะไร จะทำอะไรทำนาก็ได้มีแก้วก็ได้มีแหวนก็ได้ มีเพชรนิลจินดาก็ได้ ให้มันอยู่เหนือสิ่งเหล่านั้น เมื่อสิ่งเหล่านี้มันวิบัติไปก็ให้เราสบายเราได้มากก็ให้สบายมันจากเราไปก็ให้สบายเพราะเห็นว่าสิ่งทั้งหลายมันเป็นอย่างนั้นนี่เรียกว่าเห็นธรรมในที่ไกล แล้วมาเห็นในที่ใกล้ เห็นข้างนอกเห็นข้างในผู้อื่นเป็นอย่างนี้เราก็เป็นอย่างนี้ข้างนอกเป็นอย่างนี้ข้างในเป็นอย่างนี้มันเหมือนกัน^{๑๑๒}

๙๘. ปฏิบัติธรรม (อุปมาด้วยการสัฟไฟ)

การประพฤติปฏิบัติเหมือนกันกับบุรุษที่ไปสัฟไฟ ได้ฟังท่านบอกว่า เอาไม้ไผ่สองอันมา สีกันเข้าไปเถอะ แล้วจะมีไฟเกิดขึ้น บุรุษนั้นก็จับไม้ไผ่เข้าสองอัน สีกันเข้า แต่ใจ

^{๑๑๐} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), คำสอนหลวงพ่อบุชา, หน้า ๕๖.

^{๑๑๑} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), นอกเหตุเหนือผล, หน้า ๓๙.

^{๑๑๒} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), เหนือสิ่งอื่นใด, หน้า ๒๐-๒๑.

ร้อนสีไปได้หน่อย ก็อยากให้มันเป็นไฟ ใจก็เร่งอยู่เรื่อย ให้เป็นไฟเร็ว ๆ แต่ไฟก็ไม่เกิดสักที บุรุษนั้นก็เกิดความขี้เกียจแล้วก็หยุดพัก แล้วจึงลองสีอีกนิด แล้วก็หยุดพัก ความร้อนที่พอมืออยู่บ้าง ก็หายไปละชิ เพราะความร้อนมันไม่ติดต่อกันถ้าทำไปเรื่อย ๆ อย่างนี้ เหนื่อยก็หยุด มีแต่เหนื่อยอย่างเดียวก็พอได้ แต่มีขี้เกียจปนเข้าด้วย เลยไปกันใหญ่แล้วบุรุษนั้นก็หาว่าไฟไม่มี ไม่เอาไฟ ก็ทิ้ง เลิก ไม่สีอีก แล้วก็ไปเที่ยวประกาศว่า ไฟไม่มี ทำอย่างนี้ไม่ได้ ไม่มีไฟหรอกเขาได้ลองทำแล้ว^{๑๑๓}

๙๙. อารมณมีพิษ (อุปมาด้วยการอยู่กับงู)

ขอให้โยมจำไว้ในใจ อารมณทั้งหลายนั้น ไม่ว่าจะเป็นอารมณที่พอใจก็ตาม หรือ อารมณที่ไม่พอใจก็ตาม อารมณทั้งสองอย่างนี้มันเหมือนงูเห่าซึ่งมีพิษมาก ถ้ามันกัดคนแล้ว ก็ทำให้ถึงแก่ความตายได้ อารมณนี้ก็เหมือนงูเห่าที่มีพิษร้ายนั้น อารมณที่พอใจก็มีพิษมาก อารมณที่ไม่พอใจก็มีพิษมาก มันทำให้จิตใจของเราไม่เสรี ทำให้จิตใจไขว้เขวจากหลักธรรมของพระพุทธเจ้า^{๑๑๔}

๑๐๐. ไม่ยึดมั่นถือมั่น (อุปมาด้วยการปล่อยงูพิษไป)

อารมณทั้งหลายเหมือนกันกับงูเห่าที่มีพิษร้าย ถ้าไม่มีอะไรขวาง มันก็เลื้อยไปตามธรรมชาติของมัน แม้พิษมันจะมีอยู่ มันก็ไม่แสดงออกมา ไม่ได้ทำอันตรายเรา เพราะเราไม่ได้เข้าไปใกล้มัน งูเห่าก็เป็นไปตามเรื่องของงูเห่า มันก็อยู่อย่างนั้น ถ้าหากเป็นคนทีฉลาดแล้วก็จะปล่อยหมด สิ่งที่ดีก็ปล่อยมันไป สิ่งที่ชั่วก็ปล่อยมันไป สิ่งที่ชอบใจก็ปล่อยมันไป เหมือนอย่างเราปล่อยงูเห่าตัวที่มีพิษร้ายนั้น ปล่อยให้มันเลื้อยของมันไป มันก็เลื้อยไปทั้งที่มีพิษอยู่ในตัวมันนั่นเอง^{๑๑๕}

๑๐๑. สัจจะที่สนุก (อุปมาด้วยเห็นซากศพ)

---

^{๑๑๓} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **โพธิญาณ**, หน้า ๑๒๐-๑๒๑.

^{๑๑๔} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **โพธิญาณ**, หน้า ๑๐๓.

^{๑๑๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๐๗-๑๐๘.

พิจารณาให้มันเห็นแน่มันเป็นอยู่ในใจอย่างนี้แล้วไปทางไหนก็ไม่เสียให้ทำจริง ๆ เห็นเมื่อใดก็เท่ากับมองเห็นซากศพเห็นผู้หญิงก็ซากศพ เห็นชายก็ซากศพ ตัวเราเองเป็นซากศพด้วยเหมือนกันเลย มีแต่ของอย่างนี้ทั้งนั้น พยายามเจริญให้มาก บำเพ็ญให้อยู่ในใจนี้มากขึ้นอีกอาตมาว่ามันสนุกจริง ๆ ถ้าเราทำแต่ถ้าไปมัวอ่านตำราอยู่มันยาก ต้องทำเอาจริง ๆ ทำให้มีกรรมฐานในตัวเรา^{๑๑๖}

๑๐๒. อารมณวิปัสสนา (อุปมาด้วยการรับแขก)

เรามาทำจิตของเราให้เป็นผู้รู้ตื่นอยู่ คอยรักษาจิตของเราอยู่ ถ้าแขกมาเมื่อไรบอกมือห้าม มันจะมานั่งที่ไหน มีที่นั่งเดียวเท่านั้น เราก็พยายามรับแขกอยู่ตรงนี้ตลอดวัน นี่คือพุทโธ ตัวตั้งมันอยู่ที่นี้ ทำความรู้อันนี้ไว้ จะได้รักษาจิต เรานั่งอยู่ตรงนี้ แขกที่เคยมาเยี่ยมเราตั้งแต่เราเกิดตัวเล็ก ๆ ไฉน มาที่ไรก็มาที่นี้หมด เราจึงรู้จักมันหมดเลย พุทโธอยู่คนเดียว พูดถึงอาคันตุกะ แขกที่จรมาปรุงแต่งต่าง ๆ นานา เราให้เป็นไปตามเรื่องของมัน อากาการของจิตที่เป็นไปตามเรื่องของมันนี้แหละเรียกว่า เจตสิก มันจะเป็นอะไรจะไปไหนก็ช่างมัน ให้เรารู้จักอาคันตุกะที่มาพัก ที่รับแขกมีเก้าอี้ตัวเดียวเท่านั้นเอง เราเอาผู้หนึ่งไปนั่งไว้แล้ว มันก็ไม่มีที่นั่ง มันมาที่นี้ มันก็จะมาพูดกับเรา ครั้งนี้ไม่ได้นั่ง ครั้งต่อไปก็จะมาอีก มาเมื่อไรก็พบผู้ที่นั่งอยู่ ไม่หนีสักที มันจะทนมากี่ครั้ง เพียงพูดกันอยู่ที่นั่น เราก็จะรู้จักหมดทุกคน พวกที่ตั้งแต่เรารู้เพียงสาโน้น มันจะมาเยี่ยมเราหมดนั่นแหละ^{๑๑๗}

๑๐๓. อนิจจัง (อุปมาด้วยการอัดเทป)

ความรักนี้มันก็ไม่เที่ยงความชังนี้มันก็ไม่เที่ยง ความดีมันก็ไม่เที่ยง ความชั่วมันก็ไม่เที่ยง มันเที่ยงอย่างไรเล่า มันจะเที่ยงตรงไหม มันเที่ยงก็เพราะของเหล่านั้นมันเป็นของมันอยู่อย่างนั้น คือมันเที่ยงอย่างนี้ ไม่แปรเป็นอย่างอื่น มันเป็นอย่างนั้น นี้เรียกว่าความเที่ยงวันนี้มีโชคด้วย ได้อัดทั้งเทปภายนอกภายในเข้าหูตรงนี้ก็อัดเข้าตรง

^{๑๑๖} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), *อยู่เพื่ออะไร*, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.), หน้า ๓.

^{๑๑๗} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), *ภาวนาพิจารณาให้รู้ตามความเป็นจริง*, หน้า ๓๒.

นี้ก็ไต่เทปนั่นก็จะได้มีทั้งสองอย่าง ถ้าโยมทำไม่ได้แบบนี้ก็ไม่ค่อยจะดีเสียละมังเนาะ
ไม่ต้องมาวัดป่าพงอีกละมังนี้ข้างในก็อัด ข้างนอกก็อัด^{๑๐๘}

๑๐๔. อยากบรรลุธรรมแต่ไม่ละบาป (อุปมาด้วยแขนสั้นรูลึก)

ผ้าสกปรกไม่ฟอก แต่อยากจะรับน้ำย้อมนะ นี่มันเป็นอย่างนั้น คำสอนของพระท่าน
พูดไปโดยตรง ง่าย ๆ แต่มันยากกับคนที่จะต้องปฏิบัติ มันยากเพราะคนไม่รู้ เพราะ
คนรู้ไม่ถึง มันจึงยาก ถ้าคนรู้ถึงแล้ว มันก็ง่ายขึ้นนะ อาตมาเคยสอนว่า เหมือนกันกะ
มีรูอันหนึ่งถ้าเราเอามือล้วงเข้าไปไม่ถูกก็นึกว่ารูนี้มันลึก ทุกคนตั้งร้อยคนพันคนนึกว่ารู
มันลึก ก็เลยไปโทษรูว่ามันลึก เพราะล้วงไปไม่ถึง คนที่จะว่าแขนเราสั้นไม่ค่อยมี ร้อย
ก็ตั้งร้อยว่ารูมันลึกทั้งนั้น คนที่จะว่าไม่ใช่แขนเราสั้นไม่ค่อยมีคนแสวงบุญเรื่อย ๆ
วันหลังต้องมาแสวงหาการละบาปกันเถอะไม่ค่อยจะมี นี่มันเป็นเสียอย่างนี้ คำสอน
ของพระท่านบอกไว้สั้น ๆ แต่คนเรามันผ่านไป ๆ ฉะนั้นวัดหนองป่าพงมันจึงเป็นเมือง
ผ่าน^{๑๐๙}

๑๐๕. อยู่ที่การมอง (อุปมาด้วยการมองภายในภายนอก)

ไม่รู้คุ้นเคยเลย ไม่รู้จักตัวเราเลย กลับไปบ้านก็ยังนอนไม่หลับอยู่สามสี่วัน แต่ก็นอน
กับโครงกระดูกนั่นแหละไม่ใช่นอนที่อื่นหรอก แต่เราก็กลัว นี่แสดงว่าเราห่างเหินจาก
ตัวเรามาก นำสงสารไปดูแต่อย่างอื่น ไปดูต้นไม้ไปดูวัตถุอื่น ๆ ว่าอันนั้นโตอันนี้เล็ก
อันนั้นสั้น อันนั้นยาว นี่ไปดูแต่วัตถุของอื่นนอกจากตัวเรา ไม่เคยมองดูตัวเราเลย
ถ้าพูดตรง ๆ แล้วก็นำสงสารมนุษย์เหมือนกัน ไม่ต้องสอนก็รู้จักแล้ว เอาของที่รู้แล้ว
มาสอนทำไม นี่คนที่มันมีดีมากมายก็เป็นอย่างนี้ อาตมาบอกว่าคำที่ว่าเห็นผมนั่นคือ
เห็นตามความเป็นจริง เห็นชนก็เห็นตามความเป็นจริง เห็นเล็บเห็นหนังเห็นฟันก็เห็น
ตามความเป็นจริง จึงเรียกว่าเห็นใจเรามักจะเห็นรูปที่มันอยู่ว่ามันสวย มันงาม มันแน่น
มันหนา มันตึงตา มันไม่แก่ มันไม่เจ็บ มันไม่ตาย หลงเพลิดเพลินอยู่ในสากลโลกนี้

^{๑๐๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๒.

^{๑๐๙} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **ชีวิต การงาน หลักธรรม**, หน้า ๑๙๗

จึงไม่รู้จักฟังตนเอง ตัวที่ฟังของเราก็คือหัวใจ ใจเราเป็นที่ฟังจริงๆ ศาลาหลังนี้มันใหญ่ก็ไม่ใช่ที่ฟัง มันเป็นที่อาศัยชั่วคราว เรานึกว่าอันนี้เป็นที่ฟังของเรา คนมีบ้านหลังเล็กๆ ก็เป็นทุกข์เพราะบ้านมันเล็ก มีบ้านหลังใหญ่ๆ ก็เป็นทุกข์ เพราะกวาดไม่ไหว ตอนเช้าก็บ่น ตอนเย็นก็บ่น จับอะไรวางตรงไหนก็ไม่ค่อยได้เก็บ คุณหญิงคุณนายนี่จึงเป็นโรคประสาทกันเป็นทุกข์ ดังนั้นพระพุทธองค์ท่านจึงตรัสว่าให้หาที่ฟังพาทางใจ อุตตาหิ อุตตโน นาโถ ใครจะเป็นที่ฟังได้ ที่เป็นที่ฟังที่แน่นอนก็คือใจของเรานี่เอง ไม่ใช่สิ่งอื่น ฟังสิ่งอื่นก็ฟังได้แต่ไม่ใช่ของที่แน่นอน เราจะฟังสิ่งอื่นได้ก็เพราะเราฟังตัวของเรา เราต้องมีที่ฟังก่อน จะฟังอาจารย์ ฟังญาติมิตรสหายทั้งหลาย จะฟังได้ดีนั้น เราต้องทำตัวของเราเป็นที่ฟังให้ได้เสียก่อน^{๑๒๐}

๑๐๖. อยู่อย่างหลงโลก (อุปมาด้วยการแบกท่อนไม้, การรักษาฟัน)

นี่ตามภาษาเขาวา กินลูกหว่า เพลินกับลูกหว่า จะเสียเวลาพ่อแม่ตั้งใจว่าเมื่อลูกเราโตขึ้นมาขนาดหนึ่งเราก็สบายหรือ ก็เลี้ยงมันไปสามคนสี่คนห้าคนนึกว่ามันโตเราจะสบาย เมื่อมันโตมาแล้วมันยิ่งหนัก เหมือนกับแบกท่อนไม้อันหนึ่งเล็กอันหนึ่งใหญ่ ทั้งท่อนเล็กแล้วแบกเอาท่อนใหญ่ นึกว่ามันจะเบากี่หนัก เราจะเจ็บจะปวดจะเป็นจะตายมันก็อยู่อย่างนั้น เพราะมันหมดวิชา นี่มันหมดความรู้หมดวิชา เอาหมอฟันมาดูฟัน ถึงแก้ไขแล้วยังไงก็ยังเป็นอยู่อย่างนั้น ต่อไปหมอฟันเอง ก็เป็นเหมือนเราอีก ไปไม่ไหวอีกแล้ว^{๑๒๑}

๑๐๗. การพัฒนาจิต (อุปมาเหมือนป่าไม้, ธรรมชาติเด็ก)

การปฏิบัติภาวนาและการพัฒนาจิต ก็คล้ายกันอย่างนี้ ก็ต้องเอาใจที่ยังไม่ได้ฝึกเหมือนไม้ในป่านี้แหละ มาฝึกมัน จนมันละเอียดประณีตขึ้น รู้ขึ้นและว่องไวขึ้นเปรียบก็เหมือนกับเด็กที่ชอบชน เล่น สนุก ทำให้รำคาญ จนเราต้องดุเอา ตีเอา แต่

^{๑๒๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๕-๒๑๐.

^{๑๒๑} กองทุนพลังชีวิตอาคมธรรมทาน, **อุปถัมภ์**, หน้า ๒๑๓.

เราก็ต้องเข้าใจว่า ธรรมชาติของเด็กก็เป็นอย่างนั้นเอง พอรู้อย่างนี้เราก็ปล่อยให้เด็ก
เล่นไปตามเรื่องของเขา ความเดือร้อนรำคาญของเราทั้งหมดไป^{๑๒๒}

๑๐๘. อุบายรักษาใจ (อุปมาด้วยวิธีเลี้ยงเด็ก)

เหมือนอย่างกับการเลี้ยงเด็ก บางทีถ้าเราไม่ดูเด็กตลอดเวลามันก็ดีเหมือนกัน ผู้ใหญ่
บางคนคุมมากเกินไป ผู้ใหญ่ที่ฉลาดย่อมรู้จักว่าเมื่อใดควรดู เมื่อใดควรชมใจของเรา
เหมือนกัน ใช้ปัญญาเรียนรู้จักใจ ใช้ความฉลาดรักษาใจไว้แล้วเราก็จะเป็นผู้ฉลาดที่
รู้จักฝึกใจ เมื่อฝึกบ่อย ๆ มันก็จะสามารถกำจัดทุกข์ได้ ความทุกข์เกิดขึ้นที่ใจนี้เอง
มันทำให้ใจสับสน มีดมัว มันเกิดขึ้นที่นี้ มันก็ตายที่นี้^{๑๒๓}

๑๐๙. อิศรภาพ (อุปมาด้วยบ้านว่าง, เครื่องอัดเสียง)

ถ้าท่านปฏิบัติได้อย่างนี้ ท่านก็จะเหมือนกับบ้านว่าง หรือพูดอีกอย่างหนึ่งก็คือ นี่คือ
ใจว่าง เป็นใจที่ว่างและอิสระจากกิเลส ความชั่วทั้งหลาย เราเรียกว่า “ใจว่าง” แต่
ไม่ใช่ว่างเหมือนว่าไม่มีอะไร มันว่างจากกิเลส แต่เต็มไปด้วยความฉลาด ด้วย
ปัญญา ฉะนั้น ไม่ว่าจะทำอะไรก็ทำด้วยปัญญา คิดด้วยปัญญา จะมีแต่ปัญญา
เท่านั้น ถ้าเราทำใจให้สงบ พังแล้วก็ไม่ให้ผ่านไป แต่นำมาพิจารณาอยู่เรื่อยๆ อย่างนี้
เราก็เหมือนเครื่องบันทึกเสียง เมื่อเรา “เปิด” มัน มันก็อยู่ตรงนั้น อย่างกลัวว่าจะไม่มี
อะไร เมื่อใดที่ท่านเปิดเครื่องบันทึกเสียงของท่าน ทุกอย่างก็อยู่ในนั้น^{๑๒๔}

๑๑๐. อุปมาอุปไมย (การสอนเพียงอุปมาอุปไมยให้เข้าใจ)

ถ้ารู้เท่าตามความเป็นจริงนี้แล้ว การสอนก็ไม่จำเป็น แต่ถ้าไม่รู้ถึงความเป็นจริงอันนี้
แล้วแม้จะฟังคำสอนเท่าใดก็เหมือนกับไม่ได้ฟัง ธรรมชาติทั้งหลายหรือความจริงอันนี้
เป็นสิ่งที่ต้องพิจารณาเองปฏิบัติเอง คำสอนต่างๆ เป็นเพียงอุปมาอุปไมยเพื่อนำให้
เข้าถึงความรู้ตามความเป็นจริง ถ้าไม่รู้เท่าตามความเป็นจริงเราก็จะเป็นทุกข์ สมมติ

^{๑๒๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๐๕-๒๐๖.

^{๑๒๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๑.

^{๑๒๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๒.

ว่าเราเดินไปทำงาน ระหว่างทางก็มีบุรุษคนหนึ่งคอยต่อว่าเราอยู่เป็นประจำ ตอนเช้าก็
ด่า ตอนเย็นก็ด่า เมื่อได้ยินคำด่าเช่นนี้จิตใจก็หวั่นไหว ไม่สบายใจ โกรธ น้อยใจ
เศร้าหมอง บุรุษผู้นั้นก็เพียรด่าเช้าด่าเย็นอยู่เช่นนั้นทุกวัน ได้ยินคำด่าเมื่อใด ก็โกรธ
เมื่อนั้น กลับถึงบ้านแล้วก็ยังโกรธอยู่ ที่โกรธที่หวั่นไหวเช่นนี้ก็เพราะความไม่รู้จัก
นั่นเอง^{๑๒๕}

๑๑๑. ปัญญาเทียม (อุปมาความตายเหมือนสิ่งที่อยู่ไกล)

หลวงพ่อบอกให้อบรมมรณสติเพื่อจะได้ไม่กลัวตาย แต่โยมแย้งว่า
เรื่องความตายนี้เหมือนของที่อยู่ไกลจากตัวเรามาก ผมจึงกำหนดไม่ค่อยเป็น ถ้ามี
ภัยอันตรายมาคุกคามคงจะทำได้ง่ายขึ้น หลวงพ่อจึงย้อนถามว่า : ภัยมันมีอยู่ทุกลม
หายใจเข้าออกแล้วมิใช่หรือ แต่ความตายมันเป็นเรื่องของอนาคต โยมแย้งอีก
บางครั้งรู้สึกว่าจะอยู่ในโลกนี้จนถึงอายุร้อยปี หลวงพ่อบอกว่า นั่นมันเป็นปัญญา
ของเทวดา^{๑๒๖}

๑๑๒. ทุกข์ที่มีตัวตน (อุปมาการรับโทรศัพท์)

อย่าไปเป็นอะไรเลย เป็นพระพุทธรูปเจ้าก็ลำบาก เป็นพระปัจเจกก็อย่าเป็น ขึ้นชื่อว่า
แล้วมันลำบากทั้งนั้นละ อย่าไปเป็นเลย ถ้าฉันเป็นพระสุเมธ ฉันเป็นพระอานันท ก็
ทุกข์เดี๋ยวนี้ละ อานันทก็ไม่มี สุเมธก็ไม่มี อ้าว ไม่มียังไง สมมติเฉย ๆ ไซ้ไหม ถ้าเป็น
แล้วเป็นทุกข์เลย ถ้ามีสุเมธ สุเมธก็โกรธ อานันทก็โกรธ ถ้ามีถ้าเอา ถ้าอานันทไม่มี
สุเมธไม่มีละก็ไม่มีใคร ไม่มีใครรับโทรศัพท์ไซ้ไหม กริ่ง ๆ ๆ เฉย นี่ไม่เป็นอะไร ก็ไม่
ทุกข์นี่มันเป็นอย่างนี้ ถ้าเราเป็นอยู่ โทรศัพท์มาก็ กริ่ง ไป กริ่ง ไป เป็นทุกข์เราจะต้อง
ทำปัญญาให้เกิดทำอย่าให้มีสุเมธ อย่าให้มีอานันท เป็นแต่สมมติกันเฉยเท่านั้นละ
อย่าไปรับเขาว่าดีก็อย่าเป็น เขาว่าชั่วก็อย่าเป็น รู้แล้วเอาไหม รู้แล้วก็ไมเอาอีก หมด
นะ อย่างนั้น^{๑๒๗}

^{๑๒๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๓๗.

^{๑๒๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๔๘.

^{๑๒๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕๔-๕๕๕.

๑๑๓. เขาพุทธศาสตร์ใส่เข้าไป (อุปมาด้วยพุทธศาสตร์เป็นทางตรง)

เราไม่ต้องตามโหราศาสตร์ โหราเสียดรอก โหราศาสตร์มันก็ยังเข้าไป เขาพุทธศาสตร์ใส่เข้าไปเลย จะรู้เรื่อง ดูพุทธศาสตร์นี้ก็พบแล้ว พระพุทธเจ้าให้เห็นเข้ามาเดี๋ยวนี้ อย่างนั้นไม่ถูกหรือ เรื่องโลกก็ช่างมันซี มันเกิดเพราะเหตุ มันก็ดับเพราะเหตุมันนี่ ใครจะบอกว่าคอมมิวนิสต์จะเกิดอีกสี่ห้าปี พระพุทธเจ้าบอกว่าให้เตรียมตัวเสียเดี๋ยวนี้ เกิดมาแล้ว พิจารณาตั้งแต่ความเกิดมาแล้ว เรื่อย ๆ อย่างประมาณเรายังไปดูโหราศาสตร์อีกสามปี สี่ปี ใฮ้ย ไม่รู้เรื่อง มันไกลไปกว่านั้น เขาพุทธศาสตร์นี้เดี๋ยวนี้เดี๋ยวนี้ อดีตมันเป็นมาอย่างไร อนาคตจะเป็นอย่างไรถึงมันไว้ ดูปัจจุบันนี้ เหตุมันเกิดในปัจจุบันนี้ ดูเหตุมันเท่านั้นละ ถ้ามันเป็นตามโหราศาสตร์จะไปอยู่ไหนละจะให้คนทำอย่างไร ที่รู้ตามโหราศาสตร์แล้วจะทำอย่างไร ไม่มีทาง ผมว่าพระพุทธเจ้าท่านสอนดี ดีจนคนไม่รู้ ดีหลาย ท่านพิจารณาแต่ความเกิดมาโน้น โหราศาสตร์บอกอีกห้าปีหกปี พระพุทธเจ้าบอกมาตั้งแต่วันเกิด ความเป็นจริงมันเป็นมานานแล้ว เราเกิด มาเมื่อไร มันเป็นมาแล้วเมื่อนั้นพูดอย่างนี้ก็ไม่มีการเชื่อเนาะ^{๑๒๘}

๑๑๔. ภาวนา (อุปมาการตั้งบุรุษจับเหยื่อ)

วิธีกำหนดอารมณ์ จับอารมณ์ ให้รู้จักจิตของตน ให้รู้จักอารมณ์ของตน เปรียบโดยวิธีที่บุรุษทั้งหลายจับเหยื่อ เหยื่อตัวหนึ่งเข้าไปในโพรงจอมปลวกที่มีรูอยู่หกรู ก็ปิดรูนั้นเสียห้ารู เหลือรูเดียวให้เหยื่อออกแล้วนั่งจ้องมองที่รูเดียวนั้น เหยื่อออกมาก็จับได้ ฉะนั้นใด การกำหนดจิตก็ฉนั้นนั่น ปิดตา ปิดหู ปิดจมูก ปิดลิ้น ปิดกาย เหลือแต่จิตอันเดียวเปิดไว้ คือ การสำรวจสังวร กำหนดจิตอย่างเดียวการภาวนาก็เหมือนกับบุรุษจับเหยื่อ คือ กำหนดจิตให้อยู่ที่ลมหายใจมีสติระมัดระวังรู้อยู่แล้ว กำลังทำอะไร มีสัมปชัญญะ คือ รู้ตัวว่ากำลังทำสิ่งนั้น ความรู้สึกที่เกิดขึ้นในจิตขณะนั้น คือรู้ตัวว่ากำลังทำสิ่งนั้น ความรู้สึกที่เกิดขึ้นในจิตขณะนั้น ทำให้รู้จัก^{๑๒๙}

^{๑๒๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๕๕๗.

^{๑๒๙} พระโพธิญาณเถร (หลวงปู่ชา สุภัทโท), เหมือนกับใจคล้ายกับจิต, หน้า ๙๙.

๑๑๕. โลกธรรมเกิดดับ (อุปมาเหมือนคลื่น)

เรื่องทุกข์เรื่องไม่สบายใจ นี่มันก็ไม่แน่หรือกนะ มันเป็นของไม่เที่ยง เราจับจุดนี้ไว้เมื่ออากาศเหล่านี้มันเกิดขึ้นมา เราว่ามันเดี๋ยวนี้ เราวาง กำลังอันนี้จะค่อย ๆ เห็นทีละน้อย เมื่อมันกล้ำขึ้น มันข่มกิเลสได้เร็วที่สุดต่อไปมันเกิดตรงนี้มันดับตรงนี้ เหมือนกับน้ำทะเลที่กระทบฝั่งเมื่อขึ้นมาถึงฝั่งมันก็จะละลายเท่านั้น คลื่นใหม่มาอีกมันก็จะละลายต่อไป อีกมันจะเลยฝั่งไปไม่ได้ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา คือฝั่งทะเลอารมณ์ทั้งหลายที่ผ่านเข้ามา มันก็เท่านั้นแหละ^{๑๓๐}

๑๑๖. หลักธรรม (อุปมาเหมือนเลื่อย)

แต่เมื่อมันรู้เห็นหมดแล้วธรรมะก็ไม่ได้แบกเอาไปด้วยอย่างเลื่อยคันนี้ เขาจะเอาไปตัดไม้ เมื่อเขาตัดไม้หมดแล้ว อะไรมันหมดแล้ว เลื่อยก็เอว้างไว้เลย ไม่ต้องไปใช้อีก เลื่อยก็คือธรรมะ ธรรมะต้องเอาไปปฏิบัติเพื่อให้บรรลุมรรคผล ถ้าหากว่ามันเสร็จแล้วธรรมะที่อยู่ก็ว่างไว้ เหมือนเลื่อยที่เขาตัดไม้ ท่อนนี้ก็ตัด ท่อนนี้ก็ตัด ตัดเสร็จแล้วก็ว่างไว้ที่นี้ อย่างนั้น เลื่อยก็ต้องเป็นเลื่อย ไม้ก็ต้องเป็นไม้ นี่เรียกว่าถึงหยุดแล้ว ถึงจุดของมันที่สำคัญแล้ว ขึ้นการตัดไม้ ไม่ต้องตัดไม้ ตัดพอแล้ว เอาเลื่อยวางไว้^{๑๓๑}

๑๑๗. ผู้ที่เพลิดเพลินในโลก (อุปมาเหมือนไก่)

อยู่อย่างไก่ไม่รู้เรื่อง ตอนเช้าไก่ก็พาลูกคู่ยเขี่ยหากินไป เย็นมาก็เข้าเล้านอน พรุ่งนี้ก็คู่ยหากินไปอีก เจ้าของเขาไปยข้าวให้กินทุกวัน มันก็ไม่รู้ว่าเขาเลี้ยงมันไว้ทำไม ไก่กับเจ้าของไก่ มันคิดกันคนละอย่างกัน เจ้าของก็คิดแต่ว่าไก่มันหนักก็กิไลแล้ว ไก่ก็เพลิดกับอาหาร เจ้าของอุ่มน้ำหนักก็คิดว่าเขารักเราเองก็ไม่ว่าเรื่อง ไม่ว่าจะมาจากไหน จะอยู่ไปอีกกี่ปี จะไปทางไหน ใครเป็นผู้พาไป ไม่รู้เรื่องมัจจุราช คือความตายนะ เหมือน

^{๑๓๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๖.

^{๑๓๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑๗.

เจ้าของไก่ มัจจุราชจะตามมาถึงเมื่อไหร่ก็ไม่รู้ เพราะมีวแต่เพลิน เพลินกับรูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณฺ์ ไม่รู้จักแก่ ไม่รู้จักพอ^{๑๓๒}

๑๑๘. ผู้ยึดความเห็นผิด (อุปมาเหมือนหนอนในคู)

ถ้ามีความเห็นถูกต้องในใจของเราแล้วอยู่ที่ไหนก็สบาย แต่เพราะเรายังมีความเห็นผิด อยู่ยึดธรรมอันมีพิษอยู่ แล้วมันก็ไม่สบาย ที่เรายึดอยู่อย่างนี้ก็เหมือนกับตัวหนอนนั้นแหละ ที่อยู่ของมันก็สกปรก อาหารของมันก็สกปรก ที่อยู่และอาหารของมันไม่ดี ทั้งนั้น ไม่สมควร แต่ว่ามันสมควรกับหนอน ลองเอาไม้ไปเขี่ยมันออกจากคู ออกจากคูดูสิ ตัวหนอนนั้นมันจะดิ้นกระเสือกกระสนไปที่เดียว มันจะดิ้นมาหากองคูอย่างเก่า มันจึงจะสบายอันนี้ก็เหมือนกันฉันนั้น พระภิกษุสามเณรทั้งหลายยังมีความเห็นผิดอยู่ครูบาอาจารย์มาแนะนำให้เห็นถูก มันก็ไม่สบายใจ มันวิ่งไปหากองคูอยู่เรื่อย ๆ มันไม่สบายเพราะตรงนั้นเป็นที่อยู่ของมัน เมื่อหนอนนั้นมันยังมองไม่เห็นความสกปรกอยู่ในที่นั้น เมื่อนั้นมันก็ออกไม่ได้ พวกเราทั้งหลายก็เหมือนกันฉันนั้น ถ้าไม่เห็นโทษทั้งหลายในสิ่งเหล่านั้น มันก็ออกไม่ได้ ปฏิบัติมันก็ยากลำบาก^{๑๓๓}

๑๑๙. ผู้ไม่ยึดหมายในเงินทอง (อุปมาเหมือนเกลือไม่เค็ม)

พระรูปหนึ่งบอกว่า ปฏิบัติไม่ยึดไม่หมาย หลวงพ่อชาพูดว่า อาตมาบอกว่า ผมไม่ทราบกับท่าน พระรูปนั้นเลยถามว่า ถ้าผมจะใช้เงินทอง แต่ไม่ยึดไม่หมายจะได้ไหม อาตมาตอบว่า ได้ ถ้าท่านเอาเกลือมากินดูแล้วไม่เค็มก็ใช้ได้ ท่านจะพูดเฉย ๆ เพราะท่านซีเกียจรักษาของจุก ๆ จิก ๆ มันยาก เมื่อเอาเกลือมากินท่านไม่เค็มแล้ว ผมจึงเชื่อ ถ้ามันไม่เค็มจะเอามาให้กินสักกะทอ (ข่งเล็ก) ลองดู มันจะไม่เค็มจริง ๆ หรือเรื่องไม่ยึดไม่หมายนี้ ไม่ใช่เรื่องพูดเอง คาคะเนเอา ไม่ใช่ ถ้าท่านพูดอย่างนี้อยู่กับผมไม่ได้^{๑๓๔}

^{๑๓๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗.

^{๑๓๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๒.

^{๑๓๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๘.

๓.๓ สาเหตุที่พระโพธิญาณเถรใช้การสอนแบบอุปมาอุปไมย

จากการศึกษาพบว่า การสอนโดยวิธีต่าง ๆ มีสาเหตุแห่งการสอนทั้งสิ้นซึ่งในการสอนแต่ละวิธีขึ้นกับว่ามีความเหมาะสมหรือเข้ากับสิ่งแวดล้อม สถานการณ์หรือว่าเหมาะสมกับบุคคลในเวลานั้นหรือไม่ ในวิทยานิพนธ์นี้ จึงได้ศึกษาสาเหตุที่หลวงพ่อบุญได้สอนโดยวิธีการใช้อุปมาอุปไมยไว้ว่า

ธรรมะก็เรื่องเดียวอย่างนี้ จึงอุปมาให้ฟังเพราะว่ามันไม่มีรูปแบบบอกไม่ได้ว่ามันเป็นรูปกลมหรือเหลี่ยมมันไม่รู้จัก นอกจากจะเปรียบเทียบอย่างนี้ถ้าเข้าใจอันนี้ก็เข้าใจ ธรรมะมันเป็นเสียอย่างนี้ อย่าเข้าใจว่าธรรมะมันอยู่ห่างจากเรา มันอยู่กับเรา ก็เป็นเรื่องของเราแหละ ลองดูซิเดี๋ยวก็ตีใจเดี๋ยวก็เสียใจเดี๋ยวก็พอใจบ้างเดี๋ยวก็โกรธคนนั้นเดี๋ยวก็เกลียดคนนั้น ธรรมะทั้งนั้นแหละโยม”^{๑๓๕}

ในการใช้อุปมาอุปไมยของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) ศิษยานุศิษย์ท่านกล่าวไว้ว่า

หลวงพ่อบุญท่านมีวิญญานของความเป็นครู ท่านรู้จักคน รู้จักกาลรู้จักนำหลักธรรมที่เหมาะสมกับบุคคลเข้ากับสถานการณ์มาปรารภเสมอ ท่านสอนโดยทำให้ดูเป็นตัวอย่าง ภาษาที่สอนก็เป็นภาษาง่าย ๆ ฟังแล้วเข้าใจทันที ไม่ค่อยมีศัพท์แสงอะไรมาก แต่สามารถทำให้เกิดความตั้งใจและอยากจะทำไปประพฤติปฏิบัติให้มาก แม้พระบางรูปที่มาอยู่ที่วัดป่าพง ไม่มีความรู้ทางโลกเลย ท่านก็นำการปฏิบัติจนพระรูปนั้นสามารถออกไปเป็นเจ้าอาวาสที่วัดสาขาได้ นอกจากนี้ท่านยังปลุกใจให้มีความกล้าที่จะออกธุดงค์ พร้อมทั้งทำให้เกิดความร่าเริงแจ่มใสในการปฏิบัติธุดงค์วัตร ซึ่งน่าประหลาดใจในวิญญานแห่งความเป็นครูของหลวงพ่อบุญอย่างยิ่ง^{๑๓๖} แม้จะเป็นคำสอนที่สั้น ๆ เรียบ ๆ ก็อาจทำให้ผู้ฟังรู้สึกเหมือนหงายของที่คว่ำแล้วหรือเปิดไฟในที่มืด นั่นคือทางของผู้มีศรัทธา ท่านตั้งใจพูดเพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจให้ได้เหมือนจะเอากิเลสของศิษย์ให้เรียบเป็นหน้ากลอง^{๑๓๗}

^{๑๓๕} เรื่องเดียวกัน, หน้าบทนำ.

^{๑๓๖} หลวงปู่. **สุดสายธรรม**, (กรุงเทพฯ : โอ.เอส. พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๖), หน้า ๖๘.

^{๑๓๗} กองทุนพลังชีวิตอศมมธรรมทาน, **อุปลมณิ**, (กรุงเทพฯ : อักษรการพิมพ์, ๒๕๔๐), หน้า ๒๖๘.

ทัศนะของอาจารย์เชมธมโม ศิษย์ชาวอังกฤษรุ่นอาวุโส กล่าวไว้ว่า การฟังพระธรรมเทศนาที่ได้ผล ขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยหลายอย่าง เช่น เนื้อหาของเทศนา การใช้ภาษา ลีลาในการแสดงธรรม ความเหมาะสมของสถานที่และสิ่งแวดล้อม ภูมิจิตและความตั้งใจของผู้ฟัง เป็นต้น ฉะนั้นในการวิเคราะห์การแสดงธรรมของหลวงพ่อบุญ เราไม่ควรลืมอิทธิพลของเหตุปัจจัยเหล่านั้น มิฉะนั้นอาจเป็นเหตุให้เข้าใจคลาดเคลื่อนไปได้ เช่น ปัจจัยอย่างหนึ่งที่สำคัญมากก็คือ ความรู้สึกของผู้ฟังต่อตัวผู้แสดง ถ้าผู้ฟังมีความศรัทธาเลื่อมใสในคุณธรรมของผู้พูดก็ย่อมพร้อมที่จะรับคำอบรมสั่งสอนนั้นอย่างเต็มอกเต็มใจ แม้คำพูดสั้น ๆ เรียบ ๆ ก็อาจทำให้ผู้ฟังนำไปปฏิบัติ ถ้าตรงกันข้ามคงยากที่เขาจะรับธรรมะคำสั่งสอนที่ได้ฟังไปประพฤติปฏิบัติ^{๑๓๘}

เมื่อเป็นครูอาจารย์ มีหน้าที่อบรมสั่งสอนกุลบุตรที่เข้ามาถือบวชในฐานะลูกศิษย์ และญาติโยมทั้งจากที่ใกล้และที่ไกล ความสามารถในการพูดการสื่อสาร จึงเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้ชื่อเสียงของท่านระบือลือเลื่องไปทั่วโลก

พระอาจารย์เที่ยงได้พูดถึงการเทศน์ของหลวงพ่อบุญในสมัยก่อนว่า เทศน์สมัยก่อน ผ่าตับผ่าไตผ่าหัวใจดีแท้ ฟังแล้ววังซึ่งจริง ๆ ถ้าคนไม่ตื่นก็คือตนตายนั่นเอง ถ้าคนไม่ลุกก็คือหลับนั้นแหละ เทศน์ได้เฉียบขาดที่สุดเลย ไม่ดีก็ให้มันตาย ไม่ตายก็ให้มันดี คำนี้ท่านใช้บ่อยย่ำบ่อย จะเอามันไปทำไม ไม่ดีก็ให้มันตายเสียสิ ไม่ตายก็ให้มันดี อยู่เปล่า ๆ เซ่อ ๆ อยู่ไม่ได้ต้องเร่งต้องรีบเวลาเรามันน้อย ลูกศิษย์ลูกหา ก็ได้กำลังใจ^{๑๓๙}

พระครูบรรพตวรวิจิตร พูดถึงสมัยนั้นว่า หลวงพ่อบุญเทศน์เกือบทุกวัน ถ้ามีเรื่องไม่เรียบร้อยเกิดขึ้นในวัดก็เทศน์หลายชั่วโมง เสียงท่านดังกังวานมีอำนาจมาก ตั้งใจจริง ๆ ที่จะให้ผู้ฟังเข้าใจให้ได้ เหมือนจะเอากิเลสของศิษย์ให้เรียบเป็นหน้ากลอง แต่การเทศน์ของท่านก็มีหลายระดับ เทศน์เฉพาะพระเณรก็อย่างหนึ่ง ส่วนรวมก็อย่างหนึ่ง และเทศน์ญาติโยมธรรมดา ก็อีกอย่างหนึ่ง ท่านดูแต่ไม่โกรธ เทศน์ไม่มีหมด การเทศน์นั้นเฉียบขาดและห้าวหาญจริง ไม่กลัวใคร

---

^{๑๓๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖๖.

^{๑๓๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖๗.

เลย มีการเทศน์ไม่เคยเบื่อ ดูดีมีอยู่เรื่อย ยังก้องหูจนกระทั่งทุกวันนี้ เพราะมันจี๋ล่งที่ตัวเราเองอย่างเรื่องจิตวิญญาณไปเกิดได้อย่างไร ท่านอุปมาให้ฟังว่า สมมติไปทำคนนาตัดปลาใส่ลอบไว้แล้วกลับมาบ้าน วิญญาณไปเกิดได้อย่างไร จิตพาไปคือกลางคืนฝนตก จิตก็จะคิดไปถึงลอบกล้วยหลุด กล้วยขาด คิดไปนี่ก็ไปไม่หยุด ลงท้ายก็ลุกขึ้นไปดูจริง ๆ หรือออกไปกรุงเทพฯ คิดถึงบ้านจิตมันก็กลับมาได้แวบเดียว เพราะฉะนั้นจิตมันพามา ถ้าจิตยังยึดถืออยู่ มันก็พาไปเกิดใครเกิดบ้านไหน ทำอะไรไว้ ก็รู้จักจำได้หมด บ้านตัวเราเคยสร้างสมไว้ตายปุ๊บก็จะเกิดที่นั่น มีลูกเมีย คิดถึงลูกเมีย คิดถึงบ้านคนอื่น เพราะฉะนั้นอาศัยกรรมเป็นแดนเกิด ทำดีได้ดี อาศัยความยึดมั่นถือมั่นอุปาทาน ถ้าหมดตัวนี้ลงไปก็ไม่มีเชื้อเพราะฉะนั้นการปฏิบัติให้พยายามละตัวนี้ อย่าไปยึดหมายมันให้มันสักแต่ว่า เหมือนเมล็ดผลไม้ ถ้าเอาไปคว่ำเสียมันก็หมดเชื้อ^{๑๔๐} คำพูดท่านมิได้นึกไว้ก่อน สิ่งแวดล้อมมากกระทบอย่างไร สิ่งภายนอกมากกระทบอย่างไร ก็ว่าไปอย่างนั้น เป็นธรรมหมดฟังไม่เบื่อ^{๑๔๑}

ท่านอาจารย์เอนก พูดถึงอัจฉริยภาพของหลวงพ่อกับการแสดงธรรมที่กินใจผู้ฟังอย่างลึกซึ้งไว้ว่า

ช่วงที่ท่านยังหนุ่ม ไม่ได้มุ่งมันเรื่องภายนอก ญาติโยมที่มากก็ไม่มาก ถึงมีคนเข้ามาก็ใส่ใจเฉพาะข้อวัตรข้อปฏิบัติ เพราะฉะนั้นเทศน์อะไร พูดอะไร ก็พูดเด็ดขาดลงไปเลย เพื่อคลายความสงสัยและท่านดูนิสัยคนด้วย หลวงพ่อกับท่านรู้จริตนิสัยคน รู้ว่าใครหยาบใครละเอียด ใครหนักไปในกิเลสอย่างไร โลกหรือโกรธหรือหลง ท่านก็เทศน์ตามจริงแทงใจคน ปัญหาเกี่ยวกับการรณภาวนา โดยมากก็ถูกไปเลยตามที่ท่านเทศน์นั้นมันชัดข้อตรงไหนก็ถูกต้องตรงที่ท่านเทศน์นั้นจริง ๆ ส่วนมากจะมีจิตใจลึกซึ้งซัดไหนก็ไม่ค่อยพลาด ถ้าท่านเทศน์มันจะไปแก้ตรงนั้นแหละถ้าเรามีสติสัมปชัญญะตามดูทุกถ้อยคำ ทุกความตามที่ท่านแสดงไป มันจะไปถูกกับจิตใจของเรานับว่าเป็นอัจฉริยะของท่านเอง พูดง่าย ๆ ก็ลึกซึ้ง^{๑๔๒}

ท่านเจ้าคุณมงคลกิตติธาดาก็มีความเห็นเรื่องธรรมจากใจของหลวงพ่อนั้นว่า

---

^{๑๔๐} เรื่องเดียวกัน, ๒๖๘.

^{๑๔๑} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖๙.

^{๑๔๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖๘.

หลวงพ่อกำลังพูดง่าย ๆ มีมุขตลกในบทบาท ในการแสดงคล้าย ๆ ว่ามีการแทรกอะไร
อย่างนี้ท่านใช้ธรรมชาติ แต่ท่านก็เคยพูดกับผมนะ ท่านว่า เรื่องเทศน์นี้มันเอาแน่ไม่ได้
นยะ บาทที่เรานั่งอยู่หรือขึ้นธรรมมาสน์แล้ว ยังไม่รู้ว่าจะเทศน์เรื่องอะไร แต่พอตั้งนะ
โหมจบแล้วสำรวจจิต มันจะมาเลยมันไหลมา เราจะไปกำหนดเอาไม่ได้หรือแล้วแต่มัน
จะเป็นไป^{๑๔๓}

ธรรมจากใจหลวงพ่อกำลังเปรียบเทียบให้ฟังว่าธรรมที่เกิดจากจิตนั้นมันก็คล้าย ๆ
กับตาน้ำ ตาน้ำที่มันซึมซับ มันแห้งไม่ได้ มันไหลของมันอยู่อย่างนั้น ความรู้ตามสัญญาของ
เรามันคล้าย ๆ น้ำในโอ่งหมดน้ำฝนมันก็แห้งเท่านั้นแหละ^{๑๔๔}

หลวงพ่อบรรยายว่า

ทุกวันนี้เอาตมาเทศน์ไม่ค่อยมาก อยู่วัดอยู่วา ก็เหมือนกัน ปีนี้เทศน์ให้แม่ชีฟังถึงสอง
สามครั้งหรือเปล่านั้นจำไม่ได้ พระเจ้าพระสงฆ์ก็ให้อยู่เฉย ๆ อยู่ดูเอา ปฏิบัติเอาเอง
ทำไมจึงเป็นเช่นนั้นเพราะเข้าใจว่าคนมีศรัทธา จึงเข้ามาวัด จึงมาบวชเป็นปะขาว จึงมา
บวชเป็นเณร จึงมาบวชเป็นพระ เข้าใจอย่างนั้นก็เหมือนกันกับวัวเรานะแหละ วัวมัน
กินอะไร มันกินหญ้า จับมันมาปล่อยในสนามหญ้า ถ้ามันไม่กินหญ้ามันก็เป็นหมู
เท่านั้นแหละจะเป็นวัวได้หรือถ้าคนมีศรัทธามาเห็นธรรมะธัมมิมันก็ปฏิบัติเท่านั้น^{๑๔๕}

อย่างไรก็ตาม ตั้งแต่เริ่มแสดงธรรม จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๕๒๔ ซึ่งเป็นปีสุดท้ายที่
หลวงพ่อกำลังพูดได้ เอกลักษณะในการเทศน์ของหลวงพ่อก็คงที่ คือเป็นการสอนหลักความ
จริงด้วยภาษาที่ง่ายมีปริยัติ คือทฤษฎีน้อย ประกอบคำอุปมาอุปไมยในสิ่งที่ผู้ฟังคุ้นเคย และ
อุทาหรณ์จากประสบการณ์ของท่านเองบ้าง เพื่อนสหธรรมิกบ้าง หรือลูกศิษย์บ้างจึงทำให้
ผู้ฟังเพลิดเพลินดื่มด่ำเหมือนได้อ่านหนังสือที่วางไม่ลงเลยทีเดียว

หลวงพ่อบรรยายแนะนำคณะสงฆ์วัดหนองป่าพงเรื่องการฟังธรรมว่า

ฟังไปเถอะครับ ฟังไป อย่าเพิ่งเชื่อและอย่าเพิ่งไม่เชื่อ วางตัวเป็นกลาง ฟังไปเถอะครับ
มีผล ไม่เป็น-ภัย เชื่อมากมันก็เป็นภัย ไม่เชื่อมันก็เป็นภัย ฟังไปดูไป เราเป็นคนฟังและ
ก็เป็นคนพิจารณา นี่เรียกว่าการปฏิบัติ สิ่งที่เราชอบหรือไม่ชอบนั้น มันจริงหรือเปล่านั้น

---

^{๑๔๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗๐.

^{๑๔๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗๐.

^{๑๔๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗๐.

ไม่รู้เราก็ไม่รู้จัก ท่านจึงให้ฟังดูเสียก่อน ถ้าไม่ดูมันจะเข้าข้างตัวเรานั้นแหละ ถ้าเข้าข้างตัวแล้วปฏิบัติมันก็ไม่ไป เป็นมิจฉาทิฐิวินิจฉัยเสียแล้ว นี่เรียกว่า คนที่มีปัญญาดูไปเถอะไปดูไปเรื่อย ๆ พิจารณาไปเรื่อย ๆ ธรรมจริง ๆ ไม่ใช่เรื่องบอกกัน ไม่ใช่เอาความรู้จากคนอื่นมา ถ้าเอาความรู้จากคนอื่นมาก็เรียกว่าจะต้องมาภาวนาให้มันเกิดชัดกับเจ้าของอีกครั้งหนึ่งไม่ใช่ว่าคนอื่นพูดให้ฟัง เข้าใจแล้วมันหมดกิเลส ไม่ใช่อย่างนั้นได้ความเข้าใจแล้วก็ต้องมาขบเคี้ยวมันอีก ให้มันแน่นนอนเป็นปัจจุตังจริง ๆ^{๑๔๖}

การอุปมาอุปไมย เป็นวิธีการสอนธรรมะที่ดูเหมือนหลงฟุ้งชวามากที่สุด และเป็นวิธีที่ท่านถนัดมากที่สุดด้วย ท่านยกเอาธรรมชาติรอบด้านเข้ากับสภาวะเข้ากับปัญหาถูกกับจริตนิสัยของคนนั้น อุปมาอุปไมยประกอบกรสอนธรรมะจึงทำให้ผู้ฟังเกิดภาพจนทำตามได้ด้วยทำให้ผู้ฟังสามารถมองปัญหาได้อย่างทะลุปรุโปร่ง หมดความสงสัย ในหลักธรรมที่นำมาแสดง

จากการศึกษาอุปมาอุปไมยของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท) ผู้วิจัยจึงสรุปลงในหลักการสอนตามที่ปรากฏในพุทธวิธีการสอน ๔ ประการคือ

๑. สันทสสนา สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง อธิบายให้เห็นชัดเจนแจ่มแจ้งเหมือนจูงมือไปดูให้เห็นกับตา

๒. สมာทปนา สอนให้เกิดความสนใจ โดยมีเหตุผลประกอบชักจูงให้เห็นจริง ด้วยชนให้คล้อยตามจนต้องยอมรับและนำไปปฏิบัติ

๓. สมุเตชนา สอนเราใจให้แกลั้วกล้า จนสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้ บังเกิดกำลังใจปลุกให้มีอุตสาหะแข็งขันมั่นใจว่าจะทำให้สำเร็จได้ไม่หวั่นระย่อต่อความเหนื่อยยาก

๔. สัมปหังสนา สอนให้เกิดความรำเริงเป็นธรรมบันเทิง ขโลมใจให้รำเริง เบิกบานฟังไม่เบื่อและเปี่ยมด้วยความหวังเพราะมองเห็นคุณประโยชน์ที่ตนจะพึงได้รับจากการปฏิบัติ

มีตัวอย่างดังนี้

---

^{๑๔๖} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗๐-๒๗๑.

๑. สันทัดสนา สอนให้เข้าใจแจ่มแจ้ง

ครั้งหนึ่งอาจารย์มหาวิทยาลัยในกรุงเทพฯ ไปถามหลวงพ่อบุชา ณ วัดหนองป่าพงว่า “หลวงพ่อบุชา ดิฉันนี้เรียนอภิธรรม ตั้งแต่อยู่ต่างประเทศ เป็นภาษาอังกฤษกลับมาที่นี่ ซาบซึ้ง ไปเรียนที่เมืองไทยอีก เลยสอนนักศึกษาตอนนี้ สอนอภิธรรมแล้ว คิดว่าสอนธรรมะ ไม่ใช่อภิธรรมไม่ได้ผล ไม่เห็นสภาวะ (ทางอภิธรรมจะบอกว่าไม่เห็นสภาวะคือ จริง ๆ ในจิตเรานี้คืออะไรใช้ไหม โลกเป็นอย่างไร โกรธเป็นอย่างไร หลงเป็นอย่างไร) ดิฉันสอนอภิธรรมทั้ง ๗ คัมภีร์สอนหมดเลย หลวงพ่อบุชาสอนอภิธรรมหรือเปล่าคะ”

หลวงพ่อบุชาก็ “สอน ๆ ๆ “

“หลวงพ่อบุชาใช้คัมภีร์ไหนคะใน ๗ คัมภีร์”

หลวงพ่อบุชานิ่ง “คัมภีร์นี้”

“ไหนคะ”

“นี่” ชี้มาที่หน้าอก

“ทำไมอย่างนั้นล่ะคะ”

“อาจารย์ อภิธรรมเรียนเรื่องอะไร” หลวงพ่อบุชาก็ “จิต เจตสิก รูป นพพาน ใช้ไหม”

“ใช่เจ้าคะ”

“จิต อยู่ที่นี้ ใช้ไหม เจตสิกอยู่ที่นี้ ใช้ไหม รูปนี้ใช้ไหม และจะหานพพาน หาที่ไหน ในนี้ ใช้ไหม”

“ใช่เจ้าคะ”

“เอาตมาใช้คัมภีร์นี้ อภิธรรม”^{๑๔๗}

หลวงพ่อบุชาสอนให้แจ่มแจ้งในเรื่องนี้เห็นเห็นความจริงว่าสอนเปรียบเทียบในเรื่องของอภิธรรมซึ่งถือว่าเป็นคัมภีร์ที่เน้นเรื่องของธรรมขั้นสูง ไม่มีอุทาหรณ์หรือขาดประกอบ มีแต่หลักธรรมต้องอาศัยการตีความเพให้เข้าใจ ซึ่งการยากสำหรับสามัญชนในการจะเข้าใจได้ แต่หลวงพ่อบุชาท่านได้ใช้วิธีการสอนให้รวมลงอยู่ที่เดียว นั่นคือบ่อเกิดแห่งศาสตร์ทุก

^{๑๔๗} พระเทพโสดาภ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะ, พระพุทธศาสนากับวิทยาการโลกยุคใหม่,

ศาสตร์ทำให้อาจารย์จากมหาวิทยาลัยคนนั้นแจ่มแจ้งทันทีว่า การศึกษาที่แท้จริงคือมองด้านในให้เห็นแจ่มแจ้งในภายในก่อนแล้วจะเห็นภายนอกเป็นเช่นเดียวกัน

๒. สมาทปนา สอนแบบจงใจ

พ่อหนูผีเป็นชาวบ้านผู้คงแก่วิชา มีนิสัยชอบได้วาตะและไม่ยอมเชื่อใครง่าย ๆ แม้จะได้ยินได้ฟังธรรมจากหลวงพ่อบ้างแล้วแต่ก็มักจะมีข้อโต้แย้งอยู่เสมอ คราวหนึ่งหลวงพ่อบ้างได้เปิดโอกาสให้พ่อหนูผีได้ปัญหากับท่านอย่างเปิดอก ด้วยการใช้อำนาจที่รุนแรงและเผ็ดร้อนดังนี้

หลวงพ่อบ้าง : มีอะไรก็ให้พูดอย่างเปิดอกไม่ต้องเกรงใจ จะได้รู้เรื่องกันสักที

พ่อหนูผี : ถ้าผมพูดอย่างเปิดอก เกรงว่าหลวงพ่อบ้างจะโกรธผมเพราะคำพูดของผมมันไม่เหมือนคนอื่นเขา

หลวงพ่อบ้าง : พูดมาตามสบายเถอะอาตมาไม่โกรธหรอก

พ่อหนูผี : หลวงพ่อบ้างเคยพูดว่าผมเป็นคนหลงผิด แต่ผมว่าหลวงพ่อบ้างนั่นแหละหลงผิดมากกว่า เพราะศาสนาไม่มีจริงเป็นเรื่องที่คนแต่งขึ้น สมมติขึ้น เพื่อให้คนอื่นหลงเชื่อตามและของทุกสิ่งทุกอย่างในโลกนี้ก็มีแต่ของสมมติทั้งนั้น เช่น ควายนี้ เราก็สมมติชื่อให้มัน ถ้าเราจะเรียกมันว่าหมูก็ได้ควายก็ได้ว่าอะไรคนสัตว์สิ่งของทุกอย่างก็สมมติเอาทั้งนั้น แม้แต่ศาสนาก็เป็นเรื่องสมมติเหมือนกัน ทำไมหลวงพ่อบ้างจะต้องกลัวบาปกรรมจนต้องหนีเข้าป่าเข้าดงไปทรมานร่างกายให้ลำบากเปล่า ๆ ผมไม่เชื่อเลยว่าบาปบุญมีจริง ๆ เป็นเรื่องหลอกลวงมากกว่า กลับไปอยู่วัดตามบ้านตามเมืองเหมือนพระอื่น เสียเถอะ หรือทางที่ดีก็ควรสึกออกมาเสียจะได้รับความสุขและรู้รสกาม ดีกว่าอยู่อย่างทรมานตัวเองอย่างนี้ไม่เห็นมีประโยชน์อะไร ผมคิดของผมอย่างนี้หลวงพ่อบ้างจะมีความเห็นอย่างไร

หลวงพ่อบ้าง : คนที่คิดอย่างพ่อหนูผีนี้ พระพุทธเจ้าท่านทิ้งโปรดไม่ได้หรอกเหมือนบัวได้ดม ถ้าพ่อหนูผีไม่เชื่อว่าบาปมีจริง ทำไมไม่ทดลองไปลักไปปล้นหรือไปฆ่าเขาดูเล่า จะได้รู้ว่าเป็นอย่างไร

พ่อหนูผี : อ้าวจะให้ผมไปฆ่าเขาได้อย่างไร เดี่ยวญาติพี่น้องเขาก็ตามล่าผมหรือไม่ก็ติดคุกนะซี

หลวงพ่อบ้าง : นั่นแหละผลของบาป รู้มั๊ย

พ่อหนูผี : บางทีบาปอาจจะจริงก็ได้ แต่บุญล่ะ หลวงพ่อมาอยู่ป่าทรมานตัวเองอย่างนี้ไม่เห็นมีบุญตรงไหนเลย

หลวงพ่อบุญ : พ่อหนูผีคิดอย่างนั้นก็ได้ แต่อาตมาจะเปรียบเทียบให้ฟัง ที่อาตมาประพฤติตามพระธรรมวินัยอยู่อย่างนี้ถ้าบาปไม่มี บุญไม่มี ก็เสมอกัน แต่ถ้าบาปมีบุญมีอาตมาจะได้ทำใครคนหนึ่งเสมอตัวหรืออาจได้ทำใคร กับคนที่มีแต่ทางขาดทุน ใครจะดีกว่ากัน

พ่อหนูผี : มีอาการเริ่มคล้อยตามบ้างแต่ยังตอบแบบไว้เชิงว่า ไข่เรื่องบาปเรื่องบุญนี้ผมคิดจนปวดศีรษะมานานแล้ว จะเชื่อก็ยังไม่แน่ใจ ไปถามพระรูปไหน ก็พูดให้ผมเข้าใจไม่ได้แต่หลวงพ่อบ้างเหตุผลมานี้ผมก็พอจะรับได้บ้าง แต่ถ้าบาปบุญไม่มีจริง หลวงพ่อจะให้ผมทำอย่างไร

หลวงพ่อบุญ : ทำยังไงก็ได้

พ่อหนูผี : ถ้าบาปไม่มีจริง ผมตายไป ผมจะมาไล่เตะหลวงพ่อนะ

หลวงพ่อบุญ : ได้ แต่ข้อสำคัญพ่อหนูผีต้องละบาปแล้วมาบำเพ็ญบุญจริง ๆ จึงจะรู้ว่าบาปบุญมีจริงหรือไม่

พ่อหนูผี : ถ้าอย่างนั้น หลวงพ่อเทศน์โปรดผมด้วย ผมจะได้รู้จักวิธีทำบุญ

หลวงพ่อบุญ : คนเห็นผิดอย่างพ่อหนูผีนี้ โปรดไม่ได้หรอก เสียเวลาเปล่า ๆ

เมื่อถูกหลวงพ่อบุญเหน็บเอาเช่นนี้ พ่อหนูผีผู้มากด้วยปฏิภาณและโหวหาร จึงย้อนกลับไปว่า คนในโลกนี้ ใครมีปัญญาและวิชาความรู้เลิศกว่าเขาทั้งหมด พระพุทธเจ้าไซ้ไหม ถ้าพระพุทธเจ้าเป็นผู้เลิศจริง หลวงพ่อก็คือศิษย์พระพุทธเจ้า ส่วนผมเป็นศิษย์พระยามาร เมื่อเทศน์โปรดผมไม่ได้ ก็โง่กว่าพระยามารซี

หลวงพ่อบุญ : ถ้าพ่อหนูผีต้องการอย่างนี้จริง ๆ ก็ขอให้ตั้งใจฟัง จะให้ธรรมะไปคิดพิจารณาแล้วทดลองปฏิบัติตามดู จะเชื่อหรือไม่ก็ตาม แต่ให้ทำดูก่อนเรื่องศาสนาที่พระสงฆ์เคยสอนมา พ่อหนูผีไม่เชื่อไซ้ไหม

พ่อหนูผี : ไซ้ ผมไม่อยากจะเชื่อใครเลย นอกจากตัวเอง

หลวงพ่อบุญ : ถ้าไม่เชื่อคนอื่นแล้วก็ไม่ต้องเชื่อตนเองด้วย พ่อหนูผีเป็นช่างไม้ไซ้ไหม เคยตัดไม้ผิดหรือเปล่า

พ่อหนูผี : เคยครับ

หลวงพ่อบุญ : เรื่องอื่น ๆ ก็เหมือนกัน พ่อหนูผีเคยมีแต่คิดถูก ทำถูกอย่างเดียวหรือว่าเคยคิดผิด ทำผิดมาบ้าง

พ่อหนูผี : ไซ้ ทำผิดก็มีทำผิดก็มี

หลวงพ่อบุชา : ถ้าอย่างนั้น ตัวเราเองก็ยังเชื่อตัวไม่ได้เพราะมันพาทำผิด พูดผิด คิดผิดได้เหมือนกัน

พ่อหนูผี รู้สึกพอใจต่อเหตุผลของหลวงพ่อบุชา จึงขอคำแนะนำว่า ผมควรจะประพฤติตนอย่างไรดีครับ

หลวงพ่อบุชา : “อย่าคิดสงสัยมาก และอย่าพูดมากด้วย” ท่านตอบ

หลังจากวันนั้น พ่อหนูผีจะไปอยู่ที่ไหน คำพูดของหลวงพ่อบุชาก็ติดตามไปทุกหนทุกแห่งทั้งที่พยายามไม่ให้ใจคิด แต่ก็ต้องคิด เมื่อคิด ๆ ไปก็ยิ่งเห็นจริงตามคำสอนของหลวงพ่อบุชา และของพระพุทธเจ้ามากขึ้นทุกที พระพุทธองค์ทรงตรัสไว้อย่างไร ก็เป็นอย่างนั้น ไม่มีทางคัดค้านได้เลย

ต่อมา พ่อหนูผีจึงคลายพยศ ลดมานะ ละทิฐิ ทั้งนิสัยหัวรั้นหัวแข็ง เข้ามาฝากตัวเป็นลูกศิษย์ของหลวงพ่อบุชา แล้วรักษาศีลห้าอย่างเคร่งครัด พร้อมทั้งฝึกหัดปฏิบัติภาวนา จนกลายเป็นพ่อหนูผีคนใหม่ ที่มีอัธยาศัยดี ช่วยกิจการงานวัดอย่างแข็งขันด้วยความจริงใจตลอดมา^{๑๔๘}

๓. สมมุเตชณา ระวังใจให้แก่วกกล้าจนสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมได้

การตอบปัญหาของหลวงพ่อบุชามีจุดที่น่าสังเกตคือ ท่านอธิบายเฉพาะสิ่งที่จำเป็นพอดี สำหรับให้เกิดความเข้าใจในการศึกษาและปฏิบัติธรรมเท่านั้น ท่านไม่ได้สอนที่ท่านรู้หมดหรือพูดอะไรเพื่ออวดว่า ท่านมีความรู้สูง ถ้าท่านเห็นว่าผู้ถาม ถ้ามเกิดภูมิธรรมของตนเองเช่น อยากรู้เรื่องมรรคผลนิพพานทั้ง ๆ ที่ตัวเองยังวุ่นวายไม่สงบเลย หรือถามเพื่อลองภูมิ ท่านก็ไม่ยอมตอบ บางทีทำหน้าตาเฉยเหมือนกับไม่ได้ยิน คนถามก็ได้รู้สึกว่าคุณเองถามไม่เหมาะหรือมีฉะนั้นหลวงพ่อบุชาก็ย้อนถามให้ผู้ถามขุคิดและเห็นตัวเอง บางทีท่านก็บอกว่า “ถามเรื่องใกล้ ๆ ตัวนี้ดีกว่า”

^{๑๔๘} กองทุนพลังชีวิตอาคมธรรมทาน, **อุปลมณิ**, หน้า ๔๓๗-๔๓๘.

ถึงจะพูดอธิบายอย่างไร ผู้ถามก็คงจะไม่อาจเข้าใจได้เพราะถ้าเขามีท่าทางว่าจะเข้าใจได้เขาจะไม่ถามอย่างนั้น ถึงเขาจะไม่พอใจก็ตอบได้แค่นี้อธิบายมากก็ยิ่งเพิ่มความสงสัยมากแก่เขาเพราะเหตุที่เขายังปฏิบัติไม่ถึงให้รู้เอง หายสงสัยเอง

ครั้งหนึ่งหลวงพ่อบรรพชาว่า “ ผมเห็นว่าผู้ปฏิบัตินี้เหมือนเด็ก ๖-๗ ขวบ ที่มันไม่เคยรู้จักอะไร เมื่อมาเห็นไก่มันก็ว่าพ่ออะไรนั่นเห็นเปิดก็ว่าพ่ออะไรนั่น เห็นหมูก็ พ่ออะไรนั่นนะ” พ่อเลยขี้เกียจจะพูดพูดไปแล้วก็ถามเรื่อยไป เพราะมันไม่เคยเห็นนาน ๆ ไปพ่อก็ว่า อ้อ อ้อ เท่านั้นแหละ จะไปเล่นกับเด็กทุกคำเห็นน้อยตายเลย แต่เด็กมันไม่เห็นน้อยมันเห็นก็ว่า อันนี้อะไร อันนั้นอะไร ไม่จับสักทีหนึ่งเลย แต่ว่าเมื่อมันโตมาแล้วปัญหาอย่างนั้นมันก็ไม่มีคือมันโตมา เพราะเราได้ฝึกไต่ด้วยการพิจารณามาจนรู้เรื่อง และมันก็ค่อยแก้ไขตัวมันเองมันเป็นอย่างนั้น

หลวงพ่อบรรพชามักสรรเสริญลูกศิษย์ที่รู้จักแก้ปัญหาของตนเอง ท่านเห็นว่า ถ้าครูบาอาจารย์แก้ปัญหาให้ลูกศิษย์ทุกข้อ ก็เหมือนพ่อแม่ที่เอาใจลูกมากเกินไป ผลก็คือลูกไม่โตสักที แต่ท่านให้เห็นว่า ความสงสัยส่วนมากเป็นนิรวณ (เว้นแต่ความสงสัยในเรื่องพระวินัย เป็นต้น ซึ่งเกิดเพราะขาดการศึกษา) ไม่ดับไปด้วยคำพูดของคนอื่น แต่หมดไปด้วยการปฏิบัติ นักปฏิบัติจึงไม่ควรเชื่อความสงสัย แต่ควรดูว่ามันเกิดอย่างไร อยู่อย่างไร ดับอย่างไร เพื่อจะได้ปล่อยวางความสงสัยโดยสิ้นเชิง

ฉะนั้นหลวงพ่อบรรพชาจึงไม่ใช้วิธีสอบอารมณ์ลูกศิษย์แบบในสุญวิปัสสนา ท่านเคยพูดแบบขำ ๆ ว่า “หมามันยังรู้จักอารมณ์ของมันเลย เวลาหิวก็ครางหงิง ๆ ใครไม่รู้จักอารมณ์ตัวเองก็ตายเสียดีกว่า”

หลวงพ่อบรรพชาพูดว่า

ผมเคยพูดว่าพยายามอ่านจิตเจ้าของ พยายามพูดกับจิตเจ้าของมันจึงจะรู้เรื่องยังไม่ถึงที่มันก็ค่อย ๆ ทำไปเรื่อย ๆ เหมือนบุรุษเอาไม้แห้งสองอันมาสีกัน สีไปเรื่อย ๆ ไฟมันก็ยังไม่เกิด ก็พักเสียหน่อย ประเดี๋ยวเอาอีก ความร้อนมันก็หายไป มันไม่ติดต่อกันนี้ทำไป ๆ ไม่เจอไฟก็หาว่าไม่ไม่มีในที่นี้ ความเป็นจริงนั้นไฟมีอยู่แต่เราทำไม่ถึงจะดี อันหนึ่งก็เกิดความท้อแท้ในใจของผู้ปฏิบัติก็ละอันนี้ไปทำอันนั้นเรื่อยไป อันนี้ก็ฉันใด เหมือนกันปฏิบัติทางใจสองอย่างนี้มันต้องพร้อมกัน เพราะพื้นเพมันเป็นคนมีกิเลสมาทั้งนั้น ดังนั้นผมจึงเห็นว่าการพิจารณานั้นนะไม่ใช่มันไปรู้ที่อื่นหรอก มันรู้อยู่ตรงนี้แหละ เหมือนชาวประมงไปทอดแห ถูกปลาตัวใหญ่ ๆ เข้าเจ้าของผู้ทอดแหมันจะคิด

ยังงั้นมันก็กลัวปลาจะออกจากแหไปเมื่อเป็นเช่นนั้นใจมันก็ตื่นระวังบังคับ ตะครุบไป ตะครุบมา ประเดี๋ยวปลามันก็ออกไปจากแห เพราะไปตะครุบแรงเกินไป ดังนั้นโบราณ ท่านพูดถึงเรื่องอันนี้ ต้องค่อย ๆ คลำมันไป คลำไปเรื่อย ๆ อย่างปลอยมันต้องดูมัน ต้องรู้เรื่องของมันพยายามทำไปเรื่อย ๆ เป็นปฏิปทา ชี้เกี่ยจเราก็ทำ ไม่ชี้เกี่ยจเราก็ทำ การทำนี้ต้องทำเรื่อย ๆ อย่างนี้”^{๑๔๙}

เถียงพระจนลมจับ

อีกกรณีตัวอย่างหนึ่งคือพ่ออ่ำ บางคนแม้จะติดอกติดใจการเทศน์ของหลวงพ่อก็ยังยอมรับไม่ได้ง่าย ๆ เช่นพ่ออ่ำ ลูกศิษย์หัวเห็ดซึ่งได้คารมกับหลวงพ่อ จนเห็นโทษของการทำบาปด้วยตนเอง จึงยอมรับพิจารณาคำสอนของท่านและเห็นใจตามในที่สุด “ก่อนที่ผมจะมานับถือหลวงพ่อนั้น ผมได้โต้เถียงกับท่านอยู่สี่วันสี่คืน ตอนกลางวันผมก็ไปช่วยท่านปลูกไม้ไผ่รอบ ๆ วัด ตอนกลางคืนก็มาได้ถามธรรมะกับท่านจนสว่าง”

พ่ออ่ำ : ข้าก็ข้าวของผม แบ่งก็แบ่งของผม เอามาทำเหล้ากินทำไมจะบาป

หลวงพ่อบุญ : มีดก็มีดของโยม ทางคมก็ใช้สับทำลาย ทำอาหารได้ส่วนทางสันก็ลองสับหัวตัวเองดูซิ มันจะเป็นอย่างไร

พ่ออ่ำพูดว่า ผมโต้เถียงกับท่านอยู่สี่วันสี่คืน ตอนเที่ยง ๆ ผมเกิดหน้ามืดเป็นลม หลวงพ่อบุญมาหา พ่ออ่ำซึ่งอยู่กับผมก็บอกหลวงพ่อบุญว่า ผมเป็นอะไรไม่รู้ท่านเลยถามผมว่า เป็นอะไร ผมก็บอกว่าไม่รู้เป็นอะไร มันมืดมืดไปหมดมองอะไรไม่เห็น หลวงพ่อบุญก็จูงมือผมไปป่ามะม่วง แล้วท่านก็ตีระฆังเรียกพระซึ่งตอนนั้นมีประมาณ ๖ รูป แล้วท่านก็สั่งให้ไปเอาหมอนเอาเสื่อมาให้ผมนอน เสร็จแล้วท่านบอกพระให้หาโถงน้ำมาตั้งทางทิศเหนือ ๔ ใบ ทางทิศใต้ ๒ ใบ แล้วให้ตักน้ำมาใส่ให้เต็มทุกโถง ผมเองนอนไม่รู้ตัวว่าเป็นเวลานานอนสัปดาห์ไรจึงรู้สึกตัวขึ้นแล้วก็คิดทบทวนว่า ตอนนั้นเราอยู่ที่ศาลา แล้วทำไมตอนนี้เราได้อยู่ในป่ามะม่วง ขณะนั้นผมหันหน้าไปทางทิศตะวันตก กำลังคิดไปคิดมา มองไปมองมา ก็ได้ยินเสียงหลวงพ่อบุญเรียกอยู่เหนือศีรษะผมว่า พ่ออ่ำพ่ออ่ำ ผมเงยหน้าขึ้น เห็นท่านนั่งสมาธิอยู่บนเตียงเฝ้าผมอยู่ หลวงพ่อบุญว่า นั่นผลของการสู้พระกลางคืนก็เถียงพระ กลางวันก็เถียงพระ สี่วันสี่คืนเห็นไหมมันสู้พระไม่ได้

^{๑๔๙} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗๔-๒๗๕.

หรรษาถึงได้เป็นลม ใอน้ำจากโองนี้เย็นจริง ๆ เป็นยาแก้คนเป็นลมได้ ครับมันเย็นสบาย ทำให้ชื่นอกชื่นใจมีเรียวแรงก็เพราะผมได้เถียงเหตุผลผู้หลวงพ่อก่อนไม่ได้นี้แหละครับ ผมถึงมาพิจารณาย้อนหลังก็เห็นความคิดของตัวเองมันผิดหมด หลวงพ่อก่อนว่าผู้ที่อยู่สูงนั้นสามารถมองเห็นผู้ที่อยู่ต่ำกว่าได้ แต่คนที่อยู่ต่ำจะมองไม่เห็นคนที่อยู่สูงกว่า และผมพิจารณาแล้วก็จริงของท่าน^{๑๕๐}

หลวงพ่อบอกว่า

คนเราถ้าเป็นมนุษย์แล้วและมีคุณสมบัติพร้อม ก็เรียกว่าเป็นมนุษย์โดยสมบูรณ์การเป็นมนุษย์เป็นอยู่ตรงนี้ไม่ใช่ว่าเกิดมา มีหู มีตา มีแข็ง มีขา แล้วก็ เป็นมนุษย์เลย เป็นเหมือนกันแต่เป็นมนุษย์ที่ปลอม ไม่ใช่มนุษย์แท้ ถ้าจะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ต้องมีคุณสมบัติเป็นผู้มีศีลธรรมเป็นผู้ไม่เบียดเบียนตน ไม่เบียดเบียนผู้อื่น มีคุณธรรมประจำตัว นั้นเป็นมนุษย์สมบูรณ์ ไม่ได้เปื้อนมนุษย์ปฏิรูป มันก็เป็นในลักษณะอันนี้ธรรมทั้งหลายก็เหมือนกันที่ครูบาอาจารย์เทศน์ให้ฟังบุญนั้นไม่มีตัวตนบาปก็ไม่มีตัวตน แต่เป็นของมีอยู่เหมือนกันที่ครูบาอาจารย์เทศน์ให้ฟังบุญนั้นไม่มีตัวตน บาปก็ไม่มีตัวตน แต่เป็นของมีอยู่ถ้าเรามาภาวนาพิจารณาเข้าไปถึงใจของเจ้าของแล้วเราจะรู้จักว่าบาปก็คือสิ่งมีดีอยู่ในใจ บุญก็คือสิ่งดีงามนะแหละ บาปก็คือความเดือดร้อน ถ้าเรามาดูตัวเราอย่างนี้ เราจะเห็นตัวบาป ตัวบุญมีความเดือดร้อน มีความสุข ไม่มีความเดือดร้อนอย่างนี้มันก็จะเกิดกับจิตใจ ถ้าเราพิจารณาถึงใจของเจ้าของแล้ว เราจะเห็นตัวบาปตัวบุญ เห็นภายในด้วยตาใน ไม่ใช่เห็นด้วยตานอก คนเรามีตาสองอย่าง ประกอบกันเข้าจึงเป็นผู้สมบูรณ์ ตาข้างนอกนี้เห็นอยู่แต่ไม่ค่อยชัดเจนเห็นต้นไม้เห็นภูเขาเลากาทั้งนั้นแหละ ไม่เห็นผิดเห็นถูกตามผู้ใดหรือกตานั้นเหมือนกับไฟรถยนต์ เราคิดว่ามันเห็นถนนหนทางหรือ อันนี้ก็เหมือนกัน ความรู้สึกที่รับผิดชอบอยู่ที่ใจทั้งนั้น ฉะนั้นเราจึงโอบนโยโก ใหน้อมเข้ามาให้เห็นให้มีตาข้างใน ถ้าจะพูดอย่างหนึ่งก็ว่าตาทิพย์ตาทิพย์คือมันพ้นจากตาอันนี้เช่น พระพุทธเจ้าท่านสอนว่า ร่างกายนี้เป็นของไม่สวยไม่งามอย่างนี้เป็นต้นท่านด้วยตาทิพย์ของท่าน ท่านเห็นลึกเข้าไปกว่านั้น ถ้ามีแต่ตาธรรมดาของเรา มันก็มีแต่ของงาม ตามก็งาม หูก็งาม ปากก็งาม ร่างกายงามหมด

^{๑๕๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๔๒.

คอกใจไม่รู้จักมันเห็นแต่ข้างนอกใจมันไม่รู้เรื่อง ตาข้างในนี่ก็เรียกว่าตาทิพย์ ตาทิพย์ต่างจากตาธรรมดา ของที่ไม่มีรูปก็เห็นอยู่ในถ้ำก็เห็น อยู่ในที่มีด็กก็เห็น อยู่ในที่ดำก็เห็น อยู่ที่สูงก็เห็น เรียกว่าตาทิพย์ ต่างจากตาธรรมดา มองเห็นความถูกต้องมองเห็นความผิด มองเห็นหมดทุกสิ่งทุกอย่างเรียกว่าตานิ คนเราก็คงต้องมีตานิและมีตานอก ถ้ามีตานอกอย่างเดียวตานิไม่มีมันก็ถูกหลอกหลงเรื่อยไป ของปลอมมันก็ว่าของจริง ของไม่สวยมันก็ว่าสวย ของไม่ดีมันก็ว่าดี ฉะนั้นพุทธเจ้าจึงเรียกสาวกทั้งหลายว่า “ผู้มีดวงตาเห็นธรรม” ดวงตาเห็นธรรมไม่ใช่ตาเนื้อ มันเป๋ตาใจเป็นตาของปัญญาตานิหรือเป็นตาทิพย์ จะต้องอาศัยการเปรียบเทียบอุปมาอุปมัย จึงจะเข้าใจพอเห็นได้ รู้ได้ในธรรมะข้อนั้น ๆ ดังนั้นการแสดงธรรมหรือการพูดธรรมะจึงมีความลึกซึ้งมีดีมีลีลสารพัด ก็เพื่อช่วยให้เราเข้าใจในธรรมะได้ง่ายขึ้น เพราะว่าสิ่งที่เห็นนั้นเป็นรูปให้เห็นก็มีไม่เป็นรูปให้เห็นก็มี มันลำบาก แต่ในส่วนของธรรมแท้ ๆ นั้นมีหมดทุกอย่างที่เราฟังธรรมก็เพื่อให้มีความหมายเช่น ยกตัวอย่างง่าย ๆ การให้ท่านได้บุญใหม่ ได้บุญทำไมถึงได้บุญคือมันยอมเสียสละความหนักนั้นให้เบา เลยมีความสุขเป็นผู้กล้าสละสิ่งของเหล่านี้ให้เป็นประโยชน์ แก่ผู้อื่น ก็เลยเบา ท่านจัดเป็นทานบารมีเป็นเบื้องต้น พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ก็อาศัยทานบารมีเป็นเบื้องต้น^{๑๕๐}

๔. สัมปหังสนา ธรรมะบันเทิง ซโลมใจให้รำเริงเบิกบาน

เป็นธรรมดาที่นักปฏิบัติบางรูปตั้งใจทำความเพียรอย่างจริงจัง แล้วเกิดรู้สึกเครียดและนี่เป็นสิ่งที่หลวงพ่อดองคอยสังเกตอยู่ตลอดเวลา และป้องกันด้วยการดำรงบรรยากาศที่อบอุ่นและผ่อนคลายพอประมาณ แต่ไม่ประมาทหรือหย่อนยานภายในวัดบางวันท่านจึงนั่งสนทนาธรรมอย่างเป็นกันเองกับพระเถรที่ได้ถุณกุฎิ เล่าเรื่องต่าง ๆ ให้ลูกศิษย์ฟัง ซึ่งให้ทั้งข้อคิดและความรำเริงในธรรม อย่างเช่น เรื่องที่อาจารย์ทองจันทร์เล่าไว้ว่า

พูดเรื่องขบขันรำเริงในธรรมะ ที่เป็นเชิงสอนลูกศิษย์ให้เข้าใจ อันนี้ผมเข้าใจดี เพราะพระเถรส่วนมาก พระบวชใหม่ ๆ พรรชาน้อย ๆ พอได้ฟังเทศน์ฟังธรรมจากครูบาอาจารย์ให้ทำข้อวัตรปฏิบัติหน่อย ฟังเทศน์ธรรมะครูบาอาจารย์แล้วจำได้บ้าง ไปปฏิบัติได้

^{๑๕๐} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๔๒๐.

นิด ๆ หน่อย ๆ ก็มีแต่อยากจะรอด อยากจะพูด เวลาไปปณิธาตาก็คุยกันแต่เรื่องธรรมะว่า
นั่งสมาธิเป็นอย่างไรในที่สุดหลวงพ่อก็ยกตัวอย่างลูกเขยใหม่ให้ฟังว่า

ลูกเขยใหม่ไปอยู่กับพ่อดาแม่ยาย ทำอะไรหรือได้อะไรมาก็อยากจะรอดอ้างต้องการ
ให้พ่อดายยกย่องว่าเป็นคนมีความสามารถมาก เป็นคนขยันขันแข็ง ไม่เกียจคร้านหรือ
ว่าตัวของเขานี้เป็นคนหาเงินเก่งหาได้มาก ไปอยู่กับพ่อดา บ้านก็อยู่ใกล้ลำห้วยตอน
เย็นพ่อดาก็ไปดักปลาโดยใช้ตุ้มไม้ไผ่ (กระซัง) เอาจอมปลวกที่มีตัวปลวกใส่ไว้ข้าง
ในเพื่อล่อปลา เอาหินกดทับต้นไว้ เพื่อป้องกันไม่ให้ตุ้มไหลไปตามน้ำในเวลากลางคืน
รุ่งเช้าก็ให้ลูกเขยไปดู สมัยก่อนบ้านเมืองยังไม่เจริญ ผ้าแพรไม่ค่อยมีและหายากเวลา
จะลงน้ำก็ถอดกางเกงไว้ริมห้วยไปจับดูเห็นปลาดุกเข้าในตุ้มเต็มไปหมด ดิ้นกัน
ขลุกขลิกๆ ก็ดีใจเพราะมีแต่ปลาดุกไม่มีปลาช่อน ปลาหมอ หรือปลาอย่างอื่นปะปน
เลย เรียกว่ามีแต่ปลาดุกอ้อยต้อย คือมีแต่ปลาดุกล้วนๆก็แบกตุ้มปลาขึ้นมาด้วย
อาการดีใจ กางเกงที่ถอดไว้ก็ไม่เอาเดินกลับเข้าบ้านเลย ปากก็พูดว่า ดูกอ้อยต้อย ดูก
อ้อยต้อย ขึ้นเรือไปหาภรรยา ฝ่ายภรรยาซึ่งกำลังล้างข้าวเหนียวใส่หวดเพื่อจะนั่งอยู่
นั้น ได้ยินเสียงดูอ้อยต้อย ๆ ก็เงยหน้าขึ้นมองดูแล้วร้องขึ้นว่า เอาแต่ปลาดุก ปลาช่อน
เอา ฟูน่น่า (เอาแต่ปลาดุก ปลาช่อนไม่เอา ดูซินั่น) นางพูดพร้อมกับชี้ไปที่ร่างอัน
เปลือยเปล่าของสามี ฝ่ายสามีก็ได้สติรู้สึกตัว ก้มหน้ามองดูตัวเองเท่านั้นแหละ ก็
ตะลึงตะลันรีบวิ่งกลับไปเอากางเกงที่ถอดทิ้งไว้ที่ลำห้วยนั้น หลวงพ่อให้สติพวกเรา
ว่า อันนี้แหละพวกพระเถรวาทใหม่ๆ เราก็เหมือนกันบวชเข้ามาแล้วเห็นอะไรได้อะไรนิดๆ
หน่อยๆก็อยากจะรอดกันมันลืมหัด อยากจะรอดแต่ผู้อื่น แต่ของชี้เหวของตัวไม่ดูไม่
เห็น เหมือนกันกับลูกเขยอยากจะรอดพ่อดา อยากจะรอดแม่ยาย เลยไม่ดูของตัวเอง
ว่ามันบกพร่องตรงไหน เรื่องกัจจัตตวิตรปฏิบัติยังไม่เท่าไร ก็อยากจะรอดเพื่อน เดิน
ไปไหนก็มีแต่เทศน์เดินไปไหนก็มีแต่คุย^{๑๕๒}

ในระยะหลังคือตั้งแต่ประมาณ พ.ศ. ๒๕๑๐-๒๕๑๑ เป็นต้นมาธรรมชาติของ
หลวงพ่อบุญเริ่มนุ่มนวลขึ้นทั้งนี้อาจเนื่องมาจากสาเหตุหลายประการ ประการแรก คืออายุ
ของหลวงพ่อบอกมากขึ้น กำลังวังชาของสังขารก็ย่อมลดลงบ้าง ประการที่สองระยะนั้นผู้มี

---

^{๑๕๒} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗๖-๒๗๗.

การศึกษาทั้งฝ่ายคฤหัสถ์และบรรพชิต ทั้งที่มาจากกรุงเทพฯ และจากต่างประเทศเริ่มมาสู่วัด
หนองป่าพง โดยเฉพาะหลังจากพิมพ์เผยแพร่ชีวประวัติของหลวงพ่อบุญมาซึ่งท่านเจ้าคุณมงคล
กิตติธาดาเป็นผู้เรียบเรียง ดังนั้นในระยะ พ.ศ. ๒๕๑๑ หลวงพ่อบุญมาคงปรับเปลี่ยนการแสดง
ธรรมให้เหมาะสมแก่ผู้ฟังกลุ่มใหม่นี้ด้วยก็เป็นได้ พระอาจารย์เรืองฤทธิ์ได้กล่าวถึงความ
เปลี่ยนแปลงนี้ว่า ที่นี้ก็ฟังเทศน์ม่วนขึ้น ฟังเทศน์แบบรำเริงในธรรมฟังแล้วสบายขึ้น ถ้าคนมี
ปัญญาแล้วจะได้ความรู้อะไร เพราะว่าท่านเทศน์ฟังง่ายแต่ก่อนนี้ถ้าใครไม่ชอบอยู่ไม่ได้ถึงสา
สามคืนอยู่ไม่ได้เด็ดขาดให้มาอยู่สามคืนนี้ ให้มาฟังเทศน์สามคืนนี้ ถ้าใครไม่จับใจอยู่ไม่ได้
ต้องเจ็บปวดรวดร้าวตั้งแต่คืนแรกเลย มันเป็นอุบายของท่าน พอท่านตกมาด้วยเป็นผู้ใหญ่ เริ่ม
เป็นผู้เฒ่าขึ้นมาเรื่อย ๆ จะไปจ้ำจี้จ้ำไชกันอยู่อย่างนั้นไม่ได้ ก็เลยเปลี่ยนที่นี้เนื้อ ก็อันเดิมมัน
แหละ แต่รสชาติดีขึ้นสนุกสนานขึ้น น่าฟังขึ้น แต่รู้สึกว่าคุณจะเข้าใจยากหน่อย เพราะมันเพลิน
ครั้งแรกใครฟังก็เข้าใจมันเจ็บแสบเหลือเกิน เจ็บปวดรวดร้าว ถ้าใคร ไม่ชอบใจอยู่ไม่ได้ ถ้า
จะมาอยู่ได้สามคืนนี้ต้องอยู่เลย

ลักษณะการเทศน์แบบเดิมของหลวงพ่อบุญมา คือท่านใช้ภาษาอีสานซึ่งคนภาค
กลางหรือคนต่างชาติ เช่นลูกศิษย์ฝรั่งฟังแล้วรู้สึกเหมือนเป็นการด่า เพราะท่านพูดเร็ว เสียง
ดังก้องกังวานไปไกล แม้เดินออกห่างจากศาลาไปแล้วก็ยังได้ยินเสียงของท่านมีพลัง เป็น
เสียงปลุกให้ตื่นผู้ฟังรู้สึกเหมือนถูกคลื่นลูกใหญ่พัดพาเอาตัวไปเลย แต่ระยะหลังต่อมาเมื่อ
ท่านเปลี่ยนลีลาแล้วเสียงเทศน์ของหลวงพ่อบุญมาฟังดูอบอุ่นนุ่มนวล เหมือนเสียงพ่อสอนลูก สัม
เสียงยังมีอำนาจหนักแน่นเหมือนเดิมแต่อาบอิมด้วยอารมณ์ขันและเมตตา เป็นกระแสธรรม
ที่ออกจากใจจริง แม้ระยะหลังเมื่อท่านเปลี่ยนใช้ภาษากลางแทนภาษาอีสาน ท่านก็ยังเทศน์
สองภาษาสลับกันอยู่บ่อย ๆ เมื่อ “ธรรมไหล” จริงนั่นแหละ จึงกลับไหลเป็นภาษาอีสาน
ตามเดิม

พระอาจารย์ทองจันทร์ตั้งข้อสังเกตว่า

ท่านจะแสดงธรรมไปตามเหตุพูดไปตามเหตุที่เกิดขึ้นมาสัมผัสตามความรู้สึกของเรา
แล้วดูเหมือนว่าคำพูดของท่านจะไม่ได้นึกไว้ก่อนไม่ได้คิดไว้ก่อน สิ่งแวดล้อมมันมา
กระทบอย่างไรสิ่งภายนอกกระทบอย่างไร ท่านก็ว่าไปอย่างนั้น แต่แล้วทุกสิ่งทุก

อย่างก็กลายเป็นธรรมชาติไปหมดฉะนั้นจึงเป็นเหตุที่ทำให้เราฟังไม่รู้เบื่อ บางครั้งบางโอกาสก็มีทั้งความร่าเริงขบขัน^{๑๕๓}

ท่านอาจารย์เจ้าคุณมงคลกิตติธาดาที่มีความเห็นคล้ายกัน และท่านยังได้ยิน
หลวงพ่อบอกเล่าให้ฟังด้วยว่าธรรมชาติจากใจของหลวงพ่อบอกเล่าได้มาอย่างไร

หลวงพ่อบอกเล่าว่า ง่าย ๆ มีมุขตลกในบทบาทในการแสดงคล้าย ๆ ว่ามีการแทรกอะไร
อย่างนี้ท่านใช้ธรรมชาติ แต่ท่านก็เคยพูดกับผมนะ ท่านว่า เรื่องเทศน์นี่มันเอาแน่ไม่ได้
นะ บางทีเรานั่งอยู่หรือขึ้นธรรมาส์แล้ว ยังไม่รู้ว่าจะเทศน์เรื่องอะไร แต่พอตั้งนะโมจบ
แล้วสำรวจจิตมันจะมาเลย มันไหลมา เราจะไปกำหนดเอาไม่ได้หรอกแล้วแต่มันจะ
เป็นไป”^{๑๕๔}

นี่คือตัวอย่างทำให้ผู้ฟังที่ได้ฟังที่ใดต้องแอบยิ้มหรือขบขันทุกครั้ง ซึ่งถือเป็น
เทคนิคที่หลวงพ่อบอกเล่าใช้เป็นประจำและได้ผลทุกครั้ง คือทำให้ศิษย์ได้คิดและเปลี่ยน
พฤติกรรมจากคุยกันเป็นควบคุมวาจา พูดน้อย ปฏิบัติมาก

จากการศึกษาพบว่า การที่หลวงพ่อบอกเล่าได้สอนโดยวิธีการอุปมาอุปไมย เพราะ
ท่านต้องการให้การฟังธรรมนั้นมีข้อเปรียบเทียบ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในข้อธรรมได้อย่าง
กระจ่างชัดที่สุด และให้การฟังธรรมนั้นมีความลึกซึ้งในอรรถรส อันจะทำให้ผู้ฟังเกิดความ
ตื่นตัวอยู่ตลอดเวลา นั่นคือเหตุผลที่ท่านได้แสดงไว้

อีกประการหนึ่ง ตามที่ศิษยานุศิษย์ได้ยกตัวอย่างไว้ ผู้วิจัยเห็นว่า หลวงพ่อบอก
เล่าได้ใช้อุปมาอุปไมยเพื่อทำให้เกิดความสะดุ้ง เพื่อให้เกิดความคิดใหม่ หรือเพื่อให้เกิดการ
เปลี่ยนแปลงทางพฤติกรรมด้านความคิดอันจะนำไปสู่การวิเคราะห์หิววิจัยในพระธรรมได้อย่าง
มีคุณค่ามากที่สุด

---

^{๑๕๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๖๙.

^{๑๕๔} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๗๐.

๓.๔ ความสอดคล้องและความแตกต่าง ของการสอนแบบอุปมาอุปไมยที่ปรากฏ

ในพระไตรปิฎกกับของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท)

จากการศึกษาเรื่อง ความสอดคล้องและข้อที่แตกต่าง ของอุปมาอุปไมยในพระไตรปิฎกและของหลวงพ่อบุชชา ผู้วิจัยจะยกความเหมือนและต่างในประเด็นต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจอุปมาอุปไมยได้อย่างลึกซึ้ง และเพื่อให้เห็นความยืดหยุ่นและการสอน ดังนี้ การใช้อุปมาอุปไมยเกี่ยวกับบุคคล

ความสอดคล้องในเรื่องนี้ในพระไตรปิฎกปรากฏว่า มีการกล่าวถึงบุคคลในแง่มุมต่าง ๆ มากมายทั้งบุคคลในวรรณคดีต่าง ๆ เช่น กษัตริย์ พราหมณ์ บุคคลทั่วไป ในมุมมองของพระโพธิญาณนั้น เป็นการแสดงให้เห็นถึงสภาพของบุคคลที่ใช้ชีวิตอยู่ในยุคสมัยนั้น ว่าเป็นเรื่องการแข่งขันชั้นวรรณะ เพราะมีการกล่าวถึงชั้น มีการกีดกันในทางสังคม เพื่อในเรื่องของระบบการปกครอง เรื่องอาชีพ หรือในพิธีกรรมต่าง ๆ

กระทั่งพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ทรงประกาศสังฆธรรมทรงเน้นเรื่องของความเสมอภาคของบุคคล ว่าเกิดมาเท่าเทียมกัน มิได้เกิดจากชั้นสูง หรือต่ำ มิใช่เกิดในวรรณะต่าง ๆ แล้วจะเป็นคนดีคนชั่วได้แต่การเกิดแก่เจ็บตาย เป็นเพียงสังฆธรรมที่แสดงให้เห็นถึงหลักความไม่เที่ยงของทุกสรรพสิ่ง คนจะดีจะเลวอยู่ที่การกระทำของเขาเองมิใช่เชื้อชาติตระกูลที่กำเนิด พระพุทธองค์ทรงมีพระทัยที่จะลบล้างลัทธิเรื่องของวรรณะของพราหมณ์ลงให้ได้ จึงทรงยอมรับให้สตรีเข้ามาบวชในพระศาสนาได้ ซึ่งเมื่อมองถึงสภาพสังคมในยุคนั้น เป็นไปไม่ได้เลยที่จะยอมให้สตรีเข้ามาบิณฑบาตในเรื่องพิธีกรรมของพระศาสนา แต่เมื่อมีผู้ยอมรับเรื่องความสามารถของบุคคลว่า ทุกคนมีความสามารถที่จะพัฒนาเพื่อเข้าถึงความสูงสุดคือความสิ้นไปของกิเลสได้ จึงทรงอนุญาตให้ยอมรับสตรีเข้ามาบวชได้^{๑๕๕}

เกี่ยวกับบุคคลในพุทธกาล มีความแตกต่างกันระหว่างบุคคล คือตั้งบุคคลธรรมดา คือประชาชนทั่วไป ชั้นปกครองคือเจ้าผู้ครองนครต่าง ๆ และกษัตริย์ผู้ปกครอง

^{๑๕๕} วิ.จ. (ไทย) ๗/๔๐๒-๔๐๓/๓๑๓-๓๒๐.

แคว้นต่าง ๆ ดังนั้นในเรื่องการแสดงความดีที่ปรากฏในพระไตรปิฎกนั้นจึงมีความหลากหลายและมีการประยุกต์ให้เหมาะสมกับจริตของบุคคลที่ต่างกันออกไปเช่น

ชฎิลอุรุเวลกัสสปะได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับครั้งถึงแล้วได้กราบทูลพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า “ข้าแต่มหาสมณะ ได้เวลาแล้วภัตตาหารเสร็จแล้ว ท่านพระมหาสมณะ เมื่อราตรีผ่านไปแล้วพวกนั้นคือใครกันหนอเปล่งรัศมีงามยงไพโรศนท์ทั้งสิ้นให้สว่างไสว เข้ามาเฝ้าพระองค์ ถวายอภิวัตแล้วได้ยื่นเฝ้าทั้ง ๔ ทิศ ดุจกองไฟใหญ่ ฉะนั้น”^{๑๕๖}

หลวงพ่อบุญพา มีบทบาทในเรื่องการสอนธรรมแก่บุคคลที่แตกต่างกันโดยท่านจะมุ่งเน้นให้บุคคลต่าง ๆ เข้าใจเนื้อหาธรรมซึ่งเทศน์หรือบรรยายในขณะนั้น ๆ ด้วยการยกข้ออุปมาอุปไมยเกี่ยวกับอาชีพของผู้ที่มาฟังธรรมมาเป็นสิ่งอุปมา

สำหรับบุคคลที่หลวงพ่อบุญพาเน้นให้เห็นความแตกต่าง ก็คือท่านกล่าวว่า บางทีคนเรามันแตกต่างกันที่อาชีพ การทำงาน การอบรมเลี้ยงดู แต่ที่จริงแล้วทุกคนล้วนมีความเหมือนกันกันคือมีจิตเหมือนกัน ดังนั้นธรรมะก็อันเดียวกันเพียงแต่ประยุกต์ให้เหมาะกับคนที่ต่างกันด้านที่เขาถนัดเขาก็จะสามารถเข้าใจธรรมะได้อย่างลึกซึ้ง จนสามารถจะเข้าใจสังขารธรรมได้

ในด้านสังคม หรือสภาพด้านภูมิศาสตร์ที่หลวงพ่อบุญพาแสดงธรรมนั้น โดยมากท่านจะเทศน์อยู่ที่วัดหนองป่าพง ซึ่งเป็นสถานที่สงบ บุคคลที่เข้ามาฟังธรรมล้วนเป็นบุคคลที่มีศรัทธาเข้ามา เขาพร้อมที่จะฟัง พอกล่าวอะไรออกไปถูกกับจริตแล้วก็จะไปเตือนสติให้เกิดได้อย่างรวดเร็วเหมือนกับที่ท่านนั่งสนทนากับอุบาสกอุบาสิกาที่ลานใต้ต้นไม้ท่านอุปมาว่า

เหมือนคนนั่งสมาธิบนรังมดแดงพอถูกมดกัดก็กระวนกระวาย แต่ไม่ยอมลุกไปนั่งที่อื่นหรือเหมือนกับว่าโยมถือของร้อนเข้าไปหาอาจารย์แล้วร้องว่า ท่านอาจารย์มันร้อนเหลือเกิน อาจารย์ก็ให้วางแต่โยมถือบอกว่างไม่ได้ไม่ยากร้อนแต่ไม่ยอมปล่อยแล้วจะให้แก้อย่างไร^{๑๕๗}

^{๑๕๖} วิ.ม. (ไทย) ๔/๔๐/๕๑.

^{๑๕๗} กองทุนพลังชีวิตอัครมหาราชทาน, **อุปลมณิ**, หน้า ๕๔๘.

ในความคล้ายคลึง ในพระไตรปิฎกเมื่อสรุปลงแล้วการแสดงธรรมแต่ละครั้งล้วนมีจุดมุ่งหมายหรือมีเป้าหมายเพื่อการบรรลุธรรม หรือการเข้าถึงธรรมอย่างกระจ่างชัดที่สุด ไม่เน้นจำนวนบุคคล หรือปริมาณแต่เน้นเฉพาะประโยชน์ที่จะเกิดกับบุคคลผู้มาฟัง

การแสดงธรรมแต่ละครั้งเป็นการประกาศสังฆธรรมเพื่อขจัดอกุศลมูลคือ ราคะ โทสะ และโมหะอันเป็นกิเลสให้หมดไปจากใจของผู้ฟัง

การแสดงธรรมแต่ละครั้งล้วนแสดงไปตามจริตของบุคคล คือ คนราคะจริตก็ใช้หลักธรรมให้เหมาะกับการที่จะลดราคะให้หมดไป คนมีโทสะและโมหะจริตก็ใช้หลักธรรมให้เหมาะกับคนนั้น ๆ เพื่อให้การแสดงธรรมถึงจุดหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพที่สุด

หลวงพ่อบอกท่านก็ได้ประยุกต์ใช้หลักธรรมให้เหมาะสมกับบุคคล คือบุคคลที่เจ้าปัญญา หรือมีลักษณะพุทธิจิต ก็ใช้หลักพุทธิปัญญาเช่น หลักปฏิจักษุสัมปทาเพื่อให้เข้าใจหลักเหตุผลของพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริงเช่นเรื่องพ่อบุญดี

การแสดงธรรมของหลวงพ่อบอก ล้วนเพื่อให้ถึงจุดหมายคือการเข้าถึงธรรมเช่นในพระไตรปิฎกและเพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างแท้จริงในพระธรรมของพระพุทธองค์

การแสดงธรรมแต่ละครั้ง เป็นไปเพื่อการเข้าถึงคำสอนของพระพุทธองค์ซึ่งท่านได้ชี้ให้เห็นว่า การฟังธรรมนั้น เหมือนกับการกะเทาะเปลือกเพื่อเข้าถึงแก่นที่ละน้อย ฟังไปเรื่อย ๆ เดียวก็เห็นเองแต่ต้องปฏิบัติด้วยตนเอง

อีกประการหนึ่ง เรื่องการให้ความสำคัญกับสถานที่

ในพระไตรปิฎกพระพุทธเจ้าเสด็จไปแสดงธรรมในสถานที่หลายแห่ง ในสถานที่ต่าง ๆ ล้วนมีลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่ต่างกัน บางสถานที่มีความสวยงาม เป็นสถานที่เหมาะแก่การฟังธรรม ทำให้เกิดความรู้สึกยิ่งเห็นจริงได้เร็ว หรือบางทีก็เป็นสถานที่เหมาะแก่จริตของผู้ฟังแต่ละคน เป็นความแตกต่างสำหรับบุคคลที่ต้องอาศัยหลักทางภูมิศาสตร์เข้ามามีส่วนช่วยในการให้เข้าถึงหลักธรรม เช่นเรื่องการยกอุปามาคือ

ภูเขาหินมืออยู่ในป่าใหญ่ หมูไม่เหล่านั้้นอาศัยภูเขานั้้นเจริญงอกงามเติบโตในป่าแม่ฉันได บุตรภรรยาพวกพ้องอำมาตย์หมู่ญาติและชนผู้อาศัยเขาเลี้ยงชีพก็ฉันนั้นเหมือนกันอาศัยพ่อบ้านผู้มีศรัทธาสมบุญได้ด้วยศีล ย่อมงอกงามในโลกนี้ชนผู้มีปัญญาเห็นแจ้ง

เห็นศีลจาละและสุจริตของพ่อบ้านผู้มีศีลนั้นแล้ว ย่อมทำตามบุคคลประพฤติกกรรมซึ่งเป็นทางนำสัตว์ไปสู่สุคติเพิลิตเพลินในโลกนี้สมปรารถนาย่อมบันเทิงในเทวโลก^{๑๕๘}

เปรียบเหมือนบุรุษพึงตัดหญ้าท่านไม้กิ่งไม้ และไปไม้ในชมพูทวีปนี้มารวมกันเป็นกองเดียวกัน ครั้งรวมเป็นกองเดียวกันแล้วพึงทำให้เป็นหลาวครั้นทำให้เป็นหลาวแล้วพึงเสียบสัตว์ขนาดใหญ่ที่มีอยู่ในมหาสมุทรเข้าที่หลาวขนาดใหญ่ เสียบสัตว์ขนาดกลางที่มีอยู่ในมหาสมุทรเข้าที่หลาวขนาดกลาง เสียบสัตว์ขนาดเล็กที่มีอยู่ในมหาสมุทรเข้าที่หลาวขนาดเล็ก สัตว์ขนาดเขื่องในมหาสมุทรยังไม่มันหมด หญ้าทอนไม้กิ่งไม้และไปไม้ในชมพูทวีปนี้พึงหมดสิ้นไปเสียก่อน อุปมานี้ฉันใด อุปไมยก็ฉันนั้น อบายก็ใหญ่นัก บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฐิ หลุดพ้นจากอบายที่ใหญ่อย่างนั้นแล้ว ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริงว่า นี้ทุกข์ นี้ทุกข์สมุทัย นี้ทุกข์นิโรธ นี้ทุกข์นิโรธคามินีปฏิปทา^{๑๕๙}

อุปมานี้เป็นการบ่งให้ทราบถึงว่าการปฏิบัติตามหลักธรรมเพื่อให้เกิดความละเอียดในภูมิธรรมชั้นสูง ๆ ขึ้นไป จนกระทั่งหลุดพ้นจากกิเลส คืออบายหรือสถานที่เกิดอันทำให้ทุกข์เกิด

แม้เรื่องสถานที่หลวงพ่อกษา ได้เน้นว่าเป็นเรื่องที่สำคัญมากเพราะในการปฏิบัติธรรมนั้นถ้าหากสถานที่ไม่เหมาะสมแล้ว ก็ทำให้เข้าถึงหลักธรรมที่จะสื่อให้ทราบนั้นได้ยากมากและผลที่จะเกิดแก่ผู้ฟังก็มีน้อย ดังนั้นสถานที่ในการฟังธรรมเพื่อให้เกิดผลได้ต้องมีความเหมาะสม เจียบสงบ ถึงพร้อมด้วยธรรมชาติ คือต้นไม้ รมไม้ และสถานที่พักเพื่อให้เกิดความสบายในการฟังธรรม ในเรื่องการใช้อุปมานั้นหลวงพ่อกษาได้เปรียบนามธรรมกับรูปธรรมได้อย่างเห็นภาพพจน์ว่า

“เกาะที่พึ่งทางใจล้อมรอบด้วยทะเลแห่งกิเลสตัณหา คนที่ยังไม่พ้นไปจากกิเลสตัณหาอุปาทานอกุศล เปรียบได้กับคนที่ลอยคออยู่ในทะเลมีหวังจมน้ำตาย หรือก็ผจญสัตว์ร้ายในทะเล”^{๑๖๐}

^{๑๕๘} อ.จ.ติก. (ไทย) ๒๐/๔๙/๒๑๐.

^{๑๕๙} ส.มหา. (ไทย) ๑๙/๑๑๐๖/๖๑๖-๖๑๗.

^{๑๖๐} กองทุนพลังชีวิตอากคมธรรมทาน, **อุปลมณี**, หน้า ๕๘.

เรื่องกาลเวลา

ในการศึกษา และปฏิบัติธรรมในพระไตรปิฎก แสดงให้เห็นความสำคัญของ กาลเวลาสำหรับการปฏิบัติธรรมและมีปรากฏให้เห็นเช่นว่า

ในการปฏิบัติธรรมะเมื่อผู้ปฏิบัติตามได้ดำเนินตามหลักสติปัฏฐาน ๔ ดังที่ พระองค์ทรงสั่งสอน ย่อมได้รับผลตามสมควรแก่การปฏิบัติ และพระพุทธองค์ได้กำหนดเวลา ไว้อย่างชัดเจนว่า เมื่อปฏิบัติดังนั้นอย่างจริงจัง จะได้รับผลในระยะเวลาเท่านั้นดังที่พระองค์ ตรัสไว้ว่า

ภิกษุทั้งหลาย บุคคลผู้เจริญสติปัฏฐาน ๔ ตลอด ๗ ปี พึงหวังได้ผลอย่าง ๑ ใน ๒ อย่างคือ อรหัตตผลในปัจจุบัน หรือเมื่อยังมีอุปาทานเหลืออยู่ ก็จักเป็นอนาคามี ..๖ ปี...๕ ปี...๔ ปี...๓ ปี...๒ ปี...๑ ปี...๗ เดือน...๖ เดือน...๕ เดือน...๔ เดือน...๓ เดือน... ๒ เดือน...๑ เดือน...ครึ่งเดือน...๗ วัน^{๑๖๑}

เมื่อวิเคราะห์การใช้เวลาซึ่งเป็นเวลาในประวัติศาสตร์จะนิยมใช้ศัพท์เช่น เอก สมัย, เอกสมัย สมัย ในการเผยแพร่ธรรมะของพระพุทธเจ้าที่ปรากฏในทีฆนิกาย สุตตันตปิฎก มีการบอกเวลาของการบำเพ็ญพุทธกิจค่อนข้างชัดเจน แต่ก็มีบางพระสูตรที่ไม่บอกเวลา แน่นนอนว่าเป็นเวลาไหน แต่จากที่ปรากฏในสูตรต่าง ๆ เวลาที่พระพุทธเจ้าทรงใช้เพื่อการ สืบสวนนั้นพระอรหันตภิกษุได้จำแนกตามเวลาที่พระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญพุทธกิจในแต่ละ วันเป็น ๕ ช่วงเวลาคือ

๑. กิจในปุเรภัต ใช้ในการเสด็จออกบิณฑบาต
๒. กิจในปัจฉาภัต ใช้ในการแสดงธรรมแก่พุทธศาสนิกชน
๓. กิจในปริมยาม แสดงธรรมและประทานโอวาทแก่ภิกษุสงฆ์
๔. กิจในมัชฌิมยามใช้ในการแสดงธรรมแก่เทวดา
๕. กิจในปัจฉิมยามใช้ในการสำเร็จสี่ไสยา พักผ่อนพระวรกายและเสด็จลุกขึ้น

ตรวจดูอุปนิสัยของบุคคลผู้ควรจะทรงแสดงธรรมให้ฟัง

การปฏิบัติธรรมในพระไตรปิฎกไม่ได้ถือฤกษ์ยามว่าเวลาไหนดีเวลาใดร้าย หรือ ต้องปฏิบัติในเวลานั้นเวลานี้ถึงจะดี ไม่ใช่อย่างนั้น ในพระไตรปิฎกกล่าวไว้ว่าผู้ปฏิบัติเวลาใด

^{๑๖๑} ที.มหา. (ไทย) ๑๐/๕๐๔/๓๓๘-๓๔๐.

เวลานั้นแหละคือสิ่งที่ดีที่สุด จะได้เห็นจริง รู้แจ้งในสังขารม นั่นคือสิ่งสำคัญในการให้ความสำคัญกับกาลเวลา

หลวงพ่อบุญมาท่านได้ ใช้เหตุผลนี้ตามหลักพระไตรปิฎกว่า ให้ทำสิ่งดีนั้นแหละเป็นกุศลที่ดี ไม่ต้องรอเวลานั้นเวลานี้หรอก จะทำดีเวลาใดเวลานั้นดีที่สุดในที่สุด ท่านไม่ให้ถือฤกษ์ยาม เพราะเวลามันก็เป็นสิ่งที่มีอยู่ปกติของมัน ไม่ได้ทำให้ชีวิตคนดีหรือเลวแต่การกระทำต่างหากที่ทำให้คนแตกต่างกันโดยความดีและไม่ดีเช่นอุปมาเกี่ยวกับเวลาว่า

คนถือฤกษ์ยามเช่นฤกษ์แต่งงานมันก็ดีบ้างเสียบ้างเหมือนกันบางคนก็แยกกันพูดกันไม่รู้เรื่องเสียแล้ว ฤกษ์ทำไม่ไม่คุ้มละ^{๑๖๒}

เรื่องการปฏิบัติธรรม

ในพระไตรปิฎกมีปรากฏอยู่มากมาย เพราะในการในการแสดงธรรมทั้งสิ้นเป็นการประกาศพระสังขารมเพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจถึงหลักธรรมสามารถแทงตลอด มีความเข้าใจได้อย่างชัดเจน จนกระทั่งเห็นสังขารมความจริงเกิดกับจิตใจของผู้ฟังเอง ดังตัวอย่างอุปมาว่า

มาณพเพราะวิตกวิจารณ์สงบระงับไป ภิกษุบรรลุทุติยฌานมีความผ่อนคลายในภายในมีภาวะที่จิตเป็นหนึ่งผุดขึ้น ไม่มีวิตกไม่มีวิจารณ์ มีแต่ปีติและสุขอันเกิดจากสมาธิอยู่ เธอทำกายนี้ให้ชุ่มชื้นเอิบอิมด้วยปีติและสุขอันเกิดจากสมาธิ ไม่มีส่วนไหนของร่างกายที่ปีติและสุขอันเกิดจากสมาธิจะไม่ถูกต้องเปรียบเหมือนห้วงน้ำลึกเป็นวงวน ไม่มีทางที่กระแสน้ำจะไหลเข้าได้ ทั้งด้านตะวันออกด้านใต้ด้านตะวันตกและด้านเหนือ ฝนก็ไม่ตกตามฤดูกาล แต่กระแสน้ำเย็นขึ้นจากห้วงน้ำนั้นแล้วทำห้วงน้ำนั้นให้ชุ่มชื้นเอิบอาบเนืองนองไปด้วยน้ำเย็น ไม่มีส่วนไหนของห้วงน้ำนั้นที่น้ำเย็นจะไม่ถูกต้องฉันใด ภิกษุทำกายนี้ให้ชุ่มชื้นเอิบอิมด้วยปีติและสุขอันเกิดจากสมาธิ รู้สึกซาบซ่านอยู่ ไม่มีส่วนไหนของร่างกายที่ปีติสุขอันเกิดจากสมาธิจะไม่ถูกต้องฉันนั้น^{๑๖๓}

---

^{๑๖๒} พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), **ธรรมที่หยั่งรู้ยาก**, (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป), หน้า ๘.

^{๑๖๓} ที.สี. (ไทย) ๙/๔๖๘/๒๐๓.

ในเรื่องหลักธรรม หรือผลที่เกิดจากการปฏิบัติธรรม ในพระไตรปิฎกมีผลที่เกิดจากการปฏิบัติธรรมตั้งแต่ผลขั้นต่ำคือเรื่องสมาธิ เรื่องฌาน ปิติ สุข จนกระทั่งถึงผลที่สูงที่สุดคือผลเกิดจากการหมดกิเลส ไม่มีความถือมั่น ยึดมั่น

สำหรับหลวงพ่อบุญ ท่านก็ให้ความสำคัญเกี่ยวกับเรื่องการปฏิบัติธรรมตามหลักพระพุทธศาสนา ท่านให้ศิษย์ทั้งหลายปฏิบัติตั้งแต่ขั้นง่าย ๆ และยากขึ้นไปเรื่อย ๆ ซึ่งเมื่อปฏิบัติได้ขั้นหนึ่ง ๆ ท่านจะแนะนำให้ปฏิบัติขั้นสูงขึ้นเรื่อย ๆ ให้กำลังใจ ไม่ทอดทิ้งผู้ปฏิบัติและท่านชอบยกอุปมาเกี่ยวกับหลักธรรมเช่น “ธรรมของผมนี่ไม่มีสิ้นมียาว มันปั่นกลม ๆ เหมือนผลส้มโอหรือมะพร้าว”^{๑๖๔} “วิจิจจณาเปรียบเหมือนไวรัสทำให้การเจริญการปฏิบัติหยุดชะงัก”^{๑๖๕} “สติคือพระพุทธเจ้า ช่วยประคับประคอง เตือนเรา พวกเราก็คคล้าย ๆ พุทธเจ้าเพราะเมื่อมีสติมันตื่นมันจะรู้มันเห็นได้สังวร”

จากการศึกษาพบว่า หลวงพ่อบุญท่านได้นำเอาวิธีในการสอน การเผยแผ่หลักธรรมจากพุทธวิธีในการสอน และได้ใช้กลวิธีรวมทั้งเทคนิคในการประยุกต์สิ่งต่าง ๆ ที่มีความสำคัญมาใช้ เพื่อให้เกิดความรู้ยิ่งเห็นจริงในสังขารธรรม แม้แต่การประยุกต์สิ่งที่มีความสำคัญที่สุดเพื่อมุ่งให้ผู้เข้าใจและเพื่อให้เกิดธรรมขึ้นกับจิตอย่างแท้จริง บางครั้งแม้ต้องอดทนไม่ได้พักผ่อนตั้งหลายวันท่านก็สามารถที่ทำได้ มีตัวอย่างเช่นเรื่องการสอนพ่อบุญ หรือการสอนพ่อบุญผู้

ผู้วิจัยพบว่า การใช้ภาษาของหลวงพ่อบุญ ท่านได้นั้นเรื่องการเทศน์แบบภูมิปัญญาชาวบ้าน ซึ่งเป็นการประยุกต์เอานิทานท้องถิ่น ที่มีสืบต่อมายาวนานเช่น เรื่องเวสสันดร เรื่องสังข์ศิลป์ชัย มาใช้สอนกับเหตุการณ์ปัจจุบัน นั้นเป็นความโดดเด่นที่ท่านได้ทำ และเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของท่าน

ในหลักการสอนของหลวงพ่อบุญ เป็นการนำพุทธวิธีต่าง ๆ มาประยุกต์ให้เหมาะสมกับตัวบุคคลสถานที่ กาลเวลา และนำหลักธรรมที่เป็นคำสั่งสอน ขององค์พระ

^{๑๖๔} กองทุนพลังชีวิตอาคมธรรมทาน, **อุปลมณี**, หน้า ๗๗.

^{๑๖๕} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๒๐.

สัมมาสัมพุทธเจ้ามาใช้ทั้งสิ้น เห็นได้จาก เวลาท่านจะเทศน์ หรือสนทนาธรรมท่านจะยกพระ
สัมมาสัมพุทธเจ้าขึ้นมาก่อนว่า พระองค์ได้ตรัสธรรมนี้ไว้ แล้วจึงยกเอาเหตุการณ์หรือ
สิ่งแวดล้อม สถานที่ ที่อยู่รอบข้างขึ้นมาเปรียบเทียบ กล่าวอุปมาอุปไมยให้ผู้ฟังได้เข้าใจ

จากการศึกษาพบว่า

วิธีที่ท่านได้อบรมให้เกิดเป็นอุปนิสัยของตัวท่านเอง และแก่ศิษย์ทั้งหลายที่ได้เข้า
มารับการศึกษาอบรมในวัดหนองป่าพง เมื่อเข้าใจจุดนี้ก็สามารเข้าใจถึงความเคารพใน
พระรัตนตรัยที่หลวงพ่อบุชาได้ถ่ายทอดให้เห็น เช่น เรื่องการกราบ หลวงพ่อบุชาสอนเรื่องการ
กราบ ท่านให้กราบตั้งแต่ตื่นนอนและเวลาจะออกไปทำกิจธุระอย่างอื่นก็ให้กราบระลึกถึง
คุณของพระรัตนตรัยก่อน แล้วจึงไป

วิธีนี้เป็นการสอน เพื่อให้เกิดความเคารพในคุณของพระรัตนตรัย และเป็นการ
น้อมรำลึกให้เข้าใจถึงพระรัตนตรัยอย่างลึกซึ้ง เป็นการแสดงทางกายกรรม แต่ออกมาจาก
ส่วนลึกของหัวใจเรียกการกราบนี้ว่า กราบให้ถึงใจ

จึงสรุปได้ว่า หลวงพ่อบุชามีความเคารพในพระรัตนตรัยอย่างสูงทั้งทางกายกรรม
วจีกรรม และมโนกรรม เมื่อจะทำกิจอะไรก็ระลึกถึงพระรัตนตรัยก่อน เพื่อมิให้เกิดความ
ประมาทในการใช้ชีวิต ซึ่งเป็นวิธีที่ประเสริฐในการใช้ชีวิต และเป็นลักษณะที่โดดเด่นที่หลวง
พ่อบุชาได้ใช้เพื่อสอนโดยมิต้องแสดงออกทางวาจา แต่เป็นการใช้อุปมาทางกายให้ประจักษ์

บทที่ ๔

วิเคราะห์วิธีสอนแบบอุปมาอุปไมยของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท)

ในบทนี้ผู้วิจัยจะวิเคราะห์ถึงแรงจูงใจ ที่พระโพธิญาณเถร ใช้การสอนแบบอุปมาอุปไมย ดังต่อไปนี้

๔.๑ วิเคราะห์สาเหตุที่พระโพธิญาณเถรใช้วิธีสอนแบบอุปมาอุปไมย

หลวงพ่อบุญพา กล่าวว่า พระพุทธเจ้าตรัสว่าพระองค์เป็นเพียงผู้บอกทางเท่านั้น แต่ไม่สามารถจะทำแทนหรือปฏิบัติแทนได้ เพราะธรรมชาติทั้งหลายหรือความจริงอันนี้เป็นสิ่งที่จะต้องพิจารณาเองปฏิบัติเอง คำสอนต่าง ๆ เป็นเพียงแนวทางหรืออุปมาอุปไมยเพื่อนำให้เข้าถึงความรู้ตามความเป็นจริง ถ้าไม่รู้เท่าตามความเป็นจริงเราก็จะเป็นทุกข์เหมือนดังตัวอย่างว่า เรามักใช้คำว่า สังขาร เมื่อเราพูดถึงร่างกายแต่ความจริงนั้นเราหา รู้จักความเป็นจริง ของสังขารนี้ไปแล้วเราก็ยึดมั่นถือมั่นอยู่กับสังขารนี้ ทั้งนี้เพราะเราไม่รู้ความจริงเกี่ยวกับสังขารหรือร่างกายของเรานี้ เราจึงเป็นทุกข์ หรือความทุกข์จึงเกิดขึ้น จะยกตัวอย่างสักอย่างหนึ่ง สมมติว่าเราเดินไปทำงานระหว่างทาง มีบุรุษหนึ่งคอยด่าว่าเราอยู่เป็นประจำตอนเช้าก็ด่า ตอนเย็นก็ด่า เมื่อได้ยินคำด่าเช่นนี้จิตใจก็หวั่นไหวไม่สบายใจ โกรธน้อยใจเศร้าหมอง บุรุษผู้นั้นก็เพียรด่าเช้าด่าเย็นอยู่เช่นนั้นทุกวันได้ยินคำด่าเมื่อใดก็โกรธเมื่อนั้น กลับถึงบ้านแล้วยังโกรธอยู่ ที่โกรธที่หวั่นไหวเช่นนี้ก็เพราะความไม่รู้จักนั่นเอง วันหนึ่งเพื่อนบ้านบอกว่า ลูกคนที่มาด่าลูกทุกเช้าทุกเย็นนั้นเป็นคนบ้า เป็นบ้ามาหลายปีแล้ว มันด่าคนทุกคนแหละชาวบ้านเขาไม่ถือมันหรอกเพราะมันเป็นบ้า พอรู้อย่างนี้คล้ายโกรธทันทีเพราะ

ทันทีเพราะได้รู้ความจริงนี้แหละคือรู้เท่าทันความเป็นจริง คือรู้ว่าคนนั้นเป็นบ้า คนผู้รู้ธรรมก็เหมือนกันพอรู้จริงความโลภความโกรธ ความหลงก็หายไป เพราะรู้เท่าความเป็นจริง^๑

นอกจากนี้หลวงพ่อบุชาได้กล่าวอีกว่า

เมื่อเราฟังธรรมจนหมดความสงสัยมันก็ไม่หมดหรอก ความสงสัยมันไม่หมดด้วยการฟังหรือการคิด เราต้องเอาไปฟอกใหม่ฟอกใหม่คือปฏิบัติใหม่ถึงแม้ว่าท่านจะพูดความจริงมาสักเท่าไรก็ตามเถอะ เราก็ไม่รู้ไม่เห็นตามความเป็นจริงนั้นถ้ารู้สึกแต่ว่าคาตคะเนหรือประมาณเอาเท่านั้น แต่ถึงไม่บรรลุธรรมในขณะที่ฟังอยู่นั้น ก็ตัวจิตมันสร้างตัวมันขึ้นได้นะมีเหมือนกันในครั้งพุทธกาล นั่งฟังธรรมบรรลุธรรมขั้นที่สุดในขณะที่นั่งฟังอยู่ก็มีแต่ว่าเมื่อฟังอยู่มันรู้ดูบายมันเร็วคล้าย ๆ กับลูกโป่ง ลูกโป่งนั้นนะ เขาสูบลมเข้ามันพองตัวได้ลมที่มันอยู่ในลูกโป่งนั้นมันมีพลังที่จะดันออกมา มันพยายามที่จะออก แต่มันไม่มีรูปพอเอาเข็มหมุดไปแทงสักนิดเดียวเท่านั้นละลมก็พุ่งออกไปเลยอันนี้ก็ฉันทัน วิสัยสาวกที่ฟังธรรมบรรลุธรรมในอาสนะที่นั่นนั้น ก็มีเหมือนกัน ไม่มีอะไรสัมผัสมันมันดันอยู่เหมือนลูกโป่งที่มันตีบอยู่คือมันมีอะไรบังอยู่นิดเดียว มันไม่ออก พอได้ฟังธรรมถูกจริตเขาเท่านั้นก็เกิดปัญญาปั๊ขึ้นมาจากที่ล่องรู้ในเวลาอันปล່อยวาง ในเวลานั้นท่านก็บรรลุธรรมอย่างแท้จริงได้ มันเป็นเสียอย่างนั้นมันง่ายก็เพราะมันพลิกกลับเท่านั้นกับบรรลุธรรมอย่างแท้จริงได้มันเป็นเสียอย่างนั้น มันง่ายก็เพราะมันพลิกกลับเท่านั้นแหละมันเปลี่ยนหรือมันพลิกออกจากความเห็นอย่างนั้นมาเป็นความเห็นอย่างนี้จะว่าไกลมันก็ไกลจะว่าใกล้มันก็ใกล้^๒

ให้มันรู้ธรรมรู้ธรรมแล้วก็เห็นธรรม ให้ได้ปฏิบัติธรรม ให้มันเป็นธรรมะ ไม่ใช่พูดเอาเฉย ๆ มันคนละอย่างพระพุทธรเจ้าสอนสั่งจะ สอนถึงความจริงอย่างนั้น เรามาทำครึ่ง ๆ กลาง ๆ นี่มันเลยไปยาก ถ้าเรามาอยู่ในป่าเราได้ฝึกหัด เหมือนกับหัดปลูกข้าวเราเห็นแหละปลูกขึ้นมาแล้วค่อย ๆ โตขึ้นมา ไม่มีอะไรกีดกั้นดี นี้อะไรพอออกทรงมานิดหน่อยควายน้อยก็ไปกิน

^๑ พระโพธิญาณเถร (หลวงปู่ชา สุภทฺโท), **นอกเหตุเหนือผล**, เล่มที่ ๒๑, (กรุงเทพฯ : ลิเบอร์ตีเพรส, ๒๕๔๗), หน้า ๓๓-๓๔.

^๒ พระโพธิญาณเถร (หลวงปู่ชา สุภทฺโท), **อาหารใจ**, เล่มที่ ๒๕, (กรุงเทพฯ : โอ เอส พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐๖.

เสียได้มันไปรักษามันไว้พอออกวงมาอีกหน่อยมาก็คิดก็ กัดไม่เลิก ตั้งแต่ข้าวจะตั้งห้อง มันจะได้ข้าวอย่างไรเรื่องอุบายต่าง ๆ เหล่านี้เกิดในใจของเจ้าของหรือผู้ใดมีญาณผู้นั้น มีปัญญาผู้ใดมีปัญญาผู้นั้นมีญาณเป็นอย่างนั้น^๓

ภาษาพูดภาษาเขียนจึงเป็นภาษาข้างนอกที่ต่างจะนำไปสู่ภาษาข้างในคือ ภาษาใจ ภาษาข้างนอกก็เปรียบดั่งแผนที่ เช่นวัดป่าพงเช่นนี้ระบุในแผนที่ว่าอยู่ในอำเภอวารินชำราบจังหวัดอุบลราชธานีบอกให้ละเอียดอย่างไร คนไม่เคยมาก็ยังไม่รู้ยุดีว่าวัดป่าพงเป็นอย่างไร มาแล้วก็ยังอาจหลงทางได้ แต่ถ้าเคยมาแล้วอ่านแผนที่ที่นี้ก็รู้ได้เลยว่าวัดป่าพงอยู่ตรงนี้ตรงนั้นจะมากี่ไม่หลง^๔

ในการใช้อุปมาอุปไมยของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) ศิษยานุศิษย์ของท่านได้กล่าวไว้ว่า

หลวงพ่อก่อนมีวิญญานของความเป็นครู ท่านรู้จักคน รู้จักกาลรู้จักนำหลักธรรมที่เหมาะสมกับบุคคลกับสถานการณ์มาปรารภเสมอ ท่านสอนโดยทำให้ดูเป็นตัวอย่าง ภาษาที่สอนก็เป็นภาษาง่าย ๆ ฟังแล้วเข้าใจทันที ไม่ค่อยมีศัพท์แสงอะไรมาก แต่สามารถรื้อให้เกิดความตั้งใจและอยากจะไปประพฤติปฏิบัติให้มาก แม้พระบางรูปที่มาอยู่ที่วัดป่าพง ไม่มีความรู้ทางโลกเลย ท่านก็แนะนำการปฏิบัติจนพระรูปนั้นสามารถออกไปเป็นเจ้าอาวาสที่วัดสาขาได้ นอกจากนี้ท่านยังปลุกใจให้มีความกล้าที่จะออกอุตงค์ พร้อมทั้งทำให้เกิดความร่าเริงแจ่มใสในการปฏิบัติอุตงค์วัตร ซึ่งน่าประหลาดใจในวิญญานแห่งความเป็นครูของหลวงพ่อย่างยิ่ง^๕

ถ้ารู้เท่าตามความเป็นจริงนี้แล้ว การสอนก็ไม่จำเป็น แต่ถ้าไม่รู้ถึงความเป็นจริงอันนี้แล้วแม้จะฟังคำสอนเท่าใดก็เหมือนกับไม่ได้ฟัง ธรรมชาติทั้งหลายหรือความจริงอันนี้เป็นสิ่งที่ต้องพิจารณาเองปฏิบัติเอง คำสอนต่างๆ เป็นเพียงอุปมาอุปไมยเพื่อนำให้เข้าถึงความรู้ตามความเป็นจริง ถ้าไม่รู้เท่าตามความเป็นจริงเราก็จะเป็นทุกข์ สมมติว่าเราเดินไปทำงาน ระหว่างทางก็มีบุรุษคนหนึ่งคอยต่อว่าเราอยู่เป็นประจำ ตอนเช้าก็ด่า

^๓ พระโพธิญาณเถร (หลวงปู่ชา สุภทฺโท), **เป็ขอของที่ขอบ**, เล่มที่ ๓๕, (กรุงเทพฯ : บริษัทเฟื่องฟ้า พรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๔๖), หน้า ๒๘.

^๔ หลวงปู่, **สุดสายธรรม**, (กรุงเทพฯ : โอ.เอส. พรินต์ติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๖), หน้า ๕๘.

^๕ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๘.

ตอนเย็นก็ด่า เมื่อได้ยินคำด่าเช่นนี้จิตใจก็หวั่นไหว ไม่สบายใจ โกรธ น้อยใจ เศร้าหมอง บุรุษผู้นั้นก็เพียรด่าเข้าด่าเย็นอยู่เช่นนั้นทุกวัน ได้ยินคำด่าเมื่อใด ก็โกรธเมื่อนั้น กลับถึงบ้านแล้วก็ยังโกรธอยู่ ที่โกรธที่หวั่นไหวเช่นนี้ก็เพราะความไม่รู้จักนั่นเอง

จากการศึกษาทัศนคติทั้งของหลวงพ่อบุญและศิษยานุศิษย์พบว่า พระโพธิญาณเถระให้เหตุผลในการแสดงธรรมก็เพื่อให้ผู้ฟังเห็นภาพลักษณ์ เกิดความเข้าใจหลักธรรมได้ชัดขึ้น เพื่อให้รู้ยิ่งเห็นจริงในพระสัจธรรมของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ท่านจึงได้ยกอุปมา มาเปรียบเทียบโดยการอาศัยสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่อยู่ในสถานที่นั้นมาเป็นเครื่องอุปมา หรือการนำเอาสิ่งที่รู้เห็นกันอยู่ในกลุ่มบุคคลนั้น มาใช้อุปมาเพื่อให้ผู้ฟังเข้าใจได้ทันที

การฟังธรรมจะต้องมีการอธิบายธรรมซ้ำซากเพื่อย้ำให้พุทธศาสนิกชนได้เข้าใจหลักธรรม เรื่องการประพฤติปฏิบัติธรรมนั้นเนื่องด้วยการได้ฟังได้ยิน คำพูดทุกอย่างเป็นเรื่องของภาษา คนจะโง่หรือฉลาดมันโง่และฉลาดในตัวมันเอง อธิบายธรรมของพระพุทธเจ้าเป็นสุภาสิต พุทธภาษิตเป็นกลางเป็นสิ่งปราศจากราคะ โทสะ โมหะ ฉะนั้นเมื่อฟังแล้วจิตของผู้ฟังก็น้อมเข้าไปในธรรมเหล่านั้นจึงต้องมีการสอน

เพื่อให้จิตได้เข้าใจและมีพระธรรมในจิต เพื่อให้จิตเพ่งอยู่ในธรรมตลอดเวลานี้คือหลักการที่จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการสอนหลักธรรม มิใช่เพื่อให้ปากหรือกายเป็นธรรมแต่ให้มันเกิดที่ใจก่อน มิใช่เอาความรู้ในสมองหรือสัญญามาพูดกัน นี่คือการฟังหรือสอนเพื่อให้เห็นธรรม ให้จิตเกิดธรรมเพราะทุกสรรพสิ่งเป็นธรรมะทั้งสิ้น

สาเหตุอีกประการหนึ่งซึ่งเป็นแรงจูงใจที่ทำให้หลวงพ่อบุญได้ใช้การสอน คือต้องการให้เกิดความกระฉับในการเข้าใจเหตุผลเกี่ยวกับหลักธรรม มิใช่คิดเอาเองแต่ให้อบรมอยู่ตลอดเวลาจนกระทั่งเข้าใจด้วยหลักธรรมที่เกิดขึ้นโดยธรรมชาติในจิตใจ หรือจิตสามารถทรงธรรมอยู่ได้ด้วยสภาพของจิตใจเอง ไม่ต้องอาศัยกาย วาจา

ผู้วิจัยสรุปได้ว่า สาเหตุที่หลวงพ่อบุญใช้การสอนแบบอุปมาอุปไมย ก็เพื่อให้เป็นสิ่งเร้าหรือเป็นแรงจูงใจให้สาธุชนได้เกิดความเข้าใจ พร้อมทั้งจะน้อมนำเอาหลักคำสอนไปปฏิบัติอย่างเป็นผู้มีความรู้ ความเข้าใจหลักธรรมอย่างถูกต้อง

๔.๒ วิเคราะห์ประเภทคำอุปมาอุปไมยของพระโพธิญาณเถร

การวิเคราะห์ประเภทคำสอนผู้วิจัยพบว่า ในการสอนหลวงพ่อบุญชานี้สามารถแยกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้มากมาย แต่เมื่อสรุปคำสอนเพื่อให้เข้าใจได้ง่าย จัดเป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้

๑. ประเภทอุปมาที่เกี่ยวข้องกับบุคคล

คำสอนเรื่องบุคคล หลวงพ่อได้ให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก ถึงกับใช้อุปมาเปรียบบุคคลในแง่มุมต่างเพื่อให้เห็นว่าคนเรานั้นเกิดมามีความแตกต่างกัน แต่ทุกคนสามารถที่จะเลือกวิถีชีวิตเป็นแบบฉบับของตนเอง ซึ่งจะทำให้เราเข้าใจประเภทบุคคลต่างกันเช่นคนที่เหมือนกับกบหนึ่งใฝ่กอบัว คือคนอยู่วัดอยู่ในพระธรรมแต่ไม่สามารถเข้าใจหลักธรรมได้อย่างกระจ่างชัด ไม่ซึ่งในพระธรรม ปลดปล่อยใจไหลไปตามอารมณ์ต่าง ๆ ทำให้เสียเวลาเปล่าประโยชน์เช่นที่สอนว่า

คนอยู่วัดน่าจะได้อุบายกุศลแต่ไม่รู้เรื่อง สมกับที่ท่านว่า “กบใฝ่กอบัว อยู่บนหัว กลิ้งบัวบ่อต้อง แมงกุ่ม่องบินฝ่ายแฉ่วมา เอาเกสรดอกบัวไปจ้อย” กบอยู่กอบัวแต่ไม่รู้จักบัว ดอกบัวจะบานจะตูม จะร่วงจะโรยก็ไม่รู้เรื่อง วันดีคืนดีอาจโดนด้ามเสียมเขาพรอกนี้ฉันใด ตาแก่คนนั้นก็เหมือนกันอาตมาเคยเทศน์ให้ฟังว่า กบใฝ่กอบัว นี้ บรรพบุรุษเราท่านว่าไว้ถูก อยู่ใกล้วัดใกล้วาน่าจะรู้จักธรรมะแต่ไม่รู้เรื่องเลย^๖

และสอนเปรียบเทียบอีกหลายประการเช่น คนไม่อบรมตนเหมือนกับนักมวยหรือหมอลำที่ไม่ฝึกพอถึงเวลาก็ไปไม่เป็นทำไปไม่ถูกทาง คนกับสังขารเปรียบสังขารร่างกายคนเหมือนกับข้าวตอก

ในเรื่องนี้ผู้วิจัยเห็นว่าหลวงพ่อบุญชได้ใช้จิตวิทยาในการจูงใจอย่างสูงยิ่งคือยกตัวอย่างบุคคลที่มีอยู่ในพุทธกาลเป็นคนธรรมดา จนพัฒนาศักยภาพจนถึงขั้นเป็นพระอริยบุคคลได้ทุก

^๖ พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท), กบใฝ่กอบัว, เล่มที่ ๒๗, (กรุงเทพฯ : บริษัท เอ็น พี สกรีนพริ้น ตั้ง จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๓-๔.

คนถึงแม้ในการใช้จิตวิทยาข้อนี้จะดูคล้ายจะจริงได้ แต่เมื่อมองในเชิงบวกแล้ว ก็เป็นสิ่งที่มีความประโยชน์อย่างแท้จริง

หลวงพ่อบุญคน โดยเปรียบเทียบคนที่ผิดศีลธรรมเหมือนคนบ้าหรือคนที่สนุกสนานไม่เข้าใจชีวิตเป็นคนบ้า ก็เพราะหลงอยู่ในโลกหรือหลงอารมณ์อยู่ตลอดเวลาจึงเป็นคนบ้า

ผู้วิจัยพบว่า หลวงพ่อบุญคนได้ยกอุปมาอุปไมยเกี่ยวกับบุคคลทั้งเชิงบวกและเชิงลบ และเป็นกลาง ๆ และได้วิเคราะห์ถึงบุคคลต่าง ๆ ตามหลักจิตหรือบุคลิกของคนได้อย่างชัดเจน ทำให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังเมื่อได้สัมผัสกับคำสอนของท่านก็เกิดความประทับใจอย่างยิ่ง

๒. อุปมาอุปไมยที่เกี่ยวกับสถานที่

ในการอุปมาอุปไมยเกี่ยวกับสถานที่ หลวงพ่อบุญคนได้ยกเรื่องการค้นพบหรือการได้รู้ยิ่งเห็นจริงเหมือนกับการได้เข้าถึงสถานที่แห่งใดแห่งหนึ่ง

เปรียบเทียบศาสนาหรือสถานที่อันเหมือนกับความเก่าแก่ของสถานที่อยู่อาศัยที่ไร้การดูแลก็มีความเสื่อมโทรมหรือสลายไป หรือเปรียบเทียบที่อยู่อาศัยเหมือนกับบ้านที่อยู่ออาศัยว่ามีบันไดล่างและมีกลางเหมือนกับภพมนุษย์เป็นตรงกลาง ก็มีภพล่างและสูงกว่า

การเข้าถึงพระธรรมโดยการอาศัยอุปมาอุปไมยที่เป็นสถานที่ ก็เพื่อให้ผู้ฟังได้เกิดความคิดเข้าใจได้เมื่อไปเห็นสถานที่หนึ่ง หรือเมื่อไปอยู่สถานที่ใดที่หนึ่งแล้วเกิดความตั้งใจเข้าใจกับสถานที่ จนสามารถที่จะเปรียบเทียบสถานที่กับความเข้าใจในชีวิตยถรรรมะอันเป็นข้อเปรียบเทียบกันหลักไตรลักษณ์หรือหลักอริยสัจ ขึ้นสู่การพิจารณาหรือไตร่ตรองจนจิตใจน้อมเอาธรรมะมาวิจัยอยู่ตลอดเวลาได้ นี่คือจุดหมายที่ยกอุปมาเปรียบเทียบเกี่ยวกับสถานที่

๓. อุปมาอุปไมยที่เกี่ยวกับกาลเวลา

การใช้อุปมาอุปไมยในเรื่องกาลเวลา ถือว่าเป็นเรื่องที่สำคัญมากเพราะเป็นเรื่องของการใช้ชีวิตที่บางคนหรือบางกลุ่มในปัจจุบันมักเกิดความท้อแท้ในเรื่องการปฏิบัติธรรมหรือแม้กระทั่งเพื่อถึงอนาคตว่า เราน่าจะเกิดในสมัยพุทธเจ้าจะได้หมดทุกข์เร็ว ๆ และเพื่อถึงอนาคตว่า

จะทำบุญเพื่อรอชาติหน้า หรือจะทำไปทำไมเกิดมาชาติเดียว ชาติหน้าหรืออดีตชาติไม่มีอย่างนี้ถือว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับกาลเวลา ซึ่งหลวงพ่อกำลังเน้นให้พิจารณาดูการเปลี่ยนแปลงของมันว่ามันผ่านมาเรื่อย ๆ วัน เดือน ปี เก็บเราไปเรื่อย ๆ ความเจ็บความแค้นเปลี่ยนมาทุกระบบ เราไม่รู้อะไร เราไม่ค่อยรู้จัก พระพุทธองค์ท่านสอนมาให้พิจารณาวันคืนล่วงไปล่วงไปบัดนี้เราทำอะไรอยู่ ท่านให้มันเตือนตัวเองถามตัวเองเรื่อย ๆ แต่พวกเราสงสัยไม่ได้ถามกรรมตั้งแต่เข้ามานี่ระลึกถึงความตายบ้างหรือเปล่า ฉะนั้นพระพุทธองค์ท่านให้พิจารณาให้มีสติให้ทันเวลาอย่าให้สายเกินไป ถ้าสายเกินไปแล้วมันจะหลง คือท่านให้ระลึกถึงประโยชน์ที่จะได้หรือสิ่งอันควรจะทำเพื่อให้ประโยชน์แก่ตนและสังคมในปัจจุบันนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุด

หลวงพ่อกำลังตัดความสำคัญของการถือฤกษ์ถือยาม แต่ให้ความสำคัญกับสิ่งที่ทำดีนั้นแหละเป็นสิ่งที่ดี เป็นฤกษ์ที่ประเสริฐที่สุด ดังที่กล่าวไว้ว่า

วันคืนนะมันดีของมันอยู่แล้วทุกวัน ฤกษ์ก็ดี วันก็ดี ปีเดือนมันก็ดีอยู่แล้ว ที่มันไม่ได้เป็นอะไรเลยแต่เป็นเพราะคนไปสำคัญมันหมายกับมันต่างหากให้คิดดูดี ๆ ให้ภาวนาดี ๆ จึงจะรู้จักได้ จะต้องขึ้นบ้านใหม่วันนั้นจะต้องแต่งงานวันนั้น วันจมน้ำพุ ฤกษ์เท่านั้นต้องให้เหมาะกับฤกษ์ของท่าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งพวกเจ้านาย ถึงกับเอานาฬิกาจับเวลาที่เดียวพอถึงนาที่นั้นก็เอาเลย สวดชะยันโตขึ้น เจ็ดวันเท่านั้นแหละ แยกกันแล้วทะเลาะกันไม่สนใจฤกษ์ยามนาที่ วันดีคืนดีไม่สนใจ ถ้าทะเลาะกันแล้วหนีเลย เออแนะแต่ถ้ารำรวยถ้าทะเลาะกันแล้ว หนีเลยเออแนะแต่ถ้ารำรวยก็ไปหาความสุขนอกบ้านนอกเมือง เพราะไม่เข้าใจเรื่องอย่างนี้ ฤกษ์มันเอาคนไว้ไม่ได้วันมันเอาคนไว้ไม่ได้ดอก ฝ่ายผูกไว้มันไม่อยู่หรอก ไม่มีอะไรผูกให้อยู่ได้ นอกจากสร้างความคิด ฉะนั้นมาสอนกันให้รู้จักความดีนั้นแหละมันถึงดี วันคืนฤกษ์ยามอย่างนี้เป็นต้น มันเอาดีให้เราไม่ได้หรอก เอาชั่วให้ก็ไม่ได้ ไม่เชื่อก็ลองดูพระพุทธเจ้าท่านไม่สรรเสริญ^๗

สุดท้ายกาลเวลาที่ดียิ่งที่สุดก็คือในเรื่องการปฏิบัติธรรม เพื่อให้เกิดความรู้ยิ่งเห็นจริงในพระธรรมก็ไม่ให้รอเวลาว่าจะทำเวลานั้นเวลานี้ แต่บอกว่าขยันก็จงทำ ชี้แจงก็ให้ทำให้ทำทุกขณะจิตนั้นแหละดีที่สุด

^๗ พระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท), *ชีวิตแต่งงานครอบครัว*, เล่มที่ ๑๗, (กรุงเทพฯ: ปาปิรุสพับลิเคชั่น,

ผู้วิจัยเห็นว่าในข้อนี้ถือเป็นหลักการจูงใจที่สำคัญมากเพื่อเป็นการนำบุคคลให้เกิด
 ความพร้อมในการใช้ชีวิตอยู่อย่างมีคุณค่าให้สามารถสร้างประโยชน์ได้มากที่สุดดังเช่นคำว่า

การปฏิบัติไม่มีกลางวันกลางคืนไม่มีเวลาเรื่องอื่นมาปนก็ให้รู้จักว่ามันปนมีธรรมวิจยะอยู่
 ในใจเสมอ คือชอกกรรมเพ็นธรรมอยู่เสมอ มีสติวิจยะธรรมอยู่เสมอ มีสติวิจยะธรรมอยู่
 ตลอดเวลา เรื่องจิตมันเป็นอย่างนั้น ถ้ามันตกกระแสของมันแล้วไม่ใช่วิจยะไปอย่างอื่นจะ
 ไปเที่ยวตรงโน้นจะไปทางนี้ทางนั้น สนุกจังหวัดนี้จังหวัดนั้นอันนั้นมันหลงโลกเดี๋ยวก็ตาย
 ละ ฉะนั้นจงพากันตั้งใจไม่ใช่วาทลัทธิอย่างเดียวจึงเกิดปัญญา ตา หู จมูก ลิ้น กายใจ มัน
 มีอยู่เสมอแต่อยู่เสมอศึกษาตลอดเวลา เห็นต้นไม้เห็นสัตว์ต่าง ๆ ก็ได้ศึกษาอยู่
 ตลอดเวลา น้อมเข้ามาเป็นโอบนนิกรรม ให้เห็นชัดในตัวของเราเป็น ปัจจัยตั้ง จะมี
 อารมณ์ภายนอกกระทบกระทั่งเข้ามามันก็เป็นปัจจัยตั้งสม่าเสมอมันไม่ทิ้ง^๕

๔. อุปมาอุปไมยที่เกี่ยวกับหลักธรรม

จากการศึกษาพบว่า ในเรื่องการสอนเนื้อหาเกี่ยวกับหลักธรรมะ หลวงพ่อชาได้ใช้
 หลักธรรมที่ปรากฏในคำสอนของพระสัมมสัมพุทธเจ้า ซึ่งมีปรากฏอยู่ในหลักคำสอนโดยได้
 นำมาจากพระไตรปิฎก เพราะหลักการสอน หรือที่สอนทุกสิ่งทุกอย่างนั้น ก็เพื่อให้เข้าใจ
 หลักธรรม หรือให้มีธรรมเกิดกับจิต เช่น

ธรรมะก็เหมือนกัน ธรรมะก็เรื่องของเรานี้แหละมันไม่มากไปกว่านี้หรอก จะไปพูดเรื่อง
 อะไรมันถึงจะรู้ถ้าไม่พูดเรื่องของเจ้าของพระพุทธรูปองค์ท่านบอกว่าโอบนนิโย โอบนนิโย
 มาโอบนนิโยมาฟังเท่านั้นเราก็เข้าใจแล้ว ว่าธรรมะไม่ได้อยู่ที่อื่น ท่านจึงให้โอบนนิโยมาใส่ใจ
 พวกเรา อย่างโอบนนิโยออกมา โอบนนิโยเข้ามา ถ้าโอบนนิโยออกมาแล้วมันจะกว้าง รวมเข้า ๆ เข้ามาใส่ใจของ
 เรา มันไม่ออกไปจากเรื่องของเราเป็นเรื่องของเราทั้งหมดเลย แต่พวกเราไปหลงคัมภีร์
 อ่างแต่หนังสืออ่างแต่คัมภีร์นั้น คัมภีร์นี้ศัพท์สูง ๆ จนบางที่ฟังไม่รู้เรื่องแล้วงงเลย ธรรมะ
 ไม่ได้อยู่ที่โน่น ไม่อยู่หรอกที่คนไม่รู้จักไม่ได้เป็นอย่างนั้น ท่านให้โอบนนิโยมาหาเจ้าของให้
 รักษาเจ้าของ ให้รู้เรื่องของเจ้าของนั้นแหละ ธรรมะหาใช่เรื่องอื่น ไม่ใช่เรื่องสูง ไม่ใช่เรื่อง

^๕ พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท), *อาหารใจ*, หน้า ๑๗๓.

ต่ำเอาชื่อมันไปใส่ไว้ตรงนั้นตรงนี้ บางคนก็ใจเสียแล้ว นี่กว่าธรรมอยู่ตรงโน้นมันอยู่ในหัวใจของเราแน่ละ พูดเรื่องของเรานี้เราก็จะมองเห็นได้เปรียบเทียบกับเข้ามาใส่ใจของเรา ธรรมไม่ได้อยู่ในหนังสือไม่ได้อยู่กับตำรา ธรรมะแท้ ๆ นี่อยู่กับใครท่านทำมาก่อนเข้าใจแล้วท่านจึงมาเขียนเป็นหนังสือที่นี้เป็นตำราแล้ว ท่านก็เก็บเอาแถว ๆ นั้นแหละ เก็บตามป่าข้างเอามาเขียนเลยเป็นตำรา เรายังเลยเชื่อตำราที่นี้รู้แต่ภาษาคำพูดจนไม่รู้ว่าจะไรเป็นอะไร^๙

ผู้วิจัยเห็นว่าการแสดงธรรมแบบอุปมา เป็นการพูดเพื่อให้เห็นความจริงของวิถีชีวิตที่เป็นจริงเกี่ยวกับการเกิดขึ้นตั้งอยู่และดับไปของสรรพสิ่งหรือเรื่องหลักไตรลักษณ์ หลักอริยสัจจ์ ท่านได้พูดละเอียดถึงข้อธรรมที่ใช้อยู่ในชีวิตประจำวันทั้งของพระสงฆ์ และของฆราวาส เช่นเรื่องพระสงฆ์ท่านก็ให้สังเกตดูภายในตั้งแต่ตื่นเช้า ให้ทันอารมณ์ว่าสิ่งใดเกิดกับใจเราบ้างและเราสามารถเท่าทันอารมณ์นั้นหรือไม่ แก้ไขได้ด้วยวิธีอย่างไร ปลูกให้มีสติอยู่ตลอดเวลา

สำหรับกับฆราวาสหลวงพ่อก็เน้นย้ำเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน คือการใช้ชีวิตที่ไม่ให้หลงไม่หลงถูกหลงหลอนคือไม่ให้ดีใจเสียใจไปกับวัตถุที่มากกระทบมากมาเกินความจำเป็น ให้รู้จักสอนตัวเอง แล้วจะไม่เกิดความรำคาญ เหมือนกันกับลิง สอนคนที่มีอายุมากให้รู้จักปล่อยวางให้พิจารณาว่ากายเหมือนกับที่อยู่อาศัยนานไป ก็เสื่อมเหมือนกายเราต้องละทิ้งจากไป แต่ที่พึ่งที่ทำได้ หรือสร้างได้แน่นอนคือจิตให้พิจารณา ไตรตรองอบรมสร้างจิตให้มีที่พึ่งให้ได้คือการอาศัยหลักธรรมเข้ามาขัดเกลาเหมือนน้ำย้อม ถ้าจะให้ดีต้องซักผ้าให้สะอาดแล้วย้อมผ้าสีที่ย้อมก็มีคุณภาพคงทนติดได้นาน การสร้างจิตด้วยความดีก็เช่นกัน ต้องละบาปด้วยถึงจะสามารถเข้าถึงสัจธรรมได้เร็ว

ส่วนธรรมะที่เป็นกลาง ๆ หลวงพ่อก็ให้พิจารณาว่าเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นได้กับจิตของทุกคนไม่ต้องคำนึงว่า เป็นสิ่งที่ดีหรือไม่ดี แต่ให้รู้ว่าสิ่งที่เกิดนั้นเป็นเพียงสภาพธรรมที่เกิดแล้วตั้งอยู่ไม่นานก็ดับไปเป็นเรื่องธรรมดาเกิดกับทุกชีวิตทุกรูปทุกนามนี่คือสภาวะธรรมที่ท่านสอน

^๙ พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท), ทำความเข้าใจเกี่ยวกับภาวนา, หน้า ๓-๔.

๔.๓ วิเคราะห์ลักษณะการสอนแบบอุปมาอุปไมยของพระโพธิญาณเถร

จากการศึกษาการสอนแต่ละแบบที่ท่านพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) ได้ประยุกต์มาสอนซึ่งถือว่าเป็นการสอนที่เปี่ยมด้วยคุณภาพ และมีคุณค่ามาก การที่จะศึกษานำเอามาเป็นแบบอย่างแต่ละแบบมาศึกษาและปฏิบัติตามเพื่อให้เห็นประสิทธิผลในการเผยแผ่ต่อไป

จากการศึกษาสรุปได้ดังนี้

๑. พระโพธิญาณเถร ได้นำเอาวิธีการสอนแบบอุปมาอุปไมยมาใช้กับสิ่งที่อยู่รอบตัวเช่น บ้าน ศาลา วัด ร่างกาย บุคคล สัตว์ สถานที่ สิ่งแวดล้อม สถานการณ์ต่าง ๆ กาลเวลา ซึ่งในเรื่องเหล่านั้น ท่านได้เปรียบเทียบให้เห็นเด่นชัดโดยการนำเอาหลักธรรมต่าง ๆ มาเปรียบเทียบให้กระจ่างเช่น

บ้าน คือบ้านที่อยู่อาศัยเทียบกับจิตใจซึ่งคือบ้านที่พึงได้อย่างแท้จริงเป็นบ้านภายใน ศาลา คือสถานที่ฟังธรรม เป็นที่สาธารณะ มิใช่สถานที่ของใครสัตว์ต่าง ๆ มาอาศัยอยู่ได้เปรียบเทียบกับร่างกายของเราเป็นสถานที่อยู่ของสัตว์ต่าง ๆ เช่นหมู่นอนคือพยาธิต่าง ๆ เป็นบ่อเกิดของโรคต่าง ๆ มิใช่สิ่งที่เราจะมั่นหมายว่าเป็นของเรา ตกอยู่ภายใต้กฎไตรลักษณ์คือเป็นอนิจจังไม่เที่ยง ทุกขัง เป็นทุกข์รำไป เป็นอนัตตา เป็นสิ่งมิใช่ตัวตน ไม่มีแก่นสาร

บุคคล คือผู้ที่เกิดมาในโลกต่างก็มีลักษณะเป็นของตนเองตามบุญตามบารมีที่สร้างสมมา จริตของคนก็มีต่าง ๆ กันเช่นว่า บางคนเป็นคนราคะจริต บางคนโทสจริต บางคนโมหจริต ซึ่งเราไม่สามารถจะอยากให้เป็นอย่างนี้ คนนี้เป็นอย่างนั้นตามที่เราปรารถนาได้ เพราะธรรมชาติมันต่างกัน ท่านเปรียบกับหมูไม่ในป่าซึ่งมีต้นคุด ต้นตรง ต้นหนาดต้นบางต่างกัน

สัตว์ หมายถึงหมูสัตว์เดรัจฉานท่านเปรียบเทียบควายเหมือนกับจิตใจ ควายอยากกินข้าวกล้า เหมือนจิตใจที่คอยวิ่งเข้าหาอารมณ์ตลอดเวลา ต้องคอยระวังต้องคอยตีมัน

สถานที่ เช่นวัดหนองป่าพงคือสถานที่จะรู้ว่าเป็นวัดท่านเปรียบกับคนที่คอยแต่จะถามถึงหรือคนที่ไม่รู้จริง คนที่รู้จริงเห็นแจ้งคือคนที่ได้มาเห็นวัดหนองป่าพงแล้วก็หมดความสงสัย คนที่รู้แล้วก็ไม่ต้องคอยถามใครเพราะรู้ด้วยปัจจุัตตังรู้ด้วยตัวเองเห็นเองหมดสงสัย

สิ่งแวดล้อม คือสิ่งที่อยู่รอบ ๆ ตัวเราท่านเปรียบกับอิฏฐารมณและอนิฏฐารมณ
ที่มากระทบกับเราอยู่เสมอมิใช่สิ่งที่อยู่ไกลตัวเราเลยมันอยู่รอบข้างเราตลอดเวลา

กาลเวลาท่านเปรียบกาลเวลาเหมือนสิ่งที่ยืดหยุ่นหรือกลิ้งกิ้งเราอยู่ตลอดเวลาซึ่ง
ท่านได้ยกพุทธพจน์เรื่องอภิณหปัจเจกชนที่ว่า กาลเวลาล่วงไป ๆ บัดนี้เราทำอะไรอยู่ขึ้นมา
เพื่อที่จะเตือนหรือสั่งสอนศิษยานุศิษย์ดังที่พระบรมครูได้สั่งสอนสาวกมาแล้ว

๒. หลักธรรม ที่ท่านได้ยกมาแต่ละข้อนั้น เป็นหลักพุทธธรรมที่มีประโยชน์และมีความ
เหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ เหมาะสมกับบุคคลแต่ละคนซึ่งมีความแตกต่างกัน เช่น
ยกศีล ๕ แบบที่เข้าใจง่าย ๆ เช่นเรื่องพ่อนุญผียากเข้าใจธรรมก็ยกเอาการเปรียบเทียบคนทำ
ชั่วเหมือนคนลักขโมยถ้าทำก็ถูกจับถูกทำโทษต้องติดคุกติดตาราง

๓. อุปมาอุปไมยแต่ละอย่าง มีความกระจ่างในตัวเอง และสามารถที่จะนำไป
อธิบายเผยแผ่ให้ผู้อื่นเข้าใจได้ด้วยเช่น เรื่องของทุกข์ ท่านเปรียบง่าย ๆ เหมือนหนามว่า

สิ่งทั้งหลายทั้งปวงมันเป็นของมันอยู่อย่างนั้น มันมิได้ให้ทุกข์แก่เรา เช่นเดียวกับ
หนาม หนามที่แหลม ๆ มันให้ทุกข์แก่เราไหม เปล่า มันเป็นหนามอยู่อย่างนั้น มิได้ให้ทุกข์แก่
ผู้ใด ถ้าเราไปเหยียบมันเข้าก็ทุกข์ทันทีทำไมจึงเป็นทุกข์ เพราะไปเหยียบมัน จึงว่าเป็นเพราะพระ
พุทธองค์ทรงให้หนีดด้วยปัญญา เปรียบประหนึ่งว่า เรามีเสี้ยนหรือหนามน้อย ๆ ดำเท้าเราอยู่
เดินไปปวดบ้าง หายปวดบ้าง บางทีก็เดินไปสะดุดหัวตอเข้า ปวดขึ้นมาก็คลำดู คลำไปคลำมา
ไม่เห็นเลยชี้แจงดูมันก็ปล่อยมันไป ต่อไป เดินไปถูกปุ่มอะไรขึ้นมาก็ปวดอีกมันเป็นอย่างนี้
เรื่อยไป เพราะอะไรนะ เพราะเสี้ยนหรือหนามนั้นมันยังอยู่ในเท้า ยังไม่ออกความเจ็บปวดมันก็
เป็นอยู่อย่างนั้นเมื่อมันปวดมากก็คลำหามันไม่เห็นก็ปล่อยไปนาน ๆ เจ็บอีกก็คลำอีก อยู่อย่าง
นั้นเรื่อย ๆ ทุกข์ที่เกิดขึ้นนั้นนะ เราต้องกำหนดรู้มันไม่ต้องปล่อยมันไป เมื่อมันเจ็บปวด
ขึ้นมา “เออ ใ้หนามนี้มันยังอยู่นี่นะ”

เมื่อความเจ็บปวดเกิดขึ้น ความคิดที่ว่าเราจะเอาหนามออกจากเท้าเรามีพร้อมกันมา
ถ้าเราไม่เอามันออก ความเจ็บปวดมันก็เกิดขึ้นเดี๋ยวก็เจ็บเดี๋ยวก็เจ็บ อยู่อย่างนี้ ความสนใจที่
จะเอาหนามออกจากเท้าเรามันมีอยู่ตลอดเวลา ผลที่สุดวันหนึ่งต้องตั้งใจเอาหนามออกให้ได้
เพราะมันไม่สบาย อันนี้เรียกว่าการปรารภความเพียรของเราต้องเป็นอย่างนั้น มันขัดตรงไหน
มันไม่สบายตรงไหน ก็ต้องพิจารณาที่ตรงนั้น แก้ไขที่ตรงนั้น แก้ไขหนามที่มันออกเท้าเรานั้น
แหละ งดมันออกเสีย

๔. การสอนโดยอุปมาอุปไมยของพระโพธิญาณเถร นั้นเป็นวิธีการที่ท่านใช้อย่างสม่ำเสมอไม่ว่าจะสอนโดยวิธีการใด ๆ ก็ตามก็มักจะมีวิธีการอุปมาอุปไมยปรากฏอยู่ด้วย โดยเฉพาะการสอนโดยวิธีบรรยาย ซึ่งมีปรากฏอยู่มาก สรุปลแล้วการสอนในทุกวิธีการของพระโพธิญาณเถร มีวิธีการอุปมาอุปไมยปรากฏอยู่ด้วยเสมอเพื่อทำเนื้อความให้สละสลวยเพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างกระจ่างชัด เพื่อให้การสอนนั้นมีอรรถรส เพื่อทำการสอนนั้นให้มีน้ำหนักที่จะไปกระทาะจิตใจของผู้ฟังให้เห็นเหตุมีผลนำเอาคำสอนไปปฏิบัติตามอย่างผู้มีปัญญา ซึ่งเหมาะสมกับการเป็นพุทธบริษัทอย่างแท้จริง

๕. สอนจากสิ่งที่ได้เรียนรู้มาจากประสบการณ์ภายใน คือผลที่เกิดจากการปฏิบัติ แต่นำเอามาประยุกต์ให้เข้ากับชีวิตของผู้ที่มาฟัง เล่าประสบการณ์ที่เกิดขึ้นจริงหรือที่เรียกว่าธรรมจากใจ ทุกสิ่งที่พูดนั้นเป็นเรื่องที่ได้ฝึกฝนอบรมจนเกิดขึ้นจริงกับใจจึงนำมาพูดได้

๖. สอนเรื่องเกี่ยวกับภูมิหลังของผู้ฟัง หรือความแตกต่างของผู้ฟัง สอนเท่าที่ผู้ฟังสามารถที่จะรับได้มิใช่สอนทุกอย่างแต่มีการใช้วิจารณ์ญาณ โดยการสนทนากันถึงความ เป็นอยู่การใช้ชีวิต กระทั่งรู้ถึงภูมิหลังของผู้ฟังแล้วจึงจะให้ธรรมะที่เหมาะสมกับชนหรือบุคคลกลุ่ม นั้นได้รับและนำไปปรับประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์อย่างแท้จริง

๗. หลักในการสอนที่ทำให้เข้าใจได้ง่ายที่สุดคือ สอนในสิ่งที่ง่ายที่สุดแล้วจึงให้ เนื้อหาที่ลุ่มลึกไปตามลำดับ คือสอนเรื่องชีวิตประจำวันหรือเรื่องที่เกิดอยู่ทุกวันแล้วจึงสอนใน การให้รู้จักนำหลักธรรมมาประยุกต์แก้ปัญหาหรือเผชิญปัญหาอย่างชาญฉลาด ไม่ได้สอนให้ ลึกซึ้งลงไปทีเดียว เป็นหลักในการนำร่องเพื่อนำจิตสู่ธรรม

๔.๔ วิเคราะห์ความสอดคล้องและความแตกต่างในการสอนแบบอุปมาอุปไมยใน พระไตรปิฎกกับของพระโพธิญาณเถร

จากการศึกษาพบว่า ความเหมือนกันในหลักการอุปมาอุปไมย เป็นสิ่งที่มีหลัก การวิธีการที่คล้ายคลึงกันมาก นับตั้งแต่หลักการสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า พระสาวกใน ยุคพุทธกาลเช่นพระกุมารกัสสปะ และหลังจากนั้นต่อมาอีก ๕๐๐ ปีซึ่งมีพระปิฎกจุฬารัตนเป็น ผู้แต่ง (รวบรวม) มติลินทปัญหาเพื่ออธิบายพระธรรมวินัย โดยยกเอาบุคคลขึ้นมาเป็นตัวอย่าง ถ้าม ตอบ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเป็นการถามตอบโดยเป็นการวิจัยธรรม โดยเฉพาะอภิธรรมปิฎก ซึ่ง

ท่านเน้นเรื่องการอธิบายเพื่อให้เข้าใจธรรมชั้นสูง เป็นบุคคลาธิษฐาน หรืออธิบายธรรมเป็นรูปธรรมเพื่อให้ประชาชนหรือผู้ปรารถนาเข้าใจธรรมโดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับ จิต เจตสิก รูป นิพพาน เข้าใจได้โดยการใช้หลักการอุปมาอุปไมยให้รู้และเข้าใจได้ง่าย

ด้านการใช้อุปมาอุปไมยเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ นั้นเน้นเรื่องการตอบปัญหาซึ่งเป็นความสงสัยเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ ซึ่งเน้นปัญหาที่มีอยู่ในสมัยนั้น ๆ เช่นเรื่องการสร้างกุศล การเกิดการตาย เรื่องบุคคล ที่มีกิเลสและผู้สิ้นกิเลส เรียกว่าเป็นปัญหาเกี่ยวกับการเกิด การดำรงชีวิตหรือการใช้ชีวิตและปัญหาการตาย กระทั่งเรื่องภายหลังจากตายแล้ว และการเกิดใหม่ในภพภูมิต่าง ๆ สุดท้ายในเรื่องของผู้สิ้นกิเลส ในมิลินทปัญหาได้ยกเอาหลักธรรมในพระไตรปิฎกหรือเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับพระพุทธองค์ หรือสถานการณ์ที่มีปรากฏในสมัยพุทธกาล มาขยายความให้เกิดความกระจ่าง เช่นเรื่องบัญญัติพระวินัย ลักษณะของพระพุทธเจ้า เรื่องเกี่ยวกับอดีตชาติของพระพุทธเจ้า ซึ่งทำให้มีความกระจ่างในการถามตอบปัญหาได้เพื่อให้เกิดความเข้าใจในปมที่เป็นปัญหาอยู่เช่นว่า เพราะเหตุไรพระองค์จึงไม่ทรงบัญญัติพระวินัยให้หมดเลย ทำไมจึงทรงบัญญัติที่ละสิกขาบทเมื่อมีเรื่องเกิดขึ้นแล้ว ก็มีการอุปมาเหมือนกับหมอนที่ฉลาดจะเยียวยาถอนพิษโรคก็ด้วยเมื่อมีโรคเกิดขึ้นแล้ว

ผู้วิจัยเห็นว่า ความสอดคล้องในเรื่องการใช้อุปมาอุปไมยในมิลินทปัญหามีเนื้อหาและวิธีการเป็นแบบเดียวกันกับที่ปรากฏในพระไตรปิฎก และเป็นการใช้สำนวนโวหารที่เข้าใจได้ง่าย เป็นมุมมองที่วิเคราะห์ได้ชัดเจนในเรื่องการอธิบายธรรมะในแง่มุมมองที่ลึกลับให้เห็นเด่นชัดเป็นรูปธรรมอย่างชัดเจนมากขึ้น ในมิลินทปัญหา มีความสอดคล้องกับงานวิจัยเรื่องอุปมาอุปไมยของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) แสดงให้เห็นว่าการใช้อุปมาอุปไมยนั้นเป็นวิธีที่ทำให้เกิดความกระจ่างแจ้งในการอธิบายหลักธรรม และในการใช้สร้างจินตนาการเพื่อให้เกิดภาพพจน์ที่เป็นรูปธรรมมากขึ้น ฉะนั้นจึงสรุปได้ว่า ในคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้น มีองค์ ๙ คืออนวัจนวคัสตฤศาสน์^{๑๐}

^{๑๐} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๐ (กรุงเทพฯ: บริษัท สื่อดะวันจำกัด, ๒๕๔๕), หน้า ๒๒๑. นวคัสตฤศาสน์คือ สุตตะ เคยยะ เวยยาकरणะ คาถา อุทาน อิติวุตตะกะ ชาตกะ อัပ္ပุตตรกรรม และเวทลละ ๆ ได้แก่ พระสูตรแบบถามตอบ ซึ่งผู้ถามได้ทั้งความรู้ และความพอใจ ถามต่อไป เช่น จูฬเวทลลสูตร มหาเวทลลสูตร สัมมาทิฏฐิสูตร สักกปัญหาสูตร เป็นต้น.

หลักการใช้อุปมาอุปไมยจัดเป็นคำสอนแบบเวทลละ และการใช้อุปมาอุปไมยของพระกุมารกัสสปะ ในมิลินทปัญหาและคำสอนของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) ที่เป็นอุปมาอุปไมยก็สามารถจัดเข้าในหลักการสอนแบบเวทลละได้เช่นเดียวกัน เพราะมีรูปแบบในการถามตอบ มีความกระฉ่างชัดเรื่องการให้คำตอบเพื่อให้เกิดความเข้าใจในคำถาม และมีการแก้ปัญหาเป็นแบบตรงประเด็น ถูกจุด มีเป้าหมาย

ในด้านสังคมวิทยาผู้วิจัยเห็นว่า การใช้อุปมาอุปไมยของพระโพธิญาณ ได้ใช้อุปมาอุปไมยจากนิทานพื้นบ้าน ซึ่งส่วนมากชาวไทยได้รับมาจากชาดก หรือนิทานปรัมปราเช่นเรื่องเวสสันดรชาดก นับได้ว่าท่านได้ใช้หลักในการประยุกต์สิ่งแวดล้อมหรือสภาพทางสังคมสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบตัวท่านมาเป็นสิ่งสอน หรือนำมาผสมผสานกับศาสตร์สมัยใหม่ใช้สอนให้เข้ากับคนรุ่นใหม่

ภูมิศาสตร์ในวัดหนองป่าพงมีสภาพป่าแบบป่าธรรมชาติมีการอนุรักษ์ป่า ซึ่งหลวงพ่อกำหนดได้อนุรักษ์ไว้เพื่อให้ธรรมชาติเป็นสิ่งสอนใจของผู้ที่เข้ามาในวัดหนองป่าพง ดังนั้นสภาพภูมิศาสตร์ที่อยู่รอบ ๆ วัดหนองป่าพงจึงมีความสมบูรณ์ไปด้วยป่าธรรมชาติแหล่งน้ำที่เป็นตาน้ำทำให้มีน้ำใช้ตลอดปีไม่เหือดแห้ง ผู้ที่เข้ามาวัดหนองป่าจึงสามารถรับรสแห่งความสงบจากสภาพภูมิศาสตร์ได้เต็มที่ และสถานที่ภายในวัดก็เป็นที่เงียบสงบเพราะหลวงพ่อกำหนดได้ใช้หลักโดยให้พูดให้น้อยปฏิบัติให้มาก และท่านได้เตือนผู้เข้ามาในวัดด้วยข้อธรรมที่ติดที่ต้นไม่ว่าโปรดสงบเพราะเรากำลังปฏิบัติธรรมอยู่

ส่วนภูมิศาสตร์สิ่งแวดล้อมในสมัยพุทธกาล เป็นสิ่งที่มีสภาพทางธรรมชาติยังสมบูรณ์ แม้ฤดูกาลต่าง ๆ ก็มีถูกต้องตามฤดูกาล ฉะนั้นผู้คนในยุคสมัยนั้นจึงสามารถเข้าวิถีของธรรมชาติได้อย่างลึกซึ้ง พร้อมทั้งได้รับกลิ่นไอแห่งธรรมชาติและสัมผัสความงามของธรรมชาติในสมัยนั้นเป็นอย่างดี เช่นอุรุเวลาเสนานิคมสถานที่บำเพ็ญเพียรของพระพุทธองค์ เป็นที่งดงาม มีสรรพสัตว์อยู่อาศัยไม่ว่าจะเป็นกวาง กระรอก นก ลิง ช้าง และความสมบูรณ์ของสายน้ำแหล่งน้ำก็มีอยู่บริบูรณ์ เป็นที่สงบร่มเย็น เมื่อเข้าไปในสถานที่นั้นล้วนได้รับอิทธิพลของความสงบจากธรรมชาติทำให้จิตใจของผู้เข้าไปบำเพ็ญเพียรได้รับรสพระธรรมได้อย่างดี

หลักธรรมชาติเมื่อประมาณ ๒๕๐๐ ปี ถือได้ว่าเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยสรรพสิ่งตามธรรมชาติอยู่ ยังไม่มีการทำลาย หรือเมื่อว่ากันตามหลักประชากรแล้ว ประชาชน

ในสมัยนั้นยังไม่มาก และอุตสาหกรรมเรื่องการทำลายธรรมชาติยังไม่เจริญเท่าทุกวันนี้ ดังนั้นสภาพธรรมชาติในสมัยนั้นจึงเป็นสิ่งที่อุดมไปด้วยป่าไม้นานาพันธุ์ การอาศัยอยู่ของสัตว์ป่าต่าง ๆ ก็มีมากมายไปด้วยเพราะมีที่อาศัย

จากการศึกษาพบว่า โดยหลักจิตวิทยา การนำจิตของบุคคลที่อาศัยอยู่ตามธรรมชาติอยู่แล้วในสมัยพุทธกาล มีความสมบูรณ์พร้อมในหลักการชีวิตไม่ได้ดิ้นรนเพื่อให้มีเพื่อให้เป็นผู้ยิ่งใหญ่ แต่อาศัยการใช้ชีวิตเพื่อให้มีความสุข การใช้ทรัพยากรให้มีค่า ทุกอย่างที่เขาทำในสมัยนั้นล้วนเป็นเรื่องที่ไม่ห่างจากธรรมชาติ และไม่มีเรื่องของวัตถุเช่นการแข่งขันกันสร้างบ้านเรือนให้ใหญ่โต สร้างตึกให้ยิ่งใหญ่ ทำธุรกิจให้รวย แต่ในสมัยนั้นแม้ระบบเศรษฐกิจก็เป็นเพียงการแลกเปลี่ยน และค้าขายเกี่ยวกับสิ่งธรรมชาติเช่นผ้า แพะ หรือผ้า ไม่ได้สร้างเทคโนโลยีมาแข่งขันกันอย่างปัจจุบัน ดังนั้นการนำจิตของผู้อาศัยอยู่ตามธรรมชาติจึงเป็นสิ่งที่ทำให้สามารถเห็นได้ง่าย และถือว่าเป็นชีวิตที่อำนวยความสะดวกให้เข้าใจในหลักธรรมอย่างแท้จริง เพียงแต่ต้องมีผู้ชี้บอก แนะนำ และเป็นตัวแบบให้อย่างถูกต้อง

ผู้ที่นำจิตใจหรือเผยแผ่หลักธรรมในสมัยนั้นทั้งพระพุทธเจ้าเอง ก็เป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพที่สง่างาม เป็นเช่นกับเทพบุตรที่ไม่มีใครเทียบได้ เมื่อพระองค์ได้ประกาศศาสนาอันเป็นการประกาศสัจธรรมด้วยแล้ว ผู้ที่ยังไม่เลื่อมใส ก็เลื่อมใส ยังไม่ศรัทธาก็ศรัทธา ผู้ที่มีปัญญาอยู่แล้ว มาศึกษาในหลักความจริงของคำสอน ก็เข้าใจได้อย่างชัดเจนและถูกต้อง อีกเอกลักษณ์หนึ่งที่ทุกคนต้องยอมรับ คือความแตกฉานในเรื่องของจริต หรืออุปนิสัยทั้งหลาย ละเอียดลึกซึ่งเท่าไรก็ตามพระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมให้เข้ากับจริตถูกกับปัญหา ฐิติแก้ไขได้ถูกต้องตรงเป้าหมายจึงทรงแนะนำแสดงธรรม

การสอนของหลวงพ่อกษานัน ท่านสอนเพื่อให้นำเขาไปปฏิบัติอย่างแท้จริงส่วนมากจะเน้นผู้ที่เข้ามาอย่างมีศรัทธาอยู่แล้ว และการสังเกตผู้ฟังซึ่งเป็นลักษณะที่ท่านทำเป็นปกติ และท่านสามารถทำได้อย่างละเอียดถี่ถ้วนถือเป็นการฝึกฝนที่ท่านได้สร้างเป็นเอกลักษณ์ที่เด่น ดังนั้นการเทศน์ของท่านจึงหนักหน่วงฟังแล้วสะดุ้งสะเทือนบางคนถึงกับนั่งน้ำตาไหล หรืออยู่ไม่ได้ นั่นเป็นการนำหลักธรรมเข้าสู่จิตวิธีหนึ่งซึ่งท่านได้ใช้ในยุคต้น ๆ ในการเทศน์ เพราะกลุ่มที่ฟังส่วนมากเป็นพระสงฆ์และผู้ที่มีมุ่งในการปฏิบัติอย่างจริงจังอยู่แล้ว เมื่อได้ฟังธรรมจากท่านก็จะเกิดความประจักษ์ด้วยตัวเองว่าท่านได้พูดนั้นเป็นจริง ดังนั้นการเทศน์ของท่านจึงมุ่งเน้นเฉพาะกลุ่มในยุคแรก ๆ แล้วค่อยขยายกลุ่มผู้ฟังออกไป ภาษาที่เทศน์ก็อ่อนโยน นุ่มนวลขึ้น ทำ

ให้ผู้ฟังเพลิดเพลินเป็นธรรมชาติเป็นศิลป์แห่งการแสดงธรรมที่ท่านใช้เทคนิคต่าง ๆ ทำให้ผู้ฟังไม่เกิดความเบื่อหน่าย

เมื่อมองจากหลักภาษาศาสตร์ เห็นว่า พระพุทธองค์เป็นนักภาษาศาสตร์ชั้นยอดที่หาผู้ใดเทียมได้ยาก จากเหตุการณ์ที่พระองค์เสด็จไปเทศนาตามรัฐหรือแคว้นต่าง ๆ นั้นเป็นจำนวนมาก และแต่ละรัฐก็มีภาษาที่ใช้ต่าง ๆ แต่พระพุทธองค์ทรงใช้หลักนิรุกติศาสตร์อันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของพระองค์เผยแผ่ให้ผู้ฟังเข้าใจได้อย่างลึกซึ้ง สามารถบรรลุธรรมได้อันเนื่องมาจากพระองค์ทรงเป็นกษัตริย์ ดังนั้นเวลาศึกษาก็มีพระอาจารย์เป็นจำนวนมากที่จะประสาทวิทยาให้เรื่องความแตกฉานในภาษาจึงเป็นสิ่งที่สำคัญกับพระองค์ อีกประการหนึ่งการปกครองในสมัยนั้นมีการยกทัพรบเพื่อชิงแคว้นกันอยู่บ่อย ๆ ดังนั้นผู้ที่รอบรู้ก็สามารถที่จะเข้าใจในภาษาของชนจำนวนมาก จึงได้เปรียบผู้อื่นสามารถรู้การเคลื่อนไหวของอีกฝ่ายหนึ่งได้

ผู้วิจัยพบว่าความแตกฉานด้านภาษาศาสตร์จึงเป็นสิ่งที่พระพุทธองค์ทรงได้รับการฝึกหัดมาตั้งแต่ทรงเยาว์ เมื่อไปประกาศพระธรรมแล้วไม่ว่าชาติใดภาษาใดก็ทรงสามารถพูดให้เข้าใจได้และชัดเจนทุกบททุกเนื้อหา ทำให้ภาษาของพระองค์สมบูรณ์ในตัวภาษานั้นเองและภาษาที่ใช้อยู่นั้นเป็นภาษามีหลักเกณฑ์มีแบบฉบับสามารถเรียนรู้เข้าใจได้ง่ายคือภาษามคธ ผู้วิจัยเข้าใจว่าเป็นภาษากลางของชมพูทวีปในยุคนั้น

สำหรับหลักภาษาศาสตร์ที่หลวงพ่อบอกได้ใช้ท่านกล่าวไว้ว่า คำพูดทุกคำพูดเป็นเรื่องของภาษา ไม่มีใครโง่หรือฉลาดในภาษาหรือคนโง่หรือฉลาดนั้นเป็นความโง่ฉลาดในตัวเขาเอง การอธิบายธรรมจึงเป็นการนำสุภาษิตเข้าสู่ใจเพื่อให้เข้าใจในสังขาร ท่านบอกว่าการใช้ภาษาให้คนรู้จักนั่นแหละคือประโยชน์สูงสุด การจะใช้ภาษาที่ไม่เข้าใจมาสอนอีกมันก็ไม่เกิดประโยชน์ ดังนั้นภาษาที่เป็นภาษาสากลของท่านคือภาษาที่ออกมาจากจิต ท่านจึงสอนชาวต่างชาติต่างภาษาได้ เรื่องของจิตนั้นเป็นเรื่องที่เหมือนกันสำหรับปุถุชน มีสุขทุกข์ มีโลกธรรมเป็นธรรมดา ท่านจับจุดนี้ได้จึงได้แสดงธรรมให้เข้าใจได้ง่าย บางครั้งใช้กายเป็นอุปมาเปรียบให้เห็นไม่ต้องพูดก็เข้าใจได้เลย

สำหรับหลวงพ่อบอกเอง ท่านไม่ได้ศึกษาในสถานที่ศึกษามากนัก เรียนเพียงอ่านออกเขียนได้เท่านั้นแล้วก็หันเหทิศทางชีวิตเข้าสู่การศึกษาทางธรรม อันเนื่องมาจากสภาพทาง

สังคมหรือสถานภาพทางครอบครัวไม่อำนวย เพราะท่านมีพี่น้องหลายคน และครอบครัวก็เป็นครอบครัวปานกลางไม่ร่ำรวยนัก ภาษาที่ท่านใช้จึงออกมาจากจิตของท่าน

ดังนั้นการเทศน์ของท่านเกี่ยวกับอุปมาอุปไมยท่านจะยกตัวอย่างง่าย ๆ ชาวบ้านเข้าใจเลย พูดกับครูก็ยกเรื่องการเรียนการสอน เรื่องครูซึ่งการสอนของท่านนั้นได้ใช้การสอนของพระบรมศาสดามาใช้ทั้งสิ้น

ดังจะเห็นได้จากการที่พระบรมศาสดาได้ตรัสสอนสาวกเมื่อพระบรมศาสดาตรัสกับชาวนาถก็จะพูดเรื่องการทำนา เมื่อตรัสกับนักบวชก็พูดเรื่องนักบวช ตรัสกับกษัตริย์ก็นำเรื่องกษัตริย์มาตรัสกับคนค้าขายก็นำเรื่องการค้าขายที่ถูกต้องที่ควรมาตรัสให้เกิดประโยชน์

เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้วความแตกต่างในเรื่องการสอนโดยวิธีการใช้อุปมาอุปไมยนั้นไม่มีความแตกต่างกันในด้านวิธีการเลย จะแตกต่างก็เพียงตัวตนของบุคคล กาลเวลาที่อยู่ต่างยุคต่างสมัยกัน สถานที่ซึ่งอยู่ต่างสถานที่กัน อย่างไรก็ตามหลวงพ่อบุชชาะนั้นไม่เคยทิ้งการอ้างพระพุทธรูปในเมื่อท่านได้บรรยายหรือเทศน์เลย

ในหนังสือที่พิมพ์เป็นเล่มเผยแพร่ มีแผ่นบันทึกเสียงและเอกสาร เกี่ยวกับคำสอนของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) เมื่อเทศน์ไปท่านจะยกเอาพระดำรัสของพระบรมศาสดามาอ้างแล้วเทศน์ไปเรื่อย ๆ แล้วจึงยกอุปมาอุปไมยเป็นตัวอย่างเช่น แผ่นบันทึกเสียงเรื่องรู้แจ้งโลก ท่านจะอ้างถึงพระพุทธรูปองค์ก่อน เช่น “เรื่องการรู้จักโลก เหมือนเพชรนิลจินดา อยู่กับโคลนตม อยู่ในตมแต่ไม่เปื้อน พระพุทธรูปองค์หมายถึงโลกคือจิตใจมิใช่ลมฟ้าอากาศ ทำจิตใจให้อยู่เหนือโลก เหนือวัฏฏะนี่คือรู้โลกรู้คนคนเดียวก็รู้คนได้ทั้งโลก หรือเรียนรู้ความร้อนเหมือนกันหมดรอบโลกเหมือนกันหมดหรือความเย็นมันก็รู้กันหมดทั่วโลก พระศาสดาสอนจิตเดียวให้รู้จักแล้วก็จะรู้จักทุกจิตได้เช่นกัน พระศาสดาสอนให้พ้นทุกข์” นี่คือการเทศนาการบรรยาย หลักการสอนของท่านพระโพธิญาณซึ่งมีเคยยกคำสอนอื่นจากพระสังฆธรรมคำสอนของพระบรมศาสดาเลย ท่านจะอ้างอิงพระพุทธรูปอยู่เช่นนั้นตลอด ซึ่งถือว่าเป็นแบบอย่างในการสอนของพุทธสาวกที่น่ายกย่อง และควรเอาเป็นแบบอย่างในการสอนในการในการเผยแพร่หลักธรรมต่อไป

อีกประการหนึ่งที่ถือได้ว่าหลวงพ่อบุชชาเป็นแบบอย่างที่น่าเคารพและเป็นแบบที่ประเสริฐยิ่งในการเผยแพร่และดำเนินชีวิตที่ประเสริฐคือ หลักในการใช้ชีวิตที่มาจากความจริงที่ได้ศึกษาทดลอง เพราะชีวิตของท่านนั้นได้ฝึกฝนตนตั้งแต่เยาว์ กระทั่งเข้าสู่วัยผู้ใหญ่จึงได้

ประกาศพระธรรมจากประสบการณ์ความจริงที่มีอยู่ภายในให้ประชาชนได้เข้าใจและเข้าถึง
หลักธรรม มิได้เพียงศึกษาจากปริยัติอย่างเดียว นั่นเป็นวิธีที่มีความคล้ายคลึงกับวิธีการเผยแพร่
ธรรมแบบเซน ซึ่งหลวงพ่от่านได้ประยุกต์ใช้ให้เหมาะกับบุคคลได้อย่างน่าสรรเสริญยิ่ง

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัยและข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ศึกษาวิเคราะห์ เรื่องอุปมาอุปไมยในคำสอนของพระโพธิญาณเถร (หลวงพ่ocha สุภทฺโท) พบว่าในคำสอนของหลวงพ่ocha การใช้ภาษาสอนเป็นภาษาที่เรียบง่าย เข้าใจได้ชัดเจนเพราะหลวงพ่ocha ท่านได้ยกเอาธรรมชาติสิ่งแวดล้อม เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้น มาเป็นเหตุที่จะสอน รวมทั้งการสอนในเรื่องอาชีพการดำเนินชีวิตก็ยกเอาอาชีพของผู้ฟังมาพูด โดยประยุกต์เอาหลักธรรมที่เหมาะสมกับอาชีพนั้น ๆ มาสนทนาหรือเทศนา แม้ภาษาที่ท่านใช้จะเป็นภาษาพูด และเป็นภาษาท้องถิ่นของภาคอีสาน ก็ทำให้ผู้ที่มีศรัทธาในตัวท่านได้เข้าใจในหลักธรรมที่หลวงพ่ocha มาในการสอนอย่างชัดเจน สำหรับผู้ไม่เข้าใจในภาษาพูดของท่านก็จะประทับใจในลีลาการสอน และสามารถซึมซับบรรยากาศแห่งความสงบ และรับรู้ถึงความยิ่งใหญ่ในการเผยแผ่ธรรมโดยภาษาจิตของท่านได้ นั่นก็คือหลักธรรมที่ท่านได้สอนนั้นมาจากประสบการณ์ที่เกิดจากการฝึกฝนอบรม จนเข้าถึงความจริงแล้วนำมาเผยแผ่ โดยได้นำพระธรรมเหล่านั้นออกมาจากจิตใจอย่างแท้จริง แม้บางครั้งเหมือนเป็นการสอนแบบเซน

ดังนั้นคำสอนที่หลวงพ่ocha ท่านสอนจึงเป็นสิ่งที่มีความประโยชน์ สามารถนำไปใช้ในชีวิตได้จริง จนผู้ฟังสามารถพัฒนาความเข้าใจเกี่ยวกับคำสอนในพระพุทธศาสนาได้ถูกต้อง และมีการเปลี่ยนพฤติกรรมในการใช้ชีวิต ที่เป็นไปในทางที่ดี เพราะได้ฟังคำสอนที่เข้าใจให้เกิดการปรารถนาที่ควรจะนำไปปฏิบัติตาม และในการสอนของท่าน ก็มีความโดดเด่นในการทำให้ผู้ฟังเข้าใจได้ง่าย เราให้ได้คิด สะกิดให้นำเอาไปตรึงตรอง จนรู้เห็นจริงตามที่ท่านสอนได้

จึงถือได้ว่า บทบาทในการสอนของท่าน เป็นสิ่งสำคัญนำสู่ผลสำเร็จเพราะเป็น
เอกลักษณ์ซึ่งเป็นความสามารถเฉพาะตัวของท่านเอง ซึ่งเป็นผลเกิดจากการปฏิบัติตามหลัก

คำสอนที่ท่านได้ยึดถือตามครูอาจารย์อย่างเคร่งครัด โดยครูอาจารย์เหล่านั้นก็ได้ยึดหลักการประพฤติปฏิบัติมาจากพระไตรปิฎกซึ่งเป็นคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ส่วนหลักคำสอนในพระไตรปิฎกนั้นเป็นภาษาที่สละสลวย ง่ายต่อความเข้าใจแม้ผู้ที่เป็นปราชญ์ด้านภาษาศาสตร์ หรือด้านศาสนา เมื่อได้ค้นคว้าหลักคำสอนของพระพุทธองค์ต่างก็เกิดความอัศจรรย์ใจในหลักคำสอน และหลักในการใช้ภาษาที่งดงาม ซึ่งเป็นภาษาที่เป็นวรรณคดีชั้นยอด มีอรรถรสครบถ้วน และเป็นภาษาที่มีหลักเกณฑ์ มีแบบแผน สามารถที่จะศึกษาให้เข้าใจได้ รวมทั้งเนื้อหาในพระไตรปิฎกก็มีมากมายสามารถที่จะนำไปประยุกต์ใช้ได้ทุกสถานการณ์ ทุกโอกาส ทุกเวลา เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดกับชีวิต นั่นคือการสิ้นกิเลส

ในเรื่องของประเภทและวิธีการที่ปรากฏในแต่ละยุคสมัยนั้นมีความคล้ายคลึงกัน ตั้งแต่การใช้อุปมาอุปไมยในยุคสมัยของพระพุทธเจ้า ซึ่งเป็นสิ่งที่ปรากฏในรูปแบบการถาม-ตอบ การเทศนา การบรรยายหรือในการสนทนา และที่ปรากฏในคำสอนของพระอริยสาวกในปายาสีสูตร ในมิลินทปัญหาและในการสอนโดยการใช้อุปมาอุปไมยของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) สรุป ได้ ๒ ประเด็น คือ

- ก. การใช้อุปมาอุปไมยที่มีศัพท์ปรากฏ
- ข. การใช้อุปมาอุปไมยที่ต้องอาศัยเนื้อความจึงรู้ความหมายได้

หลักวิธีการสอนในพระไตรปิฎกเป็นการนำผู้ฟังเข้าสู่พุทธธรรมตามหลักจิตของบุคคล ซึ่งมีความแตกต่างกัน แต่มีการปรับประยุกต์เอาหลักธรรมมาใช้ที่เหมาะสม ถูกต้อง ถูกเป้าหมาย ผู้ที่ได้ฟังจึงสามารถเข้าใจคำสอนได้ถูกต้องและนำธรรมเข้าถึงจิตได้ได้รวดเร็ว หลวงพ่อชา ท่านอาศัยหลักศรัทธาของผู้เข้ามาฟังธรรมจึงเน้นการเทศน์หรือสอนที่จะทำให้ผู้ฟังสะดุ้ง เพื่อเป็นการเตือนให้รับเอาพระธรรมคำสอนไปปฏิบัติไม่ตกอยู่ในความประมาทให้เข้าใจปัญหาที่เกิด และสามารถนำตนพ้นปัญหาไปได้

การกล่าวอุปมาอุปไมยถึงบุคคลในพระไตรปิฎก ท่านได้กล่าวถึงความเหมาะสมของบุคคล เช่นกล่าวถึงนักบวชก็นำคำสอนที่เหมาะสมกับนักบวช กล่าวกับฆวานาก็กล่าวเรื่องของการทำงาน และได้ประยุกต์หลักธรรมที่เหมาะสมกับอาชีพนั้น ๆ มาสอนให้เกิดประโยชน์

ในคำสอนของพระโพธิญาณเถร ท่านได้กล่าวกับชาวบ้านที่สนทนาเรื่องชาวบ้าน เรื่องการทำนา การทำไร่ การอาศัยนาอาศัยไร่ สนทนากับข้าราชการครูก็สนทนาเรื่อง การเรียนการสอน

ส่วนการยกตัวอย่างที่เป็นบุคคลาธิษฐาน ในพระสูตรท่านก็มีตัวอย่างมากมาย โดยเฉพาะนิทานชาดกซึ่งมีปรากฏตั้ง ๕๔๗ เรื่อง ถือว่าเป็นตัวอย่างในการยกบุคคลาธิษฐาน ได้อย่างดีที่จะนำมาเป็นเรื่องในปัจจุบันและประยุกต์ใช้กับเรื่องในปัจจุบันคือเทียบเรื่อง สถานการณ์ที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเพื่อให้ทันเรื่องปัจจุบันกาล

ความแตกต่างผู้วิจัยได้เปรียบเทียบไว้ในเรื่องของ

๑. ความแตกต่างทางด้านภูมิศาสตร์สิ่งแวดล้อม ในสมัยพุทธกาลกับในยุค ปัจจุบันในเรื่องความต่างกันแห่งกาลเวลาที่ทำให้สภาพภูมิศาสตร์ต่างกันออกไป ผู้ที่อาศัยอยู่ใน ภูมิศาสตร์ที่มีธรรมชาติมากก็อาจเข้าถึงหลักธรรมได้ง่ายกว่าผู้ที่อาศัยอยู่ในสังคมของยุค อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี

๒. ด้านภาษาการสอนในพระไตรปิฎกรวบรวมคำสอนที่ได้กลั่นกรองไว้อย่างดี มีความสละสลวย ทั้งหลักภาษาก็ปรากฏเป็นภาษาในเชิงวรรณคดีชั้นเลิศ เพราะผู้ใช้ภาษานั้นถือได้ว่า เป็นผู้แตกฉานในด้านนิรุกติศาสตร์ สามารถเข้าใจหลักภาษาได้อย่างดี

ส่วนหลวงพ่อบุชชา ส่วนมากใช้ภาษาพูดในการสอนธรรม และการศึกษาด้านภาษา ของท่านมีน้อยมาก ดังนั้นภาษาที่สำคัญที่ท่านได้ใช้ก็คือภาษาจิต หรือธรรมที่ออกมาเกิด จากธรรมที่เกิดจากจิตโดยแท้

๓. ด้านจิตวิทยาศาสนา คือวิธีการสื่อธรรมหรือนำธรรมเข้าสู่จิตของผู้ฟัง ใน พระไตรปิฎกมุ่งเป้าหมายได้ถูกต้อง ตรงกับจิต เหมาะกับบุคคลที่มีความเหมาะสมพร้อมที่ จะบรรลุธรรมได้ เมื่อได้ยินได้ฟังพระธรรมข้อที่เหมาะสมกับตนก็สามารถบรรลุธรรมได้โดยใช้ เวลาไม่นานเลย

การสอนโดยนำธรรมเข้าสู่ใจของหลวงพ่อบุชชา ท่านต้องอาศัยประสบการณ์ใน การวิเคราะห์คนหรือการสนทนาให้ทราบภูมิหลังของผู้ฟังกระจ่างชัดก่อนแล้วจึงประยุกต์พระ ธรรมให้เหมาะกับจิต โดยวิธีการที่เหมาะสมกับแต่ละคน ทำให้การสอนธรรมได้ผลสำเร็จและมึ ความชัดเจน

สรุปได้ว่าในการสอนหลักธรรม พระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) ได้นำเอาหลักธรรมจากพระไตรปิฎกมาแสดง โดยอ้างพระบรมศาสดาเป็นผู้ตรัสก่อนทั้งสิ้นมิได้กล่าวโดยมิอ้างถึงเลยซึ่งถือว่าเป็นแบบอย่างในการสอนหรือการบรรยายที่เลิศในการสอนคือ ท่านไม่ทิ้งพระบรมครู ไม่ว่าจะอ้างหลักธรรมใด ๆ ท่านจะยกว่าเป็นพระดำรัสที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ทั้งสิ้น แล้วจึงค่อยมายกตัวอย่างอุปมาอุปไมยที่เป็นเรื่องของปัจจุบันเหมาะกับบุคคล เข้ากับสถานการณ์ เกี่ยวเนื่องกับสถานที่นั้น ๆ และเป็นหลักธรรมที่เหมาะสมกับผู้ที่ท่านมุ่งแสดงให้ฟังนั้น ๆ เพื่อให้เกิดผลได้และให้ชนกลุ่มนั้น ๆ เข้าใจได้อย่างชัดเจน ตามที่มีปรากฏให้เห็นในเอกสารการวิจัยที่ผู้วิจัยได้แสดงไว้แล้ว ทั้งหลักฐานด้านเอกสารหนังสือ แผ่น (วี ซี ดี) เทปบันทึกเสียง และผลงานที่เล่าโดยคณะศิษยานุศิษย์ที่อยู่อาศัยกับท่านพระโพธิญาณเถรที่ได้ถ่ายทอดออกมาเป็นผลงานทางการอบรม การเทศนา ข้อวัตรปฏิบัติที่เหมาะสมกับสมณวิสัยทั้งสิ้น ซึ่งเป็นสิ่งประจักษ์พร้อมที่จะให้เข้าใจถึงหลักธรรมที่ท่านเหล่านั้นได้รับมาจากการสอนของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) พระสงฆ์ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบตามคำสั่งสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าพระองค์นั้น

๕.๒ ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

๑. ในการทำวิจัยครั้งต่อไปผู้วิจัยขอเสนอแนะเพื่อให้ทำวิจัยในเรื่องของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทฺโท) ในเรื่องการใช้อุปมาอุปไมยเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในภาคสนามคือเป็นการประเมินผลทางเชิงปริมาณ โดยนำหลักการสอนโดยวิธีการอุปมาอุปไมยไปใช้กับนักเรียน นักศึกษา เพื่อประเมินความเข้าใจเรื่องการเข้าใจหลักธรรมทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมที่ยากเข้าใจว่า สามารถที่จะเข้าใจได้ยากหรือง่ายกว่าการบรรยายหรือสอนตามปกติโดยใช้คำทางสถิติ

๒. นำหลักการสอนของพระโพธิญาณเถร เปรียบเทียบกับการสอนของนักปราชญ์ชาวตะวันตก เพื่อประเมินถึงพัฒนาการด้านการศึกษา หรือกลวิธีในการแสดงความรู้เช่น แนวการสอนของอริสโตเติล หรือนักจิตวิทยามนุษยนิยมเช่นมาสโลว์หรือกับนักปราชญ์ในพระพุทธศาสนาด้วยกัน เพื่อทราบถึงพัฒนาการด้านการศึกษา เพื่อทราบถึงแนวโน้มในการเผยแผ่หรือยุทธศาสตร์ในการศึกษาในอนาคตต่อไป

บรรณานุกรม

๑. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์วิทยาเขตกำแพงแสน. พระไตรปิฎกภาษาไทย. ฉบับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยาเขตกำแพงแสน. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์วิทยาเขตกำแพงแสน, ๒๕๓๙.

_____ . พระไตรปิฎกภาษาบาลี. ฉบับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์วิทยาเขตกำแพงแสน, ๒๕๐๐.

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ธรรมนูญรัฐสภา(ภาษาบาลี).ภาค.๑,๕. ฉบับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๕.

_____ . ปกรณ์วิเศษภาษาบาลี. ภาค ๑. ฉบับมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๘.

๒. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ

พระโพธิญาณเถระ (ชา สุภัทโท).. กบแต่มั่งเฝ้ากอบบัว. สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.

_____ . ชีวิตที่พ้นทุกข์. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.

_____ . ชีวิตการงาน หลักธรรม. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.

_____ . ทางพ้นทุกข์. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.

_____ . ทำใจให้เป็นบุญ. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.

_____ . ธรรมะที่ยังรู้ยาก. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.

_____ . ธรรมปริศนา. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.

_____ . ธรรมปฏิบัติสังสาร. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.

_____ . น้ำไหลนิ่ง. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.

_____ . แนวทางการปฏิบัติธรรมฉบับธรรมานุสติ, กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.

_____ . **โพธิญาณธรรม**. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.

_____ . **รู้แจ้งโลก**. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.

_____ . **วิมุตติ**. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.

_____ . **สติ สมาธิ ปัญญา**. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.

_____ . **อยู่เพื่ออะไร**. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ธรรมสภา, ม.ป.ป.

กรมศิลปากร. **มิลินทปัญหา**. พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพพระวิสุทธิวงศาจารย์ (สูง
ธัญญาโม). กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

กองทุนธรรมสวัสดิ์และคณะศิษย์ . **คำสอนหลวงพ่อชา ชุตปรัชญาศาสนา**.

กรุงเทพฯ ฯ : โอ เอน จี การพิมพ์จำกัด, ๒๕๔๕.

กองทุนผู้ให้แสงสว่าง. **สุภัทธานุสรณ์**. กรุงเทพฯ ฯ : กองทุนผู้ให้แสงสว่าง, ๒๕๑๙.

กองทุนพลังชีวิตอาคมธรรมทาน. **อุปลมณิ**. กรุงเทพฯ ฯ : อักษรสยามการพิมพ์, ๒๕๔๐.

คณะศิษย์ . **คำตอบหลวงพ่อชา สุภัทโท**. กรุงเทพฯ ฯ : บริษัทศิลป์สยามบรรจภัณฑ์
และการพิมพ์จำกัด, ๒๕๓๘.

_____ . **โพธิญาณ**. กรุงเทพฯ ฯ : กรุงเทพการพิมพ์. ๒๕๒๕.

พระโพธิญาณเถร (หลวงปู่ชา สุภัทโท). **สงบจิตได้ปัญญา**. เล่มที่ ๓. กรุงเทพฯ ฯ :

ปาปิรุส พับลีเคชั่น, ๒๕๔๕.

_____ . **กุญแจภavana**. เล่มที่ ๕. กรุงเทพฯ ฯ : บริษัทเฟื่องฟ้า พรินต์ติ้งจำกัด,
๒๕๔๔.

_____ . **กบแต่นั่งเฝ้ากอบัว**. เล่มที่ ๒๗. กรุงเทพฯ ฯ : บริษัท เอ็น.พี. สกรีนพรินต์ติ้ง
จำกัด, ๒๕๔๗.

_____ . **กว่าจะเป็นสมณะ**. เล่มที่ ๓๑. กรุงเทพฯ ฯ : โรงพิมพ์บริษัทเบญจผลจำกัด,
๒๕๔๖.

_____ . **คำสอนหลวงพ่อชา ชุตปรัชญาศาสนา**. กรุงเทพฯ ฯ : โอ เอน จี การพิมพ์
จำกัด, ๒๕๔๕.

_____ . **ชีวิตแต่งงาน ครอบครัว**. เล่มที่ ๑๗. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ปาปิรุส
พับลีเคชั่น, ๒๕๔๗.

_____ . **ตามคูจิต**. เล่มที่ ๑๕. กรุงเทพฯ ฯ : สำนักพิมพ์ปาปิรุส พับลีเคชั่น, ๒๕๔๗.

_____ . **ทางพันธุกรรม**. เล่มที่ ๓๒. กรุงเทพฯ : บริษัท เอ็น.พี. สกรีนพริ้นติ้ง จำกัด,
๒๕๔๗.

_____ . **ทางแห่งความสุข**. เล่มที่ ๑๘. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ปาปิรุส พับลิเคชั่น,
๒๕๔๗.

_____ . **ทำความเข้าใจเกี่ยวกับภาวนา**. เล่มที่ ๑๒. กรุงเทพฯ : วิบูลกิจการพิมพ์,
๒๕๔๖.

_____ . **ธรรมจากต้นไม้**. เล่มที่ ๓๓. กรุงเทพฯ : เอ็น.พี. สกรีนพริ้นติ้ง จำกัด,
๒๕๔๗.

_____ . **นอกเหตุเหนือผล**. เล่มที่ ๒๑. กรุงเทพฯ : ลิเบอร์ตี้เพรส. ๒๕๔๗.

_____ . **เปลือกของที่ชอบ**. เล่มที่ ๓๕. กรุงเทพฯ : เฟื่องฟ้า พริ้นติ้ง จำกัด, ๒๕๔๖.

_____ . **ปฏิบัติพระโพธิญาณเถร**. เล่มที่ ๑๙. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ปาปิรุส พับ
ลิเคชั่น, ๒๕๔๗.

_____ . **ฝึกจิตให้มีกำลัง**. เล่มที่ ๒๘. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ปาปิรุส พับลิเคชั่น,
๒๕๔๗.

_____ . **ภาวนาพิจารณาให้รู้ตามความเป็นจริง**. เล่มที่ ๑๐. กรุงเทพฯ : บริษัท
ศิลปะสยามบรรจุกุณธ์และการพิมพ์ จำกัด, ๒๕๔๕.

_____ . **ภาวนาพุทโธ น้ำตาไม่ไหล**. เล่มที่ ๔. กรุงเทพฯ : ปาปิรุส พับลิเคชั่น,
๒๕๔๕.

_____ . **สมมุติบังวิมุติ**. เล่มที่ ๒๙. กรุงเทพฯ : บริษัท เอ็น.พี. สกรีนพริ้นติ้ง จำกัด,
๒๕๔๗.

_____ . **เหมือนกับใจคล้ายกับจิต**. เล่มที่ ๒๔. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ ปาปิรุส
พับลิเคชั่น, ๒๕๔๗.

_____ . **เหนือสิ่งอื่นใด**. เล่มที่ ๑๔. กรุงเทพฯ : ปาปิรุส พับลิเคชั่น, ๒๕๔๗.

_____ . **อาหารใจ**. เล่มที่ ๒๕. กรุงเทพฯ : โอ เอส พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๔๖.

พระเทพโสภณ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **พระพุทธศาสนากับวิทยาการโลกยุคใหม่**. บัณฑิต
วิทยาลัย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พระธรรมปิฎก (ป. อ. ปยุตฺโต). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**. กรุงเทพฯ :
บริษัท สือตะวัน จำกัด, ๒๕๔๕.

_____ . **พุทธวิธีในการสอน**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์กรมการศาสนา, ๒๕๔๕.

พระราชวรมุนี (ประยูรย์ ปยุตโต). **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๒๘.

พระสุธีวรญาณ (ณรงค์ จิตตโสภโณ). **พุทธศาสตร์ปริทรรศน์**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๑.

ว.วชิรเมธี (พระมหาภูษิตชัย วชิรเมธี). **ธรรมะติดปีก**. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อมรินทร์, ๒๕๔๗.
หลวงปู่. **สุดยอดธรรม**. บันทึกธรรมและคำสอนหลวงปู่ชา สุภทฺโท. กรุงเทพฯ : โอ เอส พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๖.

(๒) วิทยานิพนธ์

ทองคำ มากมี. “คำสอนและวิธีสอนของพระโพธิญาณเถระ”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๒.

ทองพูล พานแก้ว. “การศึกษาเปรียบเทียบวิธีการสอนธรรมะของหลวงปู่ชา สุภทฺโท กับท่านสุยเน้ง (เว่ยหล่าง)”. **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. สาขาศาสนาเปรียบเทียบ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๑.

บุญชอบ เรืองทรัพย์. “อุปมา อุปไมย ในพระไตรปิฎก”. **ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๐.

พระมหาวิชาญ สุวีชาโน. “ศึกษากระบวนการฝึกอบรมบุคคลากรทางพระพุทธศาสนาของพระโพธิญาณเถระ (ชา สุภทฺโท)”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๒.

พระมหาวิสิษฐ์ ปญญาวฑฒโน. “การศึกษาเชิงวิเคราะห์เรื่องอุปมาภพในมิลินทปัญหา”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พระมหาอมรวิชัย ชาคกรเมธี. “ศึกษาเทคนิคการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระโพธิญาณเถระ (ชา สุภทฺโท)”. **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๗ .

(๓) ภาษาอังกฤษ

VenerableAjahn Chah. *A taste of Freedom*. Bangkok:Mahachulalongkornrajavidyalaya

1991.

_____ . *Being Dhamma*. Bangkok:Mahachulalongkornrajavidyalaya, 1990

_____ . *Bodhinyana*. Bangkok:Mahachulalongkornrajavidyalaya, 1996

_____ . *The key to Liberation*. Bangkok : Art Edge Graphic, 1998.

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	พระมหาสมพร อากาศโร (เหลาฉลาด)
เกิด	วันอาทิตย์ที่ ๑ พฤษภาคม ๒๕๒๐
ภูมิลำเนา	บ้านเลขที่ ๔๒ หมู่ ๑๐ บ้านพาซิ่น ต. กาบเชิง อ. กาบเชิง จ. สุรินทร์ ๓๒๒๑๐
จบการศึกษา	<ul style="list-style-type: none"> - พ.ศ. ๒๕๓๓ ประถมศึกษาจาก โรงเรียนบ้านกาบเชิงมิตรภาพที่ ๑๙๐ - พ.ศ. ๒๕๓๖ ศึกษาระดับชั้นเอก สำนักเรียนวัดมหาพฤฒาราม บางรัก กรุงเทพฯ. - พ.ศ. ๒๕๔๒ เปรียญธรรม ๗ ประโยค สำนักเรียนวัดมหาพฤฒาราม บางรัก กรุงเทพฯ. - พ.ศ. ๒๕๔๔ ปริญญาตรี พุทธศาสตรบัณฑิต (เอกพุทธจิตวิทยา) คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รุ่นที่ ๔๖. - พ.ศ. ๒๕๔๕ เข้าศึกษาต่อในระดับปริญญาโท พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา) จากมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
ปัจจุบัน	ประจำอยู่ที่คณะ ๒ วัดมหาพฤฒาราม วรวิหาร แขวงมหาพฤฒาราม เขตบางรัก กรุงเทพมหานคร ๑๐๕๐๐ โทรศัพท์ ๐-๒๒๓๔๕๕๘๘

ภาคผนวก

ชีวประวัติพระโพธิญาณเถร (ชา สุภทโท)

๑. ปฐมวัย

พระโพธิญาณเถร นามเดิม ชา ช่วงโชติ เกิดเมื่อวันศุกร์ ขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๗ ปีมะเมีย ตรงกับวันที่ ๑๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๑

ณ บ้านจิกก่อ หมู่ที่ ๘ ตำบลธาตุ อำเภวารินชำราบ จ. อุบลราชธานี

บิดา นายมา ช่วงโชติ

มารดา นางพิมพ์ ช่วงโชติ

มีพี่น้องร่วมบิดามารดาเดียวกัน ๑๐ คน

สมัยนั้นการศึกษายังไม่เจริญทั่วถึง หลวงพ่อจึงได้เข้าศึกษาที่ ร.ร. บ้านก่อ ต. ธาตุ อ. วารินชำราบ จ. อุบลราชธานี เรียนจบชั้น ป. ๑ จึงได้ออกจากโรงเรียน เนื่องจากหลวงพ่อกำลังมีความสนใจทางศาสนาตั้งใจจะบวชเป็นสามเณร จึงได้ขออนุญาตมารดาบิดา เมื่อท่านเห็นดีด้วยท่านจึงนำไปฝากไว้ที่วัด

๒. ชีวิตในร่มผ้ากาสาวพัตร์

เมื่ออายุ ๑๓ ปี โยมบิดาได้นำไปฝากกับท่านเจ้าอาวาสและได้รับการฝึกหัดอบรม ให้รู้ระเบียบการบรรพชาศีลแล้วจึงอนุญาตให้บรรพชาเป็นสามเณรเมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๔ โดยมีพระครูวิจิตรธรรมภาณี (พวง) เป็นพระอุปัชฌาย์

เมื่อบรรพชาเป็นสามเณรแล้วก็ได้ท่องทำวัตรเรียนหนังสือพื้นเมือง (ตัวธรรม) ได้ศึกษานักธรรมตรีอยู่ปฏิบัติอาจารย์ ๓ พรรษาที่ลาสิกขาไปทำงานช่วยบิดามารดา ครั้งอยู่ต่อมาหลายปี ไม่ว่าจะทำงานอะไรอยู่ที่ไหนความสนใจในการอุปสมบทเพื่อศึกษาธรรมดูเหมือนคอยเตือนให้มีความสำนึกอยู่เสมอ คิดอยากจะบวชเป็นพระ ได้ปรึกษากับบิดามารดา และได้อุปสมบทที่พัทธสีมาวัดก่อใน ต.ธาตุ อ. วารินชำราบ จ. อุบลราชธานี เมื่อวันที่ ๒๖ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๒ เวลา ๑๓.๕๕ น. มี

พระครูอินทสารคุณ เป็นพระอุปัชฌาย์

พระครูวิรุฬสุตการ เป็นพระกรรมวาจาจารย์

พระอริการสวน เป็นพระอนุสาวนาจารย์

๓. ออกศึกษาต่างถิ่น

เมื่อสอบนักธรรมตรีได้แล้ว จึงแสวงหาอาจารย์ในถิ่นอื่นดังภษิตโบราณที่ว่า “บ่
ออกจากบ้าน บ่สู้ห่มทางเที่ยว บ่อเรียนวิชาห่อนสิมีความสู้”

ปี พ.ศ. ๒๔๘๔ จึงได้ย้ายจากวัดก่อนออกไปศึกษาปริยัติธรรมที่วัดสวนสวรรค์ศึกษา
อยู่ ๑ พรรษาจึงจากลาไป

ปี พ.ศ. ๒๔๘๕ เดินทางจาก อ. พิบูลมังสาหาร มุ่งสู่สำนักเรียนวัดหนองหลัก อ.
ม่วงสามสิบ จ. อุบลราชธานี อยู่ได้ไม่นานก็จากลาไป

ปี พ.ศ. ๒๔๘๖ ย้ายจากวัดเค็งใหญ่ กลับมาอยู่ที่วัดหนองหลักอีกครั้ง

๔. คำขอร้องของพ่อ

หลังจากได้ข่าวการป่วยของบิดาก็ได้เดินทางกลับมาเยี่ยมดูอาการป่วย ทั้ง ๆ ที่
ช่วยกันพยายามรักษาจนสุดความสามารถอาการของโยมพ่อก็มีแต่ทรงกับทรุดคิด ๆ ดู ก็
เหมือนตอไม้ที่ตายแล้วแม้ใครจะให้น้ำให้ปุ๋ยถูกต้องตามหลักวิชาการเกษตรสักเพียงใดก็
ไม่สามารถทำให้มันแตกหน่อเจริญงอกงามขึ้นมาได้

โยมพ่อมักจะวกเข้าหาเรื่องความเป็นอยู่ในสมณเพศ ท่านมักจะปรารภด้วยความ
เป็นห่วงแกมขอร้องว่า

“อย่าลาสิกขานะ อยู่เป็นพระไปอย่างนี้แหละดี สีกออกมามันยุ่งยาก ลำบาก หา
ความสบายไม่ได้”

ท่านรับคำว่า “ไม่สึกไม่สึกหรอก จะสึกไปทำไมกัน”

๕. พิจารณาธรรม

หลวงพ่อกว่าในระหว่างเฝ้าดูอาการป่วยของโยมพ่อจนกระทั่งท่านถึงแก่กรรม ทำ
ให้ได้พิจารณาถึงธาตุกรรมฐาน พิจารณาอาการที่เกิดดับของสังขารทั้งปวงและเกิดความ
สังเวชใจว่า อันชีวิตย่อมสั้นลงแค่นี้หรือ จะยากดีมีจนก็พากันคืนรนไปหาความตายอันเป็น
จุดหมายปลายทางอันความแก่ ความเจ็บ ความตาย นั้นเป็นสมบัติสากลที่ทุกคนจะต้อง
ได้รับจะยอมรับหรือไม่ก็ตาม

พ.ศ. ๒๔๘๗ พิจารณาดูหนังสือที่เรียนก็เรียนแต่สิ่งที่รู้แล้วทั้งนั้นเช่นภุเขา ผู้หญิง
ผู้ชาย และสัตว์ต่าง ๆ สัตว์มีปีกบาง ไม่มีปีกบ้าง มีบ้าง จึงเบื่อหน่ายอยากปฏิบัติดูบ้าง เพื่อ

จะได้ทราบว่ามีความแตกต่างกันเพียงใด แต่ยังไม่เห็นครูบาอาจารย์ผู้ใดพอจะเป็นที่พึ่งได้จึงกลับมาบ้าน

พ.ศ. ๒๔๘๘ เป็นอาจารย์สอนเห็นนักเรียนเรียนโดยไม่เคารพในการศึกษาบางรูปนอนน้ำลายไหล จึงทำให้เกิดความสังเวชใจมากขึ้นเมื่อสอบเสร็จและท่านเองก็สอนนักเรียนเอกด้วย ก็ออกปฏิบัติธรรม

๖. ปฏิบัติธรรม

พ.ศ. ๒๔๘๙ ในระหว่างต้นปี ได้ชวนพระรูปหนึ่งเป็นเพื่อนออกปฏิบัติธุดงค์มุ่งสู่จังหวัดสระบุรีเพื่อแสวงหาครูอาจารย์ และผ่านไปถึงลพบุรี มุ่งสู่เขาวงกตอันเป็นสำนักของหลวงพ่อกา แต่ท่านมรณภาพเสียแล้ว เหลือแต่อาจารย์วรรณ ซึ่งเป็นศิษย์ แต่ก็ได้ศึกษากฎระเบียบในการปฏิบัติเป็นเหตุให้มีการสังวรระวังไม่กล้าฝืนแม้แต่สิกขาบทเล็กน้อย และได้รับคำแนะนำจากพระอาจารย์ผู้ชำนาญทั้งปริยัติและปฏิบัติซึ่งท่านมาจากประเทศกัมพูชา

พ.ศ. ๒๔๙๐ จำพรรษาที่เขาวงกต ออกพรรษาแล้วได้เดินทางไปหาอาจารย์มั่น คือที่สิบถึงที่พระธาตุพนม พักคืนหนึ่งแล้วเลยไป อ. นาแก นมัสการท่านอาจารย์สอน ที่ภูค้อเพื่อศึกษาข้อปฏิบัติ แต่เมื่อสังเกตพิจารณาคุณก็มีความตั้งใจว่า ก่อนไปจึงอาจารย์มั่นควรจะแวะสนทนาธรรมและศึกษาข้อปฏิบัติจากพระอาจารย์ต่าง ๆ ไปก่อน เพื่อจะได้เปรียบเทียบกันดู

๗. พบพระอาจารย์มั่น ภูริทัตโต

เมื่อได้ทราบว่า มีพระอาจารย์ด้านวิปัสสนาอยู่ทางทิศใดจึงไปนมัสการอยู่เสมอหลายวันจึงเดินทางไปถึงสำนักของพระอาจารย์มั่น สำนักหนองผือใน อำเภอนิคมนิคม วันแรกพออย่างเข้าสู่สำนัก มองดูลานวัดสะอาดสะอาดเห็นกิริยามารยาทของเพื่อนบรรพชิตก็เกิดความเลื่อมใสและมีความพอใจมาก ตอนเย็นเข้าไปกราบนมัสการพร้อมศิษย์ของท่านและฟังธรรมร่วมกันท่านอาจารย์ได้ซักถามเรื่องราวต่าง ๆ เช่นเรื่องเกี่ยวกับพรรษาและอาจารย์กา พระอาจารย์มั่นก็ว่า “ดีพระอาจารย์กาที่เป็นพระแท่งค์หนึ่งในประเทศไทย”

ต่อจากนั้นท่านเทศน์เรื่องนิกายว่า “ไม่ต้องสงสัยในนิกายทั้งสอง” ซึ่งเป็นเรื่องที่หลวงพ่อสงสัยมาก่อนนั้น แล้วท่านก็เทศน์เรื่อง สิวินิเทศ สมานินิเทศ ปัญญาธิเทศ จนเป็น

ที่พอในหายสงสัยมีความรู้สึกว่า ความเมื่อขี้ได้หายไปจิตใจลงสู่สมาธิธรรมด้วยความสงบมีความรู้สึกว่าตัวลอยอยู่บนอาสนะนั่งฟังอยู่นิ่งกระทั่งเที่ยงคืนจึงเลิกประชุม

๘. นิมิตถึงอาจารย์มั่น

ในพรรษาที่ ๕ ได้มาจำพรรษากับท่านอาจารย์กนิริ วัดป่าหนองฮี อ. ปลาปาก จ. นครพนม คืนวันหนึ่งหลังจากหลวงพ่อกำลังทำความเพียรแล้วคิดจะพักผ่อนบนกุฏิเล็ก ๆ พอเอนกายลง ศีรษะถึงหมอนด้วยการกำหนดสติ พอเคลิ้มไปเกิดนิมิตขึ้นว่า ท่านอาจารย์มั่น ภูริทัตโตได้มาอยู่ใกล้ ๆ นำลูกแก้วลูกหนึ่งมายื่นให้แล้วพูดว่า “ซา เราจะให้ลูกแก้วลูกนี้แก่ท่านมันมีรัศมีสว่างไสวมาก” หลวงพ่อยื่นมือขวาไปรับลูกแก้วรวบกับมือแล้วลูกขึ้นนั่ง พอรู้สึกตัวก็เห็นตัวเองยังกำมือและอยู่ในท่านั่งนั่งตามปกติ มีอาการคิดค้นธรรมเพื่อความรู้อยู่เกี่ยวกับการปฏิบัติ

ท่านมีความเพียรอย่างเคร่งครัด ได้ต่อสู้กับราคะธรรมอย่างแรงไม่ว่าจะเดินจงกรม นั่งสมาธิ หรืออยู่ในอิริยาบถใดก็ตาม ปรากฏว่ามีโยนิของผู้หญิงมาปรากฏชนิดต่าง ๆ จนทำความเพียรเกือบไม่ได้ ต้องทนต่อสู้กับความรูสึกและนิมิตเหล่านั้นอย่างลำบากยากเย็นจริง ๆ มีความรุนแรงพอ ๆ กับความกลัวที่เกิดขึ้นในคราวที่ไปอยู่ป่าช้านั้นแหละ เดินจงกรมไม่ได้เพราะองค์กำเนิดถูกฟ้าเฉพาะในที่มืด ๆ เวลาเดินต้องถลกลสบงขึ้นพื้นเอาไว้จึงจะเดินจงกรมต่อไป การต่อสู้กับกิเลสเป็นไปอย่างทรหดอดทน ได้ทำความเพียรต่อสู้กันอยู่นานเป็นเวลา ๑๐ วัน ความรูสึกและนิมิตเหล่านั้นจึงจะสงบลงและหายไป

พอหน้าร้อนท่านจึงลาท่านอาจารย์กนิริไป ก่อนจากท่านให้โอวาทว่า “ท่านซาอะไร ๆ ก็พอสมควรแล้ว แต่ให้ท่านระวังการเทศน์นะ”

๙. ขณะใจตนยอมพินภัย

คืนหนึ่งขณะที่กำลังจุดธูปได้ฉาบบาตรอยู่จนจี๊ได้หยดลงถูกแขนพองขึ้นรูสึกเจ็บแสบ จึงเกิดความรู้สึกขึ้นว่า “เรามาแล้วกังวลในบริวารมากเกินไป” จึงได้ปล่อยวางเริ่มกรรมฐานต่อไป พอเคลิ้มเกิดนิมิตว่า สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเสด็จมาเตือนว่า “บริวารทั้งปวงเป็นเพียงเครื่องประดับชั้น ๕ เท่านั้น” พอจบพุทธภาษิตนี้ท่านนั้นก็รูสึกตัวพร้อมทั้งลุกขึ้นนั่งทันที เป็นเหตุให้พิจารณาได้ความว่า การไม่รู้จักประมาณในการบริโภคนิเวศน์ มี

ความกังวลในการจัดหา ย่อมเป็นการยุ่งยาก ขาดการปฏิบัติธรรมย่อมไม่ได้รับผลอันตนพึงปรารถนา

พ.ศ. ๒๔๕๑ หลวงพ่อได้ซื้อคิคว่า การเทศน์ก็ดี การรับแขกก็ดี ท่านงดไปเพราะต้องการความสงบ ระยะเวลาที่ปฏิบัติอยู่นั้นทั้ง ๆ ที่แยกทางกับเพื่อนมาเพราะไม่ยากคฤกคฤ แต่ก็เกิดความอยากจะได้เพื่อนที่ดี ๆ อีกสักคนจึงเกิดคำถามขึ้นมาว่า “คนดีอยู่ที่ไหน”

ก็มีคำตอบเกิดขึ้นว่า “คนดีอยู่ที่เรานี้แหละ ถ้าเราไม่ดีแล้วเราจะอยู่ที่ไหนกับใคร มันก็ไม่ดีทั้งนั้นแหละ จึงได้เป็นคติสอนตนเองจนทุกวันนี้

ตามปกติหลังจากฉันเช้าเสร็จแล้ว หลวงพ่อมักจะหลบไปพักเพื่อพิจารณาค้นหาธรรมในเขตป่าช้า ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของวัดเมื่อมองจากศาลาย่อมเห็นหลุมฝังศพทำให้นึกถึงข้อธรรมที่ว่า

อรุวัง เม ชีวิตัง	ชีวิตของเราเป็นของไม่ยั่งยืน
รุวัง เม มรณัง	ความตายของเรายั่งยืน
อนิยตัง เม ชีวิตัง	ชีวิตของเราไม่เที่ยง
นิยตัง เม มรณัง	ความตายของเราเที่ยง

สักวันหนึ่งเราก็จะต้องทับถมดินเหมือนคนเหล่านั้น เราเกิดมาเพื่อถมดินให้สูงขึ้นหรือ หรือเกิดมาทำไม

๑๐. ชีวิตพระธาตุคงค์

หลวงพ่อกับเป็นโรคเกี่ยวกับฟัน เหงือกบวมทั้งข้างบนทั้งข้างล่าง ท่านพยายามรักษาตามมีตามได้ โดยใช้ตะบะธรรมและขันติธรรมเป็นที่ตั้งเมื่อครั้งที่ท่านอยู่ในเขตสกลนคร อยู่คนเดียวกลางภูเขาอากาศหนาวเหน็บ ลุกไม่ขึ้นตลอดวันด้วยความอ่อนเพลีย พอรู้สึกตัวเป็นเวลายื่น ตะวันจะตกดินกำลังนอนหลับตาอยู่ได้ยินอีแก๊งมันร้อง จึงตั้งปัญหาถามตัวเองว่าพวกอีแก๊งมันป่วยเป็นไหม คำตอบเกิดขึ้นว่า มันป่วยเป็นเหมือนกันเพราะพวกมันเป็นสังขารที่ต้องปรุงแต่งเช่นเดียวกับเรานี้แหละมันมียากินหรือเปล่า มันหากินยอดไม้ใบไม้ตามมีตามได้มีหมอนวดยาไหม เปล่า ไม่มีเลย แต่ก็ยังมีอีแก๊ง และสัตว์เหลืออยู่สืบพันธุ์จำนวนมากมิใช่หรือ มีกำลังใจขึ้นมาลุกขึ้นพยายามทำความเพียรต่อไปจนไข้ทุเลาลง หลวงพ่อพูดให้ฟังว่า อยู่คนเดียวกลางภูเขาไม่ตายหรือถ้าไม่ถึงที่ตาย แม้จะไม่มีหมอรักษาก็ตาม แต่มันหายนอนน้อยเท่านั้นเอง

๑๑. วัดหนองป่าพง

เวลาตะวันบ่าย คณะหลวงพ่อได้เดินมาถึงชายดงป่าพงแห่งนี้ ซึ่งเป็นวันจันทร์ขึ้น ๔ ค่ำ เดือน ๔ ปี มะเส็ง ตรงกับวันที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๗ เป็นนิมิตเครื่องหมายครั้งสำคัญที่จะเปลี่ยนแปลงป่าที่น่าชมรื่นรมย์ไปด้วยรสแห่งธรรม

เช้าวันที่ ๕ จึงเข้าสำรวจป่าพักในดงป่านี้ปัจจุบันเป็นป่าพงซึ่งหลวงพ่อกำหนดให้หลักคำสอนของพระพุทธเจ้าที่ว่า “ทำตนให้ตั้งอยู่ในคุณอันสมควรเสียก่อนแล้วจึงสอนคนอื่นทีหลัง จึงจักไม่เป็นบัณฑิตสกปรก” หลังจากนั้นก็มีผู้สนใจในการปฏิบัติธรรมมากขึ้นทุกที จนต้องมีกำเนิดสาขาวัดคือ วัดถ้ำแสงเพชร วัดป่าวิเวกธรรมชาน์ และวัดป่าวนโพนิญาณ และวัดอื่น ๆ อีกมากมายซึ่งเป็นสาขาของวัดป่าพง

๑๒. รับพระราชทานสมณศักดิ์

เมื่อหลวงพ่อได้มาอยู่เป็นที่พึงทางใจของศิษย์ผู้ใคร่ต่อการปฏิบัติธรรม เริ่มแต่ปี ๒๔๕๗ กระทั่งปี ๒๕๑๓ มีศิษย์และญาติโยมมาขออนุญาตตั้งวัด และเมื่อได้สร้างวัดแล้ว ได้รับตราตั้งดังนี้

๑. เจ้าอาวาสวัดหนองป่าพง เมื่อวันที่ ๒๕ เมษายน ๒๕๑๖

๒. ได้รับพระราชทานเป็นพระราชกณะชั้นสามัญมิตนามว่า พระโพนิญาณเถร เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ๒๕๑๖

๓. เมื่อปลายเดือนมกราคม ปี ๒๕๑๗ ได้รับหนังสือให้เข้าไปอบรมเป็นพระอุปัชฌาย์ได้รับตราตั้งพระอุปัชฌาย์เมื่อวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๑๗

๑๓. จาริกสู่ต่างประเทศ

เมื่อหลักธรรมคำสอนของหลวงพ่อได้เป็นที่แพร่หลายจึงมีผู้นิมนต์ให้ไปโปรดในต่างแดนหลวงพ่อรับนิมนต์ไปเมื่อวันที่ ๒ พฤษภาคม ๒๕๒๐ และปี ๒๕๒๒ คณะสังฆทรรีศตแห่งประเทศอังกฤษได้นิมนต์ไปเผยแผ่ธรรมเป็นครั้งที่ ๒ เมื่อวันที่ ๓๐ เมษายน ปีนั้นเอง

หลังจากนั้นก็ได้ออกเดินทางไปสู่อเมริกา โดยไปสำนักกรรมฐานของนายแจ๊ค คอรันฟิลด์ ซึ่งเคยมาบวชอยู่วัดหนองป่าพง

การเดินทางไปประกาศสังฆกรรมของหลวงพ่อบ้านได้หลักคำสอนของ พระพุทธศาสนาไปเผยแผ่ให้เป็นที่รู้จักของชนชาวตะวันตก เพื่อจะได้ดำรงคงอยู่ในภาคพื้น ส่วนนี้ตลอดชั่วกาลนาน

๑๔. หลวงพ่ออาพาธ

ในปี ๒๕๒๐ ถึงแม้ความผิดปกติของร่างกายจะปรากฏเห็นแต่เพราะหลวงพ่อมุ่ง ประโยชน์ส่วนรวมจึงได้เดินทางไปต่างประเทศ อาการหลวงพ่อเริ่มมีปรากฏทีละน้อย ๆ จนกระทั่งได้รับการผ่าตัดทางสมอง ตอนแรกก็แข็งแรงเป็นปกติ จริเริ่มมีอาการครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๐ ขณะเดินทางไปอังกฤษรู้สึกโคลงเคลงการทรงตัวไม่ค่อยดี ไม่ทำสิ่งใ้ใช้ ถือเป็นประจามีอาการบริเวณต้นคอด้วย

พ.ศ. ๒๕๒๔ ราวเดือนกรกฎาคม อาการความจำไม่ค่อยดี มีการทรุดลง มีอาการ เมื่อยและอ่อนเพลียด้วยมีอาการหนักถึงต้นคอ แม่เมื่อจันทยาหม้อสมุนไพรอาการหนักต้นคอ ก็หายไป

อาการทรุดหนักเมื่อวันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๔ เดินทางไปกรุงเทพฯ เข้า โรงพยาบาลสำโรง เมื่อเดินทางกลับไปยังอุบลราชธานีความจำและการพูดบางวันดี พอสมควรบางวันเลอะเลือน บางวันเพี้ยน และพูดไม่มีเสียง เดินได้เพียงระยะไม่กี่ก้าว ต้อง ใช้รถนั่งเข้าไปในบริเวณวัดวันละสองครั้งอาหารจืดได้น้อย

๓๑ ตุลาคม ๒๕๒๔ ผ่าตัดด้วยเครื่องไฟฟ้า เจาะกะโหลกเป็นเครื่องอัตโนมัติที่ใช้ เจาะศีรษะจะหมุนเฉพาะเวลาถูกของแข็งเท่านั้น พอผ่าครั้งแรกเสร็จหลวงพ่อบอกว่า ไม่เห็น มันจะมีปัญหาอะไรนี้ พอพูดถึงว่าผ่าตัด คนส่วนมากก็กลัวกันแล้ว พอผ่าตัดอาการหลวง พ่อดีขึ้น ญาติโยมไปเยี่ยมเห็นอาการของท่านก็ว่าดี แต่ตอนแรกทีไปผ่าตัดนั้นท่านตัดสินใจ ของตนเอง

หลวงพ่อเริ่มกระตุกวันที่ ๒๕ มีนาคม ๒๕๓๐ เวลาประมาณ ๓ ทุ่มกว่า ผ่าที่ โรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์อุบลฯปรึกษาทันตแพทย์หลายฝ่ายแล้วจึงได้ลงมือผ่าตัด คุณหมอ ทางอุบลต้องแจ้งไปทางโรงพยาบาลจุฬาฯ แล้วก็ปรึกษากับอาจารย์หลายรูป พอหมอจะ เห็นสมควรก็เลยตกลงผ่าตัดและเจาะคออีกครั้ง ๒๕ มีนาคม

การปลงอายุของท่านนั้น ท่านไม่ประมาทหรืออาจจะมิในเทพหลาย ๆ ม้วนที่ท่าน เคยพูดลอย ๆ ไว้เหมือนกันเป็นต้นว่า มิโยมเขาเอาไม้เท้ามาถวายเป็นท่านท่านก็พูดเปรย ๆ ว่า

เออ..เขารู้ว่าเราแก่แล้วใกล้จะตายแล้วเขาจึงเอาไม้เท้ามาถวายเป็น
 ต่อไปนี่เสียงไม่มี จะไม่ได้พูดแล้ว เห็นจะไม่ต้องพูดกันแล้ว
 บางครั้งลูกศิษย์พระเณรนั่งอยู่ใต้ถุนกุฏิของท่านด้วยกันหลาย ๆ รูป ก็พูดว่า ต่อไป
 เวลาผมป่วยกลัวอย่างเดียวเท่านั้นแหละ กลัวว่าจะเอาแต่สายยางมาใส่อีรุงตุงนัง และพูดต่อ
 อีกว่า

หมอบทุกวันนี้เขาเก่งมากนะ ขนาดกินไม่ได้เขาก็เอาสายยางใส่ให้ได้นะ
 และยังได้พูดเป็นทำนองสั่งเสียอีกว่า

ถึงขนาดนั้นก็อย่า อย่าเลย อย่าให้ฉันเลย ถ้านั้นเอาไม่ได้แล้วก็หยุดเถอะ
 อาจารย์เถียม ฐิตธัมโม ซึ่งเป็นผู้มีหน้าที่ควบคุมการอุปัฏฐากหลวงพ่อดังตรง ให้ความเห็น
 เกี่ยวกับอาการของหลวงพ่อกว่า

หลวงพ่อก้าวไม่มีการติดเชือกจะไม่มีอะไรมาก นอกจากว่าประสาทจะค่อย ๆ เสื่อม
 ไปแล้วก็หมดสภาพไปเอง มันก็เป็นอยู่แค่นี้เพราะโรคอย่างอื่นก็ไม่มี โรคเบาหวานมันก็เป็น
 โรคธรรมดา ถ้าน้ำตาลไม่ตกมันก็ไม่ซ้อก ถ้าน้ำตาลไม่ขึ้นเกินมันก็ไม่ซ้อก การที่ซ้อก
 นั้นเกี่ยวกับน้ำตาลมาก หัวใจวาย น้ำตาลน้อยก็หัวใจวายได้เรื่องของมันก็แค่นั้น^๑

---

^๑ หมายเหตุ หลวงพ่อบุชา สุภัทโท อาพาธอยู่นาน ๑๑ ปี และมรณภาพเมื่อวันที่ ๑๖
 มกราคม ๒๕๓๕.

ชีวประวัติของพระโพธิญาณเถร (ชา สุภัทโท) นี้ได้นำมาจากหนังสือแนวทางการปฏิบัติธรรม
 ฉบับธรรมาสุสดี จัดพิมพ์โดยธรรมสภา มป.ป.

